

Friends University Library

. Presented by

Messrs Joseph Baer & Co
through the Committee formed in

The 1st Country

to aid in replacing the loss caused by

The disastrous Fire of February the 14th 1898

DENKMÄLER

ALTNIEDERLÄNDISCHER

SPRACHE UND LITTERATUR.

NACH UNGEDRUCKTEN QUELLEN

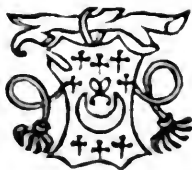
HERAUSGEGEBEN

VON

EDUARD KAUSLER,

Königl. Württembergischem Archivrath zu Stuttgart.

Zweiter Band.

Tübingen,

LUDWIG FRIEDRICH FUES

1844.

$$\begin{array}{r} 14302 \\ - 31719 \\ \hline \end{array}$$

ALTNIEDERLÄNDISCHE GEDICHTE

VON

SCHLUSSE DES XIII. BIS ANFANG DES XV. JAHR
HUNDERTS.

ERSTER THEIL.

NACH

EINER ALTNIEDERLÄNDISCHEN HANDSCHRIFT MIT ANMERKUNGEN

HERAUSGEGEBEN

VON

EDUARD KAUSLER,

Königl. Württembergischem Archivrath zu Stuttgart.

Tübingen,

LUDWIG FRIEDRICH FUES

1844.

V o r r e d e.

Die weiteren Mittheilungen aus der altniederlandischen s. g. Comburger Handschrift, welche dieser Band enthält, beabsichtigen zunächst sämtliche, ausser der Reinechronik noch übrigen Gedichte dieser Handschrift, so weit dieselben als vollständig zu betrachten und noch nicht für den Druck benützt sind, durch einen genauen Abdruck zugänglich zu machen.

Ausgeschlossen habe ich demnach das bereits mehrfach für den Druck benützte grosse Bruchstück von Reinaert de Voss ¹⁾, so wie den ebenfalls nach dieser H. S. herausgegebenen Sente Brandaen ²⁾, sofern vorerst wenigstens sämtliche Prosastücke ³⁾ und die grossen Stücke aus dem Lackenspieghel von Jan de Clerc ⁴⁾.

1) Vgl. Einl. zu Band I. NLI. nr. 42.

2) ebendas. NLI. nr. 44. Herausgegeben von Jonkh^r. Ph. Blommaert in Oudvlaemsche Gedichten der XIIe, XIIIe, en XIVe reunen. Gent. 1858. 8°. tweede Deel S. 1. u. II.

3) Einl. zu Band I. NLI. u. NLI. nr. 9-10. u. 43.

4) Einl. zu Band I. NLI. nr. 20. Eben jetzt ist der Au

Letztere können von einem künftigen Herausgeber des ganzen Werkes mit Nutzen beigezogen werden.

Aufnahme fanden dagegen einige wenige bereits nach andern Quellen veröffentlichten Gedichte der Handschrift, was um so eher geschehen konnte, als die vorhandenen Ausgaben selbst meist an Alter und Seltenheit Handschriften gleichstehen ²⁾ und übrigens der hier benützte Text jedenfalls seinen Werth für sich hat.

fang einer Ausgabe des Werkes erschienen in: Werken, uitgegeven door de vereeniging ter bevordering der oude nederlandsche letterkunde, eerste jaargang, eerste aflevering, der leekenspiegel, eerste boek. Leiden 1844.

- 2) De Heimeijckheid der Heimeijckheden (s. unten p. 483) ist bekanntlich neuerdings von J. Clarisse herausgegeben in den Nieuwe werken van de Maatschappij der nederlandsche Letterkunde te Leiden IV. Deel. Dordrecht 1858. 8°. ferner: Wapen Martijn (s. unten p. 614.) Ebendas. III. Deel.

Dagegen ist soviel ich weiss von Cato (s. unten p. 600) keine andere vollständige Ausgabe erschienen als die, von der Hoffmann (H. B. I. p. 116) sagt: *Catonem belgicum typis expressum*: Antwerpen by Henrick Eckert van Homberch (Vissers Naaml. bl. 65) *videndi mihi nondum oblata est occasio*. Die hin und wieder abgedruckten Bruchstücke einzelner altal. Gedichte kommen hier nicht in Betracht.

Durch Vergleichung dieser Ausgaben und weiterer Handschriften, so weit ihre Existenz durch den Druck bekannt ist, einen kritisch bearbeiteten Text mit Varianten zu geben, war mir schon dadurch versagt, dass ich selbst von den gedruckten Ausgaben mir nur Eine verschaffen konnte, und auch diese für solchen Zweck zu spät.

Durch Beibehaltung der Ordnung in welcher sich die Gedichte in der Urschrift folgen, sind gerade die grössern und zwar meist Lehrgedichte diesem zweiten Bande (A. N. L. Ged. Theil I.) zugefallen, während die kürzern, erzählenden Gedichte, Schwänke, Legenden u. s. w. die in mancher Beziehung vielleicht mehr ansprechen, dem dritten (A. N. L. G. Theil II.) vorbehalten bleiben.

Indessen füllen diese Gedichte gerade ungefähr in ihrer jetzigen Aufeinanderfolge den auf dem Titel für sie gesteckten Zeitrahmen aus. Denn, wenn der Roman der Rose und die Maerlantschen Dichtungen der Natur der Sache nach nicht früher fallen können, als Ende des XIII. Jahrhunderts, so werden sie umgekehrt schon aus innern Gründen für älter anzunehmen seyn, als die meisten übrigen Gedichte der H. S.

welche, schon nach dem, was in der Einleitung über das Alter der H. S. gesagt ist, nicht nach dem Anfang des XV. Jahrhunderts abgefasst seyn können. Somit haben also die Gedichte dieses Bandes, im Durchschnitt genommen, den Werth höheren sprachlichen Alterthums vor denen des dritten voraus.

Die näheren Nachweisungen über das Alter dieser Gedichte, über ihre Verfasser, Quellen, Vorbilder u. s. f. werde ich am Schlusse des folgenden Bandes geben, da längere Störungen, die meine Arbeiten unterbrachen, als der Druck schon weit vorgeschritten war, es unmöglich machten, das Gesammelte als Einleitung zu geben. Dorthin musste ich auch die Bemerkungen die den einzelnen Stücken zur Erklärung dienen sollen, verweisen.

Wenn ich mir inzwischen vorläufig das Urtheil erlanbe, dass auch aus dieser Sammlung wieder der grosse Reichthum und die Fülle innern Lebens, welcher sich in unsern deutschen Niederlanden entwickelte, auf das deutlichste hervorgeht, so wird wohl dagegen nicht einzuwenden seyn, dass viele dieser Dichtungen nur Uebertragung und Bearbeitung bereits gegebner Stoffe sind. Auch die Maerlantschen und an-

dem Lehrgedichte werden diesem wohl ebenso wenig entgegenstehen; denn überall wo die Dichtung sich in ihrer vollen Blüthe entfaltet, findet neben dem Epos und den übrigen Dichtungsarten auch das Lehrgedicht seine Stelle.

Was aber den ersten Punkt betrifft, so liegt meines Erachtens gerade in diesen Uebertragungen, abgesehen von der Gewandtheit und der Vollendung der Form die sich darin offenbart, eine Vielseitigkeit der niederländischen Bildung, welche diese fremden Stoffe ohne Schwierigkeit aufzunehmen und sich anzueignen wusste.

Die Uebertragung des Romans der Rose, über dessen Werth oder Unwerth ich mich hier nicht aussprechen will — er leidet schon dadurch, dass der Gedanke, wie er auch ursprünglich seyn mochte, einer zweiten, wenn auch begabtern, doch derbern und leichtfertigeren Hand zur Vollendung zufiel — kann als Uebertragung betrachtet, für meisterhaft gelten und darf sich dem Chaucer'schen Versuche ¹⁾ kühn an die Seite stellen.

1) The Works of . . . Geoffrey Chaucer London 1602. fol.
The romaunt of the Rose fol. 109—115. Zum Beweise
für die Schwierigkeit der Uebertragung dieser leicht hin-

Mögen die Abkürzungen, die das Gedicht besonders in den reflektirenden Parthieen durch den Niederländer erfahren, an einzelnen Stellen der Schwierigkeit zuzuschreiben seyn, die das Original gerade hier für den weniger philosophisch gebildeten Uebersetzer haben mochte: öfters noch hat ihn gewiss ein richtiger poetischer Takt die unendlichen Abschweifungen seines französischen Originals vermeiden heissen. Wo es sich um wirklich poetische Ausführung handelt, bleibt unser Niederländer seinem Vorbilde nie etwas schuldig.

Die Hauptsache aber, worauf es hier ankommt, und an was ich vorzugsweise erinnern möchte, ist, dass diese Gedichte nicht als Stücke einer altniederländischen Poesie im Gegensatz gegen eine deutsche betrachtet werden, sondern wie die altnl. Poesie selbst als ein Bestandtheil der ältern deutschen Nationallitteratur überhaupt.

Es sind deutsche Gedichte, welche uns die altnl. Poesie bietet, die wesentlich zur Entwicklung des deutschen Lebens gehören, und die

geworfenen, tändelnden Poesie, vgl. man: das Gedicht von der Rose aus dem altfranzösischen des Guillaume de Lorris übertragen von Heinr. Fuhrmann. Mit einem Vorworte eingeführt von Fr. H. v. d. Hagen. Berlin 1839. 8. Einleitung p. XI.

einen Theil unseres nationalen Reichthums ausmachen.

Wohl ist zuzugeben, dass sich durch die gewaltsame und unnatürliche Lösung des frühern Nationalbandes eine eigene niederländische Nationallitteratur gebildet hat, welche sich als eine in sich geschlossene von der deutschen ablöste.

Allein ein anderes sind die spätern, ein anderes die frühern Jahrhunderte, in denen das niederländische Leben einen wesentlichen Theil des deutschen Lebens bildete, und in welchen keines ohne das andere in seiner Bedeutung begriffen werden kann.

Eben darum aber kann auch die Poesie dieser Lande nicht als eine für sich bestehende betrachtet werden und dem Deutschen nicht minder, wie dem Niederländer entgeht ein reicher Theil seines geistigen Erbes, wofern er beide als getrennte Glieder anlassen will.

Oder sollte wirklich, was in den altniederländischen Gedichten aus der deutschen Heldensage fortlebt, sollten die Reste epischer Dichtungen aus dem deutschen Sagenkreise ein fremdes, von den stammverwandten Nachbarn nur erborgtes seyn?

Sollten dem N. L. nur seine didaktischen Dich-

tungen, einzelne Lieder, Legenden, Schwänke und. als Zeugniss gewandter Handhabung äusserer Form, seine Uebertragungen aus dem romanischen und lateinischen bleiben?

Immerhin ein nicht unbeträchtliches Besizthum, dafern unter den didaktischen Gedichten der *Reinaert*, der uns bei dieser Betrachtungsweise entginge — ja nicht vergessen wird!

Allein mit welchem Rechte soll dem *Niederländer* sein Anrecht an die deutsche Heldensage verkümmert werden, mit welchem Rechte den *Niederlanden*, in welchen ritterliches Leben sich in seinem ganzen Glanze entfaltet, ihr Antheil an den epischen Dichtungen Deutschlands geschmälert? Ist der „*küene Sîvrit*“ nicht „ein helt ûz Niderlant“ die „*küenen Nibelungen*“ bringen sie nicht daher ihren mysteriösen Namen? So manches aus allen deutschen Sagenkreisen weist es nicht auf niederländischen Boden zurück? Und diesem allein sollte die epische Poesie fremd geblieben seyn?

Es liegt nicht im Plane dieser Zeilen auf die ganze Entwicklung der deutschen Poesie näher einzugehen, aber es erhellt wohl auf den ersten Blick, dass in den *Niederlanden* epische Poesie so gut wie in irgend einem andern Theile

des übrigen Deutschlands ihre Heimath gehabt. Ja es dürfte aus dem, was auch in den romanischen Niederlanden für epische Poesie geschehen, hervorgehen, dass gerade durch den Zusammenstoss der verschiedenen Nationalitäten, ähnlich dem Entwicklungsgange bei andern Völkern, das epische Element vorzugsweise und sehr frühe hier zum Vorschein gekommen sey.

Der Niederländer lebte die epische Periode des Mittelalters so gut durch, wie irgend ein Theil der deutschen Lande. Als diese nun aber innerlich gleichsam beendigt, als man sich genugsam daran ersättigt, dann finden in zweiter Linie neben und nach ihnen die didaktischen Dichtungen, die vielen Reimchroniken und auch das, was fremde Litteraturen boten, ihre Stelle, in einer Fülle, wie sie das übrige Deutschland nicht aufweisen kann.

So wird, was uns auf den ersten Blick als Armuth bedünken konnte, in Reichthum für uns und den Niederländer umschlagen.

Zu den epischen Poesieen, die sich allenthalben in Deutschland bieten, und möglicherweise in den Niederlanden zu frühster Blüthe kamen, zu den Schätzen seiner übrigen Poesie reiht sich als weiteres gemeinsames Eigenthum alles, was die Niederländer noch besonders mitbringen.

In der That. nur wer dem Niederländer, dem ganzen Gange der Geschichte zuwider, zumuthet, sich mit einer eigenen Nationalsage auszuweisen, wer ihn von dem grossen Erbe der deutschen Heldensage anschliessen wollte, wer von dem Volke der Niederlande im Gegensatz gegen ein deutsches spricht, wer so den Reichthum aller übrigen Provinzen dem einer einzelnen Provinz gegenüber hält, kann die Litteratur der alten Niederlande als arm ansehen. Nicht aber wer diese in ihrem Zusammenhange mit dem Ganzen betrachtet und so, was in einem Landestheile sich entwickelt, zugleich auch als Eigenthum der übrigen ansieht und umgekehrt.

Ob die Niederlande an der deutschen Heldensage, ob an der ritterlichen Poesie wirklich noch mehr mitdichteten, als bis jetzt auf uns gekommen, wird nach dem Entwickelten für die vorliegende Frage beinahe gleichgültig seyn.

Aus dem späteren Reichthume ihrer Poesie zu schliessen, aus dem Glanze, wie sich überhaupt Alles, was uns im Mittelalter als schön und poetisch erscheint, hier in Fülle entfaltet, darf man aber wohl einen grösseren Antheil vermuthen.

Der Eifer für diese Alterthümer ist in den

Niederlanden selbst erst seit kurzem erwacht und wohl nur ein Theil dessen, was noch vorhanden, zu Tage gefördert. So ist vielleicht der Tag nicht ferne, da irgend ein Rest uraltländischer Dichtung aus der Vergessenheit empor taucht und jeden Zweifel an der ursprünglichen Einheit nationaler Entwicklung und ihres späteren Ganges für immer entfernt'

Die Sache ist für beide Theile in anderer Hinsicht nicht so gleichgültig. Nicht nur um Richtigstellung abgelebter Verhältnisse handelt es sich: die Frage, ob die altniederländische Litteratur eine wesentlich deutsche ist, greift in die Gegenwart und Zukunft des deutschen Lebens hinein. Beide Theile fühlen, wie viel sie durch das gegenseitige sich Abschliessen verloren haben, denn nicht nur der Niederländer ist es, der losgetrennt von dem Nationalverbande verkümmert, auch den Deutschen geht mit den getrennten Niederländern ein Element ab, ohne das sie sich nie zu alter Höhe werden aufschwingen können. Der Boden, auf dem die lange Zeit Geschiednen sich jetzt wieder freundlich begegnen, ist die gemeinsame Litteratur der mittleren Jahrhunderte. An der Erinnerung der einstigen Einheit erwärmt sich das Herz und

schaute in dem Bilde der Vergangenheit die Grösse einer Zukunft, welche auf die einstige Einheit gebaut ist.

Den Niederländern, die in diesem Sinne mit Uns Eins sind, entbieten wir zum Schlusse unsern Gruss in dem Satze eines altdutschen Dingrechts, der die deutsche Gesinnung gegen sie in seiner schlichten Weise aussprechen mag:

„Alle die des Gotzhus aigen sint, die sont han ainen fryen gezog, ob sich ainer anderswo bass mag began denn hinder dem Gotzhus, oder in der Vogty; den sal ain vogt belaiten, und sol sprechen: var an gottes namen, und kom herwider, so du mahst, oder es dir wol fűgt, so went wir dir gűtlich tun denne wir je getatten“ ¹⁾.

Ich nehme die Vorrede noch einmal auf, um einige Ausstellungen zu beantworten, die in der

1) Vogtbuch der Abtei Alpirspach űber die Gerichte zu Adlasprang von 1417. bei Reyscher, Sammlung altwűrtemb. Statutar-Rechte. Tűb. 1854. S. 58.

Allg. Hall. Litt. Zeit. (1842. nr. 188 u. 189) gegen den ersten Band der Denkmäler gemacht worden sind.

Der Rec. ist nämlich der Ansicht, dass ich den sprachlichen Theil in meiner Behandlung der Reimchronik im Verhältniss zu der übrigen Ausstattung vielleicht zu sehr hintangesetzt.

Er vermisst zunächst ein näheres Eingehen auf die Erklärung der in der Chronik vorkommenden Personennamen.

Sodann glaubt Rec., dass, wenn die Art und Weise, wie ich den Text behandelt, bei einer Reimchronik genügend erscheinen könne, doch bei einem eigentlichen Gedichte eine freiere Handhabung der Kritik wünschenswerther sey. Endlich hätten auch die sprachlichen Erläuterungen einzelner in der Chronik vorkommender Ausdrücke noch vollständiger ausfallen können.

Es sind zum Beweise der beiden zuletzt ausgesprochenen Urtheile Beispiele angeführt, und es wird bei den für den zweiten Punkt angeführten Beispielen bemerkt, dass der Mangel freierer kritischer Behandlung, wie er sich daraus ergebe, mir anzurechnen wäre, wenn das Buch eben keine Reimchronik seyn würde.

Es ist hauptsächlich die zweite Ausstellung, wegen der ich mich hier aussprechen muss, in-

dem diese, müsste ich sie anerkennen, hauptsächlich den gegenwärtigen Theil der Denkmäler treffen müsste.

Ich gehe desshalb auch auf diesen Punkt zuerst ein, um auf den 1. u. 3. später mit einigen Worten zurückzukommen. Ich habe in der Vorrede zum I. Bande die Art und Weise, wie ich den Text behandelt, angegeben.

Ich halte sie bei Ausgaben altniederländischer Texte, denen nur eine H. S. zu Grunde liegt, für die zweckmässigste und will, ohne mich auf die Gründe dafür, welche längst da und dort von andern vorgebracht sind, einzulassen, noch einmal kurz diese Methode hier angeben, weil, wie ich glaube, diese nicht genau ins Auge gefasst worden ist. Sie besteht einfach darin: Alle offenbaren Fehler der H. S. unter Angabe der ursprünglichen Lesart wo möglich verbessern, wo nicht, sie wenigstens angeben, alles übrige aber lassen wie es ist, im beigegebenen Wörterbuche aber die verschiedenen vorkommenden Wort- und Schreibformen genau aufzählen, damit der Sprachforscher einfach sein Facit ziehen kann.

In der Vorrede zum I. Bande habe ich nun

„ein vollständiges Wortregister, das zugleich als Wörterbuch dienen versprochen.

Vielleicht erledigen sich dadurch mehrere vom Recensenten angeführte Fälle nicht gehörig berichtiger Schreibart oder weggelassener Angabe dass in diesem oder jenem Worte ein *het* mitinbegriffen sey, ein Fall, der sehr gewöhnlich vorkömmt. Eine einfache Bemerkung im Wörterbuche genügte.

Die übrigen vom Recensenten angeführten Beispiele werden aber wohl auf einem Missverständnisse beruhen.

Die Stelle v. 786.

*Nu doet danne comen din graue
naer dieu dat emmer moet sijn
ende maecter of eenen sijn*

hätte nach des Rec. Ansicht zu ihrem Verständniss einer Berichtigung bedurft, indem in der letzten Zeile offenbar zwischen *eenen* und *sijn* ein Wort ausgefallen sey, was schon der mangelhafte Vers, dem eine Hebung fehle, beweise. Man lese nach ihm

eenen vrede sijn.

Ich bedaure dieses Auskunftsmittel, um den Versbau zu rektificieren, nicht gelten lassen zu können. Verse dieser Art sind in der Chronik

nicht selten. Das Verständniss der Stelle ist aber für den der das Wort *fijn* kennt, ohne Bemerkung vollkommen klar. *Fijn* ist nicht das deutsche fein, wie Rec. irrig glaubt, sondern ein Substantiv: finis, Ende, Schluss, Schlussvertrag, Abschied. Gerade in diesem Sinn passt es hier viel besser als das, wie mir Rec. selbst zugehen wird, auch für die Reimchronik allzumatte *vrede fijn*. Das Wort findet sich in dem angegebenen Sinne noch in v. 4975. 5335. 5885. 9715. 10503. der Reimchronik, ebenso unter andern bei Melis Stoke, wozu noch Kilian unter *fijn* verglichen werden kann.

Auch die Nothwendigkeit der Verbesserung des zweimal hintereinander vorkommenden *niemene* in v. 1371. u. 1373. in *niemen ne* kann ich nicht anerkennen. Das Wort kommt sehr häufig so vor, unter andern ebenfalls bei Melis Stoke. Kein Zweifel, dass es aus *niemen ne* contrahirt, aber die Auflösung ist nicht nothwendig.

Die Unrichtigkeit der Lesart *soel* für *soe* ist bereits im Druckfehlerverzeichnis bemerkt. Die H. S. liest dentlich *soe*, und *soel* fällt einzig dem Setzer zur Last.

Was nun die vermissten Namens-Erklärungen betrifft, so glaube ich, dass diese einfach

ins Wortregister zu verweisen waren. Uebrigens werde ich nicht versäumen, die von dem Rec. selbst gegebenen gehaltvollen Bemerkungen und Andeutungen über einige Eigennamen der Chronik, so weit es der Raum erlaubt, zu benutzen.

Für die Erklärung der Worte *scum in haren dorne* in v. 1482. bezeuge ich dem Rec. auf diesem Wege meinen Dank. Sie ist auf jeden Fall besser als die von mir versuchte, obgleich ich mich in die veränderte Beziehung der Worte, nämlich auf Richilde, wornach der Sinn von *non erubescens* damit ausgedrückt und die Bedeutung von schaamlos damit zu verbinden wäre (Richild war *scum* in ihrem Thun) noch nicht recht finden kann. Das mag indessen meine Schuld seyn. Der Blick wird bei längerem Verweilen auf der gleichen Stelle oft befangen. Ich kann mir auf diese Weise denken, wie manchmal einfache Stellen so lange einer richtigen Deutung harren müssen. Ein Beispiel dieser Art ist die Stelle im niederl. *Reinaert de Vos* (Auszg. von Willems Gent 1836.) v. 788.

Frouwe Vulmaerte scerpeloge

Ginkene hoken met eenen stave

So lesen nämlich sämtliche Herausgeber

und die Stelle bleibt ihnen dunkel. Es ist einfach zu lesen:

Vrouwe Vulmaerte scerpe loge
u. s. w.

Frau Vulmaerte scharfe Lauge gieng ihm kochen mit einem Stabe, d. h. sie bediente ihn mit einer tüchtigen Tracht Hiebe.

Den Schluss des Recensenten, um auf seine Erklärung der Stelle v. 402 — 410. zu kommen, dass der Graf, der ein Canonikat-Stift nicht mit Gütern, die zum gräflichen Haushalt gehörten, bewidmen wollte, sondern Gelder, die er von seinen Landesangehörigen erhob, hiez zu verwendete, damit ein Stift des Landes gegründet, halte ich für etwas zu rasch.

Die Worte *van sijn selves taefle* oder *de propria mensa sua* sind allerdings einfach dahin zu verstehen, dass der Graf das Stift nicht mit gräflichen Gütern und Grundrenten ansstatten wollte, weil diese mit Recht oder mit Unrecht von seinen Erben immer wieder in Anspruch genommen werden konnten. (Processen dieser Art sind etwas ganz gewöhnliches im Mittelalter). Er nahm dazu baar eingegangenes Geld, *dat hi mochte verteren, of hem goet dochte*, womit er unbewegliche Güter für das Stift ankaufte, die somit nicht als seine Güter angesehen werden konn-

ten. So wenig aber eben darum die Erben des Grafen ein Recht an das Stift bekamen, weil es aus des Grafen Gelde gegründet war, so wenig bekamen es die Landesangehörigen oder das Land, weil es daher erhoben wurde. Die lateinische Chronik giebt selbst das Verhältniss an, in welches das Stift kraft der ihm ertheilten Privilegien getreten.

Zu der Bemerkung v. 1917. bemerke ich meinerseits, dass die Ausdrücke *orvachtichede* und *catheile*, besonders wenn beide im Gegensatze gegeneinander gebraucht werden, keiner besonderen Erklärung ausser dem Glossare bedurften. Ersteres ist nach bekanntem juristischem Sprachgebrauche des Mittelalters das unbewegliche, letzteres (bei Kil. *katheile* lat. *catallum*) das bewegliche Vermögen. Die bekannte Ableitung und Erklärung aus dem Latein ergiebt sich schon aus Kilian und ist ausführlich zu finden bei Du Fresne unter *cathallum*.

Die Statthaftigkeit des prothetischen n in *neerenstelihe* u. s. w. zu bezweifeln ist kein Grund vorhanden. *Neerenst* steht in der Chronik ganz gewöhnlich, nie *ecrenst*, und ist auch nach Kilian zu schliessen eine ganz gewöhnliche Form.

Die Anlassung des *van* in Versen, wie *Hermann Sassen* (v. 1447.) *Baudin die graue Ban*

mons (v. 3936.) u. s. w. ist allerdings auffallend. Sie für ein blosses Versehen des Abschreibers in den gegebenen Fällen zu erklären, verbietet aber das sehr häufige Vorkommen dieser Auslassung gerade in Zusammensetzungen wie diese, selbst in latein. Urkunden und H. SS. Vielleicht dass man sich das Wort als gleichsam von selbst sich verstehend auszulassen erlaubte.

Schliesslich glaube ich nach diesen Gegenbemerkungen noch darauf aufmerksam machen zu dürfen, dass die vermuthete altfranzösische Bearbeitung der *Geneal. comitum Flandriae*, aus welcher der Verfasser der *Reimchronik* neben seiner latein. Quelle geschöpft, nun wirklich zum Vorschein gekommen ist.

Sie findet sich abgedruckt im Tom. II. des *Recueil des Chroniques de Flandre etc.* par de Smet. Bruxelles 1841. 4°. p. 31 ff.

Möchte ich in meinen übrigen Vermuthungen über noch vorhandene Reste altflandrischer Sprache und Poesie ebenso glücklich seyn.

Ich ergreife noch diese Gelegenheit, dem Herrn Professor Albert Schott in Stuttgart, der mir bei der Korrektur und Interpunktion der Gedichte dieses zweiten Bandes mannigfach hilfreiche Hand geleistet hat, öffentlich meinen Dank für diesen Freundschaftsdienst auszusprechen.

I n h a l t.

De Rose	561
Heymelicheit der heymelicheit	485
O Intemerata!	557
De bouc van Seden	564
Catoen's Leeren	600
Waphene Martin	
<i>Die es deerste Martin</i>	611
<i>Dander Martin</i>	617
<i>Die es de derde Martin</i>	660
Een disputacie tuschen S. Marien enten Cruce	677

Druckfehler.

Seite 118. Vers 3469. Ist ane zu streichen.

Die Rose.

- ■ Et es gheseyt, dat in drome
Niet ne es dan ydele gome,
Loghene ende onwaerhede;
Nochtan heeft men te meniger stede
5 Dicken die drome vonden waer,
Ende die dinghen ghesien daer naer,
Also si in drome waren ghesien.
So wie so w[i]lle, houde ¹⁾ nu in dien,
Weder so ic si vroet so sot,
10 In houde drome niet ouer spot;
Men heeftene so dicken ondervonden,
Also wi wel horen orconden
Eenen meester, die Macrobius hiet,
Die drome voer truffen ne hilt,
15 Want hi bescreet dat visioen,
Dat droemde den coninc Cyproen.
Te ²⁾ minen rechten xx jaren,
Also minne neemt te waren
Van ionghen lieden haren cheins,
20 So lach ic in een grøet ghepeins
Vp mijn bedde, ende wart benaen
Met eenen slape also zaen.

1) HS. *houden*

2) HS. *Er.*

- So quam mi i droem te voren,
Also ghi hier sult moghen horen,
25 Van woerde te woerde, ende anders niet
Dan also ghelije hi es ghesciet.
Die droem dede mi verstaen,
Dies suldijt teer van mi ontfaen,
Ende ic salt hu in Dietsche ontbinden,
30 Den droem, die ghi waer sult vinden.
Ware oec yemen die vragen woude,
Hoe men dit bouc heeten soude:
Die Rose, segghic, dat heeten sal,
Want daer es in besloten al
Fol. 1. b 35 Dien aert van minnen gheheelike.
Die materie¹⁾ es scone ende rike:
Nu moete God onse Heere gheuen,
Dat hare, daer ict dore vphuen,
Hebben moete behaghen so,
40 Dat soet ontfa, dies ic ware vro;
Want²⁾ iese voer al die weerelt minne:
Hets recht, ghi sijt vrouwe van minen zinne.
In minen drome, al daer ic lach,
Dochte mi dat ic de weerelt sach
45 Scone verchiert ende ghegroit;
Die alden winter stont vermoeit,
Ende dit was recht in meye tide,
Dat alle voghelen waren blide,
Ende bome vutworpen nieuwe blat,
50 Ende derde wart van dauwe nat,

1) HS. *martern*.

2) HS. *Vant*.

- Die in den winter verdoruen stoet.
Soe achte nu wel lettelt goet,
Wat hare die felle winter weet,
Ne waer pareerde hare ghereet,
55 Ende ghinc hare behaghelike verchieren.
Soe maecte van menigher manieren
Cleederen, meer dan c paer,
Van bloemen, van cruden, dats waer,
Roet, ghelu, wit ende groene;
60 So verchiert soe haer in allen doene.
Die voghelen singhen menichfoude,
Die dor des fels winters conde
In bedwanghe hebben gheleghen
Ende te langhe daer toe ghe[s]weghen.
65 Die nachtegale ende die calandren,
Die papegay metten andren,
Di[e] singhen menigher ande noten,
Daer si sijn met haren roten.
In desen tiden so soudent minnen
70 Die ionghe lieden in allen zinnen.
Dor den ouer soeten tijt
Die dan es in de weerelt wijt:
Hi es al te hart ende vol van nide,
Die niet ne minnt in desen tide.
75 In desen tide so was, dat iche
In drome lach i lane stiecke
Ende mi dochte so, aldaer ic lach,
Dat vro[e] was ane den dach,
Ende ic stont vp sonder vernoven:
80 Ic ghinc mi cleeden ende scoven.

- Ende dwouch mine handen mede.
Vte eenen siede ic doe dede
Een cleen seluerijn naeldekijn,
Dat sijne niet ne mochte sijn.
- 85 Doe vademde ic die naelde zaen
Ende bem dus vte waert ghegaen
Alleene, vestende mine mauwe,
Om dat ic horen wilde ende scauwen
Der voghele sanc, die menichfoude
- 90 Seere songhen achter woude.
Omme den zoeten nieuwen tijt
So hadden si so groot delijt,
Dat si zeere te stride songhen,
Elkerlijk na haerre tonghen.
- 95 Dus ghinc ic na haren zanc
Hoerende, ende mi ne dochte niet lanc
Die wech, die ic ghinc henen seiere.
Doe quam ic vp eene riuere,
Die neuen eere heiden stoet.
- 100 Doe quam mi in minen moet
Dat ic daer wilde gaen meyen
Vp die riuere in der valeyen,
Die als een kerstael was claer
Ende conder mede, weet voer waer,
- 105 Dan wesen mochte eenighe fonteyne.
Een lettelt minder dan de Zeine
Was die riuere zekerlike,
Ende quam ghelopen dapperlike
Van eenen berghe die daer stoet.
- 110 Mi dochte doe in minen moet,

Dat ic noyt hadde ghesien
 Riviere, dat dochte men,
 Als ic ghemerken conde,
 Scoenre wesen toten gronde,

115 No oec weder so fijn, no so claer.
 Doe ghinc icker een deel bet naer,
 Omme te dwane mijn ansijn
 Daerin, ende die anden mijn.
 Doe sach ic den gront alte male

120 Ghepauceert met steenen wale.
 Die stede was seone in alre wijs;
 Het seen een herdsch paradijs,
 Soe wel behaghede mi de stat
 Die prayerie was oec nat

125 Van den soeten coelen dauwe,
 Die stat besach ic arde nauwe;
 Want soe behaghede mi so wale.
 Doe ghinc ic twater al te dale,
 Mi merghende in die prayerie,
 130 Diere ghelike ne sach ic nie.

Doe ic een lettcl hadde ghegaen,
 Sach ic voer mi i vergier staen,
 Die groet was ende zeere wijt,
 Oec waest besloten ende beurt

135 Met staerken hoghen muren,
 Wel ghehauwen bi figuren,
 Ende met beelden bescreuen wale,
 Die ic nu gherne alte male
 Daer al die figuren verseide,

140 Constic, met eenighet bendicheide

- Na dien dat si mi ghedaen
Dochten, sal ict hu doen verstaen:
Dat deerste beelde hiet Hatie,
Die gheweest heeft oyt ende ye
145 Van gramseepen dat eerste beghin.
Verbolghen stont soe in haren zin,
Sone was te ghereeke niet wale,
Maer ontsinnet seen soe alte male.
Soe hadde int voerhoeft menighe lese,
150 Ende vp ghescort was har de neze;
Leelic was soe ende verroest mede.
Soe stont verwinpelt daer ter stede
Met eenen douke onzuuerlike.
Neuen hare stont zekerlike
155 Eene ymage, alsule ghedaen,
Bouen hare so sach ic staen
Hare name, die ic las,
Dat dat beelde gheheeten was
Felheit ¹⁾, ende eene andre mede
160 Stont bander zide teere ander stede,
Ende dat was gheheeten Dorperhede,
Di adde al sulke lelichede ²⁾
Alsoe dandre die vorste bede.
Groet seen hare quaethede;
165 Si seenen wel vul houerden
Ende quaet sprekende ende vul van aerden.
Wel consti betrecken, en trauwen,
Die su[l]ke beelde conste hauwen.

Fol. 27. v.

1) HS. *Eelheit*.

2) HS. *Ledichede*.

- Het seene wel an hare ghemake
170 Dat het was eene dorpre sake
Ende een wijf vul onneeren,
Die hare ter doocht niet wille keeren.
Hier na sach ic ghehouwen daer
Ende betrecket, dat was waer,
175 Ghierichede, die lettelt gheeft,
Mach soe, den dach dat soe leeft.
Dese es die den lieden doet
Ouer een vergaderen groet goet
Ende persemen leenen ende vercoepen,
180 Ende tghelt te gaderne met hoepen.
Dits die ghene die doet stelen
Den dief, dat hi bi ziere kelen
Wort ghehanghen te menigher stat.
Dese es die oec toe brinet dat,
185 Dat men den lieden nemet thare.
Dese maect openbare
Groet ghedinghe ende zware;
Oec maect soe menighen maertelare,
Die beede heeren ende vrouwen
190 Hare goet stelen met ontrauwen,
Ende hare armenesse doen vercoepen,
Om dat sijt te gadre enopen.
Leelie was dit beelde ghedaen:
Soe sat, als die mochte staen
195 Qualike, ende beide hare bringere
Met crommen anden ende met vinghere;
Want hare herte na els niet stoet
Danne na ander lieder goet.

- Dits dat haren zin verteert,
200 Want soet voer alle dinc beghert.
Na Ghierichede soe stoet
Vrechede, die node ghenet goet.
Soe was oec magher ende bleec,
Eenen doeden soe bet gheleec
205 Van honghere, danne yemen el.
Dat seen an hare vaerwe wel,
Dat soe lettelt goets verteerde,
Maer altoes den pennine begheerde
Ende verspaerde dieken hare kele:
210 Wellinghe soep soe van gherstinen mele,
Niet soe vele dat hare besloet.
Soe ne hat niet dan gherstin broet,
Ende tallen dien dat soe nochtan
Soe magher was, ne hadde soe an
215 Ne waer eenen roe, die minich gat
Adde, ende te menigher stat
Was hi ghevoet met vele douken.
Men hadde verre moeten zouken,
Eer men vonden hadde de vloet;
220 Hi was te gleden alsoe.
Vp een reeke bi hare ziden
Hinc eenen mantel van houden tiden,
Ende van brunette een rockelkijn,
Dat niet bloeter ne mochte sijn.
225 Ic segghe hu, in waerre dinc,
Dat die mantel, die daer hinc,
Met bonten gheuoedert niet ne was;
Ne waer de voedinghe, geloeft das,

Was lammerijn ende zwart,

230 Zwaer te draghene ende hart.

Soe haddene ghebadt wel x iaer,

Maer selden drouch soene ouer waer.

Want i gat adt hare gheten

Int herte, waer hi yet versleten;

235 Want haddi ghewesen quaet,

Eer Vrecheit, dat wel verstaet,

Eenen nieuwen hadden ghecreghen,

Soe hadder langhe sonder ghelegghen.

Vrecheit hilt in hare hande

240 Eene burse met eenen bande,

Die soe harde vaste sloet;

Soe was die dor gheenen noet

Jemene daer toe hadde laten gaen.

Selden was die burse ontaen

245 Om eenighe becommethede,

En ware of men ¹⁾ yet in dede;

Doe verblijdden hare de lede

Ende al hare zinnen mede.

Hier na so stont voert betoghen

250 Nidicheit, die niet in hoghen

Om eenighe dinc was, diese vernam;

Ne waer altoes tornich ende gram,

Ende vertrecte alle seaden.

Niet ne stont haer bet in staden,

255 Dan alsoe sach eenen goeden man

Comen toren ende lachter an

1) HS met

- Ende eenich zware verlies;
Seere blide soe was soe dies.
Of alsoe eene gheslachte sach,
260 Dat oyt voerbaer te wesene plach,
Te vallen ende te niete gaen,
Daer omme verblijdde soe saen,
Ende hads feeste ende groet spel,
So nidich was so ende so fel.
265 Maer alsoe sach eenen goeden man,
Die eere ende goet ghewan
Met dogheden ende met behendicheden,
Of met eenigher wijshede,
Dat hare gaf zware auonture.
270 Nidicheit heuet sulke nature
Dat soe te niemene draghet minne,
Soe fel es soe in haren zinne.
Soe ne heeft macht dien so vrient si;
No haren vader, gheloues mi,
275 Ne wilde soe dat ghesciede goet,
Sone souts in haren moet
Toren hebben ende leet.
Dat soe dus fel es ende dus wreet,
Dat loent so haer seluen al;
280 Als yemen ghesciet groet gheual,
Wilsoe alte male ontsinnen,
Ende verteert haer herte binnen.
Soe es die niemen goets ian:
Men vint ne gheenen so goeden man,
287 Mochte soe wel, soe ne dede dat,
Die men vint yewer in eenighe stat,

- Dat hi te groeten seanden quame
Ende lachter hadde ende blame:
Soe quader ande so es si,
290 Ende gheuet so vele veninen daer bi.
Ic sach daer Nidicheits figure,
Hebben so leelike faiture,
So sach so leelijke, weet wel,
Alsoe die nidich es ende arde fel.
295 An hare mestoet harde wel,
So was beede lusch ende seele,
Niemen mochtse besien wale.
Hare eene oghe loec soe teenen male
Dor de felheit die soe drouch,
300 Diere vele was ende ghenouch.
Na Nidicheden stont verheuen
Seericheit ende wel ghescreuen.
An hare vaerwe sceen ghenouch
Dat soe rouwe int herte drouch,
305 Want soe was valu ende bleec,
Van vaerwen soe wel gheleec
Der leeliker Ghiericheden.
Soe was ghelu van magherheden:
Van onwille, dien soe sach,
310 Verdwijnde so nacht ende dach.
Noyt ne was martelare
In tormente alsoe zware,
No in eerscap alsoe groet,
No in alsoe groeten noet,
315 Alsoe Zeerichede hebbende sceen.
So weende ende droufde al in een,

- Alse die hare ne vertroeste niet,
Soe wat feesten dat soe ziet.
So seen wel eene drouwe sake,
320 Die zeere leuede met onghemake.
Soe wrane haer hande ende sleet haer haer,
Soe maecte harde groet mesbaer.
Hare cleedren die waren quaet,
Want soe hadse, dat verstaet,
325 Met haren handen gheseoort ontwee.
Te moede so was hare so wee,
Dat soe huut hadde ghetrocken
Hare haer bi groeten loeken.
101. 3 d. Hare luste lettelt eenich spel,
330 So seerich seen so ende so fel;
Feeste te makene was haer onmare:
Feeste ende rauwe sijn contrare.
Hier na stont Outheit ghetoghen,
Leelic ende zeere verboghen,
335 Harde cranc ende zeere verrompen,
Ende wel eenen voet gheerompen
Van dien dat soe te sine plaech.
Ende soe nam af nacht ende daech,
Beede van zinne ende van wijsheden.
340 Hare scoenhede was al leden,
So was alsoe wit van hare,
Alse oft soe ghebloyt ware,
Ende verdroghet so was haer lijf.
Van couden adsoe de anden stijf,
345 Verroest soe was haer die huut,
Dat most liep haer ten oren vut.

- Hare tanden waren vut beghene
Ghenallen, sonder eenen alleene,
Die groet was ende voren stoet.
350 So ne hadde niet eenen voet
Sonder hare potenten ghegaen:
Hare macht was so tegaen.
Die tijt, die noit noch ghelach,
Maer heuen gaet nacht ende dach,
355 Ende emmer sonder te rusten gheet:
Al dinct ons dat soe stille steet,
Ende in eenen poynte gheduren:
Soe gaet met pointe ende met vren,
Soe lijt sonder keeren weder,
360 Ghelijc dat dat water valt neder,
Dies i dropel niet weder ne keert.
Aldus so es die tijt gheleert:
Yser no ne gheene muren
Ne mach ieghen dien tijt gheduren.
365 Die tijt verteert al;
Wat dat leuet, groet ende smal,
Heuet die tijt vpghevoet,
Ende die tijt, die verdoet.
Die tijt sent alle dinc ter mouden,
370 Die tijt dede onse voerders houden,
Die tijt doet vervullen alle dinc,
Die tijt hout keyser ende coninc,
Die tijt breekt dit ende tgene;
Heeft soe vercocht dese oude quene,
375 Dat soe ne wiste wat soe dede.
So was in hare eerste kintschede,

- le wille wel ghelouen das,
Dat soe in haren poynte was,
Alsoe hadde wijsheide ende zin;
580 Maer nu seen soes hebben te min.
Verscoten was soe in haer ghedane,
Eene cappe hadde soe ane,
Eene zware ende eene coude,
Wel gheuoedert ieghen teoude;
585 Want oude lieden, dat es waer,
Gaet een cleene coude naer.
Een ander beelde daer na stoet,
Na dat mi dochte in minen moet,
Dat Papelaerdie was gheheeten.
590 Dat sijn liede, wildijt weten,
Die hem toghen buten goet,
Ende quaet int herte sijn ende in den moet.
Si sijn helich in ghelate
Ende veinsen hem al met barate;
305 Anders so toghet haer anseijn
Dan hare herte binnen sijn.
Simpel was dat beelde ghescreuen
Na een wijf, die was begheuen
In een zwaer religioen,
400 Ende drouch twee ghebondene seen.
Eenen soutre hilt soe in de hant;
Het seen dat soe elken sant
Ane riep met neerensticheden.
Soene achte twint vp behaghelheden,
405 Maer goede gh[e]werke te an vane.
Eene hare soe droch soe ane,

- Alre naest haerre huut,
Die soe selden dede vut.
Van vastene was soe bleec ende vale,
110 Recht of soe doet waere te male.
An hare wies in alre wijs,
Of hare die poerte van paradijs
Altemale ware ondaen
Ende soere ghereet in mochte gaen:
115 Want dus ghedane liede plien,
Alse wi in dewangelie zien
Ghescreuen, dat si hare ansijn
Magher ¹⁾ houden, om dat si sijn
Willen gheprijsd sijn van den lieden.
120 Die hem goeden dach ombieden
Om eene cleene ydele glorie,
Die hem verblijt de memorie.
Tachterst stont ghescreuen daer
Aermoede. Weet voer waer,
125 Dat enmer tonwertste si;
Want ²⁾ hem comt node yemen bi.
Omme hare adsoe i zac;
Hongher, coude ende onghemac
Adsoe, ende menighe scamelhede:
130 Omme niet dede soe menighe bede.
Altoes croep soe achter waert,
Wan soe met niemen es waert.
Metter kele was soe ontwonden,
Soe stont van daer dander stonden

1) HS. *maghet*.

2) HS. *Want*.

135 Achter verre een groot sticke:
Die aarme heeft seldom ghelucke,
Achter es hi altoes ghesteken.

Arem man hi mach wel spreken,
Dat die vre si vermalendijt
440 Ende die wile ende die tijt.
Datti nie wart gheboren,
So menighe onwerde moetti horen.
Seldom heefti ane goet cleet,
Hem sijn oec scoen onghereet;

445 Seldom eet hi ende drinet wale:
Verscoten es hi altemale.

Dus waren daer de beelden gbehawen
Ende wel betreeken, bi trauwen,
Beede van goude ende van asure,
450 Daer si stonden an die mure.
Hoghe was die muer ende ront,
Ende vaste besloten, ende stont
Om 1 vergier als een haghe.
Daer ne was noyt in te gheenene dage

1. l. 3. d. 455 Comen dorpere no vilein.
Het was so ouer scoen 1 plein,
Dat ies hem met goeden zinne
Ghedanet hadde, die mi daer inne
Hadde ghelaten, sonder scade,

460 Of bi leedre of bi grade;
Want ic houde wel in dien
Dat meerre feste noyt ghesien
Niewerines ne waert in gheen lant,
Also men in dien vergiere vant.

- 465 Noyt ne was so soete stat,
 No daer de voghe songhen bat,
 Ende meer maecten ghelunt,
 Daer was in jove ende dedunt;
 Van bloemen, van ernde menigertiere
 470 Waren binnen dien vergiere.
 Die stat was soe lievelike,
 Dat man ne was zekerlike,
 Hi ne verblijdde, waer hi derbi;
 Ende ic selue, ghelouets mi,
 475 Wasser of verblijt also,
 Ende int herte worden so vro,
 Dat ic niet c. pont ne name
 Der voren, dat ic daer binnen quame.
 Doe ic den soeten sanc verstoet,
 480 Quam mi te voren in minen moet,
 Hoe ic den raet best zochte,
 Dat icker binnen comen mochte,
 Bi wat engiene, bi wat liste;
 Want ic dore no porte wiste,
 485 No niemene, die mi was bi,
 Die den ingane mochte wisen mi;
 Want alleene so was ic daer,
 Dies mi therte was zwaer.
 Doch bedochte tachterst dat,
 490 Dat noyt ne was so scone stat,
 No so delectabele stede mede,
 Daer ne was an teenighet stede
 Dore, wech ofte wiket mede,
 Daer men in mochte comen het.

Fol. 1. B

- 495 Dus ghinghie, peinsende langhe vre,
Ende bezach al omme de hoghe mure,
Ende dat pourprijs vaste seen.
So langhe ghinc ic, dat ic een
Wiketkijn vant ¹⁾ wel cleene,
500 Niewer dan daer alleene
Mocht men daer comen binnen.
Twiketkijn was in allen zinne
Vaste besloten met ameyden,
Daer cloppedic voren sonder beiden.
505 Ic riep lude ende stiet,
Ende dan hoerdic, of men hiet
Daer binnen horde dat ic stiete,
Ende yemene quame die mi in liete.
Doe hoerdic dat quam ghegaen
510 Eene maghet wel ghedaen,
Die mi dat wiket ondede.
Wel ghemaect waren haer de lede,
Hare haer was kersp ende blont,
Ende rosenroet was haer de mont,
515 Tvoerhoeft slicht, ront haer kinne,
Daer een cleene daelkin stont inne,
Hare hoghen lachende ende fijn
Ende claerre vele dan 1 robijn,
Hare nese recht dat wel zit,
520 Hare tande als van yuore wit,
Gheset effene ende cleene,
Hare hande zoete ende reene.

1) HS. want

- Hare kele was scone ende wit,
Noyt wijf onder den troene, verstaet dit,
525 Ne drouch scoenre hals openbare
Ende also ront, of hi ware
Ghepossiciert ouer al.
So was lanc, ter middele smal;
In wane niet dat men teeniger stonde
530 In al de weerelt i wijf vonde,
Die haer mochte gheliken hiet,
Der scoene maecht, die mi in liet.
Soe hadde van perlen eenen hoet
Vp hare, wel stoet,
535 Ende bouen den hoede, die wi nomen,
Hadde soe eenen hoet van bloemen
Ende van rosen, die men daer vant.
Eenen spieghel drouch soe in de hant,
Ende eenen cam hadde soe oec daer,
540 Daer soe mede haer scoene haer
Cammede ende leide behaghelike.
Hare manwen waren fraylike
Met eenen gontdrade toe ghetoghen,
Die ne ployden no ne boghen.
545 Tote soe hare anden houden sonde
Ieghen hitte ende ieghen conde,
Hadde soe scone anghedaen
Twee witte anscoen, die staen
Wel. Diere cleederen ende rike,
550 So dat men niet vonde der ghelike,
Daer menighe gondene stripe in gaet
Ende menich rikelijs naet,

- Adde soe an, ende ne dede ander zake
Dan soe hare behaghel make.
- 555 Doe mi die maghet aldus die dore
Ontsloten hadde, daer ic stont vore,
Seidix hare wel groten dane
Ende vraegde hare eer hiet lanc,
Hoe dat soe gheheeten ware.
- 560 Soe andwoerde mi openbare
Wel honeschelike ende seide:
»Ic doe mi heeten Ledicheide,
In hebbe te doene anders niet
Dan mi te pareerne, als ghi ziet,
- 565 Ende nemmeer ne gheer ic el
Danne te sine in bliscepen ende in spele.
Edel wijf bem ic ende rike,
Ende oec harde heymelike
Dedute, die vray es ende scone,
- 570 Die vten lande van Babilone
Dese bome dede bringhen hier,
Die hier staen in dit vergier.
Doe dese bomen becomen waren,
Dede hi dese muer sonder sparen
- 575 Maken al omme dit pourprijs,
Daer noyt binnen ne vrees hijs.
Ende die beelden, di wi nomen,
Dede hi maken na hare vromen,
Die ghi saghet daer buten staen,
- 580 Die bleec zijn ende onghedaen.
Menich waerf so comt hi hier,
Hem merghende in dit vergier

Ende sine liede die comen mede,
Die altoes lenen in vrolicheden,
585 Als nu es Deduut hier binnen,
Om te hoerne in allen zinnen
Den sanc van der nachtegale
Ende van andren voghelen also wale,
Die vrende sijn ende onbekint.
590 Ic weet wel dat men ne vint
So seone stede in al eerdrike,
Des comt hi hier daghelike,
Met sinen liden te hebben spel,
Ende den sanc te hoerne alsoe wel,
595 Dien ele voghelkijn hier singhet.
Seoone vole, dan hi haer bringhet,
Ne vonde men, no dies ghelike,
Niewer in al eerderike.»

Doe ic Ledecheden tale
600 Verstaen hadde al te male,
Bat ic hare vp hoescheden,
Dat soe mi di seone steden
Liete zien ende daer binnen gien
Ende die bome, diere in staen,
605 Ende Dedute den groeten heere,
Die te prisene es dus zeere.
Die seone die was so vul ghenaden
Ende sprac te mi bi staden:
«Ghi moghet hier binnen wel comen,
610 En wert hu bi mi niet benomen.»
Sonder letten ghinc ic doe mine
Met eenen arden bliden zinne,

- Want mi dochte zekerlike
Dat ic was in hemelrike,
615 So ouer seone dochte mi de stat.
In hoerde noyt voghelen singhen bat,
Dan iese hoerde singhen daer
Met soeten stemmen ende claer,
Dat ic des die waerheit lye,
620 Dat so seone gheene melodye
Noyt was ghehoert van meinsche,
Alse daer ghehoert was te weinsche.
Der voghelen zane, die daer was groet,
Dede dat mi die herte verscoet
625 Ende verblijdde mi altemale:
Inne was noyt, weetie wale,
So zeer verblijdt no in hoghen,
So iolijs, so ouermoghen.
Doe dochte mi wel, dat Ledicheit,
630 Die mi in dese verweentheit
Ende in dese bliscap gheleit
Hadde ende daer of gheseit,
Dat ies hare al min leuen
Dancken sal sonder begheuen,
635 Ende met herten bliuen haer vrient,
Dat soe mi so wel heeft ghedient,
Die mi ontsloet dat wiket,
Daer ic in die weelde quam met.
Voert so willie hu tellen
640 Van Dedute ende sine ghesellen,
Sonder mi te makene diere,

- Ente scoenheit van den vergiere,
Deen na tander, het vought wale;
Men maeght niet segghen teenen male.
- 615 Scone te dienste rude zoete te waren
Daden hem die voghele sonder sparen,
Met sanghe van zoeter minnen,
Daer men delijts vele in mochte linnen.
Hoghe ende neder met soeten stemmen
- 620 Daden sie hare noten clemmen:
Soeter no scoenre melodien
Ne hoerde man met horen nie.
Alsie dit dus hadde ghehoert,
Ghinc ic i letteltijn bet voert
- 625 Dedute te ziene ende sine affare,
Want mine herte hads ghare.
Doe quam ic in i scone pat,
Daer in lach menich bloeme blat;
In elke zide so waest beloken
- 630 Met cruden, die wel zoete roken
Onverre ghinc ic, dat es waer,
Inne vant Dedute daer
Vp een plein, dat was so scone,
Dat het gheliken mochte den trone.
- 635 Te dien sconen pleine quam ic ghegaen, 1
Daer ic vole sach so wel ghedaen,
Dat mi dochte groet wond[er] wesen.
Ware hi so scone hute gh[e]lesen
Lieden vant diere ghelike:
- 640 Het scenen inghelen van hemelrike,

- Also scone so dochten si mi.
An eenen dans so ghinghen si.
Eene ioncfrauwe, die Bliscap hiet,
Sanc daer voren een nieuwe liet,
675 Met soeten lude soet hute leide.
Deus, hoe wel soe haer noten seide
Ende die woerde mede daer af!
Den voet soe hem allen gaf,
Hen mochte vertellen gheene tonghe,
680 Soe dede verbliden oude ende ionghe.
Hare stemme was claer ende zoete.
Seone ghine soe vp haer voete.
Altoes soe was die ioncfrauwe
Ghewone te sine sonder rauwe,
685 Ende telken danse so sanc si
Emmer teerst, gheloues mi;
Want so sanc wel bi musuren.
Men mochte daer zien die voeten ruren
Ende effene gaen in dat groene gras,
690 Daert vter maten scone was.
Daer waren vedelen ende tytolen,
Ende menestrele van goeder scolen,
Met fleuten ende met tambusen,
Met aerpen ende met luten
695 Ende met trompen van musuren:
Het soude mi werden te suren,
Soudie hi al doen verstaen.
Hoe scone si de tymbren slaen
Ende vp den dume lopen doen.
700 Daer was ghehouden menich bordoen

Ende noten ghesonghen van Lorein,
Daer was de feeste groet int plein.

Nu willie hu segghen voert al huut,
Wat daer dede mijn heer Deduut.

705 Hi dede daer ten danse comen
Twee maegden, in hebbe niet vernomen
In die weerelt, dat wanie, nie
Scoenre no behaghelre dan die.
Si quamen in haren roc al bloet.

710 Gheln ende kersp adde ele thoot,
Daer vp stonden n hoedekine,
Goet ende diere alexandrine;
Men mochte vrayer ghene vizieren.
Dese dede mijn heere Deduut balieren,

715 Biet ytermaten wale daden.
Deus, hoe dadent sijt bi staden,
Deen ieghen andren bebaghelike,
Ende onderbraken so moylike,
Daer si leden, so dat si seenen

720 Of si metten monde altoes grenen:
Ende deen den andren al daer
Vriendelike custe ende sonder vaet.
Wat maece ic hier af langhe tale,
Si baleerden also wale,

725 Dat ic wel al dat leuen mijn
Met hem daer hadde willen sijn.
Doe ic dus stont ende ane zach

Den dans, die mi niet mach
Bet behaghen dan hi dede,

730 Eene joncfrauwe, die Houschede

- Was gheheeten, so riep mi.
God onse Heere gheue dat si
Hebben moete een goet ghenal;
Scoene was soe ende lief ghetal,
735 Wel gheraect, ghestade van zinne.
Soe seide te mi: »lieue minne,
Wat stadi stille in dit vergier,
Comt an mine hant dansen hier.«
Ic seide, »wel gheraecte ionefrauwe,
740 Dat doe ic gherne, bi trauwen.«
Ic ghine ane ende was blide,
Ic weet wel, dat mi tien tide
Houeschede niet hadde moghen
Met gheenen dinghen meer doen verhoghen
745 Danne soe mi dede hier mede.
Daer meerctie vp die stede
Die fayture ende die ghedane
Van den ghenen diere ghinghen ane,
Die ic hu som sal nomen openbare,
750 Hoe si heeten ende wie si waren.
Dedunt was lane ende scone,
Men hadde onder shemels trone
Niet vonden eenen bet ghemacet wale.
Sijn ansichte was alte male
755 Als een appel wit ende ront,
Ende zijn haer dat was al blont,
Ende kersp ende harde scone,
Ende blide van herten zonder hone:
Ten sconderen breet 1 lettellkijn,
760 Ende smal in dat gorden sijn.

- Het sceen een heelde ghepingiert,
Hem waren die leden gheformiert
Bet dan vemene soude connen
Gheformeeren onder der zonnen.
- 765 Ione ende scone van ghedane.
In sinen baert scoten de grane
Cleene, alst waren muse haer,
Sine oghen lachende ende claer;
Hi sceen wel vul van delite.
- 770 Hi was ghecleet met 1 samite.
Dat met voghelen was dor dregghen,
Die van goude waren gheslegghen.
Ghescoit was hi behaghelike,
Hi hadde cousen an, diere ende rike.
- 775 Sine amie ende sine vriendinne
Adde hem vp gherechte minne
Ghegheuen eenen rosen hoet,
Die hem harde wel stoet.
Wildi sine vriendinne weten?
- 780 Bliscap was soe gheheeten,
Die alre eerst ten danse sanc,
So wel, men mochts haer weten danc.
So was als van xii iaren
Ende adde Dedute te waren
- 785 Met tranwen haer herte ghegheuen,
Ende hi haer weder voer alle die leuen
Die minne was in hem ghestade,
Ende ele leuede hi anders rade.
Van scoente vaerwen si beide blosen,
- 790 Als oft waren code rosen

Fol. 5, d.

- Ioncfrauwe Bliscap was so scone,
Het seen i coninginne van den trone;
Soe verlichtet soe, waer soe ghine
Neuen Dedute den ionghelinc.
- 795 Haer voerhoeft was wit ende slecht,
Haer nuese lanc ende recht,
Haer winbraeuwen bruun ende ghebogen,
Lachende waren haer die hoghen,
Haer mont was cleene ende niet groet,
- 800 Ende hare leppen rosen roet,
Die altoes stonden in de stede
Als hare lief te cussen mede.
Hare haer was kersp ende blont;
Wat soudieker vele af maken cont?
- 805 An hare was dine ne gheen
Dat yet te blammeerne seen.
Hare haer was te menigher staden
Ghedureert met goudin draden;
Vp haer hoeft stont eenen gout bant,
- 810 Die rijeste die men vant:
Ic hebber menighen ghesien,
Maer gheenen gheliken dien.
Soe was ghecleet behaghelike
- * * *
- Die haer lief drouch zekerlike.
- 815 Dese n, die ic hier seide,
Si ghinghen te ghader beide.
Die God van Minnen, die al doet
Den meinsche toe comen quaet ende goet
Ende oec leuen in groten zeere,

- 820 Hi maect knecht menighen heere,
So doet hi vrouwe menich ionc wijf,
Die hi ieghen hem vint stijf.
Die God van Minnen hi was daer,
Hi ne gheleec niet, dats waer,
825 Van ghedanen eenighen knechte,
So ouer scone was hi te rechte.
Sine cleedren die hi hadde an
Ne mochte prisē gheen man;
Want si waren al van bloemen
830 So rikenlijc, in wist hoe ghenomen,
Betoghen al met stouter minnen.
Daer stonden wel ghemaect binnen
Voghelen in scildekine,
Draken, leuwen ende espenluene,
835 Voghel grijp ende lapaerde:
In conste hu niet vul prisē de waerde,
Die cleederen met minen zinne,
Die anhadde die God van Minnen.
Van bloemen waren si menigher ande,
840 Men vontse niet bi desen lande,
Si ne stonden daer in ghenisier;
Oec stont daer an ghescalier
Van rosen menich scone blat,
Daer menich vogel neuen sat.
845 Vp sijn hoelt eenen rosen hoet,
Die hem scone ende wel stoet,
Daer voghelkine ende nachtegale
Omme vloghen tallen male,
Vlieghende hoghe ende neder.

- 850 Ende sloghen die bladre vp ende weder,
Dat si vielen in sinen scoet.
Daer was die bliscap groet,
Want al bedeeft so was hi
Metten voghelen, ghelouets mi,
855 Die met groter versameninghen
Omme hem alle te stride singhen.
Hi seen een inghel openbare,
Die al te hant comen ware
Gheuloghen vten hemelrike,
860 Hi seen wel also ghelike.
Die God van Minnen adde voer heme
Staende, alsoe huut vernemen,
Eenen arde seconen iongheline,
Die wel cleedde in den rine.
865 Sinen name hebbie niet vergheten,
Soete Ansiene was hi gheheeten.
Hi sach den dans ende tspel
Dat voer hem was, ende merkt wel,
Hi hilt in die hant te waren
870 II boghen cortoy, die waren
Die Gods der Minnen beide.
Ic sal hu segghen die waerheide,
Hoe dat ghedaen waren die boghen,
Na minen wane, al ongheloghen,
Fol. 6, b. 875 Die een was houtin ende hart,
Onghespannen ende zwart,
Met menighen hulte ende weere:
Die vrucht soe es beter meere,
Die dat hout drouch ende gaf,

880 Daer die boghe ghemaect was [at].
Die ander boghe was bet ghemaect,
Lane ende scone was hi ghemaect
Ende wel gheboghen, in waren dinghen;
Met vrouwen ende met ionghelinghen,

885 Die behaghelike van allen leden
Daer ane stonden, wel besneden.
Soete Anesien hilt beede de boghen,
Die ic nu hier hebbe vertoghen,
Daer to x strale soe hilt hi

890 Sinen meester altoes bi.
Vine hire in de rechter hant drouch,
Die scone wel na ghenouch
Ghemaect waren, ende al van goude
Daer dat yser wesen zoude,

895 Ende weder ghehaect an beeden siden,
Omme bet te quetsen tallen tiden.
Die alre beste van al desen
Entie snelste van al desen,
Hare name Schoenheit hiet.

900 Die minst quetste ende dede verdriet,
Die gheheeten was Simpelhede.
Eene andre, die men hiet Vrihede,
Was gheuedert al met doghet.
Der vierder name ghi horen moghet:

905 Gheselschap heet soe te waren,
Die quetste zeere sonder sparen,
Diere van bi met scieten wilde;
Maer die hem van verren hilden,
Hi soude de wonden te bet ghedoghen

- 910 Ende vele te bet ghenesen moghen
Dan van bi, dat verstaet,
Die vijfde heet Goet Ghelaet,
So was die meest ghedoghen conde,
Nochtan scoet soe 1 groete wonde,
915 Die men te zeere niet sal ontsien,
Want soe gherne goet doet gheschien.

Fol. 6, c.

- In dander hant hilt Soet Anzien
V andre strale te dien,
Die hem gheliken niet 1 twint.
920 Tyser daer af ende spriet
Waren zwart ende leelic zeere,
Ende gheleken den duuel meere
Dan eenigher dinc vp daerde.
Deerste was gheheeten Ouaerde,
925 Ende dander ne was beter nie,
Soe was gheheeten Dorpernie,
Ende was beset an beeden ziden
Met felheden diet al beniden.
Die derde was gheheeten Scande,
930 Die onwert es achter lande.
Wanhope hiet de vierde strale,
Die noyt meinsche loende wale.
Die vijfde hiet Quaet Ghepeins
Ende nemt 1 quaden eheins.
935 Dese v strale al te male
Gheleken den zwarten boghe wale,
Si waren fel ende putertiere.
Van te segghene hare maniere
Nu willic hier laten staen,

- 940 Het wert hi wel cont sonder waen
Hier na, alst gheuet sinen tijt.
Ten danse so was groet delijt,
Die God van Minnen was ghegaen
Bi eere vrouwe wel ghedaen,
945 Dat mi in mi seluen dochte,
Dat ic se vul prise[n] niet ne mochte:
Schoonheit heet soe, weetic wale,
Ghelijc dat dede deerste strade.
An hare ne was te lachte ne niet;
950 Maer ghelijc na dat men ziet
Voer de sterren claer de mane,
So was so in hare ghedane:
Claer ende scone bi miere trauwen
Bouen alle dandre ioncfrauwen.
955 Soe was lanc ende de middel smal
Ende wel ghescepen ouer al.
Soe ne hadde te doene gheene paruren,
So scone was soe van naturen.
Tote vp haer voeten hinc haer haer,
960 Dat scone was ende gont claer:
Wat soudicker meer al weten?
In hare so ne was niet vergheten.
Eene andre vrouwe ghinc bi hare,
Die machtich was ende openbare,
965 Ende van arden groeten doene:
Niemen ne was daer soe coene
Die ieghen haer mesdoen dorste vet.
Dese vrouwe Rijcheit hiet,
Soe was gheprijsd van menighen heere

- 970 Ende al die weerelt dede haere eere:
Want die rike es seere ¹⁾ machtich
Van allen doene ende crachtich,
Want rike liede na haer begheeren
Moghen menighen helpen ende deeren.
- 975 Rijcheden so dienden si al.
Die daer waren groot ende smal;
Ende dies pleechtmen gherne noch eden.
Om te hebbene hare rijcheden.
Alle heeten si se vrouwe,
- 980 Die daer waren, bi trauwen.
Ende alte male so hadde ²⁾ si
Die weerelt tonder verre ende bi.
Te haren houe woent menich quaet
Ende menich valsch, diet wel verstaet.
- 985 Daer es oec menich verrader fel
Die voer den lieden can smeeken wel,
Voren blusschen, maer achter bernen,
Daer si goede lieden mede ernen.
Rijcheit adde cleeder an,
- 990 So goede ne sach noyt man:
Si waren van purper wel ghesneden,
Van hounen tote beneden
Al betoghen van finen goude.
Daer stont in, alsoet hebben woude,
- 995 Ystorien ghemielt, die wilen eere
Gheschieden princhen ende heeren:
Eene vaseke ghinc daer duere,
Wel ghemaect achter ende vure,

1) HS. *ende seere.*

2) HS. *hadden.*

- Wel beset al met dieren steenen,
1000 Beede van groeten ende van cleenen.
Een gordel drouch soe, diere ende goet,
Daer die ghespe, als ict verstoet,
Of was van eenen steene diere.
Ic sal hu segghen sine maniere:
1005 Wiene draghet ouer heme,
Men machne, also ict verneme,
Met gheen enen vergheuen,
Ende oec hout hi ionc dat lenen.
Dese steen ware beter eenen riken man.
1010 Danne tlant dat hout pape Jan.
I ander steen adde soe, hiet maersant.
Die beste steen die men noit vant;
Diene drouch, hinc dorste ontsien
Datti verliesen sonde zijn sien,
1015 Noch oec ziecheit ghewinne.
Dit gordel was, doe ic hu bekinnen,
Al beslegghen met goudinen leden.
Die zeere woughen van zwaerheden.
Rijcheit die vranwe drouch vor waer
1020 Vp haer scone ghelu haer,
Van goude eene so diere crone,
Nie man ne sach noit so scone:
In mochte dies niet te hoefde comen,
Wildiet hu al gader nomen
1025 Die steene, diere in waren gheset:
Maer ic wille dat ghijt wet,
Datter myraude, robine, roconsen
Binnen stonden wel in onsen

- Ne waer voren in de crone stoet
1030 I carbonkelsteen, diere ende goet;
Hi was so claer, gheloues mi,
Dat hi, als het den auonde quam bi,
So verlichte ende waert so claer,
Dat bi sinen seine al daer
1035 I mile verre i man wel saghe,
Ghelije het ware bi den daghe.
Bi desen steene, die in haer crone
Rijehede drouch, seen so scone,
Dat hare ansijn al verclaerde
1040 Die ghene die waren in den boomgaerde
Rijcheit, soe hilt bi der hant
Den scoensten die men daer vant:
E. l. 7, b. Hi was haer amijs ghetrauwe,
Ende so mindene weder de vrouwe.
1045 Waerheit, soe was hi gheheeten:
Hets i iongheline, die gheseten
Gherne es in groeten zaken.
Van goede heeft hi gheene braken,
Hi hout ridinghe ende scone meisnieden,
1050 Hi mint oec alle goede lieden.
Hine ontsiet rouer no dief,
Maer hedelheit heeft hi lief.
Hi heuet sine herte gheset in dien
Datti groten cost wel mach sien,
1055 Ende groet goet mede verteeren:
Dits al gader zijn begheeren.
Naest desen ionghelijne was
Eene vrouwe wel ghedaen,
Die Miltheit hiet: soe hadde wale

- 1060 Gheleert gheuen tallen male
 Ende mede te vertheerne: anders
 Soe was nichte Alexanders.
 Miltheit, soe gaf tallen tiden.
 Dese vranwe ne was so blide
- 1065 Niewer of i twint niet
 Dan alsoe mochte segghen: ziet.
 Ghiererecht, die grote keytine,
 Ne was noyt in haren line
 So ghereet te nemene enige zake,
- 1070 So Miltheit wel was te ghemake,
 Den lieden te gheuen haer ghenouch
 Ende God verseenets haer ghenouch:
 Milthede soe mintene hier omme,
 Beede de vroede ende de domme,
- 1075 So doet arem ende rike; alte male
 Mochten si van herten wale,
 Si stonden altoes te haren ghebode.
 Dat was om haer ghiften bi Gode,
 Doe soe gherne ende mildelije gaf,
- 1080 Alle veeten cochte soere met af.
 Daer bi es, also helpe mi God,
 Die rike man wel dom ende zot,
 Die nodich es ende niet wil gheuen;
 Want hine mach in al sijn leuen
- 1085 Prijs beiaighen no oec heere.
 Want alle de heden hatene ¹⁾ zeere
 Ende heetene nodich ende quaet,
 Dat elken riken man mestact.

- Hets wonder, hoe behouden mach
1090 Vrec heere sijn lant eenen daech.
Maer die vrient wille beiaghen,
Sijt van vrienden, sijt van maghen.
Hine sal dat sine niet te zeere minnen:
Want niemien so ne mach ghewinnen
1095 So groeten lof, no so groeten prijs,
Also met ghiften in alre wijs.
Miltheit slacht zekerlike
Den zeilsteen, die al heimelike
Na hem trect dat yser zwaer,
1100 Also trect dat herte naer
Die man, die heimelike can gheuen,
Ende doet met hem met trauwen leuen.
Miltheit die scone vrouwe
Adde cleedere versch ende nauwe,
1105 Van t pu[r]per alexandrijn,
Dat niet beter ne mochte sijn.
Seone was soe, ghelouets mi,
Voer hare herte ne adde si-
Gheene broke, want sose ghesent
1110 Adde eere vrouwen in prosent.
Dat ne mestont niet der vrouwen,
Ne waer dat men te bet mochte seouwen
Hare lijf, ende te scoenre seen,
Dat witter was dan ynoria been.
1115 Miltheit, die seone ende die vroede,
Leedde met bliden moede
An hare hant t rudder vereoren,
Van gheslachte hoghe gheboren,
Van Bartaengen Artus des coninx.

- 1120 Soe was blide des tonghelinx,
Hi voerte teekijn ende baniere
Van wel doene in alre maniere.
Men telde verre van sinen doene,
Hi was stont, vrome ende coene.
- 1125 Ende was niewelinghe comen
Van 1 tornoye, ende ghenomen
Menighen slach ende ghegheuen,
Ende menighen rudder sleuen
Ghenomen dor sine amie die hi sach,
- 1130 Die hi met crachte voerde wach.
Na Milthede so ghinc daer
Vrihede, weet voer waer,
Eene vrouwe scone ende goet,
Die niet hadde dat haer mestoet.
- 1135 Wit als de snee was al haer lijf,
Sachte muerv, 1 twint niet stijf;
Haer oghe grau, roet de mont;
Hare haer scone, lanc ende blont.
Soe was scoene ende goedertieren
- 1140 Ende wel gheraect van manieren.
Vrihede die was ghecleet
Met eenen kidel, die haer wel steet,
Dien soe al neuwe an adde ghedaen,
Ende was lijn no boueraen,
- 1145 Maer wit sidu al te male
Ghelesen arde wale.
Ic segghu ouer waer, dat
loncfrouwen staet vele bat
Witte kidele gheplovt,
- 1150 Dan eenich ander cleet dede noyt

- Die witte hydele tooghde ¹⁾ wel,
Dat soe ne was snier no fel,
Die de scone vrouwe drouch an.
Soe leedde eenen ionghen man,
1155 Die scone was ten seluen tide
Ende vriendelije ghinc an haer zide;
Maer niet ne weetie sinen name.
Hi was an te siene bequame
Ende was zone eens groets heeren.
1160 Na dat ons de bouke leeren.
Hier na ghinc Houesscheit de vrouwe,
Die scone was, alsiet scone.
Sone was houerdich no glot,
So was, dat lone haer God,
1165 Die mi an den dans riep,
Daer ic varinghe ane liep.
Sone was niet diere haerre worde,
Al dat men van haer segghen hoerde
Was scone antwoerde ende vriendelike tale,
1170 Die so te poynte conde segghen wale.
Van haer ne wart te gheere stede
Man verstormet no vererret mede.
So was van arde groter conne,
Haer aensichte verlichte als de zonne.
1175 So was van allen leden scone;
Soe mochte wel draghen crone
In Vrankerike of in Inghelant.
Eenen rudder adde soe bi der hant
Die scone was ende wel conste spreken.

1) HS. *tooghden*.

- 1180 Sine woerde helen ende breken,
Gherne dedi den lieden heere ;
Dies minde soene met herten zeere.
Lelicheit, die scone maghet,
Daer ic voren of hebbe ghewaghet
1185 Hare ghedane ende hare scoenhede,
(Soe was die mi twiket ontdede,
Daer ic met quam int vergier)
Ghinc naest Hoescheden hier.
Van haer so ne segghic hu meer niet,
1190 God loens haer dat soe mi in liet.
Na dien dat ic ean verstaen
So quam na Ledechede ghegaen
Een scone kint dat loncheit hiet,
Dat int herte drouch cleen verdriet.
1195 Het adde enne xv iaer,
Ende was van zinne niet zwaer,
No van ghepeinse, no van rauwen.
Het hadde i winelije anscouwen.
Ten spele stont haer herte ende sin;
1200 Want het es der loncheit beghin:
longhe lieden ne begheeren niet el
Danne feeste, bliscap ende spel.
An hare hant so hilt si
Haren vriend, die haer ghinc bi,
1205 Dien soe custe tallen male
Also wilde, sonder te hebben tale,
Dat hem beeden wel mochte behagen.
Si eusten dicke, daert an saghen
Die gone die an den danse ghin[gh]en.
1210 Diet in quade niet ne bevinghen,

Fol. 8, b.

- Hoe dicken si hem onder custen.
Bi Gode, het mochte elken lusten
Te siene also soete spel!
Die ioncheere was oec wel
1215 Van der houde dat sijn minnekijn
Ionchede seen, die scone ende sijn.
Si onder custen hem te menigher stont,
Elc andren an sinen roden mont,
Recht oft 11 turtelduuen waren.
1220 God doese alle qualic varen,
Die al sulke 11 in eenighen lande
Vernoy doen ofte scande.
Als ic den dans adde besien
Langhe stont, stonden sie mettien,
1225 Ende elc ghinc met gherieue
Sitten daer bi sinen lieue,
Onder die bome, in de scade,
Die daer stonden met eenighen blade.
Si onder custen hem in waren dinghen
1230 Vriendelike met merghinghen.
Deus, hoe goet leuen dochte mi!
Die sulc leuen alse si
Met ghenouchten leeden mochten,
Ende danne ander leuen zochten,
1235 Si souden mi dinken wel zot.
In wane niet dat onse heere God
Diere feesten heuet ghelike
Daer bouen in sijn hemelrike.
I groet wille quam mi ¹⁾ doen ane

1) HS. *hem*.

- 1240 Dat vergier al dore te gane,
Die bome te siene die note musscater
Droughen, ende die pume grenaten;
In mochte hi niet al visieren
Die bome ende vrucht menigertieren.
- 1245 Ic sciет van daer, ende ghinc alleene
In dat vergier, daer groet ende cleene
Die voghellinc arde wel zonghen,
Elc ludende na ziere tonghen.
Doe riep an hem de God van Minnen
- 1250 Soete Ansien, die hi dede bekinnen
Met eenen teekine, ende woude
Dat hi spien den boghe van goude
Ende hinc hem gheue, sonder sparen,
Metten strale die scone waren.
- 1255 Soete Ansien ne liet niet,
Hinc dede dat hem sijn meester hiet,
Hi gaf hem in de hant den boghe
Ende die strale van snelre vloghe.
Als hi den boghe adde in de hant,
- 1260 Volghdi mi van verre al te hant:
Nu hoede mi God van der doet woude!
Ic ghinc wech ter seluer stonde
Int vergier wandelen hier ende daer,
Ende hi volghde mi emmer naer.
- 1265 Maer niewer ne dorstic staen,
In adde tvergier al dore ghegaen
Ende al bezien dat ic daer vant.
Dat vergier was recht viercant,
Euen lanc ende euen breet,
- 1270 Daer menich scone boom in steet

- En es boem in de weerelt gheen,
Die vrucht draghet, daer ne stoeter een,
Ia ii ofte drie van der manieren,
En ¹⁾ ware bome van qua[de]rtieren.
- 1275 Daer stonden crude van allen lande,
Die specie droughen menigherande.
In dien vergier mocht men vinden
Herten damne ende hinden
Die daer liepen, menighertieren,
- 1280 Ende ander dieren van vele manieren,
Die daer adden haren dednut,
Ende daer liepen in dat cruut.
Vele fonteynen stonden daer,
Die seone waren ende claer,
- 1285 Die ic ne wiste hoe ghenomen al.
Want ic niet en weet tghetal
Van den fonteynen die daer Dednut
Bi conduten dede loepen huut,
Ende liepen dor de groene crude,
- 1290 Also alst behaghde Dedute.
So gauen die fonteynen claer
Den bomen verscheit hier ende daer,
Ende den cruden, die daer bloyeden
Ende in haren virtuuut groyeden.
- 1295 Wat holpe dat ieker uele af seide,
Ende hu meer prijsde de waerheide
Van den vergiere! Ic wilre of zwichen,
Want ic den zin niet conste gheerighen,
Dat ic die scoenheit mochte vul seggen,

1) HS. *Ende*.

- 1500 Dies willie die tale nederlegghen.
Ic ghinc al omme, ten seluen tiden,
Dat vergier bezien in allen zide.
Als ict bezien adde al te male,
Die God van Minnen trac in 1 strale,
1505 Diep in den hoghe, verre ghenouch,
Die mi volghede na sijn ghenouch,
Wachtende heymelije te noet,
Ghelije dat die iaghere doet
Die beesten iaghen, tote dien
1510 Dat hi sinen point mach sien
Die beeste te scietene ende te vane:
Aldus so volghede hi mi ane.
Tachterst so quam ic ghegaen
In eene stede wel ghedaen
1515 Vp eene fonteyne, neemt goem,
Daer bouen stont 1 pijaboem.
Sint dat God nie waert gheboren,
Sone waert ghesien, no te voren,
So claer eene fonteyne,
1520 Die so scone was of so reyne,
So was harde diep, vor waer,
Ende stont gheset in 1 maerhere daer,
Met meestrien arde groet.
Noyt ne sach man dies ghenoot
1525 Fonteyne ghemaect in 1 steene:
Daer in stonden ghehauwen cleene
Letteren, ende die spraken aldus:
«Hier staerf die goede Naristus.»
Naristus was 1 ioncheere,
1530 Die de minne dwane so zeere

- Ende so verleedde, dat hi bedaerf
Vp die fonteyne ende staerf.
Want Eggo, eene grote vrouwe,
Addene langhe ghemint vp trouwe,
1335 Die hi brocht adde in sulker noet,
Dat soe hem hare minne gheboet,
Ende hi was fier om sijn scoenhede,
Dat hise haer al ontseide.
Ende als dat hoerde die vrouwe,
1340 Adde so es soe groeten rauwe
In haer seluen, ende despijt,
Dat soere omme staerf eer tijt,
Ende badt den God van Minnen,
Ter wilen dat soe den adem binnen
1345 Adde, met herten neerenstelike,
Dat Naristus van erdrike
Niet ne moeste sceeden sonder last
Van minnen, die hare herte so vast
Hadde, dat hi teenigher stede
1350 Sine herte moeste legghen mede,
Daer men hem sine minne ontsede,
Ende proeuen moeste de droufhede
Die gerechte minn[r]e draghen,
Alse men niet ne hort haer elaghen.
1355 Om dat redelijs was dese bede,
So wast recht datse haer God dede;
Want daer na in corten daghen
Was Naristus varen iaghen
Vten woude, ende quam ghereden
1360 Vp dese fonteine, ende beette beneden,

- Want hi van dorste dogde smacht,
Also als hi van der iacht
Vermoyt was ende verwarmt i deel.
Doe ghinc hi dor dat scoen praveel
1365 Ten borne, dat daer stont scone,
Sine mesdaet quam hem doe te loene,
Hi ghin[c] ligghen vp die fonteyne,
Die hi daer zach scone ende reyne,
Ende zoude i lettelt drinken daer.
1370 Hi sach daer int water claer
Sijn ansichte al openbaer,
Recht alst in eenen spieghel ware:
Sijn oghen slouch hi in dat ansijn,
Dat niet scoenre ne mochte sijn,
1375 Want sijne ghedanen ghelije was.
Stappans so doctem das,
Datti noit ne gheene creature
So scone sach hebben figure.
Sine sinne leidire an dare
1380 So vaste, dat hem daer nare
Dochte of hi soude ontsinnen.
Dus wrac haer die God van Minnen,
Ende doe ouer de gone, die maken
Dangier van dustaenre zaken
1385 Naristus, die so ouermoedich was
Menigher vrouwen, ghelooft mi das,
Hadde nu in sinen zinne
Eene wonderlike minne:
Hi minde sijns selfs scade
1390 Sonder verdrach te hebben ende ghenade

- Hi sach langhe ende musceerde
Int water, dattem zeere barteerde,
Na sine seade di haer toonde,
Daer hi hem seluen mede hoende.
- 1395 Hi waende dat hadde ghesijn
Van eere vrouwen dat anscijn,
Daer hi an dede menighe bede;
Maer hi ne vanter an gheenens vrede
No troest van siere minnen;
- 1400 Daer hi omme moeste ontsinnen
Ende steruen van groten rauwe.
Dus was ghewroken Eggo de vrouwe,
Ouer Naristuse den ioncheere,
Die hare dede die oneere,
- 1405 Dat hi hare minne ontsaide,
Daer hi an dede dorperheide.
Ghi vrouwen ende ghi ionghe man,
Dit exempelkin gaet hu an,
Dat ic hu vertellet hebbe hier:
- 1410 Ne zijt huwen vrienden niet te fier,
Die dor hu doghen vele pinen;
Doet an hem hu ghenade seinen.
Doe ic die letteren adde ghelesen
Ende oec wiste al Naristus wesen,
- 1415 Trac ic achter waert thant na dien
Ende ne dorste niet daer binnen zien:
So groet ghepeins quam mi an
Van Naristus den seonen man.
Maer ic dochte weder haestelike
- 1420 Dat mijn ghepeins were sottelike

- Want ic wel bezien mochte de stede,
Twater ende den gront daer mede,
Ic was zod dat ic mi vernuerde,
Oulanghe merredie vp dwaerde,
1425 Ic ne nickede neder al daer
Ende bezach den borne clær
Ende die grauele tote in den gronde,
Die daer speelden tier stonden.
Wat sondiker vele af maken?
1430 Ic segghe wel in waren zaken,
Men vonde in de weerelt niet
Van fonteynen die ghelike yet.
Soe was versch, niew ende goet,
Altoes liep soe met groeter spoet
1435 In beken die stonden waren;
In beeden ziden sonder sparen
Stonden die scone c[r]udekinen,
Die altoes groene plaghen tsine,
Winter ende zomer, dats waer.
1440 Vp ghene fonteyne clær
Stonden, willie hu maken cont,
Beneden in der fonteyne gront,
H steene van finen goude ende kerstale,
Gheuoeghet te zamene wale,
1445 Die zeere waren wonderlije.
Hu sal dinken onlenelije
Dat icker v of segghen sal,
Nochtanne soe eist waerheit al.
Welken tijt dat de zonne so hoghe
1450 Gheelommen es, ende scinen moghe

- In die fonteine scone ende claer,
So werpen die steenen al daer,
Die scone sijn ende zeere diere,
Van vaerwen menighertiere,
1455 Groene, ghelu, blaeu ende roet,
(Dit mach hu dinken wonder groet)
Ende waert betoghen al te male
In dat vergier, vp ende te dale.
Beede, vrucht, crunt ende bloemen.
1460 Ende w[i]l hu bi gheliken nomen:
Neemt 1 spieghel, dat toghet gereet
Al te male dat voer hem steet:
Ed. 9, d. Die ghedane, verstaet dit wale,
Ende also toeghen die kerstale
1465 Al dat es in den vergiere.
Dit es 1 wonderlike maniere,
Wat dat in elker side stoet
Sach hi, van den vergiere goet:
Die eene zide al gheelike,
1470 Ende bander side mede des ghelike.
Daer ne was in so cleene dine,
Van al dat die vergier beuine,
Henne stont in de steene so claer,
Of het daer in betoghen ware.
1475 Die sorghelije spegel hiet dese.
Daer Naristus, alsie lese,
Sine ansichte sach binnen:
Doe hi so zeere begonste minnen,
Dat hijt besternen moeste cortelike.
1480 So wie hem in desen speghe[l] sorgelike

- Besiet, daer nes gheen hulpe teghen,
No dranc, no salue, die meesters plegen,
Sine sienre sulke cracht binnen,
Datse bi crachte doet minnen.
- 1485 Menigh oghe man comter bi
In die minne, ghelouets mi.
Soe doet vroede ende wel gheraecte,
Ende daer scoenheit niet ne laecte,
No vromicheit ende wijsheit mede,
- 1490 Sone heuesse te menigher stede
Ghenaen ende brocht daer inne
Nieuwe herte, nieuwe zinne.
Daer nes toe hulpe no raet
Anders dan ter minnen bestaet,
- 1495 Want Cupido, Venus zone,
Adde in de fonteyne scone
Ghesayt dat zoete saet van minnen,
Dat gheen dorpere mach ghewinnen;
Ende sine strecken daer gheleghet
- 1500 Ende sine engiene, daer mede pleghet
Ioncheeren ende ionctrouwen te vane;
Want sine herte el newer anc
Niet ne legghet, dan om him
Minne te bringhen in den zin.
- 1505 Omme dat zaet, dat Cupido
In die fonteyne ghesait adde so,
Die daer stont in den plevne,
So hiet mense der minnen fonteyne,
Daer men af leest te menigher stat,
- 1510 Maer noyt so ne hoerdi bat

Die waerheit bescreuen, dan nu hier
Van mi, diese sacht in dat vergier.

Doe ic daer dus peinsende lach
Vp die fonteyne, ende sacht

1515 Die kristale, die mi sonderlinghe
Toghede[n] menigherande dinghen,
Was ic so blide in minen moet,
Dat mi dat wesen daer dochte goet
Ende icker gherne ware bliuen bi.

1520 In den speghel besacht ic mi,
Maer, lachen, mi adde saen ghebracht
De speghel, dat ic sine macht
Moeste bekennen al dare.

Ik zuchte, ende waert in vare,

1525 Ende viel int strec te minen scaden,
Dat den menighen heeft verladen.
In desen speghel voer al dinghen
Sacht ic staen sonderlinghe,
In deene zide van den vergiere,

1530 Eenen arden s[c]onen rosier,
Vaste besloten binnen eere hagen.
So wel begonste mi dat beaghen,
Dat ic ne liete, om gheene haue
Die men mi daer omme gaue,

1535 In soude den rozier bezien gaen,
Ende die rosen diere binnen staen;
Want Seone Ansien heeft mi gh[e]uaen,
Alsoe menighen andren heeft ghedaen:
Dus ghinc ic ten rosiere waert,

1540 Die mijn herte zeere begaert.

- Also saen als icker was comen bi,
So quam daer hute tote mi
So soete smakelike gore,
Die mi therte vloech al dore.
- 1545 Teharteert was ic mettien,
Ende peinsde hoet mi mochte ghesien
Dat ic der rosen eenen grepe,
Daer ic roke alle weghe af scepe.
Maer inne dorste nie bestaen
- 1550 Die rose te plucken no tanenaen,
Dor Dedute den groten heere
Daer ic mi of vruchte zeere.
Daer waren rosen t groet deel
Die daer stonden int praveel,
- 1555 Ende cnoppen, cleene ende groet,
Waren daer, beede wit ende roet;
Sulke ondaen, ende sulke toe,
Sulke begonsten ontpluken doe,
Die te hatene en zijn niet.
- 1560 Maer die men al ontploken siet,
Tegaen te hant altemale;
Maer die cnoppen durren wale
la n daghe ofte drie:
Daer soe behaghede hi mie
- 1565 So wel, dat ickene begare.
Ic weet oec wel openbare,
Dat noyt ghesien was in rosier
So scone cnoppen als stonden hier.
Die eene van den cnoppen goet
- 1570 Mochte hebben an sinen hoet,

- Hi mochtene met recht minnen
Dor die roke, die hi adde binnen.
Onder alle die enoppen daer
Sach ic eenen ouer waer.
- 1575 Die mi dochte de scoenste wesen
Van al den andren vut ghelesen:
Want sine scoenheit was groet,
Ende mede so was hi so fijn root,
Dat ict qualic vertellen mach.
- 1580 Weet, dat ic hem hebben sach
Daer scoenre blade wel int paer,
Die hem nature adde daer
Ghegheuen ende niemen el,
Die alle stonden te poynte wel,
- 1585 Dier hi ghenoech adde ende vele.
Recht als i kiel stont hem de kele,
Daer hi moghenlijke bouen stoet,
Ende mijn herte al dore woet
Metter ouer zoeter gore,
- 1590 Die al tvergier spreedde dore
Ende dat plein harenthare.
Maer teerst dat ic waert gheware
Die soete roke van den enoppe,
Viel mijn herte so zeere daer oppe,
- 1595 Dat ickene hadde ghecreghen,
Addie ghedorren in einiger weggen
Dor die haghe steken mijn hant,
Die ic vaste bewrocht vant
Met kaerden, met dornen ende met bramen,
- 1600 Die zeere eraken ende seramen

Ende menighen doen groet verdriet,
Ne dorstie daer na reeken niet.

Die God van Minnen, die al den dach
Mi adde ghenolght, ende sach

1605 Den knop bezien ende stille staen,

Die mi so zeere adde ghenaeen,

Hi sette eenen strael in doe,

Ende trac te sinen horen toe

Dien sterken boghe, ende scoet

1610 Tzware strale, dat mi vloet

Int hette binnen. Doe quam mi coude

Poe gaende menich foude,

Dat ic adde van groter pine,

Dor i pelse van ermine.

1615 Als ic aldus ghescoten was,

Viel ic neder in dat gras

In onmacht van vreesen groet:

Hi dede zonde die mi scoet,

Vp dat hi mochte doen zonde.

1620 Aldus laghie doe langhe stonde.

Als ic bequam van diere onmacht

Ende i lettelt verereech mijn cracht,

Claghedic zeere mijn mesual,

Om dat ic verblodet waende sijn al;

1625 Maer [t]strael, dat mi binnen stae,

Daer i dropel bloets niet yte brac,

Ne waer liet al droghe de wonde.

Ic, die doghede die onghezonde,

Nam met beeden anden ts[t]rale

1630 Ende tracker an vp ende te dale,

Fol. 10, d.

- Als diet waende wel vut tien ¹⁾;
 Maer en conste mi niet gheskien,
 Het stac mi int herte so uaste;
 Maer ic trac met sulken laste,
 1635 Dat ic doch die vlicke vte tooch;
 Maer tstrael, dat int herte vloech,
 Ne constie niet vte ghewinnen.
 Dus bleef hi in therte binnen,
 Maer noyt ne ghincker vut bloet.
 1640 Arde droene was mi de moet,
 So ouer groet was de wonde,
 Mi dochte dat ic niet en conde
 Meester vinden verre no naer,
 Die mi ghenase mijn wonden zwaer,
 1645 No met crude no met saluen,
 Die mi mochte helpen te haluen.
 Ne waer die enop, die es so scone,
 Die mi dien gaue te lone,
 Te mindre ware mijn mesual,
 1650 Want mi die enop ghenase al.
 Anderwaerf tooch die God van Minnen
 Haren boghe, ende leider binnen
 Simpelhede, den andren strale,
 Die scone was ende vergult ²⁾ wale,
 1655 Ende die ioncheeren ende die ioncfrouwen
 Dieken henet ghedaen minnen met trouwen.
 Die God, die mi doe was bi,
 Scoet sonder merken weder na mi,
 So dat mi in die oghe ts[t]rale

1) HS. *dien*.

2) HS. *vergult*.

- 1660 Neder scoet int herte te dale,
Dat nemmermee mochte comen vut,
Dat mi dinct, bi ghere virtut,
Die mi toe mochte comen nemmermeer.
Ic trac hute thout alsic dede eer;
- 1665 Maer dat strael bleef in inne,
En mochte ste in gheen en zinne.
Maer weet dat wel vor waer:
Haddic te voren therte zwaer,
Ende ten knopp den wille zeere,
- 1670 Ic adde den wille nu vele meere;
So mi tenel was meere ende zwaer,
So mi therte mee drouch daer naer
Als te ghecrighene den rosiere,
Die bet roec dan specie diere.
- 1675 Aldus so moest ic daer waert tien,
Want mi therte drouch te dien
Meest, ende bi forsen moeste doen;
Dat die scuttere, die mi ghero[e]n
Niet ne liet met ghemake,
- 1680 Hine scoet mi echt na dese zake,
Daer hi mi mede moeste pinen,
Metten derden strael van den zinen,
Die hi sette in den sterken boghe,
Die zeere snel was in de vloghe.
- 1685 Houesscheit was de name van dat,
Hi scoeter mi mede al daer ter stat
Int herte recht midden duere.
Die wonde was groet ter vre,
Ende ic viel in onmacht neder.
- 1690 Lane waest eer ic bequam weder,

- Ende weder te minen zinne quam dan:
Doch nam ic tstrael, ende began
Te treckene, als ic dander dede;
Niet danne thout volchde mi mede.
- 1695 Doe lach ic aldus langhe stont,
Alse 1 die zeere es ghewont.
Van sorghen was mi tghepeins zwaer,
Nochtan drouch mi therte daer
Ten enoppe waert, daer ic soude gaen,
- 1700 Ne adde tghescutte ghedaen,
Dat mi coene maect te dien;
Men seit, men soude niet ontsien
Die worm int water, ende daer bi,
Al addie ghescutte ghesien om mi
- 1705 Vlieghe, als gras vter erden sciet,
In adde daer omme ghelaten niet
Toten knoppe te gane.
Minne, dient al es onderdane,
Gaf mi herte ende coenhede
- 1710 Vp te stane van der stede.
Doe rechtie mi vp mine been,
Crankelike, als 1 die seen
Ghequetst vter maten zeere;
Nochtan ne lietiet min no meere
- Fol. 11, b. 1715 Dore den scuttere die mijns gaert,
Ic ne ghinc ten enoppe waert.
Maer die haghe, diere stont bi,
Was so dicke ghemaect vor mi,
Dat ic ten enoppe niet conde gheraken.
- 1720 Doe moestie buten der haghen waken.

- Die omtrent den rosier ghinc,
Dat mire herten was wel zwaere dinc.
Doch gaest mi ruste, dat ic was
So na den knoppe, gheloeft mi das:
1725 Want hi vor mi stont recht dore,
So dat ic adde van hem die gore,
Dat mi behaghede so wale,
Ende daer of verblijde te dien male,
Dat mi zeere sochte oec mede
1730 Mine ghewonde herte ter stede.
So wel was ic te ghemake
Dat ic ne gherde gheene zake
Meer, danne te wesene daer
Ende oec te leuene al mine iaer.
1735 Als ic daer i stie adde ghewesen
In bliscpen, so quam met desen
Die God van Minnen, die mi en liet
Niet wesen, zonder mee thebben verdriet.
Hi scoet mi recht midden int herte
1740 I nauwe wonde, die mi gaf smerte.
Gheselschap was dat ghescutte,
Negheen der ander was so nutte,
Om te hebbene zaen ghenade:
Want Gheselschap gheeft scade,
1745 Die wile te steelne, den dief,
Ende scade maect ontfaermich lief.
Dese wonde, zwaer ende nauwe,
Maecte miere herten groeten rauwe
Ende te doghene dat mi was zwaer.
1750 In onmacht so viel ic daer

- Meer dan mi waeruen tenden een,
Van vernoye, als mi wel seen.
Menich zuchten, groet ende diep,
Mi dicken vten ghedochte liep,
1755 Dat mi de zwaer torment.
In adde hope niet i twent
Te ghenesene nemmermeer;
Ic adde die doet ghenomen eer
Danne ic te liue ware bleuen;
1760 Want ic daer toe bem ghedreuen,
Dat mi die minne openbare
Doen wesen sal noch maertelare.
Doe sette die God van Minnen
Die vijfste strale met zinnen,
1765 Ende scoet; dat was Goet Ghelaet,
Die minnen doet sonder ver[r]aet
Ende den minre wesen gestade,
Al es hi in groter onghenaden.
Dat strael was van seerper ¹⁾ snede,
1770 Ende dat vreeselijeste oec mede,
Ne ware die God van Minnen
Dedem i zoetheit ghewinnen,
Dies hem te sochter wesen zoude:
Tpoint, dat voren was van goude,
1775 Bestreec hi ouer al seiere
Met eere specie, die was diere,
Dat hem sochten soude de moet;
Want soe precieuse was ende goet,
Ende die hi selue maken dede,

Fol. 11 c.

1) HS. *sepper*.

- 1780 Den minre te ghenesen mede.
Metten strale so scoet hi mi,
Niet van verren, maer van bi.
Doot so waer ic daer bleuen,
En adde mi de God niet ghegeuen
1785 Van sinen vngemente al daer,
Dat mi zochte mijn wonden zwaer.
Thout toghic vte met zinne;
Maer dat strael blefer inne,
Ghelijc dat die ander daden,
1790 Daer ic zeere met was verladen.
Dese strael adde den sede
Datti gaf zoete ende zuere mede
Int wonden zwaer met machte,
Ende int saluen zeere sachte;
1795 In deene side maket de wonde groet,
Die bander zide toe scoet.
Doe quam te mi waert hier binnen
Seere verstormt de God van Minnen
Ende seide: »vassael gheeft v gheuaen,
1800 Bin minen strecken sisi gheuaen,
Ende ne mooght hu niet verweeren hier.
Gheuet hu vp sonder dangier;
Want zot es hi, ende vten heere,
Die hem set ieghen sinen heere,
1805 Dien hi emmer wiken moet.
Gheeft hu gheuaen, hets v goet,
Ieghen mi ne helpet zwaerde,
Ne gheen ouermoet no ouaerde.
Doe seidic: »heere ic bem gheuaen,
1810 Ende wil hu gherne sijn onderdaen,

- Altoes te stane tuwen ghebode.
Niet ne moet meshaghen Gode,
Dat ic souke hulpe ende troest
Omme te werden van hem verloest:
1815 Bi Gode, en ware redene no recht!
Ghi moght mi, als huwen knecht,
Waer so ghi wilt leeden gheuaen;
Ofte neen, ghi moght mi verslaen.
Ane hu staet al mijn gesonde;
1820 Ende ghi hebt mi de doet wonde
Selue ghegheuen metter hant.
Hu willic dienen mijn leuen lane:
Want ic dicken hebbe ghehoert
Van hu so vele goeder woert
1825 Te menigher stat ghewaghen,
Van die hu noyt en saghen.
Ic gheue hu al hier ter stede
Herte ende sin, so doe ic tlijf mede:
Want ic niet hope te gheziene
1830 Den tijt mi goet te ghesciene,
Eere te hebne ende ghenade.
Hier omme bliuic vroe ende spade
Hu eeghin man, dincket hu goet.«
Ende ic wilde cussen sinen voet;
1835 Maer hi ghegreep mi te hant
In sijn gheleede, ende bi der hant.
Te mi seidi: »ic prise di,
Dattu dus heues toe ghesproken mi.
Noit ne quam vut dorpers monde
1840 Sulke woerde te gheen en stonde,

- Daer ghi an sult winnen mede.
Ic wille dat ghi al haer ter stede
Manscap ontfact ende doet,
Niet te cussen minen voet;
1845 Maer ic wille te deser stont,
Dat ghi mi cust an minen mont,
Die vilein no dorper nie ghereen.
Want inne late scale ne gheen
So na comen nemmermee den monde mijn.
1850 Ne waer die hoesch ende edel zijn
Willie te manscap ontfact.
Weet wel, dat zonder waen
Mi te dienne es wel zwaer;
Ne waer daer comt of haer naer
1855 Ghelue, vrienſcap, ende al goet.
Ghi sult noch in huwen moet
Bliscap hebben, na desen,
Dat ghi an hu hebt ghelesen
So goeden mester ſonder blame,
1860 Die es van al ſoe groeter name.
Die baniere hout de minne
Daer alle houesseheit es inne;
Want ſoe es van der maniere,
Hoesch te ſine, ende goedertiere.
1865 Maer daer mede es i ſoete pine:
Diere hem in hout ende pijnt tsine,
Hare te dienne ghetrauwelike.
In hem ne mach zekerlike
Laussen gheene dorpers ſede,
1870 No dat te lachterne es mede.
Dus wardie al daet zijn man.

- Daer ic bliscap ane ghewan,
Ende custene daer an sinen mont.
Doe eeschedi mi ter seluer stont
1875 Van minen manschepe borghe of pant.
»Vrient,« seiti, »ic hebbe int lant
Ontfaen te manschepe sulken gheselle,
Die mi valsch waren, willie v tellen,
Ende dieken vernoy hebben ghedaen,
1880 Die ic noyt weder conste gheuaen
No ghecrighen bi eenigher maniere,
Dat ic hem ontghelden soude doen diere.
Fol. 12, b. Ende omme dat hu mijn herte heeft lief,
Ne willie niet dat ghi als 1 dief
1885 Mi ontvliet ofte wert loes;
Maer met mi bliuet altoes
Also langhe als ghi sult leuen,
Ende mine manseepe niet begheuen.
Ghi dat zonde, begauedi mi:
1890 So vele trouwen, dinct mi, dat in v si.«
»Heere ghi hebt onrecht,
Borghe te heessen huwen knecht.
Ghi weet doch de waerheit wale,
Dat ghi van mi hebt te male
1895 Mijn herte gheheel tuwen ghebode,
Al wildie ¹⁾ vaerinx bi Gode
Van hu keeren, en holpe mi niet,
No dor eenighen rauwe no verdriet.
Ic bem hu eeghin, dats anseijn,
1900 Ghi hebt tuwaert al de herte mijn:

1) HS. *wildie ic.*

- Mi staet te doene, eist goet of quaet,
Voert meer al huwen raet
Ende wat dat hu wille si,
Sulke zekeringhe hebdi van mi.
1905 Mi seluen gheue dies sculden
Te blinene in huwen hilden;
Comet mi te pinen of te baten,
Ic moet hu mijn herte laten:
Maect eenen slotel, daer ghi mede
1910 Sluut mijn herte, ende legse ter stede,
Daer ghi den borghe legghen sout,
Die ghi van mi nu hebben wout.^a
Die God sprac met soeten zinne:
«Ic houde mi ghepayt haer inne,
1915 Onrecht waert, cesschet ic v meere:
Hi es wel van den lieue heere,
Die therte heeft te sinen ghebode:
In heessche hu nemmee bi Gode.^a
Hi trac vut sinen almoesniere,
1920 Die God van Minne, i slotel diere,
Van finen goude ghemaect cleene,
Beset met menighen dieren steene.
Hi seide: «ic sal sluten haer mede
Hu herte vaste al hier ter stede,
1925 Met desen slotele, van gaude lijn,
So beslute ic al de scoenhede mijn;
Hi es vrouwe van m[i]nen goede.^a
Hi stackene doe met goeder hoeden
Sochte ende diep in de rechte zide
1930 Van mi, ende sloet te dien tide

- So vaste al daer mine herte
Metten slotele, dat mi 1 deel smerte.
Ende als mi de smerte was vergaen,
Seidie: »heere, ghi hebt ghedaen
1955 Met mire herten al hu ghewout,
Nu biddie hu dat ghi hout
Van mi den dienst sekerlike:
Ic ne segghe niet, vriendelike
Heere, om dat ic ghelouich [ne] si,
1940 Ne waer ic seght daer bi:
Die knecht, die ghepijnt es zeere.
Ende die dan dient zinen heere,
Eist dat hem sijn dienst si bequame,
Dat het den knecht es blame.«
1945 Die God seide: »sit dat ghi
Hu seluen vp hebt ghegeuen mi,
Willie huwen dienst gherne ontfaen,
Daer ghi bliscap sult ane vaen,
Diendi mi met trouwen wale.
1950 Weet dat ten eersten male
Niet commen sal vroude ter euren,
Men moet in pinen 1 stic gheduren
Ende ghedoghen zwaere quetsinghe,
Als ghi nu doet in waren dinghen.
1955 Houdi van minen raet,
Ic sal hu bringhen in oghen staet,
Vp dat hu niet beneemt quaethede.
Langhe moetti haken ende beiden mede,
Mach ghenallen, eer ghi ontfaen
1960 Loon sult van huwen dienste gedaen;

Ne waer doghet, sonder at te gane,

V staet groet loen daer of tontfane

Ic weet noch sulc puseen,

Dat hu al ghelesen sal doen,

1965 Diendi mi nu mijn begheeren,

Ghelijc dat doen rechte minneren,

Die mine ghebode gherne houden.

Ende houdise, het waert hu vergonden.

Ic seide: heere, ghenade dor God,

1970 Doet mi te wetene al hu ghebod,

Eer dat ghi van mi keert;

Want bleue van hu ongheleert,

Ic mochte wel bi eenighen keere

Vte huwen dienste comen ere,

1975 Dat mi te zeere zoude deeren;

Mijn wille ende mijn begheeren

Es hu te dienne sonder begheuen,

Die wile, heere, dat ic moet leuen.⁴

Die God seide: ghi seght wale,

1980 Nu hoert ende verstaet mijn tale

Die ic hu segghe metten monde mine.

Die meester verliest sine pine

Die dat leert den ionghen man

Daer hi herte nu zin leeght an,

1985 No mede i woert niet en weet,

Wat ¹⁾ men hem seit, nu en versteet

Die God van Minnen, hi vertelde

Mi doe altemale, ende verspelde

⁴) HS. *Want*.

- Sijn ghebod van minnen al,
1990 Ghelije dat ic hu vertellen sal
In desen bouc. Diet horen wille,
Hi zwighe ende make 1 ghestille,
Hi sal verstaen dat goet si
Ende vele leeren, gheloues mi:
4995 Want die materie es zeere goet.
Diene toe leghet sinen moet,
Datti van den drome hore ontbinden,
Hi macher die nature in vinden
Ende den aert al van minnen,
2000 Die ic hu sal na mijn kinnen
Al ontbinden in dietsche woerden,
Alle de saken, die behoerden
Ten drome, in waren dinghen,
Vertreken in beteekeninghen.
2005 Die God van Minnen doe seide:
«Ic verbiede hu, alle dorperheide
Te loechene eewelije sonder hale,
Vp dat ghi mi wilt dienen wale.
Ic ghebanne ende doe bekinnen:
2010 Dorperhede, alle die minne[n],
Van hem te doene, verstaet mie:
Dorpre no dorpernie ne gaerdie nie,
Want si fel zijn ende sonder ghenade,
In hem te hebben valschen rade:
2015 Te niemene dracht hi minne
So quaderande van zinne.
Wacht hu mede, dat ghi niet vertreet
Dinghen, die willen sijn bedect,

- Ende te heerne, dat te heerne staet!
- 2020 En es gheene meesterie te seggen quaet
Besiet an Ryeu, den drussate,
Die tel was ende onghemate
Bi vinen seerne, dat hi plach
Te lachterne wat so hi zach:
- 2024 Hi was gheheeten quart vilein.
Also vele als die heere Walewein
Prijs adde om sijn honesschede,
So adde Reye om dat hi zede
Quaethede ende dorperheit,
- 2030 Daer hi altoes toe was ghereit,
Ende maeete groet ghescal
Voer dander rudderen al.
Sijt oec honesch, radie hu wale,
Ende hebt altoes gheret v tale,
- 2035 Beede den riken ende den maten.
Also ghi gaet achter straten,
So hebt in seden, wien ghi ghemoet,
Dat ghine ten eersten groet;
Gheuele oec dat hu eenich man
- 2040 Eerst groete ende spracke an,
Weder het ware hout so ionghe,
Ne hont niet stille hu tonghe,
Ghine andwoert hem aestelike,
Ende ontplunt vriendelike
- 2045 Huwen mont te diere wile.
Oec ne secht niet sonder ghile
Quade woerden, die zeere mestaen,
No vut huwen monde laet niet gaen.

- Voer hoesch ne houdie ne nie.
2050 Die gherne sprac dorpernie.
F l. i l. b. Eert altoes vrouwen ende ioncfrouwen.
Pijnt hem te dienen met trauwen:
Hoordi van hem eenighe tale
Segghen, die niet voughen wale,
2055 Segghet dat mens zwighe stille.
Doet emmer vrouwen haren wille;
Ende altoes suldi doen den raet,
Dat goede minne van hu gaet.
Wacht hu mede van houaerden.
2060 Die moeder es der onwaerden.
Houaerde es zothet ende grote sonde.
Ende soe ne can in gheenen stonde
Gheuellen hare houaerdicheden
Te dienne of te bidden mede;
2065 Want houaerde es al ieghen
Dies de gherechte minres plegghen.
Maer die ghene die hem wille pinen
Omme die minne, hi sal metten sinen
Hem cuusschelic houden na sire waerde:
2070 Cuusscheit es [gh]eene houaerde.
Hets menich chunsch in maniere
Die der houerden hem maect diere.
Hout hu wel ende chnusschelike
Van cleedren, na dat ghi sijt rike;
2075 Scone cleedren verchieren zeere
Ende trecken voert haren heere.
Eist dat ghi hebt nieuwe laken,
So suldi huwe cleedre doen maken

- Den gonen, diese wel can vinden,
2080 Voren ploven ende hopen besiden,
Ende die mouwen cnoppen doen waken
Dit verchiert den meinsche al te male.
Scone ghescoote ende goet,
Radie¹⁾, dat ghi dielen an doet,
2085 Dat nauwe staet an huwen voet:
Inne wille niet dat ghi doet,
Also alse dorpers doen,
Die draghen wide gheenoote scoen
Scone gordele ende almoesniere
2090 Draghet, ende die niet te diere.
Hout hu emmer na hu goet;
Hoe dat ghijt oec ouer doet,
Ne doet soe niet dat het dwijnt;
Maer in eenen pointe te houden pynt,
2095 So dat ghi hu hout cunsc[h]elike,
Na dat ghi hu kennet rike,
Ende wel ghedraghen mach hu goet.
Van bloemen draecht eenen hoet,
(Die van coste niet nes groet,
2100 In dien meye, van rosen roet;
Die mach ele vercrighen sciene;)
Want hi i deekin hu soude verciere,
Dwaet hu hande ende scuert hu tande,
Ne laet an hu stof gheenrande.
2105 Cort hu naghelen met zinne,
Datter gheene vulheit huusch inne
Knopt huwe manwen, kent hu haet;

1) HS. *Radie*.

- Ghi sult te sienre sijn voer waer.
Ic rade hu, ende ghebiede dat,
2110 Dat ghi hu pijnt, in elke stat
Te sine in hoghen ende blide:
Minne ne wil in gheenens tide,¹⁾
Dat eenighe droufheit in haer si;
Het es 1 euel, ghelouets mi,
2115 Dat gherne houesch es ende blide.
Nochtan gheualt te menighen tide,
Dat den minre wert bekent
Na blischepe groet torment:
Bi wilen joye, bi wilen rauwe,
2120 Vp dat sine herte es ghetrouwe.
Die der minnen dient, hi moet smaken
Menich wonder, ende sijn tonghemake.
Seere te vruchten es die minne,
Die niet stille staet in yements zinne:
2125 So doet dicken weenen den minnere
Ende daer na te zingene hebben gere.
Eist dat ghi wel cont maken spel,
Dat den lieden behaghet wel,
Sone maket hu niet te diere,
2150 Ghine doet, als mens hu bidt, seiere;
So sal hoghen huwen prijs,
Dat ghi bliscap toeght in alre wijs.
Eist dat ghi sijt dapper ende snel,
Dat den lieden behaghet wel,
Sone makets hu niet diere,
Fol 14, d. 2155 Ghine sprinet vp 1 ors seiere,

1) Statt v. 2112. in der HS. v. 2116. und umgekehrt.

- Ende ridet vp ende te dale:
Dat orsse springhen, dat sit wale,
Want die tors wel doet springhen,
2140 Het behaeght wel ionghelinghen.
Condi mede speeren breken,
Altoes suldi hu daer na ghestreken,
Dat ghi ten wapinen bestaet,
Ende hu prijs daer niet voren gaet.
2145 Hebdi de stemme luid ende claer,
So suldi singhen sonder vaer
Die noten scone ende faitise,
Dat hu brinet in groten prise.
Oec staet wel eenen ionghen man,
2150 Dat hi vp snaren spelen can
Ende vp die orghelen mede,
Mede te dansen alst heeft stede.
Ne sijt niet vrec, dats mijn raet,
Want die minne[n], dat verstaet,
2155 Moeten dies te minder sijn;
Want die minne es so fijn,
Dat soe alle vreeheit haet.
Hier omme scuwese ende laet,
Want daer an leghet lachter,
2160 Ende trecht de minne tachter.
Het nes gheen recht, ghelouets mi,
Dat minres also vrec hiet sijn,
Alse die felle dorpre sot
Die noyt wiste der minnen ghebot.
2165 Hets recht dat si mildelije gheuen
Haer goet, die in minnen leuen.

- Want si enen gheuen alleene
Hare herte zuuer ende reene,
Sone moghen sijt niet sparen
2170 Hare goet te gheuen twaren.
Nu willic hu vriendelike
Vertellen, dies ghi cortelike
Doen sult, dat hu vernoye te min
Van minen woerden den sin;
2175 Want niet wel sit langhe tale.
Nu hoert ende verstaet mi wale:
So wie dienen wille der minnen,
Houerde ne mach hi draghen binnen,
Houesch moet hi sijn ende goedertiere
2180 Ende milde in alle sine maniere,
So wie minnen wille, segghic hu.
Voer huwe sonden, so settic v nu,
Dat ghi minnen sult met trauwen
Die ghene sonder berauwen,
2185 Die hu therte maect in ruren,
Ende om haer peinsen tallen vren,
Daer hu of comen sal iolijt.
Om dat ic wille, dat ghi sijt
Met goeder herten 1 minnare,
2190 Sone willic dat ghi hier no dare
Vwe herte dan lecht teere stat,
Daer ghi minnet, verstaet dat,
Eenen meinsche sonderlinghe.
Ic ate al ydele manghelinghe,
2195 Ic ne mach der minnen niet,
Daer men die herte ghedeelt ziet

- Ende hare minne werpen onberaden,
Ic wille sise teere staden ¹⁾
Besteden, daert wel es ²⁾ bestaet,
2200 Ende sien dat mense niet versmaet:
Die haer herte leenen te enigher stede:
Het es grote heytinichede.
Gheefse al te male sonder wanc,
So moghedijcs hebben groten danc.
2205 Die doghet, die van gheleenden dingen
Comet, vergaet met haest ringen;
Maer die dinc, die men gheuet,
Hets recht dat mens danc heuet:
Wat so men doet ghewillike,
2210 Ontfaet men dankelike;
Het nes niet waert i poitenijcs,
Dat i gheuet behouden sijcs.
Als ghi hu herte dus hebt gheleit
Ende ghegheuen, alst es ghescit,
2215 Ende ghi daer in wilt gheduren,
So sullen hu ³⁾ die auonture
Van der minnen werden openbaer,
Die dicken suer sijc ende zwaer.
Ende hu sal ghescien te meniger tijt,
2220 Also ghi metten heden zijt,
Ende v ghedinet van huwer minnen
Die ghi draegt int herte binnen,
So suldi sceeden daer van hin
Ende alleene gaen, daer si huwen zic
2225 Niet ne merken no en verstaen.

1) HS. *enden*

2) HS. *es*

3) HS. *en*

- Ende alse ghi van hem sijt ontgaen,
So sal v als eene soetheit
Die minne toghen, ende als nv zierheit.
Ghi sult peinsen dat ende ditte,
2250 Alse nu coude, alse nu hitte
Sal hu toe commen, ende pine groet:
Alse nu bleec sijn, alse nu roet
So suldi wesen, ende daer na beuen:
Noit en saegdi bin huwen leuen
2255 Rideringhe, die hu dochte wesen
So groet, die gheliken mochte desen,
No van couden no van hitten.
Someghe huren moetti oec sitten
Stom, als 1 beelde ghemaect van steenen
2240 Dat leuen no sin heuet gheenem,
Ende handen no voeten gheruren:
Dus suldi sijn te menigher vren.
Ende als ghi sijt te hu seluen weder,
So sal v comen vter herten neder
2245 Menich versuchten ¹⁾, diep ende zwaer,
Danne so suldi segghen daer naer:
»Dat mi mijn oghen vte leeden,
Daer mijn herte al sonder beide
So zeere te sine begaert,
2250 Ne prisdie mi niet eere note waert,
Wat so moghen sien de hoghen,
Ne can dat herte niet ghedoghen
Dat het yewer legghen stille,
Danne daert te wesen heeft wille.«

1) HS. *versuschen*.

- 2255 Ende dan saghen al openbaer,
Daer hu therte so langhet naer.
»Bi Gode, ic hem met rechte musaert,
Seere blode ende oec veruaert,
Dat ic so langhen tijt mach zijn
- 2260 Souder mijn lieh, mijn minnelijn,
Ende ict met oghen so gherne zie;
Inne saegt so gherne nie,
Alsiet metten oghen nu soude zien.
Danne maecti v an de vaert mettien,
- 2265 Ende waent zien dat ghi begaert,
Maer het gaet al achter waert;
Ghine sult sien no spreken moghen.
Dan suldi keeren in wanhoghen
Ende daer om peinsen ende wesen erre,
- 2270 Die troest sal hu sijn te verre.
Ghi sult zuchten vte dieper herten,
Ende doghen wel grote smerte,
Die v toe comen sal sonder verweeren.
Dit kint wel ele gherecht minnere,
- 2275 Dat dit es zekerlike waer.
Danne sal hu therte daer naer
Niet gherusten moghen.
Ghine moet ander waeruen poghen,
Of ghise liet sult moghe[n] sien.
- 2280 Ende mochte hu tghelue ghescien,
Dat ghise saegt al daet v pine,
Ghi sont verbliden stillekine,
Ende huwer herten sounts wel behaghen
Datse vwe oghen ane saghen,

- 2285 Haer scoenhede die sal v dincken groet:
Maer dit verstaet wel al bloet,
Dat bi den ziene hu herte sal
Verwaermen ende ontsteken al.
Ende also dicken, alst hu mach gescien,
2290 Dat ghise dus moghet ane zien,
So sal hu herte ontsteken te mer,
Dan het noit te voren dede eer.
So een meer siet sijn minnekijn,
So meer ontsteken therte sijn;
2295 Want dicwile de minne goet
Werpt in therte der minnen gloet;
Want elc minre heeft ghereet
Dat fier der minnen, dat zeere es heet,
Also danne 1 ziet sine vriendinne,
2300 Dat es thier van sinen zinne
Diene varinghe ontsteect:
So hi meer ieghen haer spreekt,
So het mee bernt, dat es waer;
Want die den viere meest es naer,
2305 Hem bernt meest des viers gloede:
Dus orconden ons de vroede.
Die wile ghi sijt ant anezien,
So sal hu dinken, mocht hu ghescien,
Ghine porret van daer 1 voet.
2310 Ende als ghi van haer keeren moet
Sal hu haers ghedincken al den dach
Der vrouwen daer hu herte an lach,
Als ghi sijt gheseeden van hare.
So suldi hu seluen daer nare

- 2515 Seelden ende zeere beclaghen,
Dat ghi haer niene dorst ghewaghen
Van dat hu vp therte lach.
Dies suldi droeven al den dach,
Dat ghi noyt so coene ne wort
2520 Dat ghi spreken dorst i woort,
Ne waer zaet als i stomme beeste
Bi haere, dit sal hu dan sijn tmeeste
Ende dat alre zwaerste mede.
Hu sal dincken dat daer ter stede,
2525 Dat ghi van haer sijt ghesceeden
Met lachtere ende met dorperhede,
Dat hu te leede sal vergaen.
Daer na sal hu dincken zaen
Dat ghi te verre van hare zijt;
2530 Maer quame noch die tijt
Dat ghi haer i saluut mocht gheuen,
Het soude helpen al hu lenen.
Doch sal hu comen in therte mede,
Dat ghi gherne ghinct ter stede
2535 Daer ghi saghet de scone doe,
Danne suldi peinsen, hu ende hoe
Ghi commen moghet in der straten,
Daer ghi die scone in hebt ghelaten
Die ghi niet dorst talen ane.
2540 Te haren huus soudi gherne gane,
Mochti vinden eenich oecuseen
Dat ghijt met reden mocht doen.
Hets rech[t], daer men minnet zeere,
Dat meer gherne ga ende keere.

- Fol. 15, a. 2345 Maer ieghen die lieden hoet v wale,
Ende seght te hem eene andre tale
Dat hu daer comen doet.
Ende quame oec in hu ghemoet
Die scone, die ghi so mint,
2350 Ghine sout macht hebben twint
Te spreken no te groeten hare;
Maer ghi sout van vare
Verwandelen hu vaerwe menichfout;
Therte sal v werden heet ende cout,
2355 Ende sult werden bleec, roet ende vale.
Ende als ghi waent spreken wale,
Ne suldijs hebben gheene macht.
Al gheuiele oec dat ghi adt cracht
Te sprekene ende beghinnen sout
2360 Met neerenste, ende achten wout
Te segghene wel in zaken,
Ghi sout come de in gheraken,
So zeere soude si in vare,
Als ghi waert in spraken ieghen haere.
2365 En es so wel ghesinnet man
Noch die so wel spreken can,
Hine soude daer in sijn tale
Ghenouch sijn teberteert, weet wale;
En si de ghene, die loselike minne[n],
2370 Ende anders segghen dan si binnen
In therte peinsen daer ter stede,
Ende dat es grote valschede.
Als ghi dus tusschen hu beeden
Hebt ghesproken, ende sijt ghesceeden

- 2575 Met hoeschen woerden onderlinghe,
 Ende ghi bepeinst eenighe dinghe,
 Die hu zeere te quetsen pleghet,
 Die ghi haer sout hebben gheweget;
 Danne suldi ghedoghen grote pine,
 2580 Daer hu langhe in staet te sine.
 Ende sult te v seluen segghen dan:
 Wat hebbie vergheten, onsalich man,
 Die wile ic te spreken adde stade!
 Dese pine ende dese onghenade
 2585 Moeten hebben de minneeren,
 Ende hem seluen aldus vertheeren.
 Altoes so moet hem ghebreken,
 Tes icher de hant toe wil steken.
 Maer nauons, als ghi te bedde sijt
 2590 Ende slapen wilt, dinct hu tier tijt,
 Dat hu int herte si ghereet
 Mer dan dusenterande leet.
 Cleenen troest suldi ghecrighen,
 Onlanghe so suldi zwighen,
 2595 Ghine sult suchten ende leuen
 Ende in groten sorghen leuen;
 Ghi sult wenden ende keeren tallen vren.
 Qualike suldi moghen gheduren,
 Ghine sult ligghen in zwaren stride,
 2600 Nu ouer rigghe nu ouer zide,
 Ghine sult gheduren te gheere stede;
 Ghine sult hebben pais no vrede
 Nichte meer, dan hi henet
 Die de tantzweere heeft ende in sorghen leuet.

- 2405 Danne so suldi haers ghedineken
Ende peinsen om haer hoghen die quinken,
Ende om hare scone figure,
Ende dat ne gheene creature
Ne leuet die haere ghelike.
- 2410 Dit sal hu in therte zekerlike
Doen hebben groeten delijt ;
Ghi sult peinsen te zomegher tijt
Om die cone die es vulmaect,
Dat ghise wilt hebben al naect
- 2415 In huwen aerme ende in der ghebare,
Of soe hu ghetrauwede wijf ware
Of huwe amie. In dustaenre spraken
Danne so suldi oghe borghe maken,
Ende grote ioye van nieute drinen,
- 2420 Daer ghi onlanghe in sult bliuen.
Als hu dese ioye es ontgaen,
So suldi weenen menighen traen
Ende dieken segghen: »o God Heere,
Waest 1 droem, die mi dus zeere
- 2425 Verblijde ende maecte in vrouden?
Wildi mi altoes haer in houden,
So waric vro van auonturen.«
Maer onlanghe saelt gheduren
Ghine sult weder peinsen al bloet:
- 2450 »God Heere, mochtie voer mijn doet
Noch een waerf de bliscap zien
Voer mine doet, ende de ioye ghescien,
Ic wilt vp 1 conent zekeren daer,
Dat ic die pine moeste daer naer

- 2435 Gedoghen die men mi dade cleen ende groet,
Dat ic in liefs aerme bloet
Lagghen moeste, die ic minne
Ende tormenteert mine zinne.
Maer gheuele mi noch de stonde
- 2440 Dat ic an haer sulke ioye vonde,
So waere mijn zeer comen te spele.
Achaermen, nu biddic te vele!
Ic ne houde mi ouer houesch niet,
Dat mi dit ghepeins es gheschiet
- 2445 Ende comen es in minen raet;
Want het es sotheit ende quaet,
Ende ware recht zekerlike,
Datmen ontseide haestelike.
Ic ne weet wanen het quam,
- 2450 Dat ict yte miere herte nam;
Want die meniger hogher ende iolise
Souden laten ghenoeghen die es wiser
Ende anders wel ghematen,
Danne te peinsen dese onmaten.
- 2455 Maer mochtic noch teeniger stont
Cussen mijns liefs roden mont,
So addic ¹⁾ al mijn begheeren,
Mijn leet soude mi te min deeren.
Ne waer daer es quaet te comen an,
- 2460 Ic dede wel als i domme man,
Dat ic mijn herte daer leide,
Daer ic meer dan zeericheide

1) HS *addic*

- Af ne winne, maer self i woert.
Wat segghic, verstaet ende hoert,
2465 Mochte mi noch de tijt ghescien,
Dat ic van hare i vriendelijke zien
Noch hebben mochte vp i tijt,
Dat ware mi alte groet delijt.
Deus, hoe gherne ic zaghe
2470 Dat het nakede den daghe,
Ende ic van den bedde moeste staen
Ende die scone te ziene gaen!
Dese nacht es zeere lanc,
Mi dinct soene heeft gheen en ganc.
2475 Wat beligghic langhe hier,
Mijn herte berrent als i vier;
Ligghen es eene zware zake,
Die niene slaept met ghemake.
Mi verlanghet zeere ende pijn,
2480 Dat die zonne niet en scijnt
Ende die nacht niet wil te gaen;
Waert dach, ic zoude vp staen.
Ay sonne, twine haesti vp uwen ganc,
Ende iaghet wech desen nacht lanc!
2485 Wildi hu versnellen ende berueren,
Want ic langher niet can gheduren.«
Aldus suldi ieghen den nacht
Striden met groeter cracht,
Sonder te slapene ende rusten.
2490 Hu sal daer na wel lettelt lusten.
Vp dat ghi noit kinnet minne.
Ende als v vernoit hier inne
Te ligghene aldus in wrake,

- Danne radie hu met ghemiske
2495 Yp te stane, ende te gane, daer ghi
De maghet weet dat so si,
Ende ligghen gaet voer haer dure.
Oec radie hu, als ghire sijt vure,
Dat ghi verzucht ende vwen rauwe
2500 Claghet, dat hore de ioncfrauwe,
Ende ghi ne cont hare no dare
Gherusten dor de minne van hare.
Die wijfs sijn otfaermich in therte,
Eist dat so claghen hoert hu smerte
2505 Ende hu pine ende hu verdriet,
Haer sals lichte ontfaermen yet
Dat soe hu so zeere wert te zure,
Soe ne zi van harder nature.
Gheuult dat ghise niet en siet,
2510 So cust de poerte, ne laets niet,
Daer dat helichdom woent inne,
Daer ghi omme wilt ontzinnen.
Dit gaen, dit keeren ende dit waken
Doet den minre magher maken
2515 Ende af nemen in sijn anseijn,
Dies ghi sult noch zeker sijn
Ende met hu seluen orconden.
Die minne laet te gheenen stonden
Haren vrient, verstaet wale,
2520 Vaerwe hebben ne waer vale.
Maer die valsche losengiere
Hebben al andre maniere:
Die verstaen doen den vrouwen,
Dat sise minnen met trauwen

- 2525 Ende heten no drinken moghen,
Dat arde qualic es gheloghen;
Want vetter ¹⁾ siet men haer lede
Hebben, dan abde of prioren mede.
Noch ²⁾ so heetic hu, dat ghi sijt
- 2530 Houesch ende milde talre tijt
Ieghen die maghet ende toent,
Die niet ne laet ongheloent;
Gheuet hare eenighe elenode, -
Die so niet ne nemet node,
- 2535 Maer arde gherne van v ontfa.
So seit men altoes verre ende na
Van hu, so waer ghi henen vaert,
Dat ghi prijs ende eeren sijt waert:
Het sal v vromen telker stat.
- 2540 Ic rade v oec mede dat,
Dat ghi te langhe ne merret niet,
En si dat zake dat ghesciet,
Dat hu verre wech te vaerne steet
Om eenighen orbare die v an geet.
- 2545 Wacht hu dat ghi niet ne merret,
Ghine comt besien, daer leit ghesperret
Huwe herte ende huwe belanghe,
Ende niet van haer sijt te langhe:
Van lieue te langhe merren
- 2550 Seuert de minne ende doetse verren.
Nu hebbie hu al mijn begheeren
Gheseit, de minne hoe dat minneren

1) HS. *wetter*.

2) HS. *Doch*.

Moeten dienen, willen si ghewinnen
Loen ende troest van hare minnen.

2555 Ic seide: »dor God, heere, segt mi,
Bi wat manieren moghen si,
Die ghene die minnen, dat gheduren.
Mi dinke sine rusten te gheere vren,
Maer doghen altoes rauwe ende pine.

2560 Na dat ghi mi doet anscine;
Want suchten, sorghen ende weenen
Moeten si antieren al teenen.

Mi heeft groet wonder en trauwen,
Dat eenich man dies rauwen

2565 Mach ghedoghen ende dien onwille;
Want hets ghelijc cerande lulle »

Die God van Minnen doe seide:

»Vrient, ghi bidt mi eene hede,

Weet dat men gheen groet goet

2570 Hebben mach, en si dat men doet

Pine daer omme ende anentueren;

Niet ne bezoet, niet ne bezuert:

Men heuet lieuer dicken dat goet,

Dat men diere coept ende pine doet.

2575 Dan daer men lichtelike comt ane.

Voert gheue hi noch te verstane,

Dat niemen so vele goets en k[ri]jgt,

Als de minre die met herten mint:

Hi moet beiden ende haken om tghescien

2580 Van sinen lieue goet, sonder ontien,

Ende ne mach pine no verdriete

Nichte mee van hem dan vte gieten.

- Die zee der pinen van minnen es vele,
Dat ment in neerenste no in spele
2585 No met tonghen mach vertellen,
No in boueke lesen no spellen.
Dus leeft de minre in pinen groet,
Al waert datti gherne name de doet.
Men siet eene, die es gheuaen
2590 In eenen kaerker ende zeere ondaen,
Daert van wormen es onreine,
Ende niet ne drinet dan fonteine,
Ende eet enenin ende gherstin broet;
Nochtan ne blijft hi niet doet,
2595 So wat p[i]nen dat hem ouer geet,
Ne waer [hope] bluscht hem al sijn leet,
Die hem altoes doet verstaen,
Datti noch wel sal ontgaen.
Aldus moet die ghene doen
2600 Die leghet in der minnen prisoen.
Die hope groet, die hi heuet,
Al eist dat hi in pinen leuet,
Doet hem de pine doghen, al,
Daer niemen af ne weet tghetal.
2605 Hope, die behout hem sijn leuen,
Ghebendijt si de hope, die can geuen
Den minre al sū[l]ken troest,
Daer sijn leuen bi wert verloest!
Hope es houesch yter maten zeere,
2610 Want hine laet enecht no heere
Langhe in ranwen gheduren niet,
Hine troestene doch yet.

- Die dief die men heet hanghen,
Heuet hope om ontganghen,
2615 Dat hi niet ne sal sijn verdaen.
So es de gone, sonder waen,
Die hu altoes sal ghesteerken
Ende hare doghet an hu werken.
Ghi sult haer volghen, waer ghi zijt,
2620 Sonder begheuen teenigher tijt;
Ende hope die sal hu oec gheuen
Drie andre troeste, die hu tleuen
Behouden sullen allen weghe;
Want icker mede te helpen pleghe
2625 Mine vrienden den minneeren,
Alse hem de pine te zeere deeren.
Dat eerste van desen drien,
Dat ic den minre doe ghescien
Ende hem gheue in sine herte binnen,
2630 Dat es Soete Ghepeins van minnen;
Want als ligghen mine minneeren
Ende van der minnen hebben dat zweeren,
So comt Zoete Ghepeins te hen
Ende verblijt hem al den sen,
2635 Ende doetem wesen in oghen,
Ende brinct hem te voren de oghen
Van haren lachenden roden mont,
Hare liere, blosende talre stont,
Ende alreande goet ghelaet,
2640 Daer de rauwe mede te gaet
Van hem, ende verblidet al te male
Sijn herte ende te moede sijn wale,

- Als in zorghen es zekerlike
Omme 1 lachen wel vriendelike,
2645 Dat hem Zoete Ghepeins van binnen
Hebben doet van ziere vriendinnen,
Ende mindren doet sine pine.
Die gheue hu met v te sine,
Ende dit es hu wel groet ghewin.
2650 Noch 11 andre, die hu niet min
Ne troesten, willic hu doen verstaen,
Vp dat ghise houden wilt ende ontfæen;
Want si houesch sijn ende goet
Ende zeere den minre verbliden doet.
2655 Dat ander es Vriendelije Spreken,
Die grote pine huter herten steken
Den minre, als hi spreken hoert
Van sinen lieue eenighe woert
Van minnen, dattene maect blide.
2660 Mi ghedinet dat teenen tide,
Vp houesschede ende dor trauwe,
Dat eene wel ghedane vrouwe
Seide, die met herten minde:
Welken tijt so hoerde of bekinde
2665 Van haren lieue 1 liedekijn
Singhen, 1 vriendelije woerdekiijn,
Of segghen eenighe zoete sprake,
Mochte soe niet bet zijn te ghemake.
Die vrauwe verstont alle treken
2670 Die laghen an Vriendelic Spreken,
Ende bekinde bet dan yet el.
Ic wille oec ende rade wel,

- Dat ghi eenen vriend beïaghet
Die hu helpt draghen da ghi draghet
2675 Die pine, ende hu sij¹⁾ ghetrauwe,
Ende vertellen moghet vwen rauwe
Van der minnen die es in hu persoen:
Die sal hu groete ruste doen.
Want als van minnen hu comt leet
2680 Ende hu groete pine ouer geet,
So suldi te hem gaen omme raet
Ende hem vertellen, hoet met hu staet,
Ende wat ghi best moghet beghinnen,
Dat behaghen mach uwer vriendinne.
2685 Heuet die ghene oec therte zeer
Van minnen, so eist te prisen meer
Sijn gheselschap zekerlike.
Ende hi sal hu vriendelike
Segghen, dies ghelouet mi,
2690 Wie dat zine vriendinne si,
Ende oec mede waer dat soe woent,
Ende hare name al onghehoent
Sal hi doen te verstane.
Ende dan nes gheen twivel daer ane,
2695 Hine sal hu sijn vriend ghetrauwe.
Ghi sult dan onderlinghe vwen rauwe
Die ene toten andren draghen,
Ende spreken van dat hu sal behaghen;
Want het es eene vriendelike sprake,
2700 Daer deen vriend den andren maken

1) HS. *ijne*

- Cont hare herte ende haren staet,
Ende danne weten sonder beraet
Dat elc den andren raet dbeste.
Dits 1 groet troest ende vrient veste.
- 2705 Die derde doghet van den drien
Es gheheeten Zoete Anezien,
Maer dat merret gherne langhe
Den ghenen die es in bedwanghen
Ende van lieuen dan verre ¹⁾ zijn.
- 2710 Maer wildi doen den wille mijn,
Sone verkiest gheen lief so verre
Dat Zoete Anezien iet langhe merre;
Want Zoete Anezien es den minneeren
Bequamelijc ende groet begheeren,
- 2715 Nuchtens, alse 1 goet ghemoet
God den minnere comen doet
Ieghen heme, ende vertoont
Thelichdom, dat niet verseoont
Ne mochte zijn in zinen zin,
- 2720 Hoe vele pinen het brinct in.
Groete bliscap hebben die oeghen,
Als hem God dit wille vertoghen,
Ende hem tgheluc moghe ghescien
Dat si haer lief metten oghe zien.
- 2725 Grote ghenouchte hebben si,
Alsi hem dus ondersien van bi;
Ende alse die oghen in dit spel
Hare lief zien, zijn si gheleert wel,

Fol. 17, b.

1) MS. *verre*.

- Dat zijt alleene niet willen ontfien.
2750 Maer doet der herten verstaen,
Dien sijt te hant senden toe
Wat die oghen zien ende hoe;
Hie of heuet soe groet ioye,
Therte, dat het alle vernove
2755 Verghetet die het heeft te dien male;
Rauwe, seericheit ende quale
Es van hem verdrenen daer,
Ende wart binnen licht ende claer.
Dus vele goet doet ghescien
2760 Den minnere Soete Anesien.
Der herten ne can niet ghedeeren,
Als die oghen zien dat si begheeren.
Nu hebbic hu ghedaen verstaen
Die zaken, die doen ontgaen
2765 Den minnere van der doet,
Ende hem bi staen in der noet.
Want alse ghi in hopen zijt,
So comt hu toe ter seluer tijt
Soete Ghepeins, dat moete ghescien.
2770 Vriendelike Spreken ende Zoete Anesien
Willic dat hu moete bewaren,
Toter tijt dat ghi hebt v begaren
Ende dat v herte ghenesen zi.
Niet minder, ghelones mi,
2775 Maer meere ¹⁾ bliscap, weet wale,
Moete hu toe comen na dese tale.^a

1) HS. *in eere*

- Doe mi die God van Minnen
Dit adde ghedaen bekinnen,
Ontvoer hi mi, in wiste waer,
2760 Ende ic bleef alleene daer,
Van herten zeere drouue,
Als die goets raets behouue;
Van minen wonden was ic ondaen,
Die ic al daer adde ontfæen,
Fol. 17. c. 2765 Ende niet ne wiste hoe ghenesen.
Doe moestie alleene wesen
Bi den enoppe, die heuet in
Mine herte ende al minen zin:
Vele peinsdic ende dochte
2770 Dat mi werden niet en mochte,
Die God van Minnen ne moeste mi
Ghehulpich sijn ende staen bi.
Die rozier was al te male
Met cere haghcn beloken wale,
2775 Die al omme ende omme ghinc
Den knoppe, die mijn herte vine.
Daer hute quam so zoete roke,
Ghelijc dat balseme of wyeroke.
Ne adde ghedaen niet de seande
2780 Ende segghen soude te hande,
Dat ic stelen wilde die rosen,
Addie ghepluct, die daer scone blozen.
Die wile ic stont in desen ghedochte.
Hoe ic ouer die haghe mochte
2785 Clemmen of daer toe ghegaen,
Quam een enape wel ghedaen

Te mi, al daer ic dus stoet,
Van zinne vroet ende wel ghemoet;
Sine name hebbie niet vergheten,

2790 Scone Ontfaen was hi gheheeten.

• • •

Dies mi behaghede wale,
Dat ic comen mochte sonder hale
So na den soeten knoppe,
Daer mijn herte al ruste oppe.

2795 Scone Ontfae[n], die ionghelinc,
Dede mi eere van der dinc

Dat hi mi so na gheleide
Den knoppe die mi wel ghereide.
Ne waer die dorper, die vilein,

2800 Lach daer ghedoken int plein,
Onder die loueren al ghestreet,
Ende met crude hem ghedect.
Gheheeten was hi Dangier,
Dese borlebuer wachte den rozier.

2805 Hi lach ende wachte vele houde,
Of daer iemen comen soude
Die sine hant so verre stake,
Dat hi der rose eene af trake.
Hine was niet alleene daer,

2810 Ne waer met hem was openbaer
Een man ende eene vrouwe,
God gheue hem beeden rauwe.
Quade Tonghe heet de man,
Daer noyt doghet ghelach an.

2815 Van Normendie was hi gheboren.

- Loes was hi fel ende verzworen,
Ende beet altoes sine tande.
Die vrouwe was gheheeten Scande
Ende dochter Redene der rauwen
2820 Die wijsdoms adde verlouwen.
Hare vader die hiet Mesdaet,
Die so hatelije es ende so quaet,
Dat Redene noyt bi hem ne lach
Danne doe soene eerst sach.
2825 Ende van haer gheboren waert Scande,
Die nu verre loept achter lande.

* * *

- Nu moetic voert van Honescheit spreken
In wils niet langher vergheten;
Want Honescheit, die niet vroeder
2830 Wesen mochte, was Scone Ontfaens moeder.
Die passaghe ondede hi
Ende seide vriendelike te mi:
»Begheerdi hier in te comen yet,
So lijt die haghe, ne laets niet,
2835 Ende gaet binnen desen beloke,
Ende riet desen soeten roke
Van den rosen die zoete zijn.
Wes ghereet de hulpe mijn,
Ende wille hu wel gheleeden,
2840 Maer wacht hu van dorperheden,
Te comene in hu ghemoet.
Al die ioye ende al tgoet
Dat ic vermach in desen rosier
Salic hu gherne doen al hier

- 2845 Ende te vwen dienste sijn ghereet
 Voer alle de [g]hene die ic weet.
 Ic seide: "heere, dit seone ghebod
 Moete hu lonen onse heere God,
 Die ghi mi doet vp desen dach;
 2850 Ende ic sal hu, als ics hebben mach,
 Deser eere danken gherne,
 Ende dit ne scaet mi niet.
 Ende ghi doet huwe honeschede
 Ane mi ende huwe edelhede,
 2855 Ende als ghi wilt, so eist recht,
 Dat ic bem hu dienst knecht.
 Seone Ontfaen, die goedertiere,
 Leedde mi in den eglentiere,
 Daer die seone bomen stoeden,
 2860 Ende die dorne die de rose hoede;
 Ende als ic der haghe was leden,
 Quam ic ghegaen ter steden
 Daer ic den sconen knop vant staen,
 Die het dan dandre was ghedaen,
 2865 Ende adde mede de beste gore.
 Seone Ontfaen die leeder mi vore.

- • •
- Ic hebbe hu hier voren gheseit
 Van den knoppe al waerheit,
 Nu willie hu segghen van Scande
 2870 Dier nu vele gaet achter lande.
 Als Scande dus waert gheboren,
 Reinicheit, die vauwe vorecoren
 Ende meestresse van den botten,

- Waert dicke van onbesceeden sotten
 2875 Gheassalgieret met pinen groet,
 Ende wel hulpen adde'noet;
 Want Venus nam haer al den dach
 Rosen ende knoppen sonder verdrach,
 Dat haer niet behaghede wale,
 2880 Dat soere verloes so vele ten male.
 Reinichede met neerenste bat
 Vrouwe Redene, die niet es lat,
 Hare dochter hare te leene
 Ieghen Venuse, die al beghene
 2885 Die rosen plucte metten blade:
 Ende Redene waert doe te rade,
 Dat soe Reinicheden bede
 Gherne vriendelijke dede,
 Ende leende haer doe met trauwen
 2890 Scamelhede, die seone ioncfrauwen.
 Dus sijn ghewacht van desen drien
 Die rosen, dat goet ghescien
 Niemen ne mach, en si bi hen.
 Ic adde ghesijn vp i goet ghewin
 2895 Van minnen, ende wel daer an bracht,
 Ne adden mi daer niet ghewacht
 Die drie, die daer waren hoede.
 Want Seone Ontfaen, die goede,
 Hi pijnde hem dies ghenouch
 2900 Te vulbringhene sijn ghenouch;
 Dicken wasic in den wille beuaen,
 Den knoppe bet naerre ghegaen,
 Die hi mi ionste harde wel:

- Om datti waende, dat ic niet el
2905 Plucken woude al daer ter stat,
Dan alleene een groene blad
Dat den knoppe stont benemen
Dies wildi mi orlof gheuen
Wel te plucken vp dien dach,
2910 Om dat icker so zeere an sach,
Ende peinsde dat ict adde vercoren.
Hi ghinc selue doe voren,
Ende plucte 1 blat dat hi
Mi gaf, daer ic zeere verblijdde bi.
2915 Alsic ontfæen adde dlat,
Addie soe groete bliscap na dat,
Dat mi wel dochte, sonder waen,
Ioustich wesen Scone Ontfaen.
Ic verbonde mi ende seide doe,
2920 Hoe mi de Minne spade ende vroe
Ghewont adde int herte binnen,
«In mochtu nemmermer verzinnen
Te verzegghene mijn mesual,
Want vergramedi v, so addie al
2925 Verloren dat mi toe bestaet.
Ghi sijt mijn troest, mijn toenerlaet.»
Scone Ontfaen seide te mi,
Niet ne soude vergrammen mi;
Maer seide minen wille, hi hoerde toe.
2930 «Heere, so gheraet mi selue,» sprac ic doe,
«Want mi pijnt tallen stonden
Die Minne, ende heeft mi wonde{n}

101 19 6

- Vine ghescoten in mijn herte,
Dies ic doghe zware smerte
2935 Ende nemmermee wane ghenesen,
En moete bi den knop wesen
Die ghewassen staet so scone.
Gheeftene mi, dat hu God lone:
Hets mijn leuen, hets mine doet,
2940 Ende dat mi bringhen mach yter noet.
Doe waert Scone Ontfaen verzaghet,
Hi seide: »vrient, dat ghi vraghet
Ne mach hu ghesien nemmermeere,
Ghi wilt mi nemen mijn eere.
2945 Ghi adt mi wel te seerne ghedreuen,
Addic hu minen s[c]onen knop ghegheuen,
Die so scone ghewassen steet.
Neen hi es hu wel onghereet.
Van dat ghi heescht dincti mi vilein.
2950 Laet staen den knop vp sijn plein,
Hi sal noch beteren ende wassen.
In wilde om al tgoet van Zassen,
Al waers noch also vele,
Dat icken plucken liete van der stede
2955 Hof eenighen man dien s[c]onen knop.
Mettien sprane die dorper op,
Dangier, van daer hi lach ghestreet
Ende vp dat gras ghedeet.
Hi was vreesenlijke ende fel,
2960 Vul rompelen was sijn vel,
Sine oghen berneden als i vier.

Nie sach man so hatelike dier.

Hi quam lopende met haesticheden,

Al springende daer ter stede,

2965 Als die seene ste sinen zinne

Ende riep hi ten beghinne:

«Scone Ontfaen twi brinestu hier

Desen vassael in dit vergier?

Sekerlike ghi doet quaet,

2970 Want hi na huwen lichter staet.

Ondanc hebbi dat hijt ghedachte,

Ende ghi, dat ghine haer brachtet,

Hi heuet hu sinen aert ghetoont,

Die dorper dient, na dorper hi loont

2975 Ghi waent hem hoeschede

Hebben ghedaen ende eere mede,

Ne waer hi es hu contrarie al.

Vliet henen, vassael, of ic sal

V groeten lachte doen zaen.

2980 Qualike kennedi S[c]one Ontfaen,

Die hu sinen dienst dede ende omboet.

Ghi sijt i scale, dit weet bloet,

Dat ghi sulke dinc dorst bestane,

Hem te vraghene om ane te vane

2985 Den knop, hinc dat hu betrouwen niet;

Ne waer maect hu wech ende vliet.»

Ic ne dorste niet langhe merren daer.

Dor den dorpre, die mi was zwaer.

Hi dede mi, hoe ict verdraghe,

2990 Springhen ouer du haghe,

- Met anxen en ende vreesen groet ¹⁾.
Die dorperen hi nichede doe thoet
Ende seide, quamie weder daer,
Hi soude mi doen sulken vaer.
2995 Dat ieker tlenen soude laten.
Dus moestic vlien miere straten
Ende Seone Ontfaen es mi ontvloen.
Doe ne wistie niet wat doen,
Mi quam ane rauwe ende toren,
3000 Ic sach dat spel al verloren.
Ic droeuede so lanc so meere.
Nochtan was mi te miere herten zeere
Voer alle dine tseeden vter haghe.
Niemen ne kint vernoy no plaghe.
3005 Danne hi die draghet minne
In therte met ghestaden zinne:
Si kennen der Minnen quale.
Die God van Minnen seide mi wale,
Dat mi van minnen soude ghescien.
3010 Nu weetic te hant van dien,
Hi belouede mi vernoy ende pine.
Daer mi dieken in staet te sine,
En mochte peinsen gheene herte,
Wat pinen ende wat smerten
3015 Den minnere dieken comt vp.
Alsie weder peinsede om den knop
Daer mi therte vp es ghesperret,
Dat hi mi so zeere es ontverret,

Ed. 19. 2.

1) HS. *groot*.

- Ende langhe stont in dien ghedachte,
3020 Dat ic wel na al mine crachte
Adde verloren van groten rauwe,
Sach ic dat eene scone vrouwe
Ghelegghen lach vp een scone zale,
Die neder quam te mi te dale,
3025 Ende mijns niet wilde vergheten
Redene was die vrouwe gheheeten,
Te ionc no te hout was si,
No te lanc no te cort, verstaet mi.
Hare ogghen lichten openbare
3030 Als eene kerse die scijnt clare.
Vp thonet adde soe eene crone,
Die rikenlike was ende scone.
An haer ghelaet, int ane scanwen,
Sceen soe wel eene hoghe vrouwe
3035 God maketse int paradys,
Want nature in gheere wijs
Ne can so scone were ghemaken,
No bi compasse so wel gheraken
God hi maketse sine ghelike
3040 Ende gaf hare in erdrike
Sule eerscap, dat soe den man
Van dulheden ghewachten can
Ende van alte dorpedeiden,
Die ghelooft an hare wijsheide
3045 Redene sprac mi an ende verde-
vrient, ghi hebt grote dulheide,
Dat weet wel, al hier bestaen,
Dat ghi so verre sijn ghegaen

- Sonder gheleide in dit vergier,
3050 Dat Deduut makede al hier,
Ende daer den slotel Ledichede
Of draghet, die hu twiket ontdede.
Soe heuet hu zeere bedroghen,
Minne ne adde v niet doen moghen,
3055 Ne adde Lediheit ghedaen.
Maer al eist dat ghi bestaen
Hebt zoetheit, wildise noch laten
Ende minnen dat v comt te baten,
Fel. 19, b. Begheuen der minnen, die hu sent
3060 Niet dan vernoy ende groet torment,
Dat ware hu, dat verstaet,
Thbeste. Dangier es fel ende quaet,
Hi sal zeere vp hu orloghen,
Diet qualike can ghedoghen.
3065 Scamelheit, dat mijn dochter es,
An hare gaets meest, sijts ghewes.
Soe es die de rosen mede bewaert:
Ende Quade Tonghe, die niet en spaert,
Doet oec mede die wachte,
3070 Beede hi daghe ende hi nachte.
Ende vertrecket de dinc, eer soe ghesciet,
Te vwer scaden, dies hi ne laet niet.
Bepeinst hu wel, het es hu goet,
Wat hu die minne al gader doet
3075 Int herte, vernoy, toren ende leet:
Hem, diere mede omme gheet,
Hi moet zeere sijn ghepijnt,
Dat hem an sijn leuen scijnt.

- Ne hebbets niet onnare,
3080 Ghi hebbet ieghen felle liede zware.
Nu besiet hu wel, ende gheloeuet mi.
So laten, so doen, welc beter si,
Ende te blinene in huwe pine,
Daer hu langhe in staet te sine;
3085 Dit es thenel dat hiet minne,
Daer alle zoetheit es inne.
En es clere, weet voer waer,
So vroet, wil hi minnen volghen naer,
Hine werter mede in dole,
3090 Datti verliesen moet sine scole.
Es i man van ambachte yet,
Minne ne lates hem pleghen niet.
En leuet hermite in wostinen,
Die doghet zo zware pine,
3095 Als die gone, die draghet minne
Int herte met ghestaden zinne.
Groet es tvernoy ende tlanghe wenen;
Ende die bliscap, die arde clenen
Van der minnen, es die te sure
3100 Menighen wert, nochtan eist aenture
Do men ter ioven ghecomen can.
Ic hebt ghezien van menighen man,
Die pine adde sijn leuen lanc,
Ende nost ioye adde no danc.
3105 Wildi mi ghelouen ende bekinnen,
Doe ghi den God van Minnen
Belouede te doene zijn ghebod.
Doe waerdi dul ende zeere sod,

- Ghi hebt zodheit an ghenomen,
3110 Maer vroescap es nit af comen.
Laet die minne henen varen,
Die hu zeere pijnt te waren:
Ne doedijs niet, hets zothheit groot.
Quellen salsoe hu toter doet.
3115 Neemt den breidel metten tanden
Ende hu herte met beeden hande[n],
Ende weder staet met crachten
Hu ghepeins met coenen ghedachte:
Hine dochte mi noyt wesen vroet,
3120 Die den raet ziere herten al doet.
Alsie mi Redene dus castien hoerde ¹⁾,
Antwoerdie met fellen woerde
Hare ende seide: »vrauwe wel ghedaen,
Dor God, laet hu castien staen.
3125 Ghi heet mi dat ic de minne late:
Bi Gode, dat dochte mi onmate,
Dadic valscheit minen heere,
Die mi ghedaen heuet die heere
Dat icken custe ende wart zijn man.
3130 Ne waer ic niet 1 verrader dan?
Bi Gode, ic ware mi lieuer doet,
Dan ic dede die valschet groot
Hem, die mi mochte hier na rasteren
Den God ende mijn herte daer toe keeren.
3135 Ic wille zijn belof tallen daghen
Honden, dat hi hem niet dar beclaghen:

1) HS. *houde*.

Van minnen, die mi ¹⁾ daer of castiet,
Doet miere herten groet verdriet.
Mettien es van mi ghekeert

3140 Redene, die mi adde gheleert;
Die wel ziet, dat min no meere
Ne bescoot, wat zo mi leere.
Ende ic bleef daer in groten doghen
Staende, met weenenden oghen,

3145 Peinsende alsoe onsachte,
So langhe dat mi bedachte,
Dat mi seide de God van Minnen,
Hoe ic liesen zoude en[de] ghewinnen
Eenen vrient, goed ende ghetrauwe,

3150 Dien ic ondecken minen rauwe
Van miere minnen ende al die zaken:
Hi soude mi zonder twiuel maken
Vele quite miere zeericheden.
Doe bepeinsdic mi tier steden

3155 Dat ic noch adde 1 vrient,
Die mi met trauwen adde ghedient.
Amijs so was gheheeten die:
Beteren gheselle ne zaeghdi nie,
No ghetrauwer zekerlike.

3160 Te hem ghinc ic haestelike
Ende verteldem al mijn leet,
Ende hoe dat mi van minnen steet.
Ic claghedem ouer Dangiere,
Die mi iaghede sten roziere ²⁾

1) HS. *ken*.

2) HS. *dingiere*.

- 3165 Ende van mi iaghede Scone Ontfane,
Daer al mijn troest es ane,
Omme dat hi mi spreken sach ¹⁾
Ieghen hem. »Quaden dach
Moet hem gheuen onse heere God.
- 3170 Hi dreechde mi zeere, die zod,
Ende seide, ic zoudt emmer becopen.
Mochti mi noch daer in belopen.
Hi zwoer bi desen ende bi den gonen.
In maecte mi wech sonder verseonen,
- 3175 Hi soude mi te sticken slaen;
Dus moestic van danen gaen.«
Doe Amijs de waerheit wiste,
Hoe mijn herte was in twiste,
Seidi ²⁾: »lieue ghezelle, nu ziet,
- 3180 Hier omme ne bederft v niet,
Ic kinne al te wel Dangiere;
Sine seden ende zine manieren
Hebie langhen tijt bekint:
Welken tijt ic te minne beghint.
- Fol. 29 u. 3185 So es hi wreet ende dreeghet zeere,
Dien hi namaels doet groet eere.
Van hem ne versaghet hu niet,
Ic kinne wel, wies hi gherne pliet:
Hi es, ende dats al zijn aert,
- 3190 Al hebdine wreet vonden tuwaert.
Hi sal hem noch wel sachten;
Want ic ne eens tonder brachte

1) HS. *mach*.

2) HS. *seide*.

Met zoeter tale, al daer hi stoet.

Gheselle, weet wat ghi doet:

3195 Gaet te hem ende bidt ghenade,
Ende bidt hem van huwen mesdaden
Vergheneuesse, eist lude, eist stille,
Ende niet te doene ieghen sinen wille
Nemmermee met gheenen zaken.

3200 Dit salie te hant sachte maken
Ende siere herten wel behaghen.
Dus moetti smeeken ende claghen.
Amijs trouste mi so wale,
Dat ic te mire herten al te male

3205 Weder quam, ende ghinc sciere
Toten quaden vilein Dangiëre,
Om te hesiene, of ic met eenigher spraken
Minen pais ieghen hem conste maken.

Tote Dangiëre quam ic gheghaen,

3210 Blodelike ende zeere ondaen,
Als die sinen pais begherde;
Om datti teerst also mesberde
Ende mi dreeghede van groten slaghen,
Ne dorstic niet wel liden de haghen.

3215 Doch vant ickene vp sijn been
Staende, die fel ende putertië sceen,
Hi beet sine tande van toorne,
Eene colue van linen doerne
Adde die dorper in sine hant.

3220 Te hem ghinc ic doe te hant,
Emmer thoghe hebbende them waert,
So seere was ic van hem vernaeft

- Ic seide: »hebt mijns ghenade,
Ic wil beteren mijn mesdade
5225 Ende hu houden ouer minen heere
Mi es leet ende rauwet zeere
Dat ic hu noyt makede erre.
Ic wildie c milen verre
Hadde gheweest, doe iet dede;
5230 Nu bem ic hier vp ghenadichede
Tote hu comen, als die wille
Beteringhe doen sonder ghescille;
Want het mi dede de minne
Die vaste leit in minnen zinne.
5235 Nemmermeer ne gheualt mi
Dor zake ne gheene, daer ghi
Om ¹⁾ belghen moghet, wats ghesiet:
Ic sal lieuer doghen mijn verdriet,
Dan ic hu met eenighen zaken
5240 Belghen dade of tonghemake.
Lieue heere, nu biddic hu,
Dat ghi mi wilt vergheuen nu
Dat ic achterst ieghen hu mesdede,
Sonder euel moet te hebbene mede.
5245 Ic zweere hu, dat ic nemmermeere
Ane hu ne versouke lozen keere,
Daert hu te deeren comen mach,
Noch oec ieghen hu zijn nacht no dach.
Nu hebt ontfaermichede te mi,
5250 Ende bidde mede dat hu wille zij,

Fol. 20. b.

1) HS. *On.*

Dat ic met ghestaden zinne
 Draghen moete gherechte minne
 Die mi int herte wee doet,
 Van hu begheerie el gheen goet.^a

3255 Wat ic Dangiëre fleede ende bat,
 Mi te verghenene was hi lat;
 Doch ten leste so seide hi
 In corten woerden: »wat deert mi,
 Wat ghi minnet, mine rouc,

3260 En mach mi baten no scaden ooc,
 In dien dat ghi allen tijt,
 Verre ghenouch van onsen rosen sijt,
 Ende ic in de haghe niet en lede.^a
 Vp dese voerwaerde dede hi mijn bede,

3265 Doe was ic vro ende ghinc ter vaert
 Te minen gheselle waert,
 Dien ic niet adde vergheten;
 Amijs was hi gheheeten.
 Ic telde al sonder sporen,

Fl. 1. 1.

3270 Hoe ic met Dangiëre adde gheuaren.
 Hi was blide omme die zaken
 Ende seide: »nu gaet met ghemake,
 Hi sal ny wesen goedertiere,
 Al heeft hi sine talle maniere

3275 Ghetoghet, hem sal ontfaermen
 Vwe suchten ende huwe caermen.
 Nu suldi daer na haken ende poghen,
 Dat ghinc in betren poiate salt moghen
 Vinden; ende men seit, hets waer bekint,

3280 Dat men den tellen met dogheden verwint.^a

- Seere so trooste mi Amijs,
Ende conferteerde in alre wijs.
Doe namic orlof mettien
Ende ghine ter haghe, omme te zien
3285 Den knop, die mi dede so wee,
Sint ies hebben mochte nemmee.
Dangier hi nam dieken waerde,
Of ic hem hilt sine vorwaerde;
In dorstene verbelghen niet 1 twint,
3290 Ic hilt hem vast sijn conuint
Ende dede al dat hi gheboet.
Hi sach mi dieken in groeter noet,
Hi hoerde mi weenen ende elaghen
Ende dieken crupen bi der haghen,
5295 Daer ic niet dorste ouer liden.
Dit hoerdi ¹⁾ arde langhen tiden,
So datti wel sach an mijn ghelaet,
Dat ic ne iaghede ne gheen quaet,
Ende dat mine grote pine dede.
3300 Nochtan addi so fellen sede,
Datti niet ne ghewerde mi
Te sochte[n] mijn verdriet, hi.
Als ic dus stont in desen leide,
Quam te mi vrouwe Edelheide
3305 Ende Ontfaermicheit met hare,
Daer ic ane wart gheware,
Dat si mi gherne holpen beide.
Die tale begonste Hedelheide,

1) HS. *hoerdi*.

- Ende seide: »Dangier, ghi hebt onrecht,
5510 Dat ghi dus desen arem knecht
Hout in dit zware torment:
In hem sie ic mesdaet twent.
Of die Minne hem minnen doet
Met crachte, ende hebben zwaren moet,
5515 Bi Gode, het ware iammer groet,
Soudine daer omme slaen te doet.
Heere Dangier, ens gheene vrome
Dat ghi vp hem hebt ghenomen
Orloghe, omme dat hi es hu vrient
5520 Ende hu met tranwen gherne dient.
Ofne die Minne hout gheuaen
Ende hi hare niet mach ontgaen,
Soudi hu dies van hem beclaghen?
Ghi soutene vele te mee verdraghen
5525 Met rechte, dan eenen tellen ghier.
Het es hoescheit, heere Dangier,
Datte soccoerse, die es te bouen:
Wie soude dien danken moghen, of louen
Die herte, die men niet oemedeghen en mach,
5530 Nochte verwinnen vp gheenen dach.
Outfaermicheit seide: »hets waer,
En es gheene dine so zwaer,
Men dwinese met oemoedicheden;
Daer omme sacht huwe felhede,
5535 Heere Dangier, dies bidden wi v,
Ende nemmee ne stridet nv,
No so ne pinet desen kevtijt.
Die met pinen leet sijn lijf,

- Ende niet bekinnen wilt sijn noet.
3340 Hi adde wel zwaere pine groet,
Doe ghi van hem Scone Ontfane
Verdrenet, daer sijn troest lach ane.
Hem dinet dat hi al es verloren,
Dat hi ne spreken mach no horen,
3345 Die sijns te uoren so wel plach,
Ende sire herten troest an lach.
Laet hu ghenoeghen, datti doe
Hem eenighe ghenade spade ende vro,
Want wijs hu bidden beide:
3350 Ende niet ontsegghet onse bede.«
Hi, die fel was ende putertiere,
Dangier, waert doe goedertiere.
Fol. 21, a. Hi seide te hem: »ie ne dar hu niet
Ghewernen te doene. dat ghi ghebiet,
3355 Mi es lief dat hu wille ghescie,
Van dat ghi begheerende sijt van mie,
Dat hem in hulpen si Scone Ontfane,
Daer sijn troest al leghet ane.«
Mettien es Edelheit voert ghestreken,
3360 Die harde wel conste spreken,
Te Scone Ontfane, den ionghen man,
Dien soe met scoenen woerden sprac an,
Ende seide te hem: »liene kint,
Ghi sijt van den gonen, die hu mint,
3365 Arde vrende, hoe moghedijt getemen,
Die wel na doet es als ict verneme.
Omme dat hi ieghen hu mesdede,
Henet hi groten rauwe ende zeerichede.

Nu hout huwen pais ende weest coene:

3370 Dangier, die felheit plach te doene,
Es ghesocht van sinen fellen treken,
Hine sal hu nemmee seelden no verspreken.

Wi hebben sine vrechheit gheuelt bede,
Ic ende mijn vrouwe Ontfaermichede,

3375 Hi heuet belonet te doene al,
Dat ons beeden goet dincken sal. »

Scone Ontfaen ne zweech niet stille,
Hi seide te hem: »huwen wille

Bem ic ghereet te doene ende heet;

3380 Om dat Dangiere niet nes leet,
Ende sine felheit es ghesacht al.
Willic doen dat hu goet dincken sal. »

Scone Ontfaen ten eersten male
Ontfinc mi na diere tale,

3385 Die mi mee vriendelichede
Toechede, danne hi te voren dede.

Hi nam mi bi der hant sciene

Ende leedde mi doe in den roziere,

Daer ic hute wart gheiaghet

3390 Van Dangiere, diet al verdraghet.

Dus haddic orlof, te gane

In den roziere met Scone Ontfane,

Ende was comen, des sijt wijs,

Vter hellen int paradijs.

3395 Ende alsic den rosen dus quam hi,

Dochte mi die knop sonder si

Ghemuerwet sijn een deel,

Die daer stont in dat prayeel,

F. 1. 11. 5

- Die so verre was ondaen,
3400 Datter vte mochte sien gaen
Dat zadelkijn, also mi dochte,
Dat nature daer in brochte,
Dat beloken lach te gadre
Tusschen den knoppe ende den bladre:
3405 Dat mi scoonre dochte wesen,
Dan al dat ie voer desen
Ghesien hadde, ende bet ghedaen;
Ende in therte meer bleef gheuaen
Van minnen, danne te voren eer.
3410 Dus pijnde mi de minne zeer,
Daer ie dat zadelkijn sach ane,
Dat mi so scone van ghedane
Dochte, dat ie noch ne sach nie
So scone rose, alse was die,
3415 Daer ie al an nam mijn solaes.
Ende dat herte mijn viel vpt aes,
Dat doe vaster bleef van minnen
Gheuaen, midden int herte binnen.
Dus ghinc ie met Scone Ontfane
3420 Te siene daer inne bliscap ane,
So dat mi wel dat dochte,
Dat ickene gherne minnen mochte.
Te hem seidic: »heere, dor ghenade.
Hoe gherne ie hu eene bede bade:
3425 In dien dat ghi mi wilt gheuen,
Dat ware ick eussen, so moetic leuen,
Van der Rosen, daer al an staet
Mijn wel varen; maer, hoe soet gaet,

Ieghen huwen wille ne begheerix niet,

3430 Wat pinen dat mi daer na ghesiet.^a

 vVrient,^a seide doe Scone Ontfane,

vIc soude dat doen sonder wane,

Ne vruchte ic Reinicheden niet,

Dat soes haer belghen mochte hiet;

3435 Ne ware dat ic sout doen gherne,

Diet mi lachtren sonde ende besceernen,

Mesdadie so vele ieghen hare.

Daer toe tsegghen oec ware,

Want so vliet al te male mi,

3440 Dat ne gheen minnere ne zij,

Dien ic eenich cussen doe bi orloue;

Want menre dicken bi comt thone,

So wien dat men i cussen ghenet;

Het es tsoenste dat men ghenet,

3445 Want alse men dies wil gheuen

Orlof, so eist selden also bleuen

Datmen daer mede mach zwighen,

Men wille meer van dien gheerighen.^a

 Als ickene dus spreken hoerde,

3450 Ne dorstic niet van eenen woerde

Mee ghewaghen van diere zaken,

Of ickene gram daer mede mochte maken.

Men ne sal niet bringhen voert

Dinghen die men niet gherne hoert,

3455 No bidden dat men niet wille

Gheuen. Hier bi so zwighic stille

Ende peinsde in mi seluen wale,

Dat die boem ten eersten male

- Niet ne vallet, als men slaet ;
3460 No dat de wijn niet en gaet
Al huten trappen, hine zij
Nauwe vte gheperst, ghelouets mi.
Al te langhe adde ghemerret
Dat cussen van mi ende ontverret,
3465 Ne weest ne hadde ghedaen
Venus, diere mi halp aen,
Die Gods moeder van der Minnen,
Die orloghet, doe ic hu bekinnen,
Reinichede ane aue ¹⁾), in hulpen tsine
3470 Hem die van Minnen draghen pine.
Dese vrouwe hilt in de hant
Eenen vierighen brant,
Daer soe menighe vrouwe dede
Dat herte ontsteket ter stede.
3475 Soe was scone ende zeere iolijs
Ende sceen wel, dies bem ic wijs,
Ecne Goddinne van hoghen doene.
Soe ne sceen niet van religioene,
Als eene nonne of eene beghinne.
3480 Wat zoudic hier of maken pine
Van haren dieren ghewaden?
Van paerden ende van gouddraden,
Van doukers ende van riemen
Ne brochte te houede niemen
3485 Hoe gheacemiert dat soe was.
Dese vrouwe, ghelooft mi das,

Fol. 11, d.

1) HS. *ane aue*.

Sone was houerdich twint.

Soe sprac te ¹⁾ Sone Ontfaen, dat kint,

Ende seide: «liene hertelike, waer hi

3490 Eist dat ghi den minres sij

So onghenadich ende so heet,

Die sijn lijf so zeere tegh[et],

Omme i cussen te ghewinnen?

Hi es werdich wel goeder minnen,

3495 Hi ne es gheen loghenare altoes,

Maer ghetrawe ende zonder loes.

Ende ghereet emmer tuwen ghebode.

Hem ne soude met sijn, bi Gode,

I vriendelijke cussen weder seit;

3500 Siet de scoenheit, die an hem leit:

Hi es wel wert dat men minne.

En es vrauwe no borchgraafme

So hoghe, sone mochte met eeren

An hem hare herte gherne keeren.

3505 Hines kintsch no iene van daghen,

Datter mi best an dinct behaghen.

Het dinct mi grote dorperhede,

Dat men hem i cussen weder zeide;

Hets an hem so wel bestaet,

3510 Sijn mont recht te cussen staet.

Hi heuet den adem zoete ghemeene,

Sine tande sijn wit ende reene,

Effene staende, dit weet bloet,

Sinen lippen zoete te maten groet.

1) HS. *De sprac.*

- 3515 Het dinct mi wel recht, dat hi
I cussen heuet dat vriendelic zij,
Gheuet hem, hets mijn raet;
Langhe te beidene dats quaet,
Ende niet dan tijt ten verliesen meer,
3520 Dien ghi weder ghewinnet nemmermeer.

Fol. 12. a.

- Seone Ontfaen, die den brant
Van Venuse heeft beseuen thant,
Gheorlouede mi i cussen daer,
Dat ic al te hant met vaer
3525 An haer nam, dat mi wel bequam,
Die te voren te mi waert was gram.
Daer ne daerf wanen gheen man,
Daer ic die Rose custe dan,
In hadde grote ioye ter stede.
3530 Vter Rose ghinc i roke mede,
Die mi int herte binnen vloeck,
Ende alle den rauwe daer huut toech,
Ende dreef wech al mijn zeer
Dat ic te voren adde, heer
3535 Dan hebbe teussen van soeter smacke,
Dat mi so wel dede te ghemake.
Ent zadenkin, dat so wel roec,
Was, dat mi therte al ontploee,
Die den pays daer in dede woenen.
3540 Aldus can Minne bi wilen lonen,
Hoe zeere dat mi therte was verleet
Van der Minnen, die mi was wreet.
Die zee nes nemmer, dits bekint,
So wel te payse, i cleene wint

- 3545 Ne macse verstormen zaen.
Aldus es de Minne sonder waen:
Soe ghenet zoete metten zuren
Ende ne can niet 1 pointe gheduren.
Nv eist goet recht dat ic ghewaghe,
3550 Hoe mine bliscap ende mijn elaghe
Te scanden wert bedreuen,
Ende hoe de buereh vp waert gheghenen
Ende die muren ¹⁾ ghenelt mede,
Die de Minne sident vellen dede.
3555 Dese ijstorie willic nv bescriuen
Ende niet achter laten bliuen.
Ne adde Venus niet begonnen
Tassaut, de buereh were onghewonnen.
Quade Tonghe, die altoes bespiet
3560 Goede minne te letten, nv ziet,
Hi peinst quaet nacht ende dach.
Doe zach hi vp eenen dach,
Hoe dat mi Scone Ontfaen dede
Een goet ghelaet vp honeschede.
3565 Die ghezwighen niet ne conste,
Hier ende ghinder hi doe begonste
Te clappene van mi harde zeere
Ende seide, hi wilde lijf ende eere
Daer voren setten ende te vulstane,
3570 Dat tusschen mi ende Scone Ontfane
Dorperlike vrienescap ware.
Ende maecte dit so wide mare

1) HS *muereh*

- Dat het te voren quam ver Ialousien,
Die Scone Ontfaen ghine castien.
3575 Hi seide te hem: »vul onreine knecht,
Hoe hebdi hu seluen dus berecht?
Qualike hebbie hu gheleert,
Dat ghi hu seluen dus hebt ontheert.
Nemmee ne willic hu betrauwen:
3580 Ic sal hu ligghen doen met rauwen,
Daer ghi nemmermee sult ontgaen.
Scande ende lachter hebdi ontfaen,
Daer hu Reinicheit soude beuroeden
Ende daer of wachten ende hoeden.
3585 Houesscheit heeft in dit vergier
Eenen knecht ghelaten comen hier,
Om ons groet blame te doene.
Deus, hoe was hi nie so coene!«
Scone Ontfaen sprac niet 1 woert,
3590 Die zeere int herte was verdoort,
Hi hoerde dese groete noese,
Hi vlo wech ende liet de rose,
Als die vruchte van den parlemente,
Dat daer was, ende die contente.
3595 Scande quam daer voert ghetoghen,
Die gh[e]wimpelt was toten oghen.
Vp thouet adde soe 1 wile,
Als die nonnen draghen, sonder ghile.
Soe seen simpel als 1 maghet,
3600 Soe sprac als eene die was verzaghet:
»Vrauwe, dor God, wats hu ghesciet,
Ne ghelouet Quade Tonghen niet;

- Want hi es die gherne lieghet
Ende den menighen daer mede bedrieghet
3605 Al seit hi quaet van Scone Ontfane, r
Hi nes deerste niet, ic wane,
Want Quade Tonghe es dies gheleert.
Dat hi heeren ende vrouwen ontheert,
Ende beliecht te sinen scerne,
3610 Dies hem qualike staet tomberne,
Daer hi menighe mede doet leet.*
«Zwighet,* seit soe, «ne loechenets niet,
Scone Ontfaen adde te lanc
Sine lancvedere, daer hi mede zwanc
3615 Daer men hem doghede te gane
Met zulken lieden ende tontfane,
Dies hem niet ne stoet te doene:
In waendene niet soe coene
Datti dorperheit soude hebben ghedaen.
3620 Houescheit dedene ontfaen,
Die sijn moeder es te waren,
Die hem leerde al zonder sparen
Lachen, spelen metten lieden.
Men mochter mi niet toe ghemieden,
3625 Dat ict langher mochte ghedoghen.
Ic sal wachten ende nauwe poghen
Bet te houdene Scone Ontfane,
Niet so verre van mi tontgane.*
«Scande, Scande,* seide ver Ialousie.
3630 «Ic bem die mi zeere ontsie,
Dat ic verraden wesen mach
Van Lecherheden al den dach

- Ende Luxurie; dese ii regneren
In de weerelt ende sijn heeren,
3655 Beede in cloestren ende in abdien;
Want daer nes ieghen gheen castien
Dat daer Reinicheit zeker sij;
Daer omme willix voer wachten mi
Ende den wech al doen verslaen
3640 Hem, die hier comen ende gaen
Ende el niet ne iaghen no spien,
Dan hoe si stelen moghen mien
Mine rosen, die ic so betumen sal,
Datter niemen toe comen bi gh[e]ual,
3645 Diese ghewinnen mochte of stelen,
No ghecrighen met eenighen beuelen.
Eenen thor sal ic doen maken
Midden int plein van dieren zaken,
Die staere sal sijn ende goet,
3650 Daer ic Scone Ontfaen in moet
Houden vaste ghenaen,
Datti mi niet ne mach ontgaen,
Ende den quaden knechten niet volghen.
Datti mi dus heuet verbolghen
3655 Sal hi noch wel diere becopen,
Daer hi mi niet ne sal ontlopen.«
Vreese quam doe, die dit hoerde,
Seere benende van den woerde,
Die daer dus sprac ver jalonsien,
3660 Die fellike wāren, ende te dien
Ne dorste soe segghen niet.
Jalousie ghinc wech ende liet

- Vreese ende Scande alleene staen,
In groeter zeericheit benaen.
3665 Die ghehoert hadde dit onghenouch,
Vreese, thouet doe neder slouch;
Soe seide: vrichte, ic hebs groten toren
Dat wi dese woerden moeten hoeren
Ende wijs niet moghen, dits bekint.
3670 Wi hebben gheleden, al onghescint,
Meneghen meye met eeren groot.
Nu doet ons pine vele in dese noet
Ver jalousie die haer meslouet.
Ic wane Dangier es verdouet
3675 Datti dus wacht de rosen,
Datter af comen dustane nosen.
Ga wi te hem, hets best ghedaen,
Ende segghen hem, wi hebben verstaen
Datti die roese qualike heeft in hoede.
3680 Si ghinghen beede met erren moede
Te Dangiere, daer hi was
Ghelegghen in dat groene gras,
Al in dole van groten wake.
Scande, diene met onghemahe
3685 Weete ende versprac wel zeere,
Soe seide te hem: vin sduuels eere,
So moetti dorper slapen nu!
Wie souden betrauwen tote hu
Te wachtene rosen ende bottoene,
3690 Hets qualike van huwen doene.
Wi sijn beede vp hu wel erre,
Dangier, dat ghi aldus verre

- Sijns willen Scone Ontfane
Laet ghebruken, daer te lachterne es ane,
3695 Sidi ve[r]uaert, wats hu ghesiet?
Het ne behoert tuwer namen niet,
Dat ghi sult sijn goedertiere,
Ne waer fel ende putertiere.
Staet vp ende wacht hu haghe,
3700 Dat nemmeer ne gheene claghe
Van v ne come no vp ter vaert:
Dorper, die niet nes groeniaert,
Ende houesch wille wesen,
Dat ne behoert niet te desen;
3705 Fel suldi zijn sonder verdraghen.
Wildi hu te ontsiene niet behaghen
Ende huwe zoetheit te omberne,
Ghi werter bi ghedreuen te scerne;
Na vwen aert suldi hu houden.
3710 Ver Ialousien heeft ons bescouden,
Daer wi zeere af sijn verzaghet,
Ende Scone Ontfane wech geiaghet.
Soe zweert dat soene sal bemuren
Ende sijn leuen hem maken tsuren.
3715 Dit es bi huwer traecheit al,
God gheue hu groet ongheual!«
Doe stont vp Dangier ter vaert,
Also die zeere was verzwart,
Daer hi hem dus verspreken hoert;
3720 Erre wart hi ende seere verstoert.
Hi storte vp beede nese ende mont,
Ende zwoer zeere tier stont;

- Hi seide, so moesti verwoeden,
Hin sal den rosier so hoeden,
3725 Datter man meet in sette voet,
Dies gaens ende dies romens waert boet.
Hi nam sine colue in sijn hant
Ende stopte de gaten, die hi vant,
Oer al in dat rosier.
3730 Nu eist zeere verwandelt hier
Met Dangiëre den vilein.
Wete God, hine sal nv int plein
Niet dorren comen, daer ict sie
Die Rose die mi doet so wie.
3735 Die Dangiëre te wachten gheboet,
Heeft mi nv broch[t] in pinen groet,
Dat ic niet te siene comen mach
Die Rose, daer mi therte an lach,
Dat ic ne weet wat ane gaen.
3740 Therde dochte mi breken zaen,
Als ic om dat cussen dochte,
Dat mijn leuen so zeere zochte,
Ende so wel wesen te ghemake,
Dat zoeter was dan eenighe zake.
3745 Daer ic nv gaen ende comen moet.
Die rose, die mi thertebloet
Met zoetheden vul heeft ghezoghen,
Hoe sal ict gedoghen moghen?
Mi ware vele beter de doet,
3750 Dan te leuene in dese pine groet!
Nu sal ict weder moeten antieren,
Beuen, zuchten in der maniere

- Ende in anderen zwaren ghepeinse.
Vele zwarer zullen sijn de cheinse,
3755 Die van mi nemen sal de Minne:
Dat ie der rose soetheit kinne,
So vele es mine begheerte te meer
Ende mine herte ontsteken teer.
Nu bem ie te deser stont
3760 Gheworpen in der hellen gront.
Quade Tonghe moet sijn ontheert,
Die mi dus heuet gheonneert!
God late hem sijn leuen rauwen,
Hi heeft mi desen dranc ghebrauwen.
3765 Nu eist tijt dat ie hu moet
Segghen, wat ver Ialousie doet,
Die zwaer doghen heuet groet.
In alle allen soe omboet
Werclieden, ende dede vesten
3770 Eene die scoenste ende die beste
Stede, die noyt man sach met oghe;
Al omme den rosier betoghen,
Ende vp de veste eenen seconen muer.
Het zoude mi werden alte zure,
3775 Soudie prisen die toreale
Die daer stonden, ende die carteele:
Die casteel was al te male
Vierecant ghemaect wale;
An elke zide eene poerte stoet,
3780 Gheordijst vaste ende goet.
Voren ende achter so was eene,
Wel ghewracht van maerbersteene.

- Voer elke poorte mede vut te ganc
Eene valpoorte, wel ghebarbeleane.
3785 In midden den pleine ver jalousie
Maken dede bi meestvie
Eenen thor, bi compasse al ront,
Daer menigh caritate an stont;
Hi was so wijs ende so hoghe,
3790 Men addene niet met orloghe
No met crachte moghen winnen,
So vaste was hi na mijn kinnen.
Tusschen den thor ende dat vorbouch
Stont gheplant na sijn gheuouch
3795 Die rosier met menighen rosen,
Die Quade Tonghen met siere nosen
Aldus vaste dede besluten
Ieghen die ghene van daer buten.
Daer waren binnen diene casteel
3800 Beede bliden ende magneel,
Die men van buten mochte kinnen,
Daer laghen scutters bonen ten tinnen,
Met seil scotten vele groet.
Buten diere vesten een ander stoet,
3805 Bet neder ghemaect, om te doene weere,
Ofter yemene quame met here,
Dat men ten vesten niet mochte rijden
Sonder vechtinghe ende striden.
Ver jalousie, die vrouwe vroede,
3810 Heuet in der thor gheleit hoede:
Van der eerster poorte, soe hoede hier
Die felle dorpere Dangier,

- Die ten oostende staet ghekeert;
XXX seriante wel gheleert
Fol. 24 d 3815 Heuet hi in sine hulpe daer.
Dandere soe hoedet daer naer.
Die te middaghe stoet,
Scande, die node mesdoet,
Met menighen onsieliken man,
3820 Die ten wapinen wel can,
Die ghereet tharen dienste waren.
Ende Vreese hoede met hare searen
Die poerte die stont ter slincker side.
Vreese so ne was te gheenens tide
3825 So zeker, so ne sloet haer dore,
Ende grote ameede leide daer vore:
Hare porte ghinc selden vp.
Alsoe van den winde hoerde gheclup,
Ofte clappinghe van tonghen.
3830 Was soe te hant ontspronghen.
Quade Tonghe, dien God verdome
Ende dien ie hier so dicke nome,
Hi hadde met hem vele quadien
Seriante vut Normendien,
3835 Hi hoede de porte van troos.
Quade Tonghe die plach altoes
Tote allen poerten te gane,
Omme te beziene ende te verstane
Hoe zij besetten hare zaken,
3840 Ende wiere nachts sonde waken,
Daer ne ghinc hi ten carteelen
Met ghescutte ende met quareele,

Die hi onhoude in de wachte,

Want hi waecte alle nachte.

3845 Hi trompede ende blies te tinne,
Hi dede de hoede buten ende binnen,
Hi blies sticken ¹⁾, die dat zonghen
Dat noyt wiff ombedwonghen,
Gherecht, no reine ne was van lieue:

3850 Hets die nature van den wine
Dat si horen arde gherne
Leckernie ende ladders seerne,
Dat si puten sijn ende amien,
Ende vul sijn van dorperrien:

3855 Sine achten vp hem zeluen twent,
Siet hoe dese haer zeluen scent,
Ende andre bescriiden haer ansijn,
Om dat si te scoenre willen sijn.

Quade Tonghe, die niemen spaert

3860 Te segghene wat datti begaert.

Ver Ialousie, die God onse Heere
Lachter gheue ende grote onneere,
Hadde in den thor, alse men pleghet,
Haren heimeliken vrient gheweghet

3865 Ende bewaert wel heimelike:

Daer sloet soe vastelike

In dat kint Seone Ontfaen.

Die dore dede soe vaste verslane,

Ende Seone Ontfaen moeste daer binnen

3870 Besloten sijn, doe ic hu bekinnen,

1) HS *stinken*

- So vaste, hine mochte comen henen.
Beuolen was hi eere ouder quenen,
Die anders niet en achte,
Danne soe hilt de wachte,
3875 Ende niet al te drouue en hilde,
Ende of ne yemen bedrieghen wilde.
Dese quene conste al tquaet
Daer de werelt mede omme gaet:
Soe adde gheprouft al haer leuen
3880 Bliscap ende rauwe, die minne can gheuen.
Scone Ontfaen hi zweech stille,
Als die adde sinen onwille
Om die quene, die hi ontzach;
Ne dorste doen gheere ghewach
3885 Van datti binnen der herten drouch.
Hi hadde zeere zijn ongheuonch
Van haer, die conste alle de canse
Van houden tide ende de danse.
Alse ver Ialous[i]e dus adde gheuaen
3890 Scone Ontfanc ende ghedaen
Besloten vaste in dat casteel,
Die verzekert was al gheel
Van haren knoppen ende rosen,
Datse die leckere niet soude nosen,
3895 Hoe zeere het hem worde te zure.
Ic die doe was buten mure
Was wel in dien te sine
Altoes te hebbene rauwe ende pine.
Minne can vercoepen wel:
3900 Alle die bliscap ende dat spel,

- Die soe mi te voren brochte,
Moetic ontghelden arde onsochte.
Nu was ic zeere mesuoert,
Langhe waendicker in hebben gheduert;
5905 Maer neenic niet, mi es ghesciet
Te hebben toren, rauwe ende verdriet,
Danne ic noit bliscepen te voren
Adde, dat mi al es verloren.
Wat makic hier al langhe tale?
5910 Ic mach den dorper slachten wale,
Die in de erde weipt sijn zaet:
Alst scone ende groene vp gaet,
Es hi zeere in hoghen ten zeluen tide;
Maer alst comt dat ment snide[n]
5915 Soude, ende ghewassen es int haer,
So comt i wolkin al daer
Die hem beneemt al te male.
Danne es sine bliscap wale
Al vergaen, daer hi ziet sijn coren
5920 Verloren, dat so scone stont te voren,
Dies hi blide was al te vrouch.
Also es mi ghesciet ghenouch:
Mijn troest ende al mijn hopen
Es mi nu al te male ontlopen.
5925 Minne adde mi ghedaen heere
Ane Scone Onttane, den ioncheere,
Dien ic al mijn heimelichede
Ontdecte ende te weten dede,
Die mi vriendelije ontfinc.
5930 Maec minne es onghestade dinc,

- Dat dincke mi wel in mijn ghedochte,
Dat in de werelt wesen mochte;
Soe slacht den rade van auonturen,
Dat hem went ende keert tallen huren.
- 3935 Die auonture weret menich wonder :
Soe werpt den eenen vp, den andren onder,
Soe maect den eenen blide, den anderen mat;
Dus es der wilder auonturen rat.
Die ghene die sit bouen
- 3940 Mach de auonture wel louen,
Fol. 24. v. Vp dat hire bliuet zonder zeer.
Maer te hant bringhet soe den keer,
Diene werpt van bouen neder
Ende den ondersten verheft soe weder.
- 5945 Nu ligghie onder arde onzoete
Hier neder gheworpen onder voete;
Ic zie die muere ende die grachte,
Die ic niet liden mach met crachte,
Daer in dat leghet gheuaen
- 5950 Dat goede kint Seone Ontfaen.
An hem leghet al mijn weluaren
Ende an die seone Rose, te waren:
Salie van rauwen nemmermeer ghenesen,
Het zal bi desen n wesen.
- 5955 Ay Seone Ontfaen, lieue vrient,
Al lighdi gheuaen onuerdient:
Hout mi hu herte, soe doedi wel,
Ende wacht, dat hu de vrouwe sel
Niet ne moghe van mi keeren zaen.
- 5960 Al eist dat soe hu heeft gheuaen

- Ende soe hu van mi castiet,
Hout hu herte van hare beuriet,
Alse sculdic es i recht minnere,
Ieghen ver jalousien, dats mijn begheren
3965 Al hout soe v in haren prisoeue,
Huwe herte wese alse lvoene;
Want dat herte edele ende vrie
Ne laet niet, wat mense castie,
Soe ne mint met tranwen haer liet,
3970 Stillekine, alst ware i dief.
Al si datse v zwaer si, ver jalousie,
Ende soe hu ane tiet dorpernie,
Ende hu daer omme toghet tel ghelact,
Peinst nochtan, dats mijn raet,
3975 Omme mi die hu es ghetranwe:
Het sal mindren huwen ranwe.
Ende wistic dat ghi daet also,
Mine herte so souts wesen vro.
Ic hebbe dies twinel in minen moet,
3980 Dat ghi also niet ne doet:
Seere dert mi van hu, Scone Onttaen,
Dat ghi dor mi daer light gheuaen
Ende zeere te huwen onghemake;
En es nochtan om gheene zake
3985 Dat ic ghedaen hebbe, wildemen poghen
Na recht, men sont doen moghen
Met eeren, dies ghelouen wilde mi,
Ne gheene dinc die ontamelic si.
Maer int herte so dert mi meer
3990 Huwe pine ende hu groet zeer,

- Dan het hu selue moghe doen.
Ic moet pine doghen voer hu persoon,
Die mi wel seinen al zekerlike:
Ic bem met pinen beuaen bitterlike,
3995 So dat ic eume ontgaen sal
Der doot, en ne doe groet gheual.
Als ic peinsende werde om de seade
Die ic van hu hebbe vro ende spade,
So moet mi de rauwe verslaen:
4000 Aldus waert het curtelike met mi ghedaen.
So qualike waest mi comen nie,
Want ic met minen oghen zie
Die mi valsehelike verraden
Ende ghedaen hebben dese seaden.
4005 Ay Scone Ontfaen, nu weet ic wale,
Dat zi hu zulle[n] al teenen male
Met zoeten woerden an hem tien.
Bi Gode moetic dat met oghen zien,
So es mijn weluaren ghedaen!
4010 Nochtan ducht ic, het sal soe gaen,
Dat mi toe comen sal dat mesual,
Dat ghi mijns zult vergheten.
Vergheti mijns, so es ghedaen
Al mine bliscepe, Scone Ontfaen.
4015 Hebbic verloren van mire minnen
Al den hope, ic zal ontzinnen
Van wanhopen. In sal niet!
Die God van Minnen mi behiet.
Mi te troestene ende in staden staen,
4020 Als ic met rauwen ware beuaen:

- Wat hebbic te doene van desen ?
Al es Hope homesch in sijn wezen :
Hine es zeker van gheenen dinghen,
Hi brinct de Minne zonderlinghen
4025 In pinen ende te doghene verdriet;
Wat hi belouet es al niet,
Hine doet none hout couent;
Nochtan esser mede verblent
Menich meinsche, die hem ghelouen
4030 Ende wanen wel comen te bouen,
Dat hem ne ghesciet in gheenen daghe.
Men weet wat men ghelouen maghe
Ende wat dat es te ghesciene.
Daer omme staet mi wel te vliene,
4035 Want de menighe esser bedroghen hi :
Ne waer Hope ne can ghehelpen mi,
So wat hi mi bringhet in den moet.
Waertoe es mijn belof goet ?
Hi laet mi in dit zwaer verdriet,
4040 Dat men vertellen ne mach niet.
Scande, Vreese ende Dangier
Hebben mi brocht in dit zeer,
Ende Quade Tonghe ende ver jalousie,
Die God onse heere vermalendie.
4045 Ende daer es mede de houde quene,
Die Scone Ontfaen niet laet alleene,
Ne gheenen tijt, no nach[t] no dach,
Dat ichene vet ghespreken mach.
Die God van Minoen hi gaf mi
4050 III ghiften, die mi vonden bi

- Te miere noet in hulpen staen,
Die mi al te male af sijn ghegaen
Goelije Spreken ende Zoete Anezien.
Dese scuwen mi nv ende vlien,
4055 Dat derde hebbie oec verloren,
Dat es Zoete Ghepeins, ic hebs toren.
Hi hadde mi scone ghiften ghegheuen.
Waren si met mi ghestade bleuen.
Waer toe so sijn si mi no goet,
4060 In dien dat gheuaen bliuen moet
Scone Ontfaen, dor wien ic sal
Sternen, in hebbe goet gheual;
Want hi so vaste leghet gheuaen
Datti cume leuende sal ontgaen.
4065 Ontgaen! bi wies vromicheit?
Bi mi? dat ware mi onghereit.
Fol. 29, b. Ic was begrepen in zotheden,
Dat ic den God van Minnen dede
Sulke manscap van dustanen leene.
4070 Ledicheit doet mi doen alleene,
Die vranwe, die mi twiket ontsloet.
God gheue hare lachtere groet,
Dat soe mi daer in liet gaen!
Adde soe mi ionstich ghesijn sonder waen,
4075 Sone adt niet ghedaen te waren.
Ne waer sotte niet ne spare[n]
Te doene dat hem becomt wel.
Al ne adt mi niemen gheseit el
Danne Redene, die mi castiede.
4080 Ic was qualic beraden tien tide

- Dat ic niet dede haren raet,
Nu weetic dat mijn doen es quaet.
Redene hadde recht, die mi blameerde
Dat ic mi noyt ter minnen keerde.
- 4085 Zwaer es de pine die ic doghen moet.
Ic wils laten, het es mi goet.
Laten? Aermel! hoe mochte dat sijn?
So sondic al dat leuen mijn
Valsch verradere gheheeten wesen.
- 4090 Godsat hebbe die mi riet te desen
Dat ic aldus verlore mijn eere
Dor Scone Ontlaen, die es in zeere
Ende dor mi heuet ghedaen so vele
Vrienscap ende houeschede.
- 4095 Die gheuaen leecht zeerichlike,
Hi dede mi heere groetelike
Die niet goet te vertelne ware;
Want hi mi gheleide dare
Dor de haghe, sonder te hebne nose.
- 4100 Ende mi cussen liet die scoene Rose,
Dies ic hem mijn leuen lanc
Weten sal van herten groten danc.
Van hem mach ic mi beclaghen niet,
No van Ledicheden dits besciет.
- 4105 No van den God van Minen,
No van Hopen in allen zinnen;
Beclaghedic mi, ic mesdade,
Ic wille sijn van herten ghestade
Ende met minen lechame te liden al
- 4110 Tvernoy dat mi toe comen sal

- Ic moet der ghenaden ombeiden,
Mi ghedinet wel bi waerheiden
Dat mi seide de God van Minnen:
Wildie troest van hem ghewinnen.
- 4115 Dat ic die pine te dancke name
Die mi van sinen haluen toe quamen;
Hi soude mi ten hoghesten bringhen,
In benaemt hem met valschen dinghen;
Ne waer het soude langhe merren,
- 4120 Dit seidi mi, ende al van verren.
Nu es in mi dat ghebrec wale,
Want hijt mi seide in ware tale,
Van den rauwe al beghene,
Die faente es in mi alleene.
- 4125 Nu ga voert hoe moghe gaen:
Die God van Minnen heeft niet mesdaen,
Hi doe met mi al bloet
Sinen wille cleene ende groet.
Ouer mi heeft hi ghebod,
- 4130 Hets recht, want hi es God.
Als hi wille moetic steruen,
En si datti mi helpe verweruen
Dat ic ghecrighe Scone Ontfane,
Daer mijn leuen al staet ane;
- 4135 Ne waer hoe dat gheuallet mi,
Weetic dat i ghepeinsen si
Van Scone Ontfane na mijn doet,
Daer ic omme leue in pinen groet:
Alle weghe, hoet met mi gaet.
- 4140 Come ic den God van Minnen, verstaet,

Te biechten, ende late in testamente
 Scone Ontfane de beste rente
 Die ic hebbe, dat es therte mijn,
 Thegindomme sonder betauwen tijt

- 4145 Als ic dus minen rauwe
 Claghede, quam die [v]rauwe
 Redene van eenen torre ghegaen
 Neder tote mi, die heeft verstaen
 Mine claghe, mijn zwaer verdriet.
- 4150 Soe seide: »vrient, ne sidi niet
 Noch te dienne hawen heere zat?
 Wat dinct hu, moghedi niet werden mat?
 Hebdi eenen goeden heere ghedient?
 So weest met rechte hu vrient,
- 4155 Die hu dus pijnt ende torment
 Alle daghe ende hu ne spaert twent.
 Het dochte hu sijn grote eere,
 Dat ghine ontfinet ouer heere.
 Addi te voren so wel behint
- 4160 Sinen dienst, als ghi hebt sint,
 Sijn man waerdi nemmermee
 Gheworden, dat dincke mie.
 Kennedine, secht mi bi trauwen?^a
 »Ic.^a »Ghine doet»: »ic doe, vrouwe.^a
- 4165 »Secht mi waer of, ic bidde di?^a
 »Vrouwe, van dat hi te mi
 Seide, dat mi were groet eere
 Te dienne al zulken heere.^a
 »Kennedine anders niet?^a
- 4170 »Neenic, dan hi mi hiet

- Sine ghebode te houden al
Ende mi ghelaten heeft in dit mesual
In desen wech hier alleene.«
»Bi Gode, so kendine cleene!
- 4175 Ic wille nv dat ghine kint,
Onzalich keytijf, ne vroedi twint?
Ghine mocht van gheenen dienste niet
Hebben zware pine no verdriet
Danne hem te dienene, dat verstaet;
- 4180 Ic rade hu dat ghine laet.«
»Vrauwe, ic ben sijn eeghin man
Ende hi mijn heere, hoe soudic dan
Van hem ghesceeden met eeren,
Dat mire herte zeere soude deeren.«
- 4185 »Ic salt hu leeren,« seide Redene doe,
»Wildire huwe herte gheuen toe,
Ende hu wel betoghen, sijt ghewes,
Die dinc, diere goet ieghen es,
Die men sonder concientie versinnen sal,
- 4190 Ende sonder kennesse kennen al
Dat men kennen niet en mach
No gheweten nacht no dach,
Ic sal hu den knop ontknopen,
Die weder te gader sal lopen
- 4195 Ende gheknocht te gader bliuen,
Dit willic hu al hier bescriuen.
Minne es pays al vul onrusten,
Minne es pays al vul rusten;
So es trauwe vul ontrauwen,
- 4200 So es ontrauwe al vul trauwen:

So es vreesse alre vreeselicheit,
So es zekerheit on nierzekerheit;
So es hope al vul wanhopen,
Ende wanhope al sonder hopen;
4205 Sonder redene es so al vul redenen,
Ende sonder redene es soe redene;
So es ghesonde vul onghesonden;
So es ghenouchte vul onghenouchten;
So es vroet al vul zotheden,
4210 So es sot al vul vroetheden;
So es rauwe vul bliscepen,
So es ioye al vul onbliscepen;
So es zoete in bitteren zaken,
So es bitter in zoeter smaken;
4215 So es zonde sonder beraet,
So es met zonden oec weldaet;
So es vul bliscepen pine,
So es fel, die ontfærmich pleecht tsine;
So es vast ende onvast, weet wel;
4220 So es houesch ende niet fel;
So es crancheit stranc
Ende in stercheden cranc;
So gaet met dancle sonder ganc
Ende sonder danc met haren ganc;
4225 So es zothheit ende vroede zothie;
So es blide zeerich ende iolie;
So es lachen vul weenens wale,
So es vul pinen ruste tallen male;
So es zoete helle in alre wijs,
4230 So es vul pinen tparadijs;

- So es karkere die troest de gheuane,
So es hitte daer vele couts volget ane.
So es vrient die niemen verdrijft,
So es propre dat ghemeene blijft;
Fol. 6, b. 4255 Also wel can so gheraken
Onder vlocken als onder scaerlaken;
Ens niemen van so groten gheslachte,
No so vroet, no so van machte,
No so coene, no oec so rike,
4240 Hem ne leert wel cortelike
Al dese weghe de God van Minnen.
Eist dat hine wil te naesten kinnen.
Wie dat met hem omme gheet,
Brinct hi tachterst in groet leet:
4245 Sonder die quade, die talre tijt
Sente Benedictus vermalendijt,
Omme dat si doen telker vren
Onrecht groet der naturen.
Van desen ne rouekie twint,
4250 Ende inne wille niet datmen mint,
Daer die minnere tallen daghen
Of bedroeuert, ende hem beclaghe,
Ende ten ende roupen: »ay laen, keytijf,
Dat ie dus verliese mijn lijf!«
4255 Ne waer doet hu seluen goet,
Ende keert huwe herte ende huwen moet
Van der minnen ende haer vliet;
Anders ne moghedi ghenesen niet.
Pijnt hu haers of te stane,
4260 Ne volcht hare no hanghet ane,

- Ne waer vliet haer, so vliet v;
Dus maecti se van hu varine seus.
Als ic Redene hadde verstaen,
Die ouer niet al ghedaen
4265 Hadde hare sermoen,
Seidic te hare na dit doen:
»Vrauwe van al desen beghinne,
Dat ghi mi gheseit van minnen
Hebt, ben ic also vroet als te voren
4270 In soude dies niet moghen horen,
Dat ic die minne begheuen.
Nochtan es mi int herte bleuen
Van huwen sermoene al de lesse,
Die ic wel al sonder messe
4275 Lesen soude der weereit ghemeene,
Sonder mi zeluen alleene.
Vrauwe, ghi hebt minne gheprijs
Ende ghelachtet; dor God nu wijst
Die minne nu, die ghi hebt vercoren,
4280 Die ic gheine soude horen.»
»Ic salt hu segghen, hoert na mi,
Ende ziet datter hu herte ghesterke bi;
Want die hoert ende niet verstaet,
Es die vele iaghet ende niet ne vaet
4285 Na dien dat ict mi verzinne,
So es eene ziecheit die minne,
Die van ghepeinte comt meest
Van hem tween, die den gheest
Hebben ghelije ende die nature.
4290 Si begheeren vp elke vre

- Helsen ende eussen ende hem taysieren
Met quaden ghenouchten sonder vieren,
Vrucht te winnen ne gheeren si twint.
Andre lieden die men vint,
4295 Die den vrouwen doen verstaen
Datsi met minnen sijn beuaen,
Daer si vrouwen mede bedrieghen,
Ende segghen dat si niet ne lieghen,
Ende aldus si danne ghewinnen
4500 Hare begheeren van der minnen.
Dese werden alre meest ghehoent,
Die met worden dus minnen loent;
Ia hets beter dat men daer na poghe
Te bedrieghene, danne sijn bedroghen.
4505 In dit orloghe, in waren dinghen,
So wille nature sonderlinghe
Dat bi naturen voert waert ga:
Alse die vader van den line sta,
Die kindre houden twere daer naer.
4510 Om dat men soude sijn te zwaer,
Sette nature int were delijt,
Om dat soe wil dat ghenen tijt
Haer wercliede van den ghewerke ontvlien;
Want menich zonde de zwaerhede ontsien,
4515 Ne dade delijt, diese weet
Ende met ghenouchten daer waert treet
Nature dus subtilije leerde
Al hare weere ende huseerde;
Daer niemen met rechte toe gaet,
4520 Ne waer alle der lieder begherte soe staet

- Na delite ende na anders niet.
So wie dan delijt ane ziet,
Hi werpt hem schuen al te male
Eeuwelike in der hellen quale;
4325 Want het es wortele van allen zonden.
Ghelije dat wi ghescreuen vonden
In Tullius⁽¹⁾ bouc van der houthede,
Die hi mee prijst dan de ionchede;
Want die ionchede brinct al bloet
4330 Menighen dicken in vreesen van der doet,
Ionchede es te lidere zwaer
Sonder te stervene voer waer,
Ofte breken eenich let,
Ende oec te doene oec daer met
4335 Scande ende grote scade, ic echte,
Hem, ofte sinen gheslechte.
Die meinsche comt oec bi der roghet
Te menigher dinc die meshoghet:
Gheselschap te volghen, dats quaet,
4340 Daer hi mede comt in beraet.
Dicken verwandelt hem sijn sin,
Datsi gaen teenighen cloestren in,
Daer si hem moure beghenen
Ende leeden also een helich leuen;
4345 Si laten wille ende vrhede,
Die hem nature gaf breede;
Hi waent den craen vaen in de lucht,
Om dat hi croupt in de vrucht;

(1) HS. *Cullius*.

- Ne waer sijn ghedochte es dicken onvast.
4350 Als hi gheuoelt den zwaren last,
Loept hi hute, ofte van onneeren
Ne dar hi buten weder keeren;
Maer blijfter in met groten zeere,
En si dat hem God onse heere
4355 Virtunt ghenet ende paciencie,
Datti leue in peniteincie.
Ionchede doet bestaen zothede
Ribaudien ¹⁾ ende oncuusschede,
Ende den zin doetse verwandelen
4360 Ende quade zake andelen,
Daer men mede comt in pinen,
So dat hem seijnt ende den sinen.
Ioncheit doet vechten ende striden,
Tauerne volghen tallen tiden
4365 Ende met doppelspel omme te gane;
Luxurie doet soe mede anevane
Ende menighe andre onsede,
Daer men de ziele verliest mede;
Maer houtheit soene doet soe,
4370 Soe bepeinst haer, waer ende hoe
Soe menighe pine henet leden
Binnen haerre ioncheden,
Ende die zothede die soe dede
Daer soe haren tijt verloes mede,
4375 Ende haer lenen corte, ende hare crachte
Bi der ionchede, diese daer toe brachte,
Ende bi haren kintschen wille

Fol. 2^r, a.

1) HS. *Bi baudies*

- Heuet ghehadt sinen onwille.
Outhede brinet ioghet bi outheden
4780 In wel groeter bescedenheden
Ende te groten ghemake mede;
Nochtan eist een ghemeeene zede,
Wat outhede doet ofte dient,
Hare sone es niemen vriend:
4855 Ele scuwet honthede ende vliet,
Ende ionc ne wil hi steruen niet.
Als haer die outhede bedinet
Ende die zware pine voert brinet.
Die soe leden heuet bi onspoede
490 Van liue, van ziden no van goede,
Sone prijst soe ionchede t' twint niet
Om die zothede die haer es ghesiet.
Wildi weten waer ioncheit woent,
Die den lieden so scoene vertoent?
495 Delijt so hout so na haer doen,
Alsoe es in hare saysoen.
Soe woent met hem in woeninghen,
Ende wille dat soe hem sonderlinghe
Ghereet altoes te dienste si;
500 Ende soe doet gherne, ghelouets mi,
Soe volgt hem vroe ende spade,
Ende weret altoes bi sinen rade,
Ende ne wille daer zonder niet wesen
Maer oudheit ne ghaert niet desen,
505 Doch moet hi ter houdtheden comen,
Ne heeltene de doet niet ionc ghenomen,
Daer ele mensche noue comt toe,
Ende mach hi wel segghen hoe:

- Oudheit so verdonckert de oghen,
4410 Rouwe doet den meinsche doghen.
Ende omme dat, dat ele wel weet,
Dat het te ziere doot waert gheet,
So pijnt hi danne omme doghet.
Die zotheit, die in sine ioghet
4415 Heuet ghedaen, hem danne berauwen,
Als si hare crancheit an scanwen.
Die grauwe top gaet hem meshaghen,
Ende dat si in hare ionghen daghen
Met kintscheden haren tijt verloren,
4420 Hebben si dan rauwe ende toren.
Si peinsen danne om de zonden,
Die si daden te menighen stonden
In harre ioghet, die lettelt duert,
Dat si no wel zeere bezuert.
4425 Weetti waer oudheit woent ende let?
Het es goet dat hijt wet.
Verstekinge ende pine herberghen hare,
Si slaense ende stekense arenthare,
Ende tachterst sendensise ter doot,
4430 Ende daer met kennessen groot
Kennen si, dat si hebben verloren
Haren tijt, dien si leden te voren
Bi der iongheden in zotheden al,
Die haren tijt ronede ende stal.
4435 Hoe soe die tiden comen ende gaen,
Die van minnen ioye wille ontfaen,
Hi sal altoes pinen ende begaren
Vrucht te winnen sonder sparen,

- Die comen moghen van sinen lue
 4440 Ne waer men vint ny vele wue,
 Die node kindren souden draghen.
 Ende droughen sise, het soude meshaghen;
 Niet danne ghenoechte willen si:
 Die ny ten tide, gheloues mi,
 4445 Meest sijn, dat sijn vele hoeren,
 Die nu omme gaen met qua[d]jer voeren.

- Henne mach gheen wijf wesen goet.
 Die haren lichame vercoept om goet
 Van hem soude ele man vlien
 4450 Ende sine herte van hem tien.
 Hi mach in hem peinsen ter vaert,
 Dat soe niet dan sijn goet begaert
 Te hebene, eist lude of stille,
 Dat soe te hem heeft sinne wille;
 4455 Maer omme sijn goet soe es de teeste,
 Dat soene mint, de quade beeste.
 Die de liede also wille onteleeden,
 Die duuel moetse te hem gheleeden,
 Nochtan dinct wel der herten mijn
 4460 Dat alle de wijfs meester sijn.
 Ioue segghe niet men mach scoenhede
 Wel nemen vp homeschede
 Van lieue, die niet costelic ne si,
 Die men lief heuet; ende daer bi
 4465 Mach elke vrouwe met eeren
 Wel nemen ende gheuen sonder blameren,
 Want onder nemen ende gheuen
 Es dicke ghestade minne bieuen.

- Ende die danne els niet beghert
4470 Danne houescheit, die hebbie wert;
Maer minne, diet al doet verteeren.
Soude elc meinsche weeren.
Goede minne die moet comen
Vte goeder herte, alsic hu sal nomen.
4475 Die gherechte minne ne soude niet
Van sinen lieue begheeren hiet
Vleeschelike ghenouchte, doe ic hu bekinnen,
Ne waer altoes in dooghden minne.
Maer de minne, die ghi draghet
4480 Ter Rose die hu so wel behaghet,
Dat es al te male, als ic verheessche,
Om die ghenoechte van den vleesche
Te hebne ende danne waerdi ghenesen.
Hier omme eist dat ghi wilt lesen
4485 Die Rose, ende dit es de zake
Dat ghi dus sijt tonghemake.
Ende dese grote pine ende smerte,
Die ghi doghet int herte,
Doetse hute huwer herte gaen,
4490 Dat dinct mi dbeste ghedaen:
Die pine, die rauwe ende dat leet.
Want alse hu de ioghet af gheet,
So suldi hebben wel groten toren
Dat ghi huwen tijt hebt verloren,
4495 Dien ghi niet moghet weder halen;
Minne so mennet al met valen.«

Fol. 27, d.

Dus seide mi Redene in haer sermoen,
Dies ic ne adde wat doen.

- Minne heuet mi also benaen
4500 Therte, datter niet in es ghegaen.
Ane mi ne mach ghehelpen twent
Castien, seelden no parlement;
Wat so mi seide was al verloren.
In therte addie groten toren
4505 Ende seide: vrouwe, mi dinct dat ghi
Alte male wilt bederven mi;
Bedi sondic de minne haten,
So moestic al der weerelt laten
Ende versmaden alle persone.
4510 Sint dat minne es dus onscone,
Sone sonde niemen minne ontfæen,
Ne waer altoes in hatien¹⁾ staen.
Dus bleue in houet sonden
Ende in quaetheden altoes vonden,
4515 Dies ic ne mochte ghenesen niet.
In moet doen, dit es i besciët,
In hatien sijn, ofte minnen.
Nu dinct mi na mijn kinnen,
Dat mi aergher ware hatie,
4520 Dan mi minne mochte sijn nie.
Vrouwe, ghi wilt mi doen snenen,
Die mi desen raet hebt gheghenen,
Met huwen vermoene al den dach;
Ic bem, dies niet horen mach.
4525 Ghi hebbet al voer niet ghedaen
Huwe vermoenen, ghi moghet wel gaen.

Fol. 79, n.

- Ne waer eer ghi gaet, biddie hu,
Dat ghi mi wilt berechten nv
Van der minne daer ghi af ghewach
4530 Daet, ende niemen blameren mach,
Die ic gherne weten soude,
Om dat ic die natur woude
Van gherechter minne leeren,
Daer ic minen zin toe wil keeren.
4535 »Te waren, vrient, du best sot,
Dattu makes hier dijn spot
Mettien dat ic dor goet
Hebbe gheseit ende ghemaect vroet.
Nochtan willie doen dine bede
4540 Die du mi bids vp houeschede,
Ende wille di leeren ende wijsen
Dattu noch hier na sult prijsen.
Vrient, nv hoert ende verstaet,
So dat hu de dinc int herte gaet.
4545 Minne es van menigher maniere,
Als ic hu hier nv wille verzieren.
Vrienscap es gheheeten die ene,
Om dat i goet wille es ghemeene,
Sonder twist te hebne of baraet,
4550 Die altoes onder die lieden gaet,
Ende onder hem si ghemeenlike
Eene goede vrienscap eenparlike
Te hebne, sonder quade zaken.
Die twist ofte toren maken.
4555 Daer teen ten andren waert
Niet lat nes te doene datti begaert,

- Maer hem altoes te stane hi
 Met goeder herten, waer soet si.
 Ende dese moeten beede sijn een
 1560 So datter seeden ne mach gheen,
 Maer onder hem eene eenicheit
 Van herten, van goede, al ghereit;
 Ende deen den andren te begheuen,
 Al houet hi breken ende sneuen,
 1565 Beede, te sine van sinen rade,
 Als die ghene die sijn ghestade.
 Ende dat deen den andren mach
 Sine herte ontladen nacht ende dach,
 Sonder te verssegghen ende maken mare,
 1570 Ghelije of hijt selue vertrect dare.
 Aldus ghedane van zinne
 Sijn si, die draghen gherechte minne.
 Dese minne ne draghet niet,
 Die hem van eenigher dinc ontsiet,
 1575 Dattene sijn vriend vinden mach
 Ghebreckelije no nacht no dach,
 Es hi arem, of es hi rike,
 Dat hine nemmermee bezwike.
 Ghenalt dat hine in pinen ziet,
 1580 Hine sal so langhe ombeiden niet,
 Datti hem bidden van node moet;
 Want omme bidden ghedaen goet,
 Dat es vercocht al te zeere
 Den ghenen die gherne leeft in deere
 1585 Eerachtich man in ankenen leuet,
 Als hi bidden moet dat men hem ghereet.

- So zeere ducht, dat men sal
Sine bede hem ontsegghen al.
Als men dus ghedanen vrient
4590 Henet vonden, die met trauwen dient
Van al dat men begaert,
Dien mach men wel hebben waert,
Daer men ieghen es dus coene;
Ende addi eenighe dine te doene,
4595 Ende hem sijn vrient dan bade
Omme troest met goeden rade,
Hi soudene int herte zeere verhoghen,
Ende hem helpen draghen sijn doghen
Van den loye van der minnen.
4600 Tullius seit dat men soude minnen
Van beden, wat men bidden woude
Van vrienden die men hebben soude,
Dit es de bede die vriendelije zij
Ende daer men vrienſcap mach weten bi.
4605 Dit es de minne die mi behaghet,
Ende die ic wille dat ghi draghet.
Ende die andre ſeuwet ende vliet,
Want ſoe hu te baten comt niet:
Ende dese heuet virtut in hare
4610 Ende heuet alle doghet, dats ware.
Hier an hout hu, dats mijn raet,
Want huwe minne, die es quaet.
Nu willic hu voert doen bekinnen
Van eerande minne,
4615 Die goeder minne contrarie es.
Die waerheit daer of nu hoert des:

Die met rechte te lachterne si,
Dats minne om ghifte ¹⁾, gheloues mi;
Want die vrienſcap van der minnen

4620 Duret also lanc als dat winne;
Ne waer als de waesdom es ghedaen,
So es de minne van hare vergaen.
Dese minne staet al ter auonturen,
Die met ghiften aldus moet duren.

4625 Dese minne es recht an te wane,
Recht also alse gaet de mane
Die onder 1 wolkin gaet,
Die haer licht heneemt ende verslaet
Ende verdonckert onder dat wolken.

4630 Aldus so eist metten volke,
Dat hem te zulker minne treet:
A[1]st met aermoeden es bedect,
So outgaet hem sine vriendinne,
Die weder comt met bliden zinne,
4635 Als hem sijn goet wast ende coemt,
Ende aldus gaet de minne ende coemt;
Ghelije die mane in elke maent,
Die emmer wast ende weder waent.
Met deser minne, die ic bediede,

4640 Sijn meeste ghemint met riken lieden
Ende ghierighe sonderlinghe,
Die bernen in wertlike dinghen
Altoes in die gierichede.
Si sijn vele zotter liede

1) HS *onghifte*.

- 4645 Dan die beeste in den woude,
Wanen si dat menne minnen soude
Om ander zake dan om haer goet?
Neemt te waren, des sijt vroet,
Die vreeke ne mint oec niet,
- 4650 Ende mach hu segghen 1 bediet:
Want alse de vreeke rike man
Siet sijn lief, dat hi wel ian,
Hebben breke ende aermoede,
Ende niet ne doet van sinen goede,
- Fol. 28, d. 4655 Maer hoedet met begherten groet,
Tote dien datti neemt de doot,
Ende dattene de moert versmacht,
Danne moet hijt laten onghewacht.
Ende eer hijt gaue binnen sinen liue,
- 4660 Hi liete hem eer met eenen kniue
Steken in ziere herten bloet,
So ouer vast hout hi sijn goet.
Hoe soude de man moghen minnen,
Die niet ontfaermt sire vriendinnen?
- 4665 Die man nes te prisén twint,
Die niet ne mint, no nes ghemint.
Na dien dat ic hu van auonturen
Huwe herte hebbe ghedaen beruren
Van minnen, alsic hebbe gheseit,
- 4670 So willie hu wonder ende waerheit
Doen verstaen, na dat ic zie
Dat ghi, waen ic, ghehoeret nie:
Nochtanne eist emmer waer.
Ic vinde ghescreuen, nu hoerter naer,

- 1675 Dat beter te prisene ware
Die aventure fel ende zware,
Danne die zoete ende die zachte.
Dit dinct hu wonder, ic achte,
Ende ic wilt hu met redenen wijzen,
1680 Dat ghyt voer recht zult prisene.
Alse een die aventure goet heuet,
Dinct hem dat hi wel leuet
Te sinen wille al te male;
Om dat hem gaet sine dinc wale,
1685 So waent hi dus bliuen emmermee
Hi kent qualiken haren keer,
Als hi bouen sit vpt rat,
Ende hem seluen wel dinct dat,
Dat hi rike es ende waert,
1690 Ende heuet al datti begaert
Van weelden daer hi in leuet,
Die de weerelt ende de aventure gheuet;
Ende aldus waent emmermeere
Alte male bliuen in dese eere
1695 Ende ghemint oec sijn van desen,
Also hem de lieden in dore lesen
Die te hem comen, ende doen kinnen
Dat sine met herten minnen,
Ende haren dienst hem bieden:
1700 »Hier nes niemen van ons lieden,»
Segghen si, »hine gaue hu te vertherne
Sijn hemde hutermeden gherne,
Ende hu weder deelen goet ende lijf
Danne so waent die keytijt,

- 4705 Datsi segghen dat es waer;
Maer alse dat rat keert daer naer
Ende hi onder es gheuallen,
So blijft hi ligghende van hem allen.
Als hi in daermoede es ghesien,
4710 Gaen si alle van hem vlien;
Van c vrienden vint hi eume eene,
Van die sine vriende te voren scenen,
Dies ne vint hi nv nieuwer niet;
Wat ¹⁾ hem die auonture besciet,
4715 Dat bliuet verloren al te male
Als hi ²⁾ gheuallen leit te dale.
Sijn mesual deert hem nv mee
Danne dies noit ne adde eer.
Dese felle wreede auonture,
4720 Die diuerse ende die sure,
Alsoe hare rat omme keert,
Den vppersten soe dan ontheert
Ende werptene neder onder voet,
Ende neemt hem heere ende goet,
4725 Ende houtene in aermoeden beuaen.
Dien hi te voren heuet ghedaen
Eere, hetene nv keytijf ende zot,
Ende houden met hem haren spot,
Dies ne behouti vriend gheen.
4730 Maer die ghene die al in een
Die auonture heuet zwaer,
Mintene yement, dit es waer,

1) BS. *Want.*

2) HS. *ghi.*

- Hine latene om sijn aermoede niet,
Dat hinc vet scuwet ende vliet,
4735 Ne waer troostem ende staet in staden,
Als hi in de aermoede es verladen.
Al trecti vp sinen vriend sijn zwert,
Hine heuettem leet daer omme no onwert
Ende ne machem niet laten. 4 5 6
4740 Nu willie hi voert weder laten,
Hoe men verwerket de vriendinne
Ende sceeden doet van haer de minne,
Dat bi honerden ende bi felheden
Ende bi te openbaerne es heimelecheide.
4745 Ende dinghen die te heelne staen.
Dit sijn de zaken die doen vergaen
Gherechte minne, daer soe es,
Dies sijt zeker ende ghewes.
En was noit so groete rijchede.
4750 No so hoghe gheslachte mede,
Vienscap ne si meerre vele.
Want men zeghet in bispele
Dat in den weghe beter zij
Vrient danne ghelt, ghelones mi;
4755 Want alst mesuult eenen man
Ende hi vercoeneren niet en can,
So wort hi van sinen mesuulle
Wel gheware sine vriende alle.
Danne ziet hi wel ende kint,
4760 Of hi van yemen was ghemint,
Hem ware dan beter i vriend alleene
Dan al sijn goet, groet ende cleene

- Hem vromet die zware auonture meer
Danne te voren die goede eer;
4765 Want bi der goeder wert hi blint,
Ende bi der andre hi hem seluen kint.
Als hi wert van groeten goede
Neder gheworpen in die aermoede,
So ziet hi hem zine vriende of gaen :
4770 Die hem alle vrienſcap daden verſtaen,
Doet hem van hauen stont wale,
Die verliest hi dannne al te male;
Maer een voerdeel so heuet hi
Dat hire gheleert wert bi;
4775 Want in sinen ghelucken 1 man
Sinen vrient niet kinnen can.
Oec sone maeet den man niet rike
Hauē, no ſeat, no diere ghelike;
Maer dien ghenoughet dat hi heuet,
4780 Hi es die rijeste die leuet.
Hets ſule, hine heuet niet 1 mite,
Hi leuet meer in delite,
Danne ſule die heuet in sinen tas
Hondert mudde coerens, sijt zeker das.
4785 Ende ſal hu ſegghen waer bi:
Die ghene die ſo rike van hauen ſi,
Hem ſtaet altoes herte ende moet
Omme te verſamene groet goet;
Maer die andre die niet ne heuet,
4790 Dan dagheliſx wint, daer hi bi leuet,
Hine gadert gheen goet also.
Ne waer als hi vet wint, dan es hi vro

- Ende vertheeret blidehke;
Al eist dat hi niet es rike,
4795 Hi houter hem eerlike mede
Ende peinst, also langhe alsi sijn lede
Heuet ghezont, sal hi winnen,
Dat hi vertheeren sal met minnen
Eist oec te cont of te nat,
4800 Hi peinst wel te lidene dat;
Wert hi oec ziec, sine gebueren
Sulne int gasthous voeren,
Daer hi van onghere niet bederuet.
Eist oec datti van aermoeden steruet,
4805 So peinsti dattem God halen sal
Met sinen inghelen in de bliscap al,
Omme datti sonder ghierichede
Sinen tijt lenede als God dede,
Dat niemen goet verborghen sal,
4810 Want onse Heere si gheuet al.
 Ons zeghet Pitagoras de clere,
(In weet of ghi noit saecht sijn were,
Dat men dat ghuldine vers heet)
Hi seit: als de ziele huten lichame sceet,
4815 So vaert men ter helegher licht
Ende laet dese aerdsche vrucht;
Daer men leuet als i God.
Hi es wel kaytijf ende zod,
Die waent dat hier sijn lantscap sij.
4820 Neent niet, des ghelouet mi,
Onse lantscap es int hoghe rike,
Niet hier neder in dit erdrike.

Fol. 9. d.

- Ne waer hier eist nu al te male,
Dat merken wi bi den elerken wale,
4825 Die dese bouken hebben ghelesen,
Die wel connen spreken van desen.
Ende die ghene die mach leuen
Van dien dat hem die rente gheuen,
Ende niet ne ghert van andren goede.
4850 Die mach wel leuen sonder aermoede.
Want die meesters segghen mi
Dat niemen arem no kaytijf si,
Hine wille zelue arem wese[n],
Eist coninc, eist graue, als wi lesen.
4855 Menich ribaut, die pleghet
Datti colen in sacke dreghet,
Nochtanne heefti therte so blide,
Dat hem ne deert te gheenens tide;
Want als de pine henet leden,
4840 Loept hi wech met haesticheden
In die tauerne dat vertheeren,
Bleeft hem langher, het soudem deeren.
Ende als de wininghe es vertheert,
Loept hi weder ter maeret wert,
4845 Ende draghet die zware fardeele
Met bliscepen ende met rincele,
Ende wint blidelike dat broot
Daer hi mede bedraghet sinen noet.
Ende als hijt dus henet ghewonnen.
4850 Loept hi weder toter tonnen,
Ende es blide ende zeere in hoghen,
Ende drincket ende eet na sijn vermoghen.

- Ende waent ghenouch hebben ewelike
Ne waendi, God van hemelrike
4855 Ne heefse liener van desen aerde,
Dan hi doet dese persmaerde?
Want de persmer zekerlike
Ne mach nemmer sijn so rike,
Sine herte ne berrent in smelys stree,
4860 Want hi ghierich es ende vrec.
Die roepman es oec niet tave,
No ne leuet in gheenem payse
Sine herte om winnen, ende poghet,
Daer hi pine ende rauwe om doghet.
4865 Ende nemmermeer genoegh
Ne heuet na sijn gheuouch,
Hine wil winnen, verstaet dat,
Omme te meessen sinen seat.
Dus heuet hi heewelike pine,
4870 Hi wille al twater van den Rine
Drinken, dat hi niet drinken mach,
Enne bluets nacht ende dach
Also vele als te voren was mede.
Dit doet al de gherichede
4875 Die sine herte daer toe stelt,
So hi meer leuet in sijn ghewelt,
So hi meer hebben wille sonder faelge
Aldus leuet hi in bataelge
Advocate ende physiciene
4880 Gaen desen wech al ghemeene;
Si sijn blide ende zeere in hoghen,
Alst den prunne winnen moghen.

- Ende hare conste vercopen wale;
Hier an setten si sin ende tale,
4885 Om datter waesdom vte scijnt,
Hoe zeere die ziele sij ghepijnt,
Si wilden wel datter lx waren.
Die aduocaet wilde oec openbare
Datter dingheden in waerf tiene,
4890 Hoe seone si adden of hoe siene,
Dat wilden si n, weettic wale.
Ende dit doet ghiericheit al te male,
Die si in therte draghen beede.
Die meesters van Diuine mede,
4895 Die predeken gaen van steden te steden
Omme eere te hebne ende rijchede,
Si segghen goede woert ende predieken,
Die si selue niet ne doen bliken;
Ne waer doent om ydele glorie,
4900 Daer si of verbliden in haer memorie:
Ende dit es al der zielen verlies.
Menich predict, sijt zeker dies,
Goede woert van predicade,
Die comt vter herten quade
4905 Ende vul van zonden mede,
Die niet betren haer quaethede.
Ne waer van desen latic bliuen,
Ende wille hu voert bescriuen
Van desen vulen tassaerden,
4910 Die gheliken den persemaerden,
Die oec noit minnen ne wouden
Anders, danne tghelt vaste houden

- Ende te meersen hare scatte.
Hoe zeere sal noch wreken datte
4915 God onse Heere van hemelrike,
Dat si wel sien in desen rike.
Die aerme, die si voeden souden,
Van hongher laten steruen ende van couden.
Die ghene, die goet in scrinen
4920 Altoes gadren, hebben in pinen:
Met groeter pinen winnen sijt;
Ende houdent met anxen en talre tijt;
Si sceeder of met groten zeere,
Nochtan dat hem noit dede eere.
4925 Dit doet al ghelaet van minnen,
Ware die herte ontsteken binnen,
Ende ghetrauwe minne niet leeden,
Die nu berrent in ghiericheden,
Van wien meest ware bleuen
4930 Goets, souts sinen vrient gheuen
Ende leenen te ziere noet.
Ende ware de vrienſcap dus groet,
So ware de weerelt euen rike,
Adde ghetrauwe minne elkerlike;
4935 Ne waer neen, si niet, dats onghetual!
Die minne es te cope al.
Niemen mint dan om sine vrome,
Ende hoe hi te groten goede come.
Die wine vercopen hem oec mede,
4940 Daer si hem mede doen leelichede
Aldus sijn alle de liede untheert
Die hare herte hebben ghekeert

- So vaste an die ghierichede.
Datsi hare grote vriheide
4945 Gheleit hebben in eyghindome.
Sulke liede, als ic hier noeme,
Sijn knechte des scats, die si houden
Vaster, dan si te rechte doen souden.
Fol. 30. c. Dese maken heere ouer hem
4950 Den penninc, die in haren zin
Altoes leit, ende dien si begheeren
Ende selue niet dorren vertheeren.
Nochtan moeti vertheert wesen
Bi den ghenen of bi desen:
4955 Want welken tijt hi toghe luuct,
Ne weet hi wie sinen scat ontpluuct,
No wie dattene vertheeren sal,
Dien hi heuet vergadert al.
Hets riken lieden groete onnere,
4960 Dat si ieghen haer nature so zeere
Doen, want haer nature es dat,
Dat si souden van haren scat
Den lieden sockoersen leenen.
Ne verstaet niet dat wi meenen,
4965 Dat sijt hem souden leenen hiet
Om perseme, of te sine ghemiet,
Ne waer omme Gode, diet al verleent.
Maer menne pleghets niet, neent!
Si legghent vaste in prisoene
4970 Ende ne dinkens niet ten verdoene;
Ne waer houdene met onneeren,
Ende altoes in haer herte meeren

- Die in pointe, die ie hi seide:
Teen es te winnene met aerbeide,
4975 Tander, te houdene met sorghen,
Terde, node seeeden daer af morghen,
Tgoet sal noch hem seluen wreken,
Al eist dat nie ne can spreken:
Het slacht wel der Goddinnen,
4980 Die in den tor leit verwrocht binnen,
Die haer in paise hout ende te ghemake,
Ende laet den keitue in wake
Tote dat comen mach haer hure,
Ende danne gaet soe buten mure.
4985 Ende also sal doen scat:
Als sijn heere sleuens es sat,
So sal hi den ghenen bliuen,
Diene zaen ouer sal drinen.
Maer die gerechtghe man
4990 Ne hout hem niet der an,
Hine es altoes vro ende blide
Ende gheuet dat sine tallen tide
Daert hem sal dincken bestect wesen.
Dedalus dincket wel van desen,
4995 Die Yearuse sinen sone maecte
Vloghe, die hi wel gheraecte:
Maer dat dede aert ende niet nature,
Diene de lucht vliegghen dede dure.
Ne waer die ghierighe man,
5000 Al pijnt hi hem te vlieghene, hine can,
Sijn eere ne mach niet verre comen;
Ghiericheit heuet hem benomen,

- Die hem alle doghet doet laten.
Noch salne God onse Heere mee haten
5005 Den nodeghen, ghierighen, onghezedet,
Danne die afgode anc bedet.
Ne waer milde herte, wildijt verstaen,
Wille niet met ghiericheit omme gaen:
Ne waer dor deere die hi begheert
5010 Vliegghet hi in de lucht voer wert.
Noch heuet vele lieuer onse heere
Den milden ende mintene meere,
Dan hi den vulen ghierighen haet,
Dien hi nochtan zeere versmaet.
5015 Ay zoete rijcheit, alte moerdadich,
Waer bi sidi so onghenadich?
Die ghene die hem ane hu lesen
Si moeten huwe k[n]echte wesen,
Te dienne ende te legghene onder wet,
5020 Dat die milde niet ne doet.
Maer mi mach zulke haer pleghen
Segghen ende der anwoerden ieghen,
Dat groete zekerheit gheeft scat ¹⁾:
An den coninghinne merken wi dat,
5025 Die om haer edelheit groot
Met hem voeren groot conroot
Van lieden, die ghewapent sijn,
Diese bewaren, dits anseijn:
Danne, segghen liede verre ende bi,
5030 Dat het eene grote coenheit si.

1) HS. *sat.*

God weet wel, die kint al goet,

Dat hem grote sorghe doet

Datsi gheuen groet saut.

Men siet wel, dat 1 ribaut

5035 Waer hi wille gaet, zonder keeren,
Alleene, daer sijn die moerdeneeren.

Hi gaet dansen ende springhen,

Lude roepen ende singhen.

Hine zorghet niet te gheere stont

5040 Datti verliesen mach yet, si hu cont.

Ne waer addi al datte

Dat coninc behoert ende sinen scatte,

Goud, ghelt, preciense steene,

Die rouers nament al reene;

5045 Ende soudene oec mede verslaen.

Daer die ribaut soude ontgaen,

Om dat si souden duchten thanghen,

Waren si van sinen lieden ghevanghen.

Niet meer mach 1 coninc sijn vry

5050 Dan 1 ribaut, ghelonets mi,

Alleene, vp dat sine lieten varen

Sine liede, diene altoes bewaren.

Ic lieghe: sine sijn [sijn] mee no min.

Ne waer eerscap heefti ouer him?

5055 Herscap¹⁾? Neen, dienst, dats waer,

Diene vri houdet aldaer;

Want alsi willen, blijft hi alleene,

Ende danne es sine macht cleene;

1) HS. *hertscap*

- Want haer lijf, hare vromicheit
5060 Es den coninc arde onghereit,
Hets hare ende moet hem bliuen.
Nature soe const wel bedriuen;
Die auonture diene can,
Hoe goet dat soe si, den man
5065 Te wetene doen, bi wat zaken
Sijn goet alre best sij te ghenaken;
Want die auonture es blint.«
»Vrauwe, dor God, Marien kint,«
Sprac die minnere, »no leert mi,
5070 Wel dat mijn beste goet si.
Dat soudie gherne leeren kinnen,
Ende die conste van hu ghewinnen.«
»Ic leert gherne,« seide Reden doe,
»Ne waer verstaet dit niet alsoe
Fol. 31, b. 5075 Dat ic goet meene van auonturen:
Lant, huus, cleedren of seuren,
Noch ne gheen aerdsch goet,
Dat men voren of draghen moet:
Maer mine leeringhe verstaet haer in:
5080 Dat ghi sult hebben in huwen [sin]
Es goet niet dat hu sal baten,
No ontvallen vp de straten.
Ende sal hu verweghen no verladen,
Maer altoes vromen ende niet scaden.
5085 Al ander goet dat buten es
Ne wasic in prise, sijts ghewes.
No ne gheen man die leuet
Ne heuet mee dan hem gheuet

Wijsdom, int herte beslotē(n);

5090 Al dat wi haer blucken ende bloten
Van andren goede, doe ic hu verstaen,
Moet alte male an de auonture gaen,
Daer die zotte dicke verbliden bi
Ende in auxenen met rauwe si.

5095 Al dattie auonture doet,
Ne prijst niemē die es vroet,
Ende esser of no te druene no te blide;
Want te duchtene es tallen tide,
Dat onghestade es, als ict kinne.

5100 Hier omme ne prisie niet de minne,
No ne gheen man die es vroet,
Want soet varinc keeren doet.
Ende daer bi eist recht ende wet,
Dat niemen sine herte ne zet

5105 An dat goet, het ware grote zonde,
Ende ghi oec dat teenigher stonde
Den lieden verstaen sonder waen,
Dat ghise niet ne sout of gaen,
Ende ghi danne meer mint haer goet

5110 Dan hem seluen; so wie dit doet,
Het ne soude prisē gheen man:
Dese minne es in den ban
Ende weder gheseit, dat verstaet,
Ende van allen lieden ghehaet.

5115 Ghi secht, al niet dit ne doecht
Dat ic hu segghe ende hebbe ghetoecht,
Ende secht dat ic hu de minne haten doe,
Nu secht mi, waer al ende hoe?

- Die minre seide: »bi waerheden,
5120 Vrouwe, ghine rustet heden
Mi te biddene dat ic versmade
Minen heere, dat ic niet en dade
Om eene wilde minne, die ghi
Alte zeere nv priset mi,
5125 Ende die men niewerinx ne weet
Van oosten, daer de zonne vp gheet,
'Ten westen, daer soe ruste pliet te doene,
No middaghe tote semptertoene.
Ic weet wel dat i wandelen soude
5130 Tote dat hem bename de houde,
Eer men vonde al sulke minne,
Als ghi mi wilt bringhen an inne.
Sident dattie Gode ¹⁾ wech vloen,
Sone adde de weerelt gheen doen,
5135 Ende datse die Ghijgante assalgierden
Met crachte ende so sconfierden
Datsi voeren in den hoghen trone,
Hier bouen wonen, daert es scone.
Recht ende Reinicheit, de vrouwe,
5140 Voeren met hem, so dede oec Trauwe;
Dese Minne es ghevloen also
Sider dat Trauwe henen vlo.
Gherechticheit, die zware was,
Vlo oec tachterst, gheloeft mi das,
5145 Die sider noit quam weder
Van den hemele haer neder.

1) HS. *goede*.

- Baraet ¹⁾ doetse henen vlien,
Diese horen wille no zien;
Met sire ondaet, met sire cracht
5150 Henet hi se huter weerelt bracht,
Ende hout de weerelt met ghewelt
Ende esser so vaste in ghestelt,
Datsoe hem sal bliuen enimmermeere,
Het en doet kenlic onse heere.
5155 Tul[1]ius te menigher vren
Die heimelichede der scrifturen
Besochte, ende ne conste bi engven
Ne gheen dat soe ghemaect seen
Datsi tghescutte mochten vlien nie,
5160 Dan n pare, wanie, ofte drie,
Die alle sulke minres waren
Als ic hu hier hore openbaren.
Binnen Tullius tiden nochtan
So vant men menighen man,
5165 Die vriende waren metten monde,
Maer metter herte te gheere stonde.
Bem ic dan vroeder, nv meret das,
Dan Tullius of Ypocras,
Die sulke minne niet conste vinden?
5170 Wat soudic mi dan onder winden
Ende wae[r] soudiese vinden dan,
Na dien datse niemen vinden can?
Ende soe de weerelt es dor socht,
Ende ware dat ic vliegghen mochte

1) HS. *Ghevaet*.

- 5175 In de lucht, ghelijc eenen crane,
Ende icker danne mochte comen ane,
Al eonstic vliegghen, in zochter niet;
Want mi mochter of comen verdriet,
Ende die Gode mochten wanen dat,
5180 Dat ic int paradijs den scat
Soude willen assaelgieren,
Alse die gigante quadertieren
Wilten in houden tijden daden.
Ic ne bem also noch niet beraden
5185 Datse mijn herte te soucken beghert.^a
»Lieue vrient, no hoert hare wert,«
Seide Redene ende vant bekinnen,
»Sint hu herte niet staet ter minne,
Die al te lichte gebreect an hu
5190 Alse an i andre, so merket nv.
Bi andren lieden willic vorwaer
Proeuen dese redene claer,
Die ghi selue sult lien saen.
Maer ghi moet de minne verstaen,
5195 Die ic hu segghe ghewaerlike,
Ane die aerme ende an die rike,
Hoe ghise ghemeenlijc sult minnen
Ende den eenen niet lieuer ghewinnen
Dan eenen anderen, dat verstaet,
5200 Hebbe elken euen lief, hoet gaet:
Te doene dattu wilt datmen di dade,
Eist van ghewinne, eist van scade.
Wilde hu herte aldus minnen,
So soudi weder loen ghewinnen

- 5205 Ende danne volghen al hu leuen,
Die grote bliscap hu soude ghenen
Omme dattie lieden laten
Dese minne ende verhaten,
So sijn si gheset ghemeenlike
- 5210 Den rechters in aerdrice,
Omme oerdaden te wreken
Die si ieghen dat recht breken,
Die deen ieghen den anderen doet,
Eist doet te slane, of te nemen sijn goet,
- 5215 Met crachten ofte stillekine,
Of verracet omme dat sine.
Dit souden de rechters dan berechten
Ende daer ieghen striden ende vechten.³
«Vrauwe, dor God van hemelrike,
- 5220 Na dien dat ghi mi so neerenstelike
Leeret, so biddic dat ghi doet
Een deel verclaren minen moet.
«Gherne, waer at? Ic seght hu.⁴
«Vrauwe, berecht mi nu,
- 5225 Welc hu best dinct in huwen zinne,
So gherechtichede, so minne?
«Welke dinct hu best?⁵ «Vrauwe, dese
Daer ghi heet dat ic mi in vreesse;
Want die ghene daer ic in ben
- 5230 Die blijft altoes in minen zin.
«Tatolf, ic gheloues hu wale,
Ne waer wildi weten al te male,
Van beeden welc dat beste is.⁶
Ic seght hu minne.⁷ «So proeft mi

- 5235 »Gherne ¹⁾. Alse men n zaken vint,
Die men beede orborlijke kint,
Ende die ghene die best te doene es
Die dinct mi best, sijt zeker des.«
»Vrauwe, dese zake es waer.«
- 5240 »Nu hoert, wat ic segghe al elær,
Dat ic bet mede verelare den sin ²⁾:
Minne daer karitate es in,
Es beter danne gherechtichede.
Ende wilt hu proenen voer waerhede.
- 5245 So setter toe herte ende moet.
Ic segghe, dat beter es dat goet
Dat van hem zeluen comt gheresen,
Danne daer hulpe toe moete wesen.
Bi exemplen willet hu zaen
- 5250 Verelaren ende doen verstaen
Van eenen seepe, dat hem seluen can
Bet betreken, dan eenich man.
Al dade men hulpe ne gheene.
Andre die sijn alleene,
- 5255 Wat mochten staen in staden,
In dien dat niet en ware verladen,
Dat men hem hulpe trecken ³⁾ iet?
Segghic waer, hoe dinctu, besiet?
Al laghe stille gherechticheit ⁴⁾,
- 5260 Ende minne den lieden ware ghereit,
So ware hem de minne ghenoech
Om te hebbene hare gheuoech,

Fcl 3^a, b.

1) HS. *Thorue*. 2) HS. *sijn*. 3) HS. *trukken*. 4) HS. *ghericheit*.

- Sonder te doene eenighe recht
Van eenigher zake die men verplecht,
5265 Want zonder minne gherechticheit
Es al verloren arbeit.
Minne heuet gheere hulpen noot,
Dat doet recht, dit weet al bloet.
Hier omme es minne beter al.
5270 »Proenet mi dit.« »Gherne, ic sal.
Nu zwichet ende hoert mijn tale:
Ic saelt hu prouwen wale.
Recht regneerde, ghelouet dat,
Doe Saturnus coninc was,
5275 Dien Iupiter beede gader
Af sneet, al was hi sijn vader,
Sine ghegade, al deet hem wee,
Ende warpse daer na in de zee
Van den scumen so wart Venns
5280 Gheboren, die scrifture oncont dus.
Al ware gherechticheit weder comen,
Dien den wech al es benomen,
Al si dat zake datter te doene si,
Nochtan wert gort, dat dincke mi,
5285 Dat hem die lieden onder minden
Ende dat recht wel onder kinden
Want onder minden hem die lieden,
Sijt zeker, dat si om gheene mieden
Deen den anderen dus mesdaden,
5290 Ende wat soude recht dan scaden?
»Vrauwe, inne weet, bi onsen Heere!
Ic salt hu segghen psmuelic zeere:

- Soude staen de weerelt sonder dinghen,
Wat souden dan princen of coninghen,
5295 Ofte profeste ofte ballieuwe?
Sine dochten niet, dat weet nuwe;
Daer omme dinct minne beter mi,
Danne gherechtichede si.
Recht ne gaet ieghen tquade daer,
5300 Maer die vroeder es voer waer
Nu int herte hier in erdrike,
Edelhede, vergaet ghemeenlike;
Daer omme ne waren de sonden
Niet in erdrike ghevonden,
5305 No quaethede comen ne gheen,
Rechtere ne ware niet een.
Dit willen de rechters qualije weten,
Die dat rechte al vergheten
Ende doemen die aarme liede,
5310 Ende van den riken nemen si miede.
Sule rechtere es, die hanghen den dief,
Het ware vele minder grief,
Dat men hem seluen hinghe,
So menighe valsche dinghe
5315 Henet hi ghedaen ende toe bracht
Bi sire wille, met sire cracht.
Dese zake machmen wale
Bi Apiuse vertellen te male,
Die sinen enape teenen daghe
5320 Dede doen 1 grote claghe,
Also ons zeghet Titus Lyneus,
Ouer die dochter Virgilius.

- Virgine heet die seone maghet.
Omme dat soe Apius wel behaghet
5325 Ende hise emmer wilde minnen
Ende soe sijns niet wilde kinnen,
No sine minne niet begheerde,
Hads Apius grote onwerde
Die enape quam ende riep zerre:
5330 Heere Apius, rechte heere,
Doet mi vonnesse, eer ghi gaet,
Van deser maghet, die haer staet,
Dat mine eyghine dierne es;
Ende wille wel betoghen des
5335 legghen elken man die leuet.
In roucke wiese ghenoot heuet:
Huut minen huus bleef soe verloren,
Onlanghe datsoe was gheboren,
Ende was Virgilius gheheeten ghenen
5340 Ende altote noch es so hem bleuen.
Doet mi recht, heere Apius,
Dat ic mine dierne ghewinne dus,
Soe soude mi dienen met rechte.
Wilt oec Virgilius ende sijn gheslechte
5345 Weder segghen, datti ne can,
Ic weder roupt met menighen man.
Aldus sprac die verrader quaet,
Die valsche rechter, die daer staet,
Eer noyt Virgilius dese tale
5350 Conste ghesegghen, weet wale,
Die sine dochtere besouden soude
legghen hem diese hebben woude,

- So gaf Apius sijn vonnesse daer.
Hi hiet, dat men den enape vorwaer
5355 Die dochter gheue ¹⁾ theghindomme.
Doe dit hoerde de deggen vrome,
Virgilius, van sire dochter, ende zach
Dat hijs gheen recht hebben mach,
Sone moet comen in senapen handen,
5360 Nam hi de seade voer de scande,
Ende vant in hem seluen desen raet:
Ter dochter ghinc hi daer so staet,
Die hi voer al dat leuet minde,
Sijn zweert nam hi met gheninde,
5365 Ende sloech der maghet af thouet,
Ende ghinc ten rechtere, ghelouet,
Di daer stont ten iugemente,
Ende bracht hem teenen pro sente.
Fol. 33, a. Aldus bleef die scone Virgine doot,
5370 Ende die rechtre hiet ende geboot,
Dat men Virgiliuse vinghe,
Ende mene stappans hinghe.
Nochtan ne constijs ghedoen niet,
Want die ghemeente hem ne liet
5375 Niet ghedoen die iammerhede.
Doe wart ghepronft ter stede,
Dat Apius valsch vonnesse wijsde.
Gheuaen wart hi ende zeere mesprijsde,
Datmenne leide in prisoene
5380 Dor sire quaetheit oeu soene.
Daer hi hem dode met 1 messe,

1) HS. *ghewen*.

- Eer de dach quam van sinen vonnesse,
 Ende Claudius, die de claghe vp liet,
 Wart verordeelt als i diet.
- 5385 Ne ware dat ontfuermde zeere
 Virgilinse, den goeden heere,
 Die den volke so vele bat,
 Datti verlost wart vp de stat
 Ende alle die orconde waren.
- 5390 Worden daer ghedoot sonder sparen.
 Lucaen, de cleere, seghet dat
 In sinen boue teere stat,
 Die wise meester, in sijn Latijn,
 Dat rechters touerdadich sijn
- 5395 Goet te sine. Also men heeft macht,
 Siet men seldom in manne geacht,
 Datsi daer in ghestade bliuen
 Ende gheene quaetheit daer in en drien.
 Daer si lettel an winnen zelen,
- 5400 Wantse di dunel bi der kelen
 Noch verhanghen sal, si lu cont,
 Ten laetsten in der hellen gront.
 Inne neme hier hate, dat verstaet,
 Coninghe, hertoghen, grauen no prelaet,
- 5405 No ter weereit, no gheestelike,
 Eist datti van den rechten stricken;
 Want eerscapie was daer omme
 Ghemaect, dat si recht niet crommen
 Den lieden souden doen voert,
- 5410 Ende den aermen also den riken haer woert
 Horen: omme niet {ne} hebben si de heere

- Hier omme was gemaect de heere,
Dattie aerme lieden bi hem souden
In payse van den riken sijn ghehouden,
5415 Ende die rechters moeten zweeren,
Datsi quaetheit sullen verweeren,
Ende die quade selue metter hant
Haughen, ware daer niemant int lant
Diet doen wilde van sinen wegghen.
5420 Hier bi hebben si die heere vercreghen
Ende die rente van den lieden ende tgoet;
Die prinche es zalich diet doet!
Nu hebbic hu ghedaen verstaen
Na dat mi hu vraghen dochte gaen,
5425 Ende die waerheit, also si sijn,
Daer ic hu af make den sijn.«
»Vrauwe, ghi hebt mi wel berecht,
Dies ic hu danke, hets recht,
Ne waer ic hoerde hu nomen
5450 Eene zake, die mi dochte comen
Vter herten vul dorperheden.
Die hu begripen wilde van den zeden,
Hi mochte hu verspreken wale,
Dat ghi spreket al sulke tale.«
5455 »Ha ha,« seide Redene, »ic kenne wel
Dat ghi meent, ic sal hu segghen el,
Wel die dinc te verstane doen bet,
Als ghi wilt, teere ander stat,
Ende salt hu toghen met onscouden,
5440 Vp dat ghire hu an wilt houden;
Ne waer ic moet segghen eer
Van dat ghi mi heden eer

- Vp wilt legghen van atien.
 Mi wondert hoe ghijs durt lien,
 5445 Ende ne weti niet dat vreeheit si,
 Als i van eere dine wille sijn vri,
 Datti danne eene zothet dor noot,
 Doet eene ander die es also groot
 Ofte meere, dit weet gheheel.
 5450 Om dat blusscen soude een deel
 In hu herte die zotte minne,
 Wildi mi hu hatie maken in inne.
 Ne ghedinet hu van Oratiuse met,
 Die so vroet een meester hiet?
 5455 Hi seit: die zot, die sinen wille
 Vp eene quaetheit hout al stille,
 Dat goet es, datti een ander doet,
 Om deerste te werpen onder voet;
 In wille niet verbieden de minne,
 5460 Ne waer verstaet in huwen zinne
 Dat ic die zotte minne verbiede,
 Die altoes pijnt ende quelt de liede.
 Al es dat zake, dat es waerhede,
 Dat men' verbiedet dronkenhede,
 5465 Men verbiedet daer omme niet
 Ic maten drinken. Duy besiet,
 Al verbiedmen te grote miltheit
 Den heden, die te zwaer es: Godwent,
 Men heet hem niet dat si
 5470 Ic vree sijn, ghelones mi'
 Van desen es heede quaet,
 Ic wille wel dat ghyt verstaet,

Dat ic dese prisen soude node.»

»Ghi doet, vrouwe!« »Ghi liegt, bi Gode!

5475 In smeekem niet i twint,

Ghi sijt ter wijsheit ombekint,

Dat ghi mi aldus yet sult vaen.

Ghi ontcoppelt hu honde te zaer,

Alse omme te vane den hase mijn;

5480 Ghine sijt noch niet goet loghisijn.

Also ne las ic hu niet van minnen,

Alse ghi mi nu wilt doen bekinnen,

Datmen iemen soude haten:

Middele minne willic hu laten,

5485 Die ic wille dat ghi ontfaet,

Want soe wel te prisen staet.

Eene ander minne, gheloues mi,

Die noch also naturlie si

In meinschen ende in beesten mede,

5490 Want het es naturlichede,

Dat elke moeder mint haer kint,

Dat soe met haren lechame wint:

Dit es eene minne ghemeene

Alle creatures groet ende cleene.

Fol. 33, d. 5495 Dese minne dat es min no meere

Te lachterne no te prisen zeere,

Want hem nature doen doet.

Ne daden sijs niet, ic wils hu vroet

Maken, het ware hem lachter groet.

5500 Want dies nes gheen noot

Dat ic hu hier af soude tellen,

Want hu andre zake quellen,

Die ghi v te zwaer an hebt ghenomen.

Woudire noch ane comen,

5505 Eer hu de pine brochte ter doot,

Het ware wel hu zalicheit groet.

Hier bi sone beghinnix niet,

Dat ic wille dat ghi sijt ict

Alte male zonder minne,

5510 Maer doet mi in huwen zinne.

Ic bem edel ende arde scone,

Ende vranwe van groten lone,

Ende met elken man werdich dan,

Die mee so vele dogheden ghewan

5515 Noch so vele eeren mede,

Al waert de keyser van Rome der stede,

In mochtmen wel dienen met eeren

Siet, wildi hu te mi waert keeren,

Ic wille hu lief gherne wesen.

5520 Nu willic hu segghen van desen:

Ontfadi mine minne goet,

Dat hu de zinne verlichten doet,

Ende niet ghebreken sal zekerlike

Dinc ne gheen in aerderike.

5525 Ghi salt hebben doghet ende eere,

Ende sijn een gheweldich heere.

Wildi doen den wille mijn.

Al dat ghi wilt mach met hu sijn,

In dien dat ghi mijn ghewerke doet

5530 Ende hu mine minne dinket goet,

In heete hu doen gheene dinc el.

Ende ghi moghet hu beroemen wel

- Dat ghi hebt de beste amie,
Die vrouwe ghedaen adde nie
5535 So wel gheboren no so hoghe,
Dat soe mi yet gheliken moghe:
Fol. 34. n. Want ic ben die dochter zekerlike
Ons heeren van hemelrike,
Die mi so scone heuet gheformeert.
5540 Ne sijt niet teberteert,
Speghele hi in mijn eluer ansijn,
Dat niet scoenre mochte sijn:
Ghine saghet noit vrouwe so scone,
No maghet van so groten lone,
5545 Die dies heuet orlof, dat ic doe.
Ende ic mach hi wel segghen hoe:
Ic hebbe orlof van minen vader
Mi seluen te gheuen al gader
Den ghenen, die ic met herten minne,
5550 Ende te wesene sine vriendinne,
Sonder blame te hebben emmermeere.
Ende ons beeden sal onse heere
Altoes nemen in sine hoede,
Ende te gadre sijn met goede.
5555 Nu seght wat dinct hi goet,
Die God, die hi dus minnen doet,
Ghelt hi wel dus sine lieden?
Besiet dese ghiften die ic hi biede,
Ende ontsecht mine vrienſcap niet;
5560 Want maeghden hebbens verdriet
Ende groten rauwe ende toren,
Alsi hem ontsegghen horen.»

- Die minre seide: »scone vrouwe,
Ic biddu, vp rechte trouwe,
5565 Dat ghi mi seght, van wat dienste
Ghi wilt dat ic doe tuwen dienste »
Redene seide: »het ware onscone,
Dat ghi mi dient, sonder hone;
Ne waer ic wille al dat
5570 Dat ic hu diene, verstart dat,
Ende ghi blijft mijn ghestade vrient;
Ende den ghenen laet dien ghi dient,
Ende niet ne lacht teenigher vren
Vp dat rat van auonturen.
5575 Doet als meester Socrates dede,
Die noyt te gheere stede
Omme ghewin no om verlies
Vernieuwede sijn blie, sijt zeker dies,
Hine bleef in eenen pointe altoes,
5580 Weder hi ghewan ofte verloes,
Hine was te drouwer, no te blider,
Dies sin prijs ghine te wider;
Want ons so beschriuet Solijn,
Die sprac ende andwoerde Apolijn,
5585 Dat Socrates al openbare
Die wiste van der weereelt ware.
Wat hem deerde ofte mesquam
In eenen pointe hijt altoes nam;
Ia al daer men te ¹⁾ doot slouch,
5590 Om dat hi seide ende voert drouch

1) 3. 2.

- Dat niet dan 1 God ne ware,
Die ghebod hadde harehentare.
Ende dit so prediete al theenen,
Datmen ghelouede an anderen gheenen.
5595 Heraclides ende Diogenes,
Hare herte was niet als die hu es;
Om anxt no om aermoede bede
Ne adden si noyt zeerichede,
Ne waer hilden hem in 1 ghelaet,
5600 Ghesciedem goet ofte quaet.
Aldus so doet lieue vrient:
In wille niet dat ghi mi dient
Van eenigher zaken teenigher vren.
Laet ghewerden die Auonturen
5605 Ende wacht hu, hoe soet ga,
Dat hu haer rat niet omme sla.
En es so sterc worstelare,
Dien dAventure iet vernare
Ende hem daer ieghen niet ne wert,
5610 Dat ickene prise 1 denier wert.
Niemen ne soudem veruaren
Van hare, maer vromelike varen;
Want soe qualic worstelen can,
Es hi rike ofte arem man,
5615 Vp datti hem weeren wille weder,
Hine werp se te hant wel neder.
Hine es niet coene die hem ontsiet,
Want der cracht ne heeft so niet,
Dat soe den ghenen mach verslaen
5620 Die ieghen haer te stride daer gaen.

- Daer omme soude mense niet ontsien,
 Want so de ghene slaet die vlien.
 So eist wel grote scande dan
 Dat hem verhanghen laet de man,
 5625 Die hem wel mochte verweeren,
 Wildemen hem scaden of deeren.
 Daer omme, vrient, sone ontsiet
 Hu der Aenturen niet
 Laet hare haer rat wel leeren,
 5630 Den eenen nederen, den anderen eeren,
 Ende hout hu ieghen hare vast,
 Sone mach hu doen ghen oner last
 Nochte toren in huwen zinne.
 Ghi heet de Aenture Goddinne
 5635 Ende seecht daer, so es ¹⁾ ghecroent
 Ende bouen in den hemel woent:
 Dat es gheloghen zekerlike,
 Soene heuet in hemelrike
 Stat ne gheen bi onsen Heere;
 5640 Want soe es sorghelijc zeere,
 Ende die dinghen staen ter Aenturen,
 Ne connen met Gode niet gheduren.
 Eene rootse staet in de zee,
 Diep in de middele, verstaet mee,
 5645 Die hoghe bouen den water staet,
 Daer die zee stroem ieghen slaet ²⁾
 Ende scoeter ieghen metten zee baren;
 Nochtan ne can soe niet vervaren

1) HS. 1002. 21.

2) HS. schael.

- Met haren scoten die rootse ver[dri]uen,
5650 Sone moeder emmer binnen bliuen
Vaste staende vp hare stat.
Maer soe maese dicken nat
Met haren water, datter vp vaert ¹⁾,
Maer emmer moet keeren achter waert.
5655 Dese rootse verchiert hare
Met cleedinghen van menighen pare
Van sulken bloemen die van verren
Blecken also seone als sterren,
Die crude staen daer seone ghesprait;
5660 Maer als die noerdene wint waert
Met sire groter couthede,
Verderuet hi crut ende bloemen mede.
Fol. 34 d. Vp die rootse, die staet daer,
Staet i sorghelije bo[s]ch voer waer,
5665 Daer wonderlike boeme in staen;
Want die een draghet sonder waen
Vrucht, ende die andre ne gheen,
Die daer staen groet ende cleen:
Als deene groyt, es dander droghe,
5670 Als deene tegaet, wast dander hoghe.
Alle de boeme die daer sijn
Groene, met rechte staen in seijn
Of si alle verdroghet waren,
Ende die andre, of si souden tevaren,
5675 Die staen daer al dore groene.
Hets daer van wonderliken doene:

1) HS. *waert*.

- De nachtegale si ghiet daer spide
 Maer singhende hebben daer wel scote
 Iupeten ende hilden, die daer singhen
 5680 Ende haren drouwen sanc voert bringhen.
 Hier zanc es drouwe, weet wale,
 Ende leelije te hoerne al te male
 Daer bouen lopen talre tijt
 Twee vloede, die diep sijn ende wijt.
 5685 Springhende huten borne zonderlinghe
 Deen hi lenet in waten dinghen
 Scone water, ghelouet des ¹⁾,
 Dat claer ende wel smakende es,
 Dat niemen ne es, diet drinct,
 5690 Hine peinsten omme, ende ghedinct
 Hoe hijs mee mochte ghewinnen:
 Want hijs niet verzaet es binnen,
 No ne mach werden nemmermeere,
 Want hem durst so lanc so meere.
 5695 Dies meest drinct, heeft meest derst,
 Ende vele mee danne te voren eerst,
 Ende wies die drinct, weiter droncken al,
 Van derste ²⁾ ne doet gheen ghelaf.
 So zoete es dwater, also wi leven,
 5700 Dats niemen verzaet can wesen:
 Leckerhede ne laetse verzaden niet,
 Dese altoes daer waert tiet
 Scone ende zochte loept de ruiere,
 Ende clincket recht in der maniere

1) HS *daer*

2) HS *derste*

- Fol. 35, a 5705 Of timbren waren, of tamburen.
Dus ludet daer in allen vren;
Die ghinghen ter rinieren waert,
Soude van hem so sijn beghaert
Dat hire binnen soude willen gaen.
- 5710 Nochtan soudi weder staen,
Als hi quame vp dat bort
Ende hem veruaren te gane voort.
Met pinen dwaen si hare voete,
So node gaen si int water zoete;
- 5715 Maer als sijs drinken 1 letteltijn,
Dinket hem so zoete sijn,
Dat sire gherne ghinghen inne
Toten halse of toten kinne.
Danne liden si den inganc zaen,
- 5720 Ende sijn vort in dat diepe ghegaen,
Ende danne drinken si ende baden;
Dan comt 1 vloet met staden
Diese weder drijft te lande.
Dan hebben si ghere menigherande,
- 5725 Noch te drinkene van der vloet,
Die hem therte binnen vertheeren doet.
Ic sal hu segghen, hoert na mi,
Wat dat die nature si
Van der andere riniere.
- 5730 So es van sulker maniere,
Dat so doncker es buter zede
Ende rokende eenparlike mede,
Ofte eene kemeneye ware,
Die van vulheden harentare

- 5755 Seumende es arde onzuerlike,
Ende so loept, so soept, so sturlike,
Dat so maect syle tempeest,
Dat het es ghelike alre meest
Den eiseliken zwaren donder.
- 5760 Vp dese vloet so wagt velden onder
Die zoete wint van west,
Want altoes es soe ongherest;
Maer metten meriden winde zwaer
So hout so haer lopen daer,
- 5765 Onghestade, met groten baren,
Die niet minderen no tewaren,
Maer wintelen alse baren groot;
Nout ne zach man dies ghenoot,
Vele lieden zitten in die beke,
- 5770 Die weenen wel rammerleke,
Ende haers weenen ne wert gheen ende;
So zeere sijn si in meswende,
Menich meinsche gaet hier inne
Toter herte ende niet toten kinne,
- 5775 Ende sijn daer in anxen en zwaer;
Menich wart van den baren daer
Gheworpen toten lande,
Ende weder int water te hande.
Dese vloet comt so zeere drayende
- 5780 Ende met zulken winde wayende,
Dat soe haer venijn quadertiere
Werpt tote in die [zoete] ruere,
Ende testort al hier ter stede
Hare doghet ende scoenhede

- 5765 Ende maketse zwart ende onreene,
Die te voren was so reene.
An dese montaenge bouen steet
I herberghe cranc, ende onbereet
Ghemac te hebbene zekerlike.
- 5770 Het wayt het bruensch daer eenparlike,
So zeere dat scijsnt met allen,
Of die zale neder soude vallen.
Daer commen Sorghe ende Tempeeste
Die daer altoes honden de feeste,
- 5775 Ende die zoete westene wint
Wayt zelden daer omtrint;
Maer grote eyselike baren
Comen daer dieken toe gheuaren.
Die eene partie van der zale
- 5780 Staet vp den berch, ende te dale
So hanghet tander, ende scijsnt oft soude vallen
Ende tander slaen te sticken met allen.
Ic weet dat zekerlike wale,
Dat noyt man so wonderlike zale
- 5785 Ne zach te gheere vren,
Al eist thuus der Auenturen;
Want in deene zide, bi waerhede,
Sijn van seluere ende van goude mede
Die mure ende die steene ghemaect,
- 5790 Ende metten seluen dake gedaect.
Noyt sach man s[c]oemre zake gheene,
No met so menighen dieren steenen
Beset, die daer berrenden claer:
Wie thus ziet ouer waer

- 5795 Heuet ghenouch te priven daer ane
Mijn vrouwe Honderde sonder wane
Hout haer gheerne tallen tiden,
Om die scoenheit sonder vermiden
Tander deel van der woninghen
5800 Nes niet van zulker dinghen,
Want die mure, God weet,
Ne sijn niet eere palmen breet;
Ende es ghedeet arde qualike,
Ende ne scijnt ne bore rike,
5805 Maer benende ende zeere tebroken,
Cranc ende met groten croken,
Ende ghescoort te menigher stat.
An haer ghedane scijnt wel dat
Dat soe niet soude staen i vre;
5810 Sulke woninghe hout d'Aventure.
Alse de Aventure gheheer[t] wil zijn,
Trec soe in haer palays guldijn,
Ende hare gaet soe daer bereiden
Met wel groter behaghelheide,
5815 Ende gaet haren lechame verchieren
Met cleederen menighertieren,
Ende sit alse i coneghinne
Dan dinct hare in haren zinne,
Dat al dat in de weereit leuet
5820 Ieghen hare niet ne heuet
Eeren no werdichede twint
So groot so haer seluen kint,
Dat niemen ne es in eiderike
Die haer liet dinctet ghelike;

- 5825 Ende waent sijn vrouwe bouen al,
Sone ontsiet gheen onghenal.
Danne gaet soe de zale al omme,
Elken muer ende elke colomme
Besierende harenthare al te male.
- Fol. 35, d. 5850 So verre gaet soe in de zale
Alleene, die hare niet en ontsiet,
Soe dat soe valt, eer so es weet yet,
In die cranke zale die helt neder,
Dat haer vercoenen eume es weder.
- 5855 Danne drijft soe groten rauwe,
Die te voren was so grote vrouwe
Ende so zeere oec verwaent.
Dan bepeinst so haer ende vermaent,
Hoe wel, hoe seone dat haer stont
- 5840 Van zeluere, van gonde, van bont,
Dies so nu al quite es bleuen,
Ende wel van allen seijnt verdreuen.
Danne heuet so rauwe 1 groet deel
Ende gaet henen crupen in 1 bordeel,
- 5845 Vul van rauwen ende met weenenden oghen.
Men ziet haer vele iammers toghen,
Hare grote rijchede es al verloren
Die soe adde ende bezat te voren.
Ende hier bi dat dAenture es
- 5850 So wandel, ghelouet des,
Dat soe die goede werp ter neder
Ende die sealke verheft weder,
So dat hem toe comt groet goet,
Eere, werdichede, ende heet vroet :

- 5855 Nochtan neemsoet weder hin,
 Alst haer comt in haren zin,
 Ende nemmer ne wille ghedoghen:
 Bedt sijn haer verbonden de oghen,
 Omme dat soe niet weten ne sal,
 5860 Wien so goet gheuet, so mesual.
 Ende hier omme, dattie Aventure
 Den eenen gheuet soete, dandre sure,
 Beede den goeden ende den quaden,
 Bi den keerenden van den rade,
 5865 So laet hu ghedinken, wat ic vende
 Van Socrates, die alle beide,
 Die Aventure goet ende quaet,
 Altoes hilt in eenen staet.
 Menich exempel moghedt vinden,
 5870 Wildijs hu te zouken onderwinden.
 Daer ghijt bi proeven moghet wel,
 Bi Seneca, wat dat hem gheuel,
 Ende van Nero den coninc.
 Maer daer af willie corten de dinc,
 5875 Omme dat die redene openbare
 Daer af al te lanc te telne ware.
 Nero, die telle ende die quade,
 Dede beruen bi sinen rade
 Rome die werdelike stat,
 5880 Ende dede me le doden ne dat
 Die rike heeren, die senature
 Hi dede oec te diere vre
 Ontliuen vinen broeder,
 Ende ontleden dedt ziere moeder,

- 5885 Om dat hi die stede an zach,
Daer hi ix maende in lach;
Ende daermense te sticken sneet,
Besach hi elc let dat ondersceet
Ende hoe die vinecture ghelach.
- 5890 Noyt man so quaet noyt zach!
Ende daer hi dus besach de lede,
Dedi in sine camere ter stede
Den wijn brijnghen ende scinken
In den nap, daer sine vut drincken.
- 5895 Bi zire zuster hi mede lach,
Oec nam hijt, daer ment an zach,
Teenen wiue eenen man.
Ende daer na dedi cleedre an,
Die hem cleededen alse 1 wijf,
- 5900 Eenen man te leuerne sijn lijf.
Te Seneca sinen meester vroet
Dedi segghen datti steruen moet,
Ne waer hi gaue hem te kiezen ter stat,
Hoe hi te steruen gherde bat.
- 5905 Ende Seneca, die meester goet,
Hi coes te sitten in 1 cupe die stoet
Al ghereet met watre warem,
Ende dedem laten in elken harem,
Ende seide: nu laet mi sitten tote dien
- 5910 Datmen mine ziele moghe zien
Blidelike te secedene van mi
Ende also varende, daer so begherende si.
Dus es hi al lachende ghehent,
Sonder te hebben eenich torment.

- 5915 Ende aldus d[o]edi den goeden man, 1
Daer meslaet ne gheen was an.
Danne dat hem de keyser plach
Eere te doene, waer hine zach,
Ghelijc scolier den meester doet.
- 5920 Doe seide de keyser: en es niet goet
Dat men iemene doe eere,
Danne die van Rome es heere
Ende keyser van der weerelt mede:
Hem te eerne es wel zede.
- 5925 Ne waer est dat ghi mine tale
Wel verstaen wilt al te male,
So moghedl merken dat rijchede
Van goede, eere no weerdichede
Niemen gheuen mach die Auenturen,
- 5930 Vaste te bliuene bi naturen,
Hine bliue in eenen vasten staet,
Es hi goet, of es hi quaet;
Want es i machtich, so toghedi bat
Sine quaetheit, verstaet dat,
- 5935 Danne of hi nedre ende kaytijf ware,
Ende dan laghe in daenture zware,
So conste hijt ghetoghen ¹⁾ qualike,
Dat hi wel toonde, ware hi rike.
Nv ²⁾ secht mi eene domme tale,
- 5940 Die ghi merken moghet wale:
Dat eere ende rijcheit mede
Verwandelen doen vmeinschen zede,
Dit es eene loghene groot;

1) HS. *de stede de ne*

2) HS. *Ne*

- Ne waer goet toghet al bloot,
5945 Van wat zeden dat si waren,
Eer hem tgoet toe quam ghenaren.
Also een heuet eere, es hi dan fel,
So machmen dan weten wel,
Dat hi fel was te voren,
5950 Eer hi ter eere was vereoren:
Dit nes gheene moghenthede,
Maer hets eene quade felhede.
Die scrifture seit, diet verstoede,
Dat moghentheit niet dan in goede
5955 Nes, want niemen te doene goet
Ne heuet, en si dat daermoede doet.
Ende men mach segghen hier bi,
Dat quaet te doene niet en si.
Ende dit willie hu proeuen wale:
5960 Men seit, ende het es ware tale,
Dat alle dine vermach onse Heere;
Nu mochte yemen segghen meere:
God die ne vermach gheen quaet.
Dits waer, ic wille ghijt verstaet;
5965 Nochtan vermach hi alle zaken,
Hier bi willie de waerheit maken,
Dattie quaetheit niet nes twint,
Sintse God onse Heere niet ne kint.
Nu willie dit al neder legghen
5970 Ende voert van der Aenturen zegghen.
Ne ziedi niet, hoe wonderlike
Die Aenture wert vp erderike?
Hoo soe den quaetsten, die nie man dachte,
Te also groter eeren brachte

- 5975 Dattu heere so groet was verre ende na,
Nero, die den goeden Seneca
Doden dede zonder verdien.
Men sal vp d'Aventure niet zien,
No niet daer vp achten no ghouen,
5980 Weder voe den eenen onder werpt, of bouen,
Of waer dat soene mede laet
Ne waer ic wille ghise haet,
Ende van haren gheloue vliet,
Ende vp haer doen ne acht niet.
5985 Claudijs die plach zeere
Te lachterne Gode onsen heere,
Dattu den schale te verhetlene plach,
Ende den goeden mesuel vp eenighen dach
Nochtanne so sprac hi mede,
5990 Dat God nieuwaer omme ne dede,
Dan hi tevalden sonde meer
In tormente ende in groot zeer,
Daer hijt hem mede loont alte male:
Nu hebdi ghehoert mine tale:
5995 Wildi noch ghelouen den woerden mijn,
So moghedi wel mijn vrient zijn,
Ende hi ne ghebreeet nemmermeere
No goet, no ruxen, no eere.
Ende wat eist dat ghi meent?
6000 Ic zie dicken dat ghi weent
Ende traen oeghet van rauwen,
Ghelije men mach scauwen
Vte rene clocke dropele comen,
Daer men water maect van bloemen,

- 6005 Ende ne houdu ouer gheenē man,
No die hem niet bedwinghen can
Sine v sinne no sine zaken,
Diene te seanden moghen maken.
Die duuel huter hellen
- 6010 Doet hu zeluen aldus quellen,
Die hu dus wille doen verlaen,
Dat ghi weent so menighen traen.
Dit doet de God, die hu te voren
Hem te dienne heuet vercoren;
- 6015 Hi brinet hu toe dese martiere,
Hi vercoep arde diere
Sine manne die hi ghewont;
Hi iaghet alse men doet 1 hont,
Ende hout hu van herten flau.
- 6020 Waerdi 1 man, hi soude sule 1 pau
Hu qualike ghedoen moghen.
Laet varen, goet man, hu doghen
Ende hoert na mi, het sal hu mindren.
Laet weenen de wiue ende de kindre,
- 6025 Ende die cranc sijn van daden;
Ne waer ghi, die sterc sijt in rade,
Al eist dat dAventure es comen
Ieghen hu ende niet tuwen vromen,
Laet varen, so mach haer raet
- 6030 Wel keeren teere andre staet,
Dat haer niemen mach verbieden,
Eist van hoghen, eist van nederen lieden.
Ende dit mach men merken wale
Bi Nero, daer ic hu die tale

- 6055 Af hebbe gheswit, die telle in rade
 Als hi alle sine mordade
 Ghehent adde ende sine felhede,
 Als ic hu hier voren verstaen dede,
 So hatene sine heden so zeere,
- 6060 Dat sijt ghedoghen ne wilden meere
 Die iaghedene huter stat,
 Die te voren so hoghe zat,
 Datti was al der weerelt heere,
 Ende nu moeste sijn verdienen met zeere
- 6065 Hi zochte vriende harenthare,
 Ende die sijns te voren name[n] ware;
 Ne waer si loken voer hem haer doren
 Ende lietene vaste lopen voren,
 Na hem liep de menighe ende ran,
- 6070 Die te voren was sijn man,
 Om hem te nemene sijn lijf.
 Dus moeste doe vlien de kastijf
 Met drie cnapen in eenen vergiere,
 Daer hem bat Nero, die quadertiere,
- 6075 Dat sine slaen souden te doet.
 Sine wanhope was groet;
 Dat hijs niet ne waende ghenesen,
 So d[oe]edi hem zeluen na desen;
 Ne waer eer bat hi dat men sloeghe
- 6080 Sijn houet af ende wech droeghe,
 Daer niet worde bekent,
 Datti dus sijn leuen adde ghehent
 Ende hier nam ende theyserike
 Van sinen gheslachte ewelike

- 6065 Nochtan wilt men weten voer waer,
Dat hi sine eerste v iacr
Dat keyserike berechte so ¹⁾ wale,
Alst noyt was te gheenen male
Berechten, alse men wel waent das:
6070 Want alse hi eeneghe dinc las,
Die hem dochte gaen ant lijf,
Ontfaermdem dat sonder blijf,
Dat hire omme weende met oghen:
Ne wae[r] sident viel hi van hoghen,
6075 Bi ziere quaetheit die hi dreef,
Dat hi van aermoeden doot bleef.
Noyt ne conste te gheere vren
Cresus voer hoeden der Auenturen,
Die conine was van vele lieden,
6080 Hine was tonder, horen wi ghebieden,
Ende zulken tide te bouen mede.
Dese Cresus was teere stede
Fol. 3r, b. Ghegaen, daer menne brochte sciere,
Ende bernen soude in 1 viere.
6085 Doe quam daer 1 reghen so groet,
Die dat vier al vte goet,
Ende die liede vloen den reghen,
Ende Cresus vlo wech sire wegghen,
Wat hi henen mochten vlien.
6090 Ende weder curtenlijc na dien
Quam te sinen goede cerlike,
Ende was heere ²⁾ moghendelike;

1) HS. *seo*.

2) HS. *have*.

- Ende doe maecti noch orloghe,
 Daer menne vinc ende hinc hoghe.
 6095 Dus was hem vergaen sijn droom,
 Die hem dochte ¹⁾, dat in Gode vp i boom
 Die hem dienden berde gader,
 Iupiter sijn God ende sijn vader,
 Die i vat hulde ²⁾ ende dedem dwaen.
 6100 Phebeus, diere lu was ghestaen.
 Hilt hem die dwale mede.
 Dese eere die men hem dede,
 Maectene int herte so groot,
 Dat niemene sijns ghenoot
 6105 In de weereit ne dochte wesen.
 Phame, sijn dochter, sprac na desen,
 Die hare an drome wel verstoet
 Ende niet ne smeecte dor gheen goet:
 vLieue vader, sprac die maghet,
 6110 vDese droem mi zeere wanhaghet;
 Huwe houerde die es quaet,
 Ende die Aventure, dat verstaet,
 Die hout haer seeren met hu,
 Als ic hu wel mach segghen ny:
 6115 Bi desen drome, die hu toonde,
 Al waest dat soet verscounde,
 Soe meent daer mede, vader mijn,
 Dat ghi sult verhanghen sijn,
 Ende dat vp hu dan reinen sal,
 6120 Ende daer na suldi verdroghen al

1) HS. *den hten*2) HS. *halden*.

- Metter hitten van der zonnen.
DAventure heeft dit begonnen
Om hu te wisene an de galghe,
Ende als ghi anghet bi huwen halse,
Fol. 3^r, c. 6125 Sal soe v nemen de guldine crone,
Die hu heuet verchiert so scone,
Ende salse gheuen i andren man,
Daer nv lettelt gheleghet an,
Ende daer ghijs vp bewaent twint.
6130 Heere coninc, ic bem hu kint,
Wat sondie hu voert smecken gaen?
Aldus so moetti sijn ghedaen,
Ende omme dat ic wel weet tware,
Hebbiet hu ontbonden al clare
6135 Ende gheseit, wat de dienst groet
Bediet, die hu Iupiter dus boet:
Dat es die lucht, die hu zal
Van groten watre dienen al,
Van reine, van blexemen ende van donder.
6140 Ende Phebus, die God van wonder,
Die hu de dwale so wel hilt,
Dats de zonne, die met ghewilt
Vp den boen sal danne droghen,
Daer ghi vp sat in dit vertoghen,
6145 Es die galghe daer ghi an hanghen selt.
Niet anders, vader, hu droom en spelt,
Hu staet wel te doghen dese pine.
DAventure, ioncfrauwe fine,
Wil wreken de aerme liede ouer hu,
6150 Dien ghi so zeere quellet nv

Met huwel groter ouermoele,
Dat ghise niet met goede
Ne wilt laten, no met ghemake
Dit es der Auenturen wrake:

6155 Dus werpsoe menighen hoghen man
Onder voet, die daer na ne can
Weder nemmermee vp comen,
Ende goet ende heere heeft al ghenomen.

Dus werrebalt soe so vele
6160 Met menighen, als i zot met spele
Aldus deelt soe goet ende eere,
Ende ne roeket met haren keere,
Wien soet neemt ofte gheuet,
In dien dat doch vemen heuet.

6165 Niemen prijst soe i odt,
No omme verscaps ghebodt
Ne acht soe niet, al heuet soe waert
Hare dochter Hedelhede begaert,
Diese mint vor de weerelt al,

6170 Haer naeste nichte, ende heet Gheual.
Ne waer Aventure niemen gheuet,
Haerre dochter, hine heuet
Sine herte verchiert wale
Van dorpernen al te male.

6175 Want niemen es so grote heere,
Mint hi quaetheit, sone haten zeere,
Edelheit soe es eene dinc,
Daer dorpers herte noit mede ge ghinc,
Hier omme biddic hi, lieue vader,

6180 Laet huwe dorperheit al gader

- Ende huwe grote honerdichede,
Ende ane vaet goedertierhede,
Ende weest honesch huwen lieden
Ende ontfaremt huwer meisnieden.
6185 Dit souden sijn coninx manieren:
Houesch, milde ende goedertiere.
Ende hier bi so verdi lief ghetal
Onder hu ghemeente oner al,
Ende sonder dit, weet al claer,
6190 Sone es hi niet dan 1 ander daer.^a
Aldus so castiede doe Phanie
Haren vader; maer hine ^aachtes nie,
Die zot, datti ieuwer ane leide
Sinen zin dan ane de zotheide
6195 Te doene, Cresus die onuervaerde,
Hine bleef vaste in sine honaerde
Ende seide: »dochter, ghi hebt onrecht,
Dat ghi mi aldus doet berecht
Van minen drome, dat bediet;
6200 Ic adde lieuer dat ghi liet,
Dan ghi mi dus van loghenen dient.
Die Gode die sijn bet mijn vrient,
Die hier beneden zullen comen,
Mi te heeren ende te vromen
6205 Ende te doene al zonder waen
Den dienst, die mi si daden verstaen,
Daer ic lach in minen droom
Ende mi dochte dat ic zat vp 1 boom.^a
Dus trooste hi hem seluen daer;
6210 Ne waer die Auenture zwaer

- Quam, diene niet liete ontgaen,
Hine moeste hi sire kele hanghen
Ende hier hi proeue hi al te male,
Lieue vriend, die dine wale
6215 Dat hare rat onghestade si.
Laet hare ende comt te mi,
In dien dat mesuult so groten heeren,
Waer an sal hem tarem vole heeren?
Ende ne wildi mi ghelouen niet,
6220 So gheloof doch dat ghi ziet
Van Meinfrote, die langhe wile
Hilt dat conincrike van Cisile
In paise ende met werdecheden groot
Sint so slouchen Razel te doot,
6225 Van Agyon ende Prouincen graue,
Daer men vele dogheden seide aue,
Ende beblo van sinen rike.
Ende Coenradine diere ghelike
Dedi af slaen sijn houet,
6230 Nemmer ne moets sijn ghelouet,
Die prinche van Aelmaengen.
Heinric, sconinx broeder van Spaengen,
Vul van houerden ende van travsoene,
Dedi sterven in vasten prisoene.
6235 Dus verloos Maintrote dat spel,
Dat wi alle toe saghen wel,
Ende die graue bleef coninc ende heere.
Sident ontsach hi hem wel zeere
Die quaetheit, ende dede van Marcellus vaen
6240 Die beste, wade thouet of slaen,

- Ende waert daer die coninc ghecoren.
Soudic hu al laten horen
Sine ghesciennesse van ende torde,
I groot bone het wel behoorde.
6245 Siet, vrient, hoe hu dit behaghet.
Die Aventure, diet al draghet,
Den eenen bonen, den anderen onder;
Siet, of so weret menich wonder.
Hier omme es hi zod, die ghelouet
6250 Hare, ende daer omme crauwet thouet.
Dat ghi eens cuset die Rose
Twi makedi dies so grote nose,
Dat ghire dus omme gaet weenen,
Waendise cussen al theenen
6255 Ende mede driuen huwe weeldichede?
Lieue vrient, dit es al zothede:
Naer omme dat ic hu seide eer
Van Mainfrote, so suldi te meer
Troosten, ende van Coenradine,
6260 Die quader waren dan Sarasine,
Ende ieghen die helighe kerke zwaer.
Ende peinst mede ouer waer
Van Cresuse ende van Nero,
Hoe hem die Aventure ghine toe,
6265 Diese warp van groter rijcheit
In aermoeden ende in ellendicheit.
Waer toe es honaerde dan goet,
Die de hoghe man te pinen doet?
Hi soude hier vp wel node sien,
6270 Hoe dat Cresus, die so machtich sceen,

- Gheworpen wart in die aeruoede.
 Peinst oec omme de vrouwe goede
 Ecuba, die so grote vrouwe was,
 Ende van Troyen coninghinne was,
 6275 Hectors moeder, ende Parijs.
 Oec leestmen in historie Sisigambis ¹⁾,
 Die hoghe coninghinne vri,
 Darius moeder van Perchi,
 Hoese die Aventure onderleide
 6280 In wel groeter keytinicheide.
 Mi wondert zeere tallen tide,
 Dat ghi hebt so wide in allen ziden
 Ghestudeert in huwen boucken,
 Ende niet so vele cont ghesouken,
 6285 Dat hu hiet can staen in staden,
 Ende vergheten cont dese ontraden.
 Nu meret wat hu dit studeren diet:
 Ghi verghetet al, ende ne houts niet
 Dat ghi leert, bi huwen scouden,
 6290 Dat vroede lieden gherne houden,
 Diet legghen in haer herte vast.
 Wat cost hem i licht last
 Te diaghene ende zonder pijn,
 Die vaste hilde int herte zine,
 6295 Goede exemple ende leeringhe?
 Hem ne mochte in waren dinghen
 Niet lichte ghesien eenighe blame.
 Die hem van Aventuren quame;

1) HS. *de l'abbaye de saint Aubert*

- Ende hine achte niet te diere vre,
6300 Weder soe hem goet waer of zure,
Ende sout al laten varen.
Maer, lieue vriend, mi dinct te waren.
Dat hu int herte niet en gaet,
So dicken ghi hu houet omme slaet.
6305 Dese onghestadeghe minne
Hout hu so ghebonden hu zinne.
Dat ic hu niet ne can bekeeren,
Doch willic hu een exempel leeren.
 Iupiter onse hogheste God,
6310 Die ouer al heuet ghebod,
Heuet altoes bi hem gheleghet.
Als ons de cleere Omerius zeghet,
In sinen huse u vule tonnen,
En leuet man onder der zonnen
6315 No meinsche, es hi hout of ione,
Hine moeder of drinken sinen drone.
Want het es eene tauerne,
Daer dAenture niet in seerne
Tauernierigghe af ne si.
6320 Sule drinx meer, gheloues mi,
Ende sule drinckets oec min,
Na dat hem comt in den zin
Ende hem die lust daer toe draghet
legghen dAenture, ende wanhaghet.
6325 Ens niemen cume, hine drinkes daghes
Eene pinte of mee dies ghelaghes,
Dat soe hem giet in den mont.
Ens meinsche so blide, doe ic v cont,

- Ne hoerti dinc die hem wanhaghet,
6530 Hine wert dronue ende verzaghet
Ende weenter omme van ranwen;
Daer omme soude ele sijn ghetrouwe
In sine herte vp die heere
Ende zonder der Aventure keere
6535 Laten varen ende haer bone,
Want si quaet sijn ende met bone.
Nu willic hu te deser vren
Varen laten van der Aenturen
Ende van haren zwaren daden.
6540 Al waert dat ies wel adde stade
Te vertelne die dinc al van hare.
Het soude mi sijn al te zware,
Bedi willix zwighen voort meer,
Ende hu segghen sonder wederkeer
6545 III pointe, die mi int herte gaen,
Ende die ic hu voert wil doen verstaen.
Want men te menigher stont
Seghet: dat in therte, dat in den mont.
Nu hoert die dinc, ende verstaet wale.
6550 Die ic hu segghen sal al te male,
Ende hebter toe huwe zinnen.
Dat een es, dat ghi sult minnen,
Ende dat ander, dat ghi oec haet
Den God van Minnen ende versmaet
6555 Ende dat derde es, dat ghi niet prijst
Die Aventure, ende dat van haer rijst
Lieue vrient, dochtu mi wesen
Te cranc te houdene van desen

- Eenighen pointe, die ic hu rade,
6360 Ic sal hu doen te bet ghenade
Te verlichtene hu grote zeere.
Doe[t] dat eerste van dat ic hu leere.
Ende mint mi vor al de ghene,
So suldi sonder twifel ghene
6365 Van alle dandre quite wesen.
Ghi moghet wel verstaen in desen
Datter in es, wildijt kinnen,
Redene ende Aventure ende Minne.
Ende ne versmaet niet mine tale,
6370 An Socrates so seen dit wale,
Die mijn vrient es ghetrauwe.
Hine adde no bliscap no rauwe
Om Minne no om Aventure bede.
Hier bi radic hu: hout sine zede,
6375 Ende plant huwe ¹⁾ herte in dat mijn
Der ander suldi quite sijn
Ende inne heessch hu dinc ne gheene,
Danne ghi mi mint alleene.
Wat segghedi, wildi dit doen?
6380 Ontpluuct huwen mont sonder mesdoen,
Ende seght: hets goet ghedaen,
Wat sullen wi hier langer bestaen.»
Die minnere seide: »Vrauwe mijn,
Het ne mach anders niet sijn:
6385 Ic moet dienen al mijn leen
Minen meester, sonder begheuen;

Fol. 39, v.

1) HS. *mijn*.

- Want hi mi riker vp i dach
Ondert waeruen ende mee gheuen mach.
Danne ghi, ofte vemen die leuet,
6390 Als hi mi die Rose gheuet.
In hebbe wat doen van andren goede.
Ic wille met ghestaden moede
Minen meester houden sijn conuent
Ende niet bedrieghen, si hu bekend.
6395 Mine herte mochte niet ghedoghen
Die Rose te latene, willie hu toghen.
Omme hu ofte om iemen el,
So waert hebbiese, verstaet wel.
In prise niet, ghelouet dat,
6400 Socrates, hoe vroet dat hi was.
Ende ne wille daer al nemmee horen:
Te minen meester van te voren
Willie mi keeren, ende vaste houden
Sijn belof, het wert noch vergouden.
6405 In ghincs hem of dor niemens wille,
Al soude mi leede[n] in die hille,
Mine herte ne mach van hem niet,
Wat so mijns daer na ghesiet.
Diet heeft, het moet hem bliuen al,
6410 Scone Ontfaen, diet mi stal,
Ende ic wilt hem harde gheue laten.
Die Rose ne wistic hoe haten
Ende hu minnen bi eenighe keere;
Want ghi dinct mi dorperhijc zeere
6415 Dat ghi ghedaen dorst nomen:
Want vulke worden zelve comen

Fol. 39. b.

- Vten monde van hoofscher maget.
Ic segghu, dat mi zeere meshaghet,
Dat ghise noomt so oner grof:
6420 Ghi warets wel met mi comen of
Ende ghesproken, verstaet wale,
Met houescheden bet die tale.«
Alsoe dit Redene adde ghehoort,
Louch soe ende sprac dese woert:
6425 »Lieue vrient, ic mach wel
Die dinc nomen, wat soudic el,
Dat niet nes dan al goet,
Ghelike dat men se noemen moet,
Properlijc bi haerre name.
6430 Dies ne hebbic gheene scamen,
Enne ware grote sonde voer Gode,
Dies ic mi dan mochte scamen ode:
Want sonde sone dede ic nie,
None begheere dat soe ghescie.
6435 Wat waend[i] dat het es sonde,
Dattic properlijc metten monde
Die dinc nome, alsoe si,
Ende bi namen, gheloues mi,
Ende daer die God van hemelrike
6440 Met sinen woerden properlike
Maecte ane die creaturen,
Om dat meinschelike nature
Daer bi soude vaste bliuen staen?
Anders soude te niente gaen
6445 Die meinschelike nature. Onse Heere
Maecte bi sinen wille meere

- In den vede ende cullen ende in gegaden
Dat sijn dinghen, die staen in staden.
Der naturen cracht te ontfane
6450 Daer al te male legghet ane
Dat deen van den anderen comen.
Die weerelt adde ende ghenomen
Luttelike, ne adde ghedaen
Die dinghe die ic hu dede verstaen.
6455 Dus eist oec in stommen diere:
Al sterueter een, sine manieren
Ende sine materie in dander bliuet,
So wat datter de doot verdrinet.
Die minnere seide: vna mijn horen
6460 So eist nu aergher dan te voren:
Ghi wilt mi seelden ende castien,
Ende selue sidi vul ribaudien.
Het ware goet, maecte onse Heere
Die dinc die ghi neemt, metter eere.
6465 Ne waer die lodderhede, die ghi spraect,
Ne heuet God selue niet ghemaect.
Ghi sijt zot, ende diese noumt gherne,
Mi druedi daer mede te seerne.
vVrient,* seide Redene, de wise,
6470 vSotheit staet niet in minen prise,
No noyt in niemens prise stoet;
Al eist, dat ic hebbe in minen moet,
Dat ic hu minne gherne name;
Ende in dien dat soe hu es bequame,
6475 So dinct mi dat lachtec ware,
Dat ics meer maecte mare

- Ne waer ziet dat ghi niet an gaet
Dinghen, die hu niet sijn also quaet.
Al eist dat ghi huwe zothede
6480 Tote mi secht, ende wout mede
Dat ic eenich dorperlijke ghescal
Seide, dies ic mi wel wachten sal.
Ne waer, Vrient, dat ic hu
Hebbe ghecastiet tote nu,
6485 Dat hebbic omme dbeste ghedaen.
Inne ben niet alsoe beuaen,
Dat ic hu iet seelde om hu sprake,
Want seelden es eene cleene wrake
Ende quaet te sprekene, segghie di,
6490 Ende ic toghe, dat noch argher si,
Ende weet wel, waert dat ic wonde,
Dat ic mi zeluen wel wreken soude;
Ne waer ic beueelt den vppersten al,
Di mi ouer hu wel rechten sal.
6495 Inne wille vechten no striden
Ieghen niemen te gheenen tiden,
No meinschen doen verwallen sijn bloet,
Es hi quaet, es hi goet,
Hi helpe hem seluen, of hi wille,
6500 Hi blinet dat hi es, ic zwighe stille.
Quaet te segghene, gheloues mie,
Ne was noit el dan rechte duulie.
Die tonghe soude ghebreidelt wesen:
Want in Prolenise [wi] lesen
6505 Van Almaiesten int beghin
Eene iceste, die vele heuet in:

- Die ghene die heet wijs ende vroet,
Die sine tonghe breidelt ende sinen moet,
Ende niet ne sprecet dan alleene
6510 Van Gode, die alle dinc mach ghemeene,
Ende diemen vulprisen niet en mach
Met tonghen, no nacht no dach,
No vp hem te roupen ghenaden.
Die elken mach staen te staden,
6515 No Gode benedien te zere,
No ghedanken van siere ere,
Die hi den meinsche heeft ghedaen.
Catoen hi doet ons verstaen
Van sinen boucke int beghin,
6520 In weet of ghire nie laest in:
Die meeste doghet, es hi hout of ionghe,
Es, dattu breidele sine tonghe,
Daer omme, lieue vrient, so doe:
Breidele dinc tonghe spade ende vroe,
6525 Sprec te niemen ghen quaet,
So doedi wel, hets mijn raet.
Eene dinc so willic segghen hu
Sonder hatie, verstaet mi nu,
Ende die oec es sonder blame mede.
6530 Mi dochte dat ic wel mesdede,
Dat ic den ghenen minde gherne,
Die mi met sinen seerne
Van hatijen hiet zotte,
Mi te lachtere ende te spotte,
6535 Ende sonder verdiente, bem ic ghewes
Mijn vader, die oec coninc es

Van den inghelen van hemelrike.
Hi es die ghene zekerlike
Daer alle hoescheit vut vloyt
6540 Ende daer alle doghet vut groyt,
Ende die mi gheuoet heuet al mijn lenen.
Eene dinc heuet hi mi ghegheuen
Dat ic al te male nomen mach;
Want het es properlije, sonder omme slach
- Fol. 40, a. 6545 Ende sonder te doene mesdaet,
Die mi versprac, hi dede quaet.
Ende van dien dat ghi vp mi leit,
Daer ghi mi mede weder seit,
Dat God onse heere maecte beide
6550 Die zaken, die ic voerseide,
Maer hine maecte niet die namen,
Dies soudic mi wel zeere scamen:
Ghi secht waer, God maket al
Dat was, ende es, ende wesen sal,
6555 Maer die namen en maecti niet.
Mi beual hi ende hiet,
Dat iese noemde na mijn begaren,
Dat ic dede al sonder sparen,
Elc also, alst es ghenoeemt,
6560 Na dat in die redene coemt,
Ende hebt redenlike ghedaen.
Bi Platoen moghedijt verstaen,
Die seit dat ons ghegheuen si
Woort ende tale oec daer bi,
6565 Dat wi toghen sullen ghereet
Dinc, die ons int herte steet.

- Ende daer glu mi inde vnaect
Ende secht, het sijn leelike waert
Ende oec dorpere, die ic segghe,
6570 Berecht mi, van dat ic voort legghe,
Ot ic, die hem gaf die name
Na dien dat mi dochte bequame,
Adde cullen gheheeten helichdom,
Ende also weder ieghen stroom
6575 Helichdom cullen gheheeten,
Haddi dan wel willen weten
Dat cullen waren houessche wort,
Ende helechdom dan dorper goort?
Ne soude men niet rechte hebben ghepleghen
6580 Cullen tancbedene, ende beslegghen
In seluere ende in goude goet,
Ghelijc men helichdom nu doet,
Ende ghecust soude hebben die?
Nu hoert, dat hu goet gheschie,
6585 Ende berecht ten besten mi,
Ot dat woert nu quader si,
Dan oft helichdom hadde gheheeten?
Neent, niet, dat moghedi weten!
Ic maecte twoerd, die zeker hem
6590 Dat noit quam in minen zen
Noch in mijn herte dorperhede.
God onse heere maecte beide,
Die so houesch es ende so vroet,
Het dochtem seluen arde goet:
6595 En maghie niet nomen die dinc al gader,
Die God maecte die hemelsche vader?

- Ghine moet mi daer omme vpvaren.
Of si te nomene bleuen waren,
Wat men meende, ende soudemen weten?
6600 Dattie vrouwen anders heeten
In Vrankerike, dats costume.
Men sout anders heeten eume,
Dan met haren propren namen,
En ware dat van costumen quamen.
6605 Ende noemden si twoert van vullen monde,
Sine daden daer ane gheene zonde.
Costume die es zeere van machte,
Want menighe dinc maect soe sachte
Ende goet, die onscone ware,
6610 En daet costume openbare.
Die lieden gheue[n], dats grote scame,
Desen dinghe menighen name:
Si heetent burse ende hernasch,
Oec heeten sijt hapertasch;
6615 Dat es omme gaen cranckelike:
Men sout heeten properlike
Ghelije dat sine name si,
Dat ware beter, ghelones mi.
In onse scole men dieken seit
6620 Ende in ghelikenessen leit,
Dat in die lettere niet en staet
Al die zake, daert an gaet.
Dat ic hu seide van ghegaden,
Wildijt horen wel met staden,
6625 Ic saelt hu segghen alte mal
Ende ombinden harde wale,

- Die scone loghene van den auctoren
Eutier poeten moghedt horen,
Diere omme studeerden oyt ende ie.
6630 Haer heimelicheit, hare philosophie
Sal ic hu segghen nu, wildi.
Twaren mi dinct, ghi maechter bi
Leeren dies ghi moghet verhoghen.
Secht mi, vrient, salt hu vet doghen.
6635 Of ict hu noch bet onthinde
En leere ghelije eenen kinde
Al die zaken, diere ane gaen?
Seght mi, vrient, eist wel ghedaen?
vVrauwe, ghine dorst hu niet pinen:
6640 Die wort sijn sulc alst seuen,
Ens nemen, die verstaet sijn tde,
Hine machse kinnen wale,
Men daerfse anders niet ontbinden.
Dat wi oec in poeten vinden,
6645 Hare loghene ende bispele
Daer vp en achtie niet vele,
Want ic niet en mach ghenesen
Ende moet bi der Rosen wesen.
Ende mochtic die noch vererighen.
6650 Ic liete alle glosen zwighen
In hebbe sombindens niet te doene;
Sint ghi te segghen sijt ghewoene
Die waerheit al properlike,
So hondic hu, vrouwe, zekerlike
6655 Ontsculdic van den woerden beide,
Die hu mont ten minen seide.

- Hets goet, het dinet mi eere
In therte te peinsen om onsen Heere;
Maer vrouwe, dor Gods ghenade,
6660 Bem ic sot, dats mine scade,
Ende lachteret mi niet te zeere.
Mi dinet ic dede mi seluen eere,
Dat ic die vrienſcap ontſinc
Van also hoghen conijne:
6665 Bem ic sot, wat gaets an hu?
Ic wille minnen, daer ic tote nu
Hebbe ghemint, den Rosen knop:
Nemmermee gheuickene op.
Ende gauic hu dan mine minne
Fol 40, d. 6670 Ende niet en ghinghe vut minen zinne
Die scone Rose, diere in steet,
So ware ic, dat weet ghereet,
Jeghen hu in groter valschede,
Ende ieghen minen meester mede.
6675 Hier so blijft mijn herte te lone
Altoes ane die Rose scone.
Die[s] laet staen hu castien,
Want een twint niet en mach dien;
Want wildi meer des spreken wort,
6680 Ghi siet mi vlien van hu vort.^a
Ende alse Redene dit verstoet,
Maecte hare wech de vrouwe goet,
Ende sciet weghe ende liet mi staen
In zwaren ghepeinse, zeere beuaen
6685 Met rauwen ende met zeericheden.
Doe ghine ic wech zonder beiden

- Te minen Vrient, ende telde hem al
Mijn vernooij ende mijn mesual
Van ende toorde, ghelije ¹⁾ dat ghi
6690 Hier voren hebt ghehoert van mi.
Doe seide Vrient: sgheselle, laet varen
Huwen vanwe ende hu mesbaren,
Want ghi sijt om niet ondaen.
Al es ghevanghen Scone Ontlaen,
6695 Siat hi hu russen ionde,
So salne onlanghe stonde
Eenighe vanghenesse moghen
Onthouden, hine sal hu verhoghen
Maer wildie af comen in vrienden,
6700 So moetti hu vroedelijc houden
Ende ghetroot hu hier bi zaen;
Want twaren hi sal wel ontgaen.
Neen, Vrient, hets buten spele,
Ic hebbe viande alte vele,
6705 Al waert maer Quade Tonghe alleene,
Die mi dorbijt therte al reene.
Met rechte wildie dat hi vernooere,
Want alle heeftise ghemaect in roere.
Sorghe ende Scande haddent wale
6710 Gheheilt, ende Dangier alte male,
En ware die duuel met toe comen,
Diet mi heeft al becomen;
Want die quade vule glottoen
Adde dandere alle vergaderen doen.

- 6715 Dat mi sal deeren al mijn leuen.
Die Scone Ontfaen adde zien beuer.
Als hem ver Jalousie an riep,
(Die quade quene niet en sliep)
Diene versprac so lanc so meere,
6720 Dies mi noch ontfaermt zeere.
Ic vlo wech met diere spraken,
Ende men ghinc den casteel maken,
Daer men Scone Ontfaen in leide.
Nu raet mi, Vrient, vp housescheide,
6725 Ofte neen, ic bliuer omm[e] doot,
Ic hebbe de pine enten rauwe groot.
Nu sprac Vrient, alse die wel
Bekende der minnen spel,
Ende hi seide: »ne wantroost hu niet,
6730 Al doghedi i stie zwaer verdriet;
Ne waer dient den God van Minnen
Ghetrauwelike met allen zinne,
Datti hu niet ne vinde ontrauwe,
Dat zeere breedden soude huwen rauwe,
6735 Vondi ghebree in eenigher zaken.
Na dien dat hi hu sijn man maken
Wilde, dat hi noit en dede
Valsche herte, so doet mede
Al sinen wille, ende dat hi beghert al.
6740 Hi sal noch al huwen mesual
Wel te pointe bringhen i deel,
(Al merret hi langhe dat fancel)
Ende tote hu comen doen Aventure,
Die dat zoete ghenet na tsarre.

- 6745 Nu hebt vaste in huwen zinne
 Den hoghen God van der Minne,
 Ende werpt in hu al hu peinsinghen,
 Die zoete sin voer alle dinghe.
 Het ware zothheit lude ende stille,
 6750 Liet hi te doene sinen wille;
 Ne latene dor ne gheene dinc,
 Die God, die van hu manseap ontfinc
 Nu sal ic hu segghen wat ghi doet,
 Dat ghi in langhen tiden huwen moet
 6755 Niet en set omme al daer te gane
 Te siene, daer leit Scone Ontfane;
 Dese storen ne si gheleghen
 Ende i deellin al verzweghen.
 Quam het oec bi aenturen,
 6760 Dat gh[i] liden sout bi den muren,
 Ne waer hout hu in die ghedane,
 Of hu niet laghe in Scone Ontfane;
 En ware of ghi saghet alleene
 Scone Ontfaen teenen veinstre cleene
 6765 Often carteeleu, tote dien
 Suldi dan onthaermelije vp zien.
 Ne waer dat moet emmer wesen
 Heimehke, edde consti na desen
 Hu verzien, hi souts sijn blide.
 6770 Maer dat soude te dien tiden
 Decken, dat niemmen meere
 Ne zaghe, diet in quade leere.
 Ende daer omme moet sijn ghedaen
 Dienelike, doe ic hu verstaen.

- 6775 Ende eist dat hi hoert spreken.
Al ne dar hi thoest niet vnt steken,
Hi sal de veinstre lucken i deel,
So dat menne niet ziet gheheel,
Ne waer salre heimelike dor loucken
- 6780 Ende zal hu metten oghen zoucken.
Also langhe als ghi daer sijt,
Sal hi aldus na hu zien talre tijt,
Ende sine oghen niet van hu comen
Laten, en wordem al daer benomen.
- 6785 Maer hoet hu wel, dats mijn raet,
Waer so ghi comet ofte gaet,
Dat hu Quade Tonghe niet en zie:
Saghedine oec, groettem mie,
En verwandelt niet hu ghedane,
- 6790 None doet hem niet te verstande
Dat ghine haet omme dat hi seide.
Want die vroede doget sine aercheide,
Ende so doen alle vroede minneeren,
Die doghet van minnen gheeren.
- Fol. 107 v 6795 Qvade Tonghe ende sijn gheslachte,
Dat groet es zeere van machte,
Dienen die vroede, ende also suldi
Hem dienen ende heeren, ghetoues mi.
Ghi sult hem oec presenteren, sidi goet,
- 6800 Met herten, met liue, sidi vroet.
Men zeghet, ende het es waer,
Die den dief mach honen daer,
Dat hi wel doet al zonder tale.
Quade Tonghe, die dief es wale,

- 6805 Hi steelt den meinsche eere,
Die hi weder mach ghenen nemmermeere,
Ende sine gorde name mede.
Mi dinche wel, waer het zede,
Dat menne bet an de galghe hinghe
- 6810 Danne den diet, die penninghe,
Of cleedren, of eoren stelen in scuren,
Die sijn ten rechte ende hebben eueren
Nochtanne dat sijt in vout ghelden.
Maer van den quaden tonghen dat seelden
- 6815 Endie den meinsche nemen sijn eere,
Die hi weder ghewinnet nemmermeere,
Dat sine tonghe doet, die es quaet,
Die daer in werpt schunels zaet,
Ende dat men niewer mede mach betalen,
- 6820 Ne waer ghelt mach men betren wale
Quade Tonghe men vleuwen moet,
Dattie menighe nu wel doet
Ende die hant eust daer mare,
Die hi woude dat verbetrent ware,
- 6825 Ofte dat hi ware in Tartarie,
Dattu daer mochte clappen die!
Omme die zake dat die ghene
Ne ghenen minnere ne ghetene.
Hetv goet seuwen Quade Tonghe,
- 6830 Die de lieden blameren met haren tonghe
Quade Tonghe ende sine maghe
Moete God verdomen alle daghe!
Ende die moeten houden met barate,
Met dienste, met seuen ghelate.

Fol. 9, d.

- 6835 Met smeeken te saluene mede,
Ende met valscher lieuelichede.
Dus machmen stelpen sine clappinghe:
Ende met dustanen wanddelinghen
So suldi noch te bouen comen
6840 Die dinc, die ghi te hu hebt ghenomen.
Der quenen, die hoet Scone Ontfane ¹⁾,
Suldi oec pinen in dienste te stane,
Ende oec mede ver lalousien.
God moetse alle vermalendien
6845 Ende die so fel es ende so quaet,
Ende alle daghe daer na gaet,
Te benemene dach cortinghe ende spel:
Diet doen, sine doen niet wel.
God gheue hem al beghene,
6850 Die quaet voerdren, te hebbene alleene,
Al namen daer die ²⁾ lieden al,
Nochtan het niet mindren sal.
Ende hi die dat spaert ³⁾, nes liore vroet,
Dat niet mindert wat mer of doet.
6855 Hets alse die kerse in die lanterne,
Die hem dusent lichtet gherne
Sonder te minderne haer vier,
Dies ghelike so eist hier.
Dit verstaet wel ele man,
6860 Dit verstaen wille ende can:
Hi doe aldus sinen dienste
Ende diene hem, dat dinct mi tsienste.

1) HS. *ontfaen*.

2) HS. *dat den*.

3) HS. *sprac*.

- Doet hem eere, hets mijn vaet,
Maer dat weet wel ende verstaet,
6865 Dat het so heimelike si,
Dat sire niet moghen bi
Verstaen huwe meeninghe niet.
Want men dicke ghenallen ziet,
Datmen sulken helst openbare,
6870 Diemen wilde ouerware
Datti hinghe bi sire hele;
Nochtan heuet hi met rinele
Omme te voerderne sinen wille.
Dat hi draghet int herte stille.
6875 Hier na mede, als ghi siet
Den poertier, sone laets niet,
Ghine gheeft hem, dat hi prise,
Die dinc die ic hu al hier wise.
Hoede van bloemen, ofte almoniere,
6880 Ofte messen die niet sijn diere,
Vp dat ghijs hebt wel huwe stade,
Sonder huwe groete scade,
Ende dat hem yet ontfanghelie si.
Ende dan suldi, gheloues mi,
6885 Hem vertrecken al hu leet
Entie pine, die hu ouer gheet,
Ent doghen dat ghi hebt van minnen.
Ende en condi oec niet ghewinnen
Ghiften, sine sijn hu te zwaer,
6890 So rade ic hu al openbaer
Dat ghi ghelooft tgrote vp dese stede.
Want tghelot breeet gheene lede.

- Ghelooft, hoe dat waert vergouden,
Ende zwert diere, dats al behouden:
6895 Want loghene heeft die maniere,
Dat soe wille sijn ghezworen diere.
Ende eer ghi ongherecht gaet,
Gheueets hu trouwe, dats mijn raet,
Ende bidt hem datsi hu gheraden,
6900 Ende oec mede staen in staden;
Weent vul hu hoghen met heeten tranen.
Soene salmen gheere loesheit wanen;
Kniet ende lecht te gader hu hande,
Bidt neerenstelike, ens gheene seande:
6905 Weent met groten tranen bitterlike,
So dat mense siet ghedichtelike
Vallen vut huwen oghen neder:
Si sullens hu teer troesten weder.
Ende en condi gheweenen niet,
6910 So segghic hu wat ghi pliet:
Neemt heimelike huwen spu,
Ende netter mede, dat radic hu,
Hu hoghen, ofte enioen sap,
Ofte van loeke, dats vroescap,
6915 Alsoe dicken als wille i man,
Menich truffere diet wel can
Die hem den vrouwen laten hanghen,
Sine wilne selue laten ganghen
Ende sijs hebben ontfarmenesse,
6920 Dits eene ontfarmelike lesse,
Ende weenen met groten berate.
Ende seinen minnere in ghelate,

- Die nochtan noot en minden
Anders, dan si hier mede vinden
6925 Die joncfranwe in sachten wille,
Ende stelen hem hare herte stille
Maer wisten si dbaract datsi iaghen.
Hem ne outfaermets te gheenem daghen
Ende cist oec dat hi so stert,
6930 Dat ghire niet moghet ghereet
Comen daer, soe si of gaen,
So senter boden, dats wel ghedaen,
Diet gherne doen om huwe liene,
Of met talen ofte met brieuen,
6935 Ende scrijft hare, dats mi betame;
Maer en set niet huwen name,
Want daer mede es menich bedroghen,
Die wel waende wesen in hoghe.
Hoet hi oec, dat ghi niet
6940 Met kinderen doet hi ghebiet;
Want het es der kinder zede
Dat si gherne spelen mede,
Met dat si hebben onderhanden,
Ende dat vergaet dieken te scanden.
6945 Alst comt in der wroughers handen,
Die gherne breeden hare scanden
Vindi dien poertier oec mede
Van diere manieren ende zeden,
Dat hi huwe ghitten ontlaet,
6950 So sal hi decken huwe daet
Ende sal hi arde wel ontlaen,
Naer dat de ghitte es ontlaen

- Sauons spade, smorghins vrouch,
Dan comt ende brinet dats [g]henouch,
6955 Vp huwe hant eenen sporeware,
Als ofte hu daer omme niet en ware:
Want die portieren werden verwonnen
Met ghiften, die gheuen connen.
Eist oec, dat ghi den portier
6960 Vint so houerdech ende so fier,
Dat ghine te gheenen steden,
No met ghiften, no met beden,
No met ghewene ne cont verwinnen,
Hine verstake hu in allen zinnen,
6965 Beede met woerden ende met daden,
Keert wech ende wacht huwer staden,
Ende laten met pinen bliuen hier.
En smalt noyt case ieghen tfer
So zeere als hi smelten sal:
6970 Dies hi waent hebben verloren al
Dat hi van hu waende vererighen,
Dies moetti een lettelt zwighen;
Want die dorper heeft so behaghel herte:
Diene meest mint, dooght meest smerte,
6975 Ende meest hem bidt, versmaect hi,
Ende meest hem dient, lachttert daer bi.
Maer alst bliuen laet i man.
So nedert hi sijn ouerde dan,
Ende sijns te doene heeft nemmeer,
6980 So prijst hi, dien hi lachterde eer:
Ende dan dinct hem qualike ghedaen,
Dat hine also van hem liet gaen.

- Dus moeten vouchen menighe mannen,
Ende doen gheliken den maroniere,
6985 Die zelen varen in die zee
Ende eene sterre souet, ende nemmee,
Daer hi mede wille varen;
Maer dat seil laet hi ghebaren,
Hine keeret maer ter sterre waert,
6990 Ende altoes keeret daer hi vaert.
Dus moeten doen de finen minaren,
Die hare herte niet willen vertaren.
Moeten hem honden oec na dien,
Ende moeten iaghen ende vlien
6995 Noch segghie hu eene maniere,
Dat goet doet smeecken de poertiere,
Want niet verliest mer ¹⁾ mede,
Al verliest i man sijn bede;
Want sine bede moet in desen
7000 Emmer ontfaen of ontseit wesen.
Ende en sidi niet ontfaen,
So suldi wech henen gaen,
Ende hem ne weten gheenen ondanc
Dat si hu verboden den inganc,
7005 Ende ghelaet hu blidenlike.
Nochtan eist onghelouelike
Dat men hu verdriuen sal,
Of veriaghen van daer al;
Maer weet wel in waerheden,
7010 Dat niemen sal hebben in zeden,

¹⁾ HS. *mee*

- Den poertier ten eersten male
Te segghene sinen wille wale,
Ende hi daer omme comt hier,
Om te nemene an den Rosier
- 7015 Den enop, diere ane steet.
Maer hi mach segghen ghereet,
Dat hire comt om gherechte minne,
Daer gheene aercheit en es inne,
Maer in groter doghet al te male.
- 7020 Dan sal hi ontfaen sijn wale
Ende in ghelaten arde wel,
Vp dat hi seit, dat hi niet el
Ende beghert dan sine minne,
Daer gheene aercheit es inne.
- 7025 Dan radie wel in goeden rade,
Dat men dor ne gheene seade
En beghinne andre zaken,
Men wanets wel teenen ende gheraken;
Want beghint ment onghent,
- 7030 So blijft een al te male ghescent,
Want men sal hu, weet voer waer,
Niet voerder ghetrauwen daer naer.
Want eene maniere es in vrouwen,
Hoe fel, hoe zwaer mense mach scauwen:
- 7035 Vp dats hem niet en bidt een man,
Sine soukent an hem seluen dan
Bi sulken lijeteekine dat hi gheware
Wel mach werden openbare
Ende gheuen hem om niet ghereet.
- 7040 Maer die haesteghe. God weet.

- Die te hoestrich es van talen,
Ent tsine gheuen wille niet 1 malen, ¹⁾
Ende houerdelijc, vp dat hi wille
Die Rose plucken na sinen wille,
7045 Die wanen doen hare verudeel;
Maet hets hare verley al gheel
Ende hure alte grote seade, 1 1
Si addent om niet, hilden sijs stade.
Sekerlike, dat wildir wale.
7050 Dattie lieden al te male
Haren mont hilden ende zweghen,
Tote si haren tijt ghecreghen;
Si soudens comen te heteren loue,
Ende lieten hem hebben haer Rosen scone,
7055 Ende hoeden den poertieren.
Mine dochten noit in gheere manieren,
Dat hi adde wel mans name
Die comanscap van sinen lichame
Maecte, al eist dichen gheschiet.
7060 Maer daer bi en segghies niet,
Dat ic wille dat ghi te langhe
Beit, ende daer bi hu ontganghe.
Maer soucket an hare de minne,
Spreet haer tnet, daer soe inne
7065 Valle ²⁾ ende blinc gheuaen.
Ghi mochtet so langhe laten staen,
Datter soude an haer comen seiere
Een ot twee, drie ot viere.

1) HS. *malen*.

2) HS. *Walle*.

la lutt dosinen

- 7070 In eenen iare, wilsijs hem pinen;
Ende souden hem keeren elre waerde,
Om dat mense te langhe spaerde.
In prise niet dat beit 1 man.
So langhe dat men hem zoueket an,
7075 Eenich wijf, sine minne;
Want hare dinct in haren zinne
Dat soe hem si alte seone;
Die daer na beit, blijft in hone,
Dat hem 1 wijf bidden sal.
7080 Daer omme moet hem 1 man verzien al,
Dat hi te vrouch no te spade
Niet en spreke, maer bi rade.
Want houerdich zijn de vrouwen,
Dies rade ic den man in trauwen,
7085 Dat hi na sinen point ombeide,
Dit rade ic hem, ende hets vroethede.
Vint hi oec den poertier erre,
Ga van hem, dat radie, verre.
Fol. 13, r. Wachtene dat hi es blide,
7090 In droufheden en zoneten gheenen tide;
Want ware droefheit niet gheboren,
Ver Ialousie adde selden toren.
Maer die quade droufheide
Maece verwoet ende erre beide.
7095 Vrient oec so moechti comen
Vp su[l]ken point, het moechtu vromen
Wesen ze[er]e, ic segghe hu dat,
Ende sout wel hebben de stat

- Sonder vemens toe comen ghegaen,
7100 Ende oec dat kint Scone Ontfaen
Sonde messien ontlopen sijn
Van daert leecht, dor den wille dijn;
Ende alse hi dan dat kint wel
Heeft ontfaen sonder fel,
7105 Ende ghedaen scone ghelaet,
Dan leest de Rose, dats mijn raet,
Wat ghelate dat toghet Dangier,
Of Zorghe, of Scande haer belght hier,
In dien si hem leculike saren
7110 Ende alse verwounen ghebaren.
Ende dat moghedl wel werden gheware,
Alse Zorghe heeft van groten vare,
Ende Scande wert roet, ende Dangier weent,
Dan moghedl wel weten wat men meent;
7115 Ofte deese weenen alle drie,
En achtet nie eene slie:
Leest die Rose, ende al hi crachten
Tooht, dat ghi sijt i man van machten,
Wanneer dat ghi huwe stade ziet;
7120 Want sine willen ghespaert niet
Wesen, want hem behaeght wel
Dese fortse al zonder fel
Want vele volcx es van diere zeden,
Dat si de dinc, die hem ghebeden
7125 Es, niet doen noch toe comen,
Sone wert hem met crachte ghenomen,
Ende dan verdraghen sijt gheine.
Ende weet dat wel ende niet in scerao:

- Ontghinghe soe hu yet in desen,
 7130 Eer die Rose ware ghelesen,
 Fol. 43, c. Voert meer soude men hu haten,
 Ende niet so naec comen laten.
 Maer werdi gheware wel,
 Dat soe wert erre ende fel
 7135 Ende hare wille weeren de ghelike,
 Dan latet varen haestelike,
 Sonder meer te doene an,
 Ende gheuet hu gheuarghen man,
 Ghenaden biddende, ende beit zaen,
 7140 Tote die in poertiere gaen
 Wech, die bi den kinde saten,
 Ende Scone Ontfaen alleene laten.
 Besiet oec Scone Ontfane tkint:
 In welker maniere ghine vint,
 7145 In dien so pijnt hu oec te sine,
 Al sout hu gheuen 1 deel pine:
 Es hi blide, sijt blide mede;
 Es hi erre, hebt oec errede;
 Lacht hi, lach[t]; weent hi, weent;
 7150 Dus weret mede wat hi meent.
 Mint den ghenen die hi mint,
 Lachtert den ghenen die lachtert tkint
 Ende prijs mede dient prisen wille,
 Dus blijfdi in sijn ¹⁾ herte stille.
 7155 Waendi dat eene vrouwe scone
 Sal gheuen hare minne te lone

1) HS. *dijn*.

- Eenen knecht, also helpe v God,
Die vike, behaghel es ende zot,
Ende snachts gaet singhende achter straten?
- 7160 Neen soe niet, soe moeten haten;
Want soe soude ontsien te zeere,
Bi hem te verliesen haer eere
Ende te werdene in niemaren:
Soe ware zot, dade soet, twaren
- 7165 Spreect oec r man van minnen fijn
An een zot ionefrankijn,
So wille so hare ghelaten voet
Ende versteect de minne goet,
Om dat soe peinst in haren sin,
- 7170 Dat hire niet en henet in,
Ende waent altoes ghehoent wesen;
Ende dan soe verstoet soe desen
Ende keert hare an eenen anderen man, 7170
Daer soe haer eere vernedert an
- 7175 Ende steet den ghetrauwen henen
Ende hout haer voert an den ghenen,
Daer soe ghekeert heeft den moet,
Nochtan dat hi haer en doet
Nemmeer no goet noch eere,
- 7180 Dus liest soe tquaetste van beeden zeere
Mochti oec Seone Outtane
Iewerines mede comen ane,
Emmer sone lietes niet,
Ghine spelet ieghen hem hiet,
- 7185 Of ten tafelen of ten scake.
Ende emmer so doet die zake

- Dat ghi hebt tquaetste van den spele,
Dat soude hem ghelieuen vele,
Ende verliest al dat ghi set,
7190 Ende maeter huwe feeste met,
Met luwen verliese, ende prijst mede
Al sijn ghelaet ende sine zede.
Dient hem altoes, dats wel ghedaen,
Ende sal hi oec versitten gaen,
7195 So sijt emmer dan wel ghereet,
Leght hem cussijn ende cleet:
Dus moghedi te baten comen.
Ende hebdi oec hiet vernomen,
Dat sine cleedre hanghen in de mouden,
7200 Heftse vp also houde,
Cortelike; want ghi weet wale,
Dat hem behaghet al te male.
Ende en ontsiet hu niet van desen,
Dat ghi sult versteken wesen,
7205 Maer ghi sult tuwen vromen
Ende tuwen wille, tuwer zaken comen.
»Liene Vrient,« die minre seide,
»Dits eene rechte dulheide,
Dat ghi mi hier verstaen doet.
7210 Hoe soudic hem eere ende goet
Ghedoen ende dienst mede,
Desen volke, dat heeft zede
Dat altoes valsch es ende onreene,
Sonder Seone Outfaen alleene?
Fol. 44. a. 7215 Hoe soudic hem dan doen heere?
Ic haetse vtermaten zeere.

- Of si waren mine doot viande;
 Diendic hem dan, dat ware scaude,
 Dien ic van alle quaethede;
 7220 Het ware beter dat ic hem ontsede.
 Ghedochte dat ic hem ontsegghe een
 Quade Tonghe, die mi meer
 Bespiet dan wel redene si,
 Of ic hem hade, riedijt mi,
 7235 Dat hi hem van sinen quade
 Ontoghe, ende mi beteringhe dade,
 Na dat ware van minen ghenoughe;
 Of riedijt dat ichene versloughe
 Ende aldus mine wrake neine,
 7250 Of claghe den rechtere ouer heme.*
 Amijs seide: dit en soude hu niet doghen:
 Die ghene die sijn in orloghen
 Souden zulke claghen ¹⁾ doen.
 Quade Tonghe, die glottoen,
 7255 Es in sinen doene bedect,
 Die viantscip, die hi spreect,
 Draecht hi harde heymelike:
 Haetti vement, zekerlike,
 Eist man of wijt, dien heett achter,
 7270 Ende spreect hem blame ende lachten.
 Hi es oec verradre, God moetem scaden,
 Dies soudemen te rechte weder verraden.
 Niemen, die verradere es,
 En ghebuic, des sijt gheweey,

- 7245 Want hi haet de liede van binnen,
Dies hi buten niet laet bekinnen.
Hi lacht van buten, dats an seijn,
Maer sijn herte draecht venijn.
Sule man en behaghede mi nie,
7250 Want quaet was hi oyt ende hie.
Hets recht dat men verraders, hi Gode.
Weder met verradene dode,
Niet eerliker en machmen wreken
Ouer hem, die quaet spreken;
7255 Ende of ghi oner hem claeght zeere,
Waendi dan, dor onsen Heere,
Dat dat gheruechte blinen sal?
Neent, al mochtijt proenen al
Met goeder oreonden, dat loghen ware,
7260 Nochtan soudijt houden openbare,
Ende meer sine tande coteren mede,
Dan hi noit te voren dede,
Ende verniewen alle de zaken,
Die huwen lachter meerre maken.
7265 Want sule waent minderen sine seande,
Die hem wast voer die hande.
Dade hi hem oec bidden mede,
Dat hi minderde dat hi dede,
Hine daets niet: hi es so ghedaen.
7270 Dadine oec huwen vrienden verslaen,
Dat ware al te zeere mesdaen;
Want crancke zoene sondijs ontfæen.
Ontseidine oec van den line,
Ende seidijt dan den quaden wine,

- 7275 Ver lalonsien, ende so dan dade
Scone Outlaen meere scade,
Ende leide in sterke vingherline,
Of dade de ionghe leden sine
Verbernen in eenen viere,
- 7280 Of verdrincken in een ruiere,
Ofte leide in sulke zeer,
Dat ghine en saecht nemmermeer.
So soudire meer omme sijn in zeere,
Danne nie Karel was, de heere,
- 7285 Om Roelaude, die in Roncennale
Verloes sijn lijf ¹⁾, dat weet men wale ²⁾
Die minre seide: »des en roekic niet,
Den duuel heuclic diet hem riet,
Ic wil dicken seluen adde verhanghen,
- 7290 Die mine iove dede ontganchen.⁴
»Gheselle,⁴ seide Amijs, »ny hoert,
Ende laet varen dese woert.
Anders moetti wrake nemen:
Te hanghene souidi niet ghetemen
- 7295 Eenen meinsche, wat ²⁾ hi wrachte,
En hoert niet tuwen ambachte,
Het behoert den rechtere toe.
Maer ic segghu wat men doe.
Met verranessen loent hem weder,
- 7300 Ende lecht al tghedrech neder.⁴
Die minre seide: »Vrient, dat verstaet,
Ic honde mi gherne an desen raet;

1) HS. »coght.

2) HS. »seidel

- Maer wisti eenigherander wijsheide,
Daer ie lichteliker mede
- 7305 Den casteel mochte vercrighen,
Ic soude noch beiden ende zwighen.«
Amijs seide: »ia ic, zekerlike!
Maer hi ware quaet i man niet rike:
Gheselle, wie dat wille scoffieren
- 7310 Desen casteel in allen manieren,
Ende werpene neder in den gront,
So dats meer en ghewaghet mont
Ende si hem alle zullen gheuaen
Gheuen, die daer binnen staen.
- 7315 Dat es dat hi gheuen sal
Hem alle[n] goet bouen ghetal;
Tgoet moet hi gheuen sonder weere.
Dat heeft ontheert menighen minneere.
Dat weetic bi mi seluen wale:
- 7320 Den wech hebbic al te male
Ghemeten ende langhe ghegaen,
Dies maghicken hu bet doen verstaen,
Ende menighen zomer ende lentijn
Hebbicker pelegrijm in ghesijn.
- 7325 Laet Miltheit in de rechter zide,
Ende maeet ter slincker hu lide.
Ghine sult niet in de rote
Ghegaen verre eene boghe seote,
Ghine sult breken sien de mure
- 7330 Ende vallen al duerentuere,
Ende can[c]eleren oec ter stede
Torren ende casteele oec mede.

- Ente poerten al hopen staen,
Ende alle die heden sijn ontdaen.
7335 In dese zide es die casteel
Cranker vele, dan i wasteel
In vieren te deelne ware.
Eer so soude die muer al dare
Sijn te broken ende ghewonnen;
7340 Eer een casteel te rechte ontgonnen
In desen wegh, daer ic af spreke,
En mach comen zekerlike
Gheen arem man, die leeft;
Want men hem verboden heeft
7345 Den wech gheheellic al te male.
Maer addene, dat weet wale,
Iemen gheleet tote daer binnen,
Hi soude de hant wel kinnen,
Also wel als ic doe,
7350 Diene hebbe gheleert langhe ende hoe.
Ende wildi, ghi sulten connen zaen;
Want vronch ghenouch hebdine bestaen,
Vp dat ghi hebt groet goet,
Ende in ouerdade verdoet.
7355 Maer in leidere hu niet, God weet,
Want aermoede heeft mi, dats mi leet,
Den pay verboden, dat mi deert;
Want dat mine es al vertheert,
Ende al dat ic helte wan,
7360 Hebbieken mede gheleit an.
Maer sint ic neemmen en mach gheuen,
Bem ic al te male verdreuen

- Soe seide: en comt nemmeer hiere;
Sint ijdel es huwe al huwe almoniere,
7365 Ende ghi nemmeer en moghet gheuen,
So es hu beter thuus ghebleuen,
Want hier en mueghdi niet winnen,
Rijcheit en leider hu weder binnen.
Ende wien datter Rijcheit in leet,
7370 Hoe scone soet hem voren spreekt,
Als hi keert, ontsegse hem beede
Vrienscap, bliscap ende ghelede.
Weet oec wel, diere comt inne,
Dat hi met ne gheenen zinne
7375 Huut en mach weder comen,
Aermoede en hebbe ghenomen
Ende leedene vut metter hant,
Als eenen verstotenen truwant.
Aldus de ghene, die tsine vertheert
7380 Sottelike, als hi beghert
Te doene een deel sinen wille,
Moet hi dorke ende zwighen stille.
Armoede woent int ander hoot,
Vul lachters ende vul seanden groot,
7385 Ende doghet bi waerheden
Vele seanden ende zwaerheden,
Ende menighe verstoremthede quaet.
Sone heeft no goede werc no daet,
Sone doet nemmer so wale,
7390 En si ghelachtert al te male.
Van aermoeden hebdi te doen niet el,
Dan ghi peinsen moghet wel.

- Dat quaet si vallen in aermoede.
Dat weten si wel, die van gorde
7395 Sijn in aermoeden comen.
Het heeft menighen tijt ghenomen,
Ende doen hanghen bi siere kelen.
Een arem man moet langhe quelen
Ende in groeter aermoeden lenen,
7400 Eer hem de lieden dat hare gheuen.
Dit souden weten ende kunnen
Te rechte wel de ghene, die minnen;
Want arem man heeft niet de toedat,
Daer hi de minne mede ontfaet.
7405 Aermoede doet den man versmaden,
Ende leuen met onghenaden,
Ende oec verladen werden zeere.
Dor God, gheselle, hoet hu eere
Ende ghelooft den woerden mijn;
7410 Want ic hebber an ghesijn
Meester te wel menighen stonden,
Ende hebbe de waerhede ¹⁾ al onder vonden,
Properlike an minen persone,
Van al dat ic hu hier sermone.
7415 Ic weet wel bi mi seluen, wat
Aermoede doen mach, weet dat
Liene gheselle, bet vele dan ghi.
Daer omme soudi ghelouen mi,
Want ic wille hu wel lien,
7420 Dat ic hu segghe omme castien;

1) HS. *uwer bedest*

Want wel es hi ghebenedijt.

Die hem bi eenen anderen castijt.

Nv hoert, vrient, ende werdes vroet:

Men hiet mi hongesch ende goet,

Fol. 45, b. 7425 Ende oec wasi[c] lief ghetal

Onder die gheeselen al,

Die wile ic gaf bouen maten;

Nu doet aermoede dat iet late.

Want bi minen groten vertherne

7430 Bem ic comen in zwaren deerne,

Want ic met pinen ghecrighen mach,

Daer ic mede ghelide den dach

Eten ende drinken mede,

Ende cleedre naer die zede.

7435 Aermoede die naemt mi al,

Want doe mi adde in desen val

Broecht dAuonture, die mi mesdiende,

Doe verloesie al mine vriende,

Die mi af ghinghen ghemeene,

7440 Sonder, wanie, een alleene.

DAuonture, dat soe mi al nam

Metter Aermoeden die met haer quam!

Nam? soene dede! Ic lieghe, dats waer!

In namse mi seluen maer.

7445 Maer wel soe weetie in desen.

Hadsi mine vrient ghewesen,

Om haer en adden si niet ghelaten

Mi, ende alte male ghelaten.

Soene dede ieghen mi gheene dinc,

7450 Dan soe haers selfs vriende viue.

- Haer selfs? Ia in wiste twint,
 Metten zwaersten hebriet bekint,
 Met herte, met heue ende met goede,
 Dies mi zwaerlike es te moede
 7455 Ic waentse hebben ghehat al;
 Maer ny alv ic hem in den val,
 Sone addicker niewerlor met;
 Dix ionerlike es mi ghesriet.
 Nu vlien si mi, dien ic dede trouwe,
 7460 Ende maken van achter vp mi de manwe,
 Om dat ic ligghe onder dat rat:
 DAuonture, soe dede mi dat,
 Nochtan soudic te rechte met
 Ouer dAuonture claghen liet,
 7465 Die mi ghedaen heeft openbare
 Meer honescheden, dan ic ieghen hare
 Noit verdiende na mijn verdien
 So heeft mi verclbert mijn zien
 Met hare specie, die voere in goot,
 7470 So dat ic ny kenne al bloot
 Mine vriende ende hebbe ghedaen,
 Sint ic met aermoeden wart beuaen,
 Die mi mine vriende heeft benomen,
 Daer ic meer toe en wane comen.
 7475 Mine vriende heeft soe ghetoghet mi
 Bider aermoede, daer ic in si,
 Die ic te voren niet ghehint
 En hadde, want ic was blind
 Si boden mi lijf ende goet
 7480 Ende seiden: ghezelle nu doet

- Al huwen wille metten minen,
Sonder vraghen ende pinen;
Want gheen goet vrient, weet wale,
En ghert te houdene teenighen male
7485 leghen sinen vrient, God weet,
Van goede dat ter auonture steet
Noch sijns selfs lijf mede.
Ende sint so grote liellichede
Es, vrient, tusschen hu ende mi
7490 Gheue mi vp hu eeghin vry.
Ende bedi dat me[n] niet kinnen
En mach ghetrauwen vrient van binnen,
Men hebbene ter noet gheprouft.
Vp dat ghijs eenich sins behouft,
7495 Doet mi legghen voer hu gheuaen,
Ofte voer hu te boorghe staen.
Neemt mijn goet, vercoopt al,
Besiet of ict yet willen sal.
Hier mede en lietijt niet varen,
7500 Hine dede mi nemen sonder sparen
Dine die niet was arde waert,
Om dat hi mi te smeecken gaert.
Maer die heeft scande, luuet den mont
Ende en darne hopenen te gheere stont;
7505 Maer neemt sinen onwille in goede,
Dat niemen kenne sine aermoede,
Maer wilt in hem seluen sluten
Ende toeghen tsoenste al teenen buten.
Maer, lieue vrient, dat segghie v,
7510 Alsoe als ic doe nu,

- Dats ny vergheten al te male
Mine vriend hare eerste tale,
Daer si mi eerst smeeeten mede,
Si seuwen mi ny telker stede,
7515 Doy en doen de ghene niet,
Die men papelaerde ziet
Ende achter lande gaen.
Dese doen van buten verstaen
Dat leechste van hare aermoede,
7520 Ende binnen leuen si met goede
Ende hebben pyntantie, vet ende goet,
Dieve wel altoes leuen doet
Ende gaderen groeten scat.
Maer buten segghen si dat,
7525 Dat si hebben hongher ende breke.
Nu willic, eer ic te verre spreke,
Swighen ende latent varen,
Want dat segghic hu te waren
Dat altoes haten vocruten
7530 Die waerheit van haren viten.
Men seit, vriend, ende hets waer,
Sotte herte bringht in pinen zwaer
Te menigher tijt haren heere.
Dat weetic bi mi zeluen zeere,
7535 Want mi[jn] waen heeft mi verraden
Ende brocht in scanden ende in scaden
Sonder eenighe ander dinghe
Hebbic alle zonderlinghe
Verloren alle mine vriende:
7540 Wat ic noit teghen hem verdiende,

- Dat blijft al te male verloren.
Maer ic weet dat wel te voren
Dat ghi mijn ghetrauwe vriend sijt,
Ende sult wesen tote diere tijt
7545 Dat hu sceet de siele van line;
Want ieker al soe bline
Die wile dat ic mach leuen.
Maer die doot doet al begheuen
Ende menich gheselschap seceden,
7550 Dat node doet onder hem beeden.
Maer gh[e]trauwe minne, al sceet si
Metter doet, ghelouets mi,
Soe blijft ghestade metten ghenen,
Die niet en es ghesceeden henen:
7555 Want al waert dat ic nu
Versiede, ic soude nochtan met hu
In therte blinen sonder vergheten;
Ende tselue moghedi van mi weten,
Ghelije dat leefte Pyrotheus
7560 In dat herte Theseus,
Diene so minde na sine doot,
Dat hine met pinen groot
Leuende sochte in der hellen:
So zeere ghine hire hem om quellen.
7565 Dese minden weet men wel;
Maer aermoede es meer fel
Dan die doot, dats waerhede,
Want ziele ende lijf dootse beede.
Des prouft men wel de waerhede
7570 In dieften ende in zwerne mede

Ende in menigherandere quaethede.
Dits eene dinc die hem doet lede,
Dit en doet de doot niet;
Want als mense comen ziet,

7575 Hoe zaerlijc soe comt toe ghegaen,
Vp eene vre so eist al ghedaen.
Lieue gheselle, ghedincke hi seone
Van den coninc Salomone,
Die van Iherusalem was come.

7580 Hi screef menighe wise dinc;
Hi seide: lieue kint, hoet hi
Falre tijt ende oec ny
Ieghen aermoede, datv mijn raet
Want aermoede, dat verstaet,

7585 Doet broeder ende broeder laten
Ende verstecken ende haten.
Hi seide, hi adde lieuer de doot,
Dan te sine in aermoeden groot,
Om dat zorghelijc es aermoede zwaer.

7590 So spreect hi voert openbaer:
Van ghebreke, die ieghen hare
Hare viande wreet openbare.
Hoet mi heere, want zekerlike
Eny niet so onwaert, als die heeft breke;

7595 In loven ghelijct men oec dien
Di(c)n men mach in scanden zien
Seere leelije es aermoede

Maer ic datt segghen wel in goede,
Vp dat si, dat ghi hebt so vele
7600 Penninghe ende scoente suweele,

- Dat ghi mueght gheuen wale
Wat ghi wilt al te male,
Ende meer dan ghi cont ghelouen,
Ghi comt al huwes dines te bouen
7605 Ende sult rosen ende knoppen lesen,
Hoe vaste si besloten wesen.
Maer ic weet zekerlike
Dat ghi niet en sijt so rike,
Noch ghine sijt so nodech niet,
7610 Ghine sout gherne gheuen hiet.
Daer bi so gheeft so cleene scoenhede,
Dat ghire niet en vallet mede
In aermoeden met versmade;
Ghi soudets hebben verlies ende seade,
7615 Ende men sondu tallen wilen,
Waer dat men hu saghe, beghilen,
Dies ghi hadt, bi huwen aneverde,
Ghecocht die dine bouen hare werde.
Het vought oec wale, dat ghi sent
7620 Van nieuwe frute scone prosent,
In dwalen of in paenren mede,
Want dat es eene goede zede,
Als appelen of peeren, dans niet diere,
Of ander frunt van diere maniere.
7625 Eist oec dat ghijt hebt ghecocht,
Seght emmer dat ghijt hebt brocht
Ende van huwen zin gheprosentteert,
So salt met hem wesen wert.
Rosen roet soudi oec bringhen,
7630 Of violetten met desen dinghen,

Of van bloemen scone hoeden:
Dan mach hu bringhen in gheene aermoede
Weet oec wel, dat ghiften verwinnen
Die quaetsprekers in allen zinnen. •

7635 Ende al wisten si eenich quaet
Van den gheue, dat verstaet,
Sisouden al goet van hem tellen
Voer vrouwen ende voer ghesellen.

Menighen behout ghifte in deere,
7640 Die ghelachtert soude sijn zeere,
En waert bi den ghiften niet.

Bi ghiften men oec dicken ziet
Menighe goede prouende gheuen,
En daet ghifte, die ware bleuen.

7645 Die ghiften, die men pliet te gheuen,
Gheeft oerconscap van goeden leuen.

Oueral heeft gheuen stat,
Al heeft soe teere steden bat,
Dan soe teere andere steden can.

7650 Gheuen maect sinen heere goet man,
Gheuen prijst den gheue zeere,
Enten nemere lachteren meere.

Die sine edele vriheit goet
In anders dienste leent om goet,

7655 En dinct mi beraden niet wale,
Nu no te gheenen male.

Wat holpt dat ics vele die?
Ghiften vaen Gode ende lieden.

Gheselle, verstaet dese waert

7660 Die ic hu hebbe gheopenbaert,

- Ende weet wel, wildijt ane gaen,
Dat ie hu hier hebbe doen verstaen.
Hu en gaet niet af die God der Minnen;
Als ghi den sterken casteel wilt winnen,
7665 Sal hi hu bringhen hu ghelof inne:
Hi ende ver Venus, de goddinne,
Si sullen verstriden de poertiere.
Ende werpen ¹⁾ neder seiere
Den sterken steen, ende dan muechdi
7570 Nemen de Rose, hoe vast so si
Besloten, dies sijt ghewes.
Ende teerst dat soe ghewonnen es,
So es die meestrie al,
Hoe mense behouden sal,
7675 Dat ghire langhe bi duren muecht;
Want ens gheene meerre duecht,
Dan dat de lieden behouden connen
Die dinc, die si hebben ghewonne[n],
Want si werden zuer int winnen.
7680 Des mach men wel keytijf kinnen,
Die verliest sine vriendinne
Bi faenten, die siere vinden inne:
Want het es eene dinc hoghe,
Dat i wel behouden moghe
7685 Die ghene, die hi met herten mint,
Dat hise verliest niet i twint.
Want dien God, onse heere, gheeft
Dat hi eene vriendinne heeft,

Fol. 46, d.

1) HS. *warpen*.

- Wetende, simpel ende vroede,
 7690 Hem mach wel sijn te moede;
 Ende hem ghenet hare minne,
 So datter gheen coop minne
 En es; want in prijsde die
 Vrouwen minne, daer es copie
 7695 Ende soe en daden nout vrouwen
 Sonder loddighen die men scauwen
 Mach, die haren lechame
 Gheuen omme ghitten name:
 Hare minne tegæet metten goede,
 7700 God werpve in die helsche gloede!
 Nochtan so verstaet nu wale,
 So sijn dese wyts al te male
 So ghierich bouen ghetal,
 Dat sijt willen verzwelghen al
 7705 Ende neuen wat sijn moghen ghewinnen
 Van haren vrienden, hoe zeere sise minnen,
 Na dien dat ons bescrijft de clere
 Iulenael in sijn were,
 Die bescreef van Iherinen,
 7710 Dat soe eer soude der pinen
 Ghedoghen, dat men hute stake
 Hare eene oghe met onghemake,
 Dan soe haer laten soude ghenoughen
 Met eenen man ende daer toe voughen,
 7715 Want te nauwe ware haer een man,
 Hoe vele hijs verpleghen can
 Van naturen way so so hiet
 Ic wane men gheene vrouwe weet,

Fol. 47, n.

- Hoe zeere dat soe berrent inne,
7720 Of hoe wel soe hout hare minne,
Sone rooft haer lief nacht ende dach
Ende torment waer soe mach.
Wat zullen dan doen de wijf
Die om ghelt gheuen haer lijf,
7725 Sint men cume eenighe can vinden.
Die hem als onder winden
Dan van goede te nemen wonder:
So hebben si de manne ¹⁾ tonder.
Dese reghele, die ic hu
7730 Hier hebbe ghegheuen nu,
Faelgiert zulken tijt, ic wane,
Want het was in minen verstante
Dat ic gaf dat vonnesse,
Dat van den quaden was mine lesse.
7735 Maer es een wijf van zulker zede,
Ghetrauwe van herten, ende simpel mede,
Ende houesch van manieren,
Een cnape, scone ende goedertiere,
Hi mach hare ghetrauwen te bat.
7740 Maer wachten bouen al dat,
Dat hi hem niet ghetrauwe beide,
In hare vorme, in hare scoenheide.
Want sint hi sijn engien wilt maken,
So moet hi versien die zaken,
7745 Hare zeden, haer const ende haer wijsheit,
Eer hire sine herte ane leit.

1) HS *minne*.

- Maer die maer alleene anc ziet
 Die scoenheit, sone diedet niet,
 Want soe duert onlanghe vaert,
 7760 Het gaet met heiten monde waert,
 Want scoenheit mach onlanghe gheduren
 So soe langher leeft na dier naturen,
 Want soe mindert vp elken dach,
 Maer die sin ghecrighen mach,
 7765 Dat blijft alle stont ghereet
 Die wile hi vp de weerelt gheet;
 Ende beter es in de honde sijn sin,
 Dan hi eerst was int beghin,
 Ende hi wert meerre alle daghe,
 7770 Ende hi hoghet vriende ende maghe.
 Daer bi een cnape, die hem versteet
 Ende wisenlijc mede omme gheet,
 Sal te rechte gheprijsd wesen;
 Ende eene vrouwe wert in desen
 7765 Seere blide, want haer wel gaet,
 Dat soe heeft haren zin bestaet
 An eenen cnape, vroet ende wijs,
 Ende die van dogheden heuet prijs
 Ic soude oec segghede
 7770 Raets, of mi wel behaghede
 Dat men maecte ghedichte line,
 Mottette ende hedeheine,
 Scone sprekende ende wale,
 Die hi sende dan der smale,
 7775 Waer omme te gheheuen hare
 Maer, av laren, dat openbare,

- Dat woerde lettēl helpen int sijn
Dan dat si gheprijsd sijn.
Maer grote borsē, weghende wel
7780 Met florinē, ende niet el,
Entie oec vlieghe in plaetche,
Hi mach hem alre best betrache;
Want al te male leghe daer ane.
Mi es leet dat ies vermane,
7785 Ende merre so ware mijn elaghe,
Saghiet niet aerghen alle daghe.
In den tiden ons eerst vader
Ende onser moeder beede gader,
Naer dat ons de lettēre seghet,
7790 Daert in bescreuen leghe,
Doe so was ghētrauwe [de minne],
Daer gheene ghiericheit was inne.
Deen en begheerde den anderen niet
Te rouen, also men nu pliet.
7795 Die lieden so weeldich niet en waren
Van cleedren no van spisen, te waren,
Si ghinghen hem int bosch gheueren,
Kerstaengen, applen, noten, peeren,
Ende raepden, dat si verteerē,
7800 Naer dien dat si begheeren.
Si aten rachelinē ende crūte
Ende coren, dat si wreuen hūte:
Sine hadden anders gheene spise
Dan dese, ende van deser wise.
7805 Sine dronken niet dan fonteyne,
Die si vonden seone ende reine:

- Sine dronken wijns nv clærheit,
Want hi was hem onghereit.
Terde was oec onghewonnen
7810 Anders, dant hadde God begonnen
Ende temaect bi sijne liste;
Want niemen al daer of ne wiste.
Sine sochten gheene diere spise;
Si cleedden hem na die wise
7815 Dat dat dier cleedre drouch,
Met su[l]ker verwen hadden si ghenouch,
Sine verwedense met gheenene crude,
Si droughen some an beesten hude.
Si decten hem met droghen risen,
7820 Die behaghelheit si lettelt prisen,
In derde maecten si hole groet,
Daer si scuulden in ter noet,
Als men tempeest ontsach,
Dies hem haer sin wel dede ghewach.
7825 Anders so liepen si vp tgras,
Of vp hoy datter bi was.
Maer als leden was die locht,
Die cout gheweest hade ende vocht,
Daer sijt in adden ghehadt te hart,
7830 Entie tijt lienelije wart,
So dat elc voghel den dach
S[m]orghins groette als hine zach,
Die hem therte vervroyen dede,
Ende Zephirus, die wint, mede
7835 Hutten westen wayende quam.
Ende dat Flora, sijn wijf. vernam,

- Die godinne es van den bloemen,
Deden soese scone vut comen
Ende tallen steden bloyen wel,
7840 Want sine keunen niemen el
Ouer meester dan dese twee,
Noch hier int lant no ouer zee,
Dese gheuen hare vaerwe menigherande
Na dat si wassen achter lande.
Fol. 47, d. 7845 Van desen bloemen dus ghescapen
Maken magheden ende cnapen
Menich dierbaer hoedekijn,
Die fray ende scone sijn.
Van desen bloemen maecten si te male
7850 Hare bedden, die roken wale
In die prayeel in die vergier,
Dat was eene scone maniere.
Dan stont gheciert also scone
Alst ghesterret staet an den trone.
7855 Vp sulke bedden, alsie segghe,
Sonder van ghiericheden vlegghe,
Segghic, dat doen tien tiden laghen
Die ghene die der minnen plaghen,
Ende onder helsden hem ende custen;
7860 Ende als si mede wilden rusten,
Hare omme ganghe ende hare cortinen
Waren die bome, daer dore scinen
Der zonnen rayen niet en conden,
So dicken waren si tien stonden,
7865 Daer onder si hare dansen dreuen
Ende hare spel sonder begheuen.

- Sine zorgheden om dine gheene,
Dan hoe ele sijn lief alleene
Helsen mochte ende cussen mede,
7870 Ende al bi groeter vriendelicheden.
Sine hadden prinche no coninc,
Dat hare was al ghemeene dine,
Niemen hadde propers twint;
Want eene dine was hem bekint,
7875 Dats: eerheit ende minne sijn
En moghen niet ghesellen sijn,
Sine moghen dueren niet te gader,
Want eerscip breket al te gader.
Hier bi ziet men in huweleken
7880 Van wiuen vele quader treken,
Alsoe die man waent wesen vroet
Ende dan sinen wine mesdoet,
Mesprijst ende zeere slaet.
So dicken slaet hise, dat soe gaet
7885 Menich waerf, daert hem es leet,
Daer soe te voren, God weet,
Lettel om peinsde ende gaf;
Want hine caens niet comen af;
Ende wille hebben de meestrie:
7890 Dattene God vermalendie!
Dan ziet hi: »zotte diene quaet,
Ghi maect mi te groet beraet:
Als ic bem te minen labure,
So hebdi wel huwen wille ter cure,
7895 Dan gadi baleren ende springhen,
Ende als eene merminne zinghen.

- God die gheue hu quaden dach!
Ende als ic om onse beiach
Te Rome bem, of in Frise,
7900 Met coemanscepen, so faitise
En ¹⁾ vint men in de stat dan niet.
Ende als hu dan yement ziet,
Die hu vraghet, waer bi
Ghi sijt so behaghel, dan seghti
7905 Dat ghijt [d]oet om huwen man.
Om mi? Keytijf! hoe lieghdi dan!
Wie weet dan waer dat ic bem,
Sint ic bem so verre van hem,
Ofte leuende ofte doot,
7910 Ofte in eenighen anxe groot!
Ic bem hu onghevalleghe enape:
Met eer blasen van eenen scape
Souden mi de quade knechte
Int aensichte werpen met rechte,
7915 Dat ic hu anders en eastie niet;
Want ens niemen die hu siet,
Hine weet dat te voren wale
Dat ghi liecht al te male.
Om mi, ay laen, ay mi,
7920 Seghti, dat al te male si!
Ic was vp die vre verserouen,
Doe ic hu ghinc trauwe lonen,
Ende ic nie hu man waert;
Met mi maecti den lobaert.

1) HS. *Ende*.

- 7925 Nochtan hebbic de macht niet
Te vulbringhene dies ghi pliet,
Noch ic en caens niet ghesien.
Ghelije dat dese ribaenden plien
Om hare puten, daer si gaen.
- 7930 So comen si om hu zaen,
Alsi hu zien comen in den wegghen
Ende gheleede[n] hu alle weghe.
Dor wien draeghdi dese ghewaden,
Die mi so ouer zeere scaden?
- 7935 Ghi seght dat om mi al si,
In hem niet el dan ghi van mi
Maect in den regghen een omme cleet.
Maer weet de waerheit wel ghereet,
Dat ghi mi dincket simpelre vele
- 7940 Met desen wimpele om huwe kele
Ende met deser iupen, sijs ghewes,
Dan een turtelduue es.
Weet wel, waer icker dicken bi,
Die mi florine gauen mi,
- 7945 Hoe hoesch ic hem, hoe goedertieren,
Mi souden verwandelen mine manieren,
Ende soude hu slaen voert ende weder,
Om hu houerde te legghen neder,
In liet niet dor de scande.
- 7950 Weet oec wel dat ict hande
Ende handen sal, ghine latet blinen,
In wille, met mannen no met winen
Dat ghi ten danse waert sijt verdich,
Ic en sal daer sijn iegghen werdich.

- 7955 Bander side ¹⁾ in caent ghehelen,
Want het doet mijn herte quelen:
Tusschen hu ende Robine
Metten groenen hoedekine,
Die tuwe ghebode es so ghereet,
7960 Seght mi, vrouwe, God weet,
Wat lande hebdi tusschen hu beeden
Te deelne, dat ghi niet ghesceeden
En cont, hine comt al den dach,
Daer hi hu ghespreken mach?
7965 In weet wat ghi moghet spreken,
Hets eene maniere van quaden treken;
Maer bi den Heere, die noyt en looch,
Ende hoghe in den hemel vlooch,
Spreecti meer ieghen heme
7970 Yeuwerinc, daer ict verneme,
Ghi sullets hebben bleec tanscijn!
Ia ghi! Het sal zwarter zijn
Dan eenighe moerbesie si,
So vele suldijs, gheloues mi,
7975 Hebben van slaghen groot ende zwaer.
Wat hebdi te doene hier of daer
Met desen ribauden, vul en quaet?
Ghi sult mi dienen, dat verstaet,
Entie quadien laten gaen,
7980 Of, bi Gode, ic doe hu slaen
In goede vaste vingherline.
Die duuel maecte hu te sine

1) HS. *Dander seide.*

- So wel bekend met desen ribauden,
Die hu te rechte niet en souden
7985 Kennen, noch oec met hu wandelen;
Ghi sout hu te rechte anders andelen.
Ic nam hu bi di, dat ghi
Mi sout doen trauwe ende dienen mi;
Waendi daer mede hebben mijn minne,
7990 Dat ghi hu hout wel van bekinne
Met desen ribauden, vul ende quaet?
Neenie! Gonneert si, die den raet
Mi gaf dat ic hu noyt nam,
Noch met huwelike an hu quam!
7995 O wi die ghelouen woude,
Dat Orestes scrijft de houde
In sinen boucke die Rioler,
Die goet te lesene es in seole:
Nemmermeer name man wijf;
8000 Want hi hout ouer keytijf
Man die neemt in huweleke -
Wijf, scone, rike of bleke.
Want hi seit: hets grote pine
Man in huwelike te sine,
8005 Vul versmaets ende vul torments,
Vul sceldens ende vul parlements;
Om die zotte wijf, ouerdech,
Die hem dincken alre eeren werdech
Entie vul claghen sijn al teenen:
8010 Hem dinct al goet dat si meenen.
Neemt oec een arem wijf eenen man,

Fol. 4B, d.

- Voeden ende cleeden moet hise dan.
Ende doen hare behouf gheelike.
Neemt oec een man een wijf rike,
8015 So es soe wilt ende ouermoeidich,
Ende te bestierne ongheroedich.
Neemt oec een man een seone wijf,
So blijft hi al sijn lijf keytijf,
Want haer menich ionc man
8020 Gaet in allen siden an.
Si groetense, si doen haer eere,
Si pinen haer te dienne zeere,
Si comen ende gaen te hare,
Si begheerense openbare.
8025 Dicken comen si in haer ghemoet,
Ende ghelouen hare groet goet,
Ende segghen dat sijs haer wel ionnen,
Dat soe int ende wert verwonnen;
Want selden eenighe borch ontstaet,
8030 Daer men in allen siden toe gaet.
Es soe oec leelije, so wille si
Al den lieden, ghelones mi,
Wel behaghen vp dat soe ean: 113
Eenighe dinc so neemt so dan,
8035 Die de lieden bezien gherne.
Dus strijt soe niet te scerne
Ieghen die weerelt al ghemeene te male,
Om dat soe gherne gheprijst wale
Ware ende ghezocht zeere,
8040 Waert van enape, waert van heere.

- Bi Penolope mach men dit wel,
Sonder te nemene yemen el,
Merken, wel ghelooft mi das,
Die eene dat beste wijf was,
8045 Die men binnen Grieken vant;
Noch te Rome in al dat lant,
So en was so goede so Lucrese;
Daer ic of ghescreuen lese,
Alse ons seeght Tytus Lineus,
8050 Datse sconx zone, Tarquinius,
Vererachte ende dede onghenuch,
Daer soe haer seluen omme verslouch,
Dies en constem beemen niet
No vader, no man, dat soet liet,
8055 Om wat pinen dat sijs daden: Ed. 49. a.
Hare scande dochte haer so zeere scaden.
Nochtan seiden si haer twaren
Scone redene dat soet liete varen,
Ende oec so seide selue haer man
8060 Datter niet en laghe an,
Ende hi vergaeft haer al te male,
Entie daet, entie tale,
Ende seider scone redene toe,
Als ic hu mach segghen hoe:
8065 »Lieue,« seiti, »nu laet gaen,
Ghine hebt zonde gheene ghedaen,
So wat datter si ghesciet,
Want die lechame ne zondecht niet,
Die herte sone beghert mede.«
8070 Wat si seiden, hare droufhede

- Sone minderde, noch haer rauwe.
Een mes so nam die ioncfrauwe,
Om haer te dodene heymelike.
Te haren man seide so houesschelike:
8075 »Lieue heere, wie dat mi vergheeft
Den lachter dien men mi heeft
Ghedaen, in vergheeft mi niet.«
Ende eer dats iemen wiste hiet,
Nam soe times met drouwen zinne
8080 Ende staect te haerer herten inne,
Dat soe viel voer hem ter doot.
Maer eer soe staerf in den not,
Bat soe hem in lieuer zaken,
Dat si hare doot noch wraken.
8085 Dat exempelman doet verstaen,
Dat vrouwen moghen coenlijc gaen
Waer si willen, ende wesen coene
Sonder eenighe cracht te doene;
Want wie so vrouwen doet cracht,
8090 Werter omme ter doot bracht,
Ende Tarquinius, als iet vende,
Warter omme in ellende
Ghesent ende sijn sone mede.
Ende sint en wilden die van der stede
8095 Van Rome gheen coninc.¹⁾
Gheselle, weet oec wel de dinc,
Dat men in de weerelt niet
Ne gheene Lucrese nu en ziet,

Fol. 49. b.

1) Hs. *conijnc*.

- Noch in Grieken Penolope,
8100 Noch goet wijf, dats noch mee,
En vintmen in al erdrike;
Also segghen ghemeenlike
Die heidine, wantse niemen vonde,
Al zochtemense langhe stonde.
8105 So hebbicker onme verteert mijn goet,
Dat icse mede blameren moet.
Nochtan lachtert menich, gheloues mi,
Dats gheens lachters wert en si,
Ende so mach mi sijn ghesiet:
8110 In lachtere dats wert en es niet;
Want men soude allen houeschen vrouwen
Alle eere doen, bi miere tranwen.
Weet oec, gheselle, die huwelijc maken,
Dat si aneverden zorghelike zaken,
8115 En si hi groter auonturen,
In weet bi wat zotter vren
Ofte verwoetheden, ane lopen.
Ic zie den ghenen, die sal copen
I paert, hi prouuet ende bezieet.
8120 Maer een wijf en can hi niet,
Wat dat men haer doet, bekinnen,
Van wat zeden of van wat zinnen
Soe es, tote dien dat es ghedaen
Ende het niet weder en mach gaen,
8125 Hoe zeere dats berout den man:
Dan toecht soe hem dat soe can,
Hare costume ende hare sede,
Ende hare groete pijnlicheide,

- Die niet es leet, dinct mi hier bi
8130 Sot, dat hi ghehuwet si.
Goeder wijf, des sijt ghewes,
Diere min dan Fenix es,
Als ons Valerius doet oreonde:
Diere ¹⁾ minnen, te gheere stonde
8135 So vele hebben si te doene
Van zorghen in allen saysoene.
Min dan Fenix, bi minen hode,
Dincter mi, al segghiet node,
Of dan men vint rauwen wit,
8140 Hoe zeere si scinen ombesmit;
Die hem an sprake met onwerden,
Si soudense vriendelijke aneverden.
Ende daer bi met ²⁾ die kinnen wille
Menich wijf, lude ofte stille,
8145 Die goet sijn ende leeren kinnen,
Souker eer in die weerelt binnen
Dese voghelen, die ie vermane,
Ofte eenen zwarten zwane,
Euen ghereet eist hem beede.
8150 Weetti wat Iunenael seide?
Wie dat een reine wijf ghewint
Ga in den tempel, als hise kint,
Ende kniele voer Iupiterre,
Ende dan ga voert in Iuno's eere
8155 Ende offere eene coe guldijn:
Want meerre wonder mach niet sijn.

Fol. 49, c.

1, HS. *Diene*.

2) HS. *met*.

Ende daer omme moet men de quade minnen,
Sal menre eenighe lief ghewinnen.

Valerius hi adde rauwe

- 8160 Dat Ruffus, sijn gheselle ghetrauwe,
Huwen wilde ende seide:
Gheselle, dor der Gods wijsheide,
Werpt hu niet in zwijf bedwanghe,
Want hets eene quale die gheduert lange.

- 8165 Juuenaël bescrijft, die houde,
Te Postamuse die huwen woude:
Postumus, ghi wilt nemen 1 wijf!
En vindi niet, seght mi keytijf,
Wissen te cope, ofte coorden,

- 8170 Ende laet hu an een galghe vermorden?
Of en condi in gheenē dinghen
Van eenen hoghen torre springhen?
Of in een water vallen 4) laten?
Dat quame hu vele meer te baten.

- 8175 Selue de coninc Feroneus,
Daer wi ane lesen dus,
Dat hi die ghene was, die setto
Binnen Grieken die eerste wette,
Doe hi in sinen doot bedde was,

- 8180 Seidi sinen broeder, ghelooft das:
Broeder, ic so hadde mijn lijf
Behouden noch, en addie wijf
Noit ghetrauwet int leuen mijn.
Leonte vraechde, hoe mochte dat sijn?

Fol. 49. d.

4) HS. *wallen*.

- 8185 Hi seide: broeder, de manne alle
Die noit en laghen onder des wijfs valle
En weten niet de waerheit al te male,
Ende ghi sultse weten wale,
Als ghi daer toe sijt comen
8190 Dat ghi wijf hebt ghenomen.
Piers Abeliaert liet in sine lesse,
Maer zuster Heilewif, die abdesse,
Van Paradijs, sijn vriendinne,
En wilder niet comen inne,
8195 Dat hise ghenomen adde te wiue
Ende ghehouden te sinen liue.
Want die vrouwe, die haer verstoet
Wel, ende was van letteren vroet,
Soe woudem eastien met redenen goede,
8200 Dat hi hem van huwene hoede,
Ende prounet hem bi der-scrifturen
Ende bi redenen telker vren,
Wat dinghe dat huwelije ware,
Ende te houdene hoe zware.
8205 Oec dede hem de vrouwe goedertieren
Verstaen alle wijfs manieren,
Hoe goet datse nemmer scene;
Want wel so wiste de ghene
An haer zelnen wat de hare
8210 Wiste soe de waerheit openbare.
Maer minnen sone verboot so hem niet,
Soene wille wel dat soes pliet
Te draghene met wetenden zinne.
So dat hire niet so vaste inne

- 8215 En si no so onghemate,
Dat hi sine scole late
Ende oec sijn stunder varen.
Want soe seide hem te waren,
Datmen meer vrouwen pliet
8220 In minnen, diemen selden ziet,
Dan die men heeft tallen tiden,
Ende maect die gheliene meer blide.
Nochtan Pires die minde zeere,
Ende liets hier omme min no meere,
8225 Hine trauwetse te wine,
Ende was met haren liue,
Ende deetse vten cloestre gaen
Daer soe profes in adde ghedaen.
Daer na quam t onghenal
8230 Daer meester Pires zeere of qual,
Want hem worden bi waerheden
Sine ghegaden af ghesneden
Vp eenen nacht te Parijs,
Doe wart hi moene tSente Denijs.
8235 Daer na wart hi ghecoren die
Abot in eenen goeden abdie.
Doe dedi eenen cloester stichten
Beede met beden ende met ghichten,
Die vermaert was verre ende wide,
8240 Ende hietene Paradijt tien tide.
Daer maecte hi abdesse in
lonefrauwe Heilwinen, daer sijn zin
Vp adde gherust, ghelooft mi das,
Ende die te voren nonne was.

- 8245 Soe bescriuet selue dat,
 Die wile soe daer abdesse sat,
 Dat soe Pieres haren vriend hiet,
 Heere ende vader, ende anders niet.
 Ende dit was selsiene te verstane,
 8250 Die hare dine niet adde ane
 Ghesien ende hare affare gheweten,
 Hoe sone vader ende heere mochte heeten.
 Na dien dat ict noch verneme ¹⁾,
 Soe sreef soe noch an heme
 8255 Al sint dat soe abdesse was:
 Liene heere, gheloeft mi das,
 Al waert, dat selue de keyser quame
 Van Rome, ende mi oec name
 Teenen wiue, ende gaue sijn trauwe,
 8260 Ende maecte van al erdrike vrouwe,
 So addie lieuer zekerlike,
 Dat ie hiete ghemeenlike
 Huwe pute, hoet si onseone,
 Dan te draghene des keyzers crone.
 Fol. 50, b. 8265 Maer in gheloue niet bi mire zielen
 Dat noit zulke wiue gheniele,
 Die so wel naturen kinde;
 Ende sint nochtan dat si minden,
 So was haer arde leet der tranwen.
 8270 Maer adde Piers ghelooft der vrouwen,
 Sone es dan niet mijn waen,
 Dat hi inwelic adde ghedaen.

1) HS. *vernarr*.

- Huwelic es een quaet bant:
Also moete mi helpen de zant
8275 Sente Iulien, dies men rouet,
Als men goede herberghe souet,
Ende oec Sente Ledenaert,
Daer menich ghevanghene bi ontfaert.
In ware mi lieuer hanghen ghegaen,
8280 Dan ic huwelic adde ontfaen,
Hoe behaghel een ¹⁾ wif ic gheereghe,
Of hoe gheciert allen weghe.
Maer selp hu tkint Sente Marien,
Wat doen hu de cleeder van partien,
8285 Die soe costenlije sijn ende soe diere,
Ende diere ghi hebt in paer of viere?
Waer toe es goet die behaghelheide?
Hets eenrande verwoetheide.
Waer toe so staet mi te baten?
8290 Het ware mi vele lieuer ghelaten;
Want si letten mi in dien,
Als ic soude huwer vrienſcap plien,
Huwet ioyen ende huwer minnen,
So houden si mi so in allen zinnen
8295 So becommert, dat ic en can
Qualie toe comen dies ic began,
Ende ghine wilt legghen niet te rechte,
Maer wert hu met allen gheuechte,
Met aermen, voeten ende met beenen.
8300 Niet en weet ic wat mach meenen

1) HS. *end.*

- Anders dan mi dincket wel,
Dattu niet behaeght mijn spel.
Sauons, als ic bi huwen liue
Slapen ga, als man bi wiue,
8305 So ontleedi hu al te male,
Ende hu en blijft, dat weet ic wale,
An noch omme dat no dit
Sonder eene laken huue wit,
Die hu maer dat hoeft en decke.
8310 Die cleedre hanghen vp die recke,
Ende laetse toten daghe verwayen
Ende in de lucht altoes blayen.
Nu besiet wat si mi vromen:
Sdaeghs laten si mi niet tu comen,
8315 Noch snachts doen si mi gheen bate.
Ay ondanc hebbie, of ict dan late,
Sint si mi en doen gheen profijt,
In salse in corter tijt
Vercopen of te pande legghen,
8320 Al soudijt c waerf weder zegghen.
Ware oec yeme[n] die seide dat,
Dat ne gheen dinc en steet bat
Vrauwen, dan doen seone zaken,
Want sise vele seone maken.
8325 Dat segghie emmer dat loghen si.
Nu hoert die zake, waer bi
Die dinc, die seone se ende wit,
Eist lelye, of rose ombesmit,
Of cleedre van seone ziden:
8330 Die seoneheit blijft tallen tiden,

In haer zeluen mach men scauwen,
Die scoenheit en blijft niet den vrouwen,
Dat segghic hu al in goeden moede.
Ic wilde wel dat ic verstoede:

8335 Bezieet eene kemeney hart,
Onghescepen ende zwart,
Chierse met sidinen cleedren wale
Ende met scoenre paruren al te male,
Sone sal te scoenre wesen niet

8340 Diese zonder die parure ziet,
Al sijn si behaghel int aenscauwen.
Aldus pareren hem de vrouwen
Om te makene de mannen blint,
Anders en scoensi niet i twint.

8345 Maer die sijn oghen adde also goet
Ende also claer alse linx doet,
Mantel, no roc no ander cleet
En ¹⁾ decketse met eere saerge ghereet:
Al dore die cleedre al te male,

Fol. 50. d

8350 Hoe dicke soe ware ende hoe wale
Ghecleet, leidire an mere.
Want Boetius, die clere,
Ende oec Aristotiles
Segghen ons, so wat dinghe dat es

8355 Dat men linx toghet vore,
Dat ziet bander siden dore.
Noch segghic hu, wildijt weten,
Dat groet orloghe ende vermeten

¹⁾ HS. *Ende*.

- Es altoes tusschen desen beede,
8360 Dats Scoenheit ende Reinichede.
Dese so sijn tallen tide
Onderlinghen in zwaren stride,
Dat deen den andren niet en laet
Voet lans, daer hijs begaet.
8365 Maer Reinicheit, dats waer,
Ende hare partie hebbent te zwaer;
Want soene can niet wel striden,
Ende dander gaet hare in allen ziden
Toe met groeten onghemake,
8370 Ende dan laet Reinicheit hare zake.
Want Ledicheit, hare cameriere,
Comt oec toe, dats haer maniere,
Die haer met rechte dienen soude,
Ende iaechse met ghewonde
8375 Vte haren heyghenin huse daer,
Dan es hare so zwaer,
Dat soe hare vrauwe soude verbemen,
Mocht soe, of anders tlijf nemen.
Dns heuet tachter Reinichede,
8380 Alsise assailgieren bede
Ende haer gaen toe in allen ziden,
Moet soe vlien ende laten liden.
Al ad soet ghezworen diere,
Soe moet laten in diere maniere:
8385 Want haer worstelen mach niet dieden
Ieghen die macht van hem lieden.
Geonneert werde Ledicheide,
Dat soe nie vp Revnichede

- Orloghede dus, al zonder noot,
8390 Tusschen themde ende tlee[s]ch al bloot.
Sone lecht haer maer de mesquame,
Daer soe of heuet de name.
Scoenheit es oec te lachterne mede,
Dat soe den raet niet en dede
8395 Dat goet pay[s] tusschen hem ware,
Want en ghebreeet maer an hare.
Ware soe houesch, vroet ende wijs,
Soe daet, want het waere haer prijs;
Want wi vinden ghescreuen dus,
8400 In den sesten boucken Virgilius,
Daer hi van Sibilen vermaent,
Dat hi wel weet ende niet en waent
Dat noit verdoomt wijf vp erdrike
En was, die haer hilt reinlike.
8405 Daer omme segghie hu, gheloeft das,
Dat noit gheen wijf en was,
Maer pareerde soe haer daghelike
Emmer heuen behaghelike
Ende in spieghels sach na dat,
8410 Om haer te pareerne bat,
Dat soet elre bi hiet dede,
Dan soere mede Reinichede
Orloghen wilde hunt haren lande.
Reinichede heeft vele viande:
8415 In cloestren ende in abdien
Hebben si hem met partien
Ghezworen ieghen hare te male;
Hoe vaste ghesloten ende hoe wale

- Si sijn, si hatense nochtan al.
8420 Ver Venus soe heuet tghetal,
Want si doen haer manscap alle,
Sine peinsen van gheenen mesnalle.
Groeter behaghelheit si plien,
Ende dats omme dat, als wise sien,
8425 Dat wi dan sullen van binnen
Ontsteken sijn met hare minnen.
Hier omme gaen si behaghelike
Achter straten moylike,
Om dat si besien willen den man,
8430 Ende weder bezien si[jn] van hem dan;
Maer te waren si soudens hem ontien,
Vp dat mense niet en woude bezien.
Maer zekerlike, verstaet mi bloot,
Dese wijf doen lachter groot
8435 Gode met groten ommaten,
Dat si hem niet ghenoeghen laten
Mettier scoenheit al haer leuen,
Die hem God heeft ghegheuen;
Maer draghen Eierheit menichfont,
8440 Bont, grau, zeluer ende gout,
Hoede van bloemen, om haer scoenhede
Ende houerde te driuen mede,
Daer soe mede achter straten gaet.
Hare es vtermaten leet
8445 Dat God, onse heere van hemelrike,
Nie maecte van scoenheden hare ghelike,
Ende verbelghenre mede Gode
Ende werken ieghen sine ghebode.

- Sonder twifel ic lachterne zeere
8450 In menighen man in menighen heere,
Dat si hem met behaghelheden
Scoenre vele willen bereeden
Danse heeft ghemaect God:
Sekerleke die dinet mi zot,
8455 Maer dat latic varen al.
Ic prise voer groet gheual,
Dat mi God behouden woude
Ieghen reghen ende ieghen coude,
So dat mi dat niet en deerde.
8460 Een graen eleet, dat mi werde
Wint, haghel ende reghen,
Prijsdie also zeere in allen weggen,
Alse oft ware i roet scaerlaken;
Maer ghi die wilt maken
8465 Die goede cleedre sabelijn,
Scaerlakene mantel of ermerijn,
Die hu slepen achter straten,
So dat ghi die lieden ghelaten
Niet en cont neuen hu gheliden
8470 Voren, achter no bezide,
Ghine stuuft hem doghen al vul mouden,
Desen cost so moetic houden.
Maer snachts, als ic hem ghegaen
Slapen ende huut hebbe ghedaen
8475 Mine cleedre, ende dan ghi
Ligghen comt daer bi mi,
Ende ieghen hu speelde gherne,
Pijndijs hu altoes te werne.

- Ghi maect hu zicc ende croent mede.
8480 So vele maectijs, dat mine lede
Vercoelen ende ic ligghende bliue,
Dits die nature van huwen liue.
Maer arde zeere wondert mi,
Wele dat hu ghelaet dan si,
8485 Also comen in hu ghelede
Dese ribaeude, ende metten cleede
Houden, ende dan met hem gaet,
Of ghi hem toecht al sulc ghelaet
Ende sulc vernoy ende sulc verdrach,
8490 Als ghi mi toecht nacht ende dach.
Maer neen ghi! ghine sijt niet so cranc,
Ghi gaet met hem al mekende sanc
Ende al springhende, dats hu maniere,
In die bossche ende in die riniere,
8495 Met huwen onwerdegghen putiere,
Die dat hebben van maniere
Dat si dese ghehuwede vrouwen
Leden met hem, te haren ranwen
Achter bossche den dan of slaen.
8500 Ende dan so segghen si zaen,
»Ondanc hebs die vilein wi hot,
Die so ialous es ende so zot«:
Tveesch es nu den wulnen ghegheuen
Entie beene sijn den honden bleuen.
8505 Dese scande die mi es ghesiet
Es bi hu, ende bi el niet.
Gods at hebbe hu quade vel,
Vule vrouwe, dat ghi so wel

- Leent hu lijf den pautenieren,
8510 Dat so vul es van manieren.
Achaermen! Bi al desen
Doedi mi in doerdine wesen
In Sente Arnouds broederscape,
Daer menich ongheuallich enape
8545 Mede in es ghegaen,
Die huwelije heeft ghedaen;
Want van ɱ, die ic meene,
Esser come binnen eene,
Sine doen hem allen spelen spel,
8520 Die wile sire toe doghen wel;
Ende als sire toe en doghen nemmeer,
Sone adden si den wille noit eer
So goet so si hebben ɱv.
Juenacl seght, dat segghic hu,
8525 Die wel spreeet van desen ambachte,
Dat ne gheene zonde so sachte
Noch minder dan dese en si,
De wiue houdenre hem an bedi.
Want hem hare nature hiet,
8530 Ende hare herte, wats ghesciet.
Es in dien, dat verstaet,
Altoes te doene nā quade quaet.
Men heeft ghesien huwelic liede
Dat hem dunelic ghesciede,
8535 Dat si bi haren stiefsonen laghen
Ende maecten naghemaghen,
Broedere ende kindere teenen male,
Dit en voechde te rechte niet wale.

Fol 50, d.

- Alle winen die sijn puten,
8540 In darfer niemen buten sluten,
Of in woerden of in wille,
Hoe zeere dat si zwighen stille.
Dit voerdeel hebben allen wijf,
Hets hem te doene harde stijf,
8545 Hier of te keerne teenighen daghen,
No dor steken no dor slaghen,
Maer scande, so doet hem laten,
Dat sire hem of ghematen.
Maer zeker sijts, diere of duren
8550 Ende breken hare naturen,
Die van complexien in hem si,
Sijn wel werdech, gheloues mi,
Alles goets ende alre eeren,
Ende haren wille in dogheden keeren;
8555 Want vten wille met eenighen dinghen
Machmense arde qualije bringhen.
Dit willic laten varen al gader;
Maer God, hemelsehe vader,
Wat maghic doen met desen ribauden,
Fol. 52, a.
8560 Die mi daghelijcx assaenden
Ende doen hebben zwaren moet?
Dreeghicse, waer toe eist goet?
Sine ghenen om mijn dreeghen niet.
Vochtie ieghen hem oec hiet,
8565 So mochten si mi lichte verslaen,
So ware mi te vele mesdaen.
Want si sijn in quaetheden stout,
Si sijn ionc ende ic bem hout;

- Hare ioecht, die ontsteese so zeere,
8570 Dat si wanen wesen heere,
Ia Roelant ofte Ercules,
Ia Samsoen, dies sijt ghewes.
Hercules, die was nochtan
Een die scoenste ende die stereste man,
8575 Die men in die weerelt vant.
Hi verslouch met sire hant
XII wonderleke diere,
Die wonderlike adden maniere;
Maer dat dertienste en conste hi
8580 Niet verwinnen, gheloues mi.
Dat was Dianira, sine amie,
Nie en consti verwinnen die.
Sone heeftene ter doot ghepijnt
Met eenen hemde ghevenijnt,
8585 Dat hi hem warp in eenen viere
Van pinen, ende verberkede seiere.
Dus bleef doet de sterke degghen,
Die menighen kempe adde verslegghen.
Ende Sampsoen, al diere ghelike,
8590 Hi bleef doot zwaerlike
Onder die Philistiene wreet,
Om dat hem Dalida of sneet
Sijn haer: want alst was bescoren,
So addi sine cracht verloren.
8595 Hier bi doe ic zotheit groot,
Dat ic mi pine teenigher noot
V te castiene altoes biet.
Want als ghi huwe ribaende ziet,

- Suldi hem ouer mi claghen,
8600 Dan maghie lichte werden verslaghen,
Fol 52. f. Mijn hoeft ontwee of mine aermen.
Ay lacen, owi wachaermen,
Dat ic hu nie met oghen zach!
Dat was mi i drouue dach,
8605 Dat ic dus daer omme moet leuen!
Bi Gode, ic duechte, ic sal hu gheuen
Noch soe groete zware slaghe:
Huwe ghebure noch huwe maghe
En sullen hu ghehelpen connen.
8610 Maer, lacen, als ghi mi sijt ontronnen
Ende comt onder hu putiere,
Ende hu smeecken, dats haer maniere,
So sijn si meester ende heere van hu,
Dat ic met rechte soude wesen nv,
8615 Die hu voede, scoie ende cleede;
Maer ic ne bem te minen leede.
Maer dese ribaude mindi zeere,
Die hu niet en doen dan onneere,
Die hu nemen hu goede name,
8620 Dies ghi hebt cleene scame.
Also ghi te gader sijt gheleghen
Ende hebt arem om als ghesleghen,
Dan segghen si hu groete minne,
Daer si lettelt hebben inne;
8625 Want achter hu so eist vte,
Ende heeten hu quade dierne ende pute.
Waendi om de ioye van huwen liue,
Of van eenen anderen quaden wine,

- Dat si daer omme huwes gheren?
8630 Neen, si niet, si maken haer sceeren
Met hu, ende met huwer ghelike,
Die hem dinken wesen rike,
Ende blinen an hu om die inwele,
Die ghi hem gheeft te haren deele.
8635 Gordele, borsen, vingherline
Ende goede vetselen guldine.
Waendi, dat mi niet en dert
Dat tmijn vaert dus in der wert?
Jaet, en tranwen, dat weet wel!
8640 Maer als ghi gaet daer es spel,
Eist te danse of tanderen spele,
Dan draechdi cleedren an hu vele,
Ende thooft bewaert ghelije eere puten. E. 5. 5. 6.
Wanneer dat ghi comt buten,
8645 Ende chapele met guldinen spaerken,
Die wert sijn te lx maerken,
Dat ic hu ghecocht hebbe al.
Hier bi es mine bliscap smal,
Dat ghi dit moet antieren
8650 Ende ies niet en can verweeren.
Nv seght mi, waer toe sijn goet
Die garlande, die ghi doet
Vp hu hoeft te menigher stede
Entie guldine huven mede,
8655 Die scone eamme van ynore,
Entie spieghеле, goet ter core,
Entie saphеле, wel gheraect,
Entie crone, van goude ghemaect,

- Beset met ghesteente diere,
8660 Robine, mirauden ende saphiere?
Ende wat so vromen mi doch
Dese gordele, die ghi hebt noch,
Entie ghi draecht al den daech,
Ende daer so vele of coste tbeslach?
8665 Al dese behaghelheide groet,
Also helpe mi Sente Benoot,
Sal ic vercopen binnen in daghen,
Hoe zeere ghi weenen mooght of claghen,
Ende nemmeer hu laten ter noot.
8670 Dan eenen roc ende 1 sorcoot
Ende eenen douc van grouven webbe,
Ia van den groufsten dat ic hebbe,
Ende eenen riemen van witten ledre.
Hu sorcoet sal sijn sonder vedre,
8675 Ende oec sal ic hu maken doen
Twee groete ghebonden scoen
Van minen alre houdsten hosen:
Dan suldi eerst sijn vercoren
Van desen ribaenden, die hu volghen
8680 Ende dat mine gherne verzwolghen.
Maer nu seght mi, dies ic hu vraghe,
Die cleedre, die ghi nu in sondaghe
Daet an, doe ghi ten danse ghinet,
Van wien dat ghi die ontfinet?
Fol. 57. d 8685 Van mi sone quamen si hu nie.
Ghi seit mi, dat hu gaf die
Hu vader, ende zwoeret mi zeere
Bi Phildeberte ende bi Ludomere.

- Dat hise hu gaf, om dat hi wonde.
8690 Dat ic mijn ghelt sparen soude.
Maer dat sijn loghelike saghen,
Bi mire zielen, ic sals vraghen!
Maer wat soude mi helpen dat,
Hu moeder, die quene, die Gods at
8695 Hebben moete vp hare lede,
Soe heeft met hu te menigher stede
Gheweest, soe souts lien al.
God, die ghene haer ongheual!
Die quade, honde, verleeftde pute,
8700 Die hu so dickent leedet hute
In pelegrimagien, in bedenaert,
Soe wille hu houden na haren aert
Ende leeren hu van haren spele,
Dies soe heeft ghepleecht soe vele.
8705 Ay mi, men moet al vergheten!
Menich hont so heeft ghebeten
An haren staf in menich doorp:
Maer nv laet soes v den worp
Ende leet hu harentare te stiere,
8710 God verberrentse metten quaden viere!
Ghepareert ende bereet al,
Ghelije eenen orse, dat men sal
Vereopen ende ghetesuwet steet.
Aldus sidi, alsoe gheet
8715 Daer soe hu leet te huwen putieren!
Helpe hoe maghiet ghenieren,
In sloughe hu al te stiekelineu,
Dat hu mochte al hu lenen seinen.

- Dan gaet, gheselle, dan weet wel,
8720 Die wantrauwel dorper fel,
Ende ghegrijpse in dat haer
Ende treece daer bi, hier ende daer,
Achter huse ende daer hute,
Ende gheuet haer menighe clute
8725 Ende kerijt met hare den neren.
Al haer onschuldeghen ende haer zweeren
En can haer niet te staden staen.
Hine gaetse toe so zeere slaen,
Dats haer werdet al te mele.
8730 Dan laet soe huut gaen haere kele,
Ende roupt, wat soe gheroupen can:
»Helpe, helpe,« ouer haren man.
Dan comen die gheburen toe,
Diese scieden, wisten si hoe.
8735 Dan scieten si in den noot
Ende nemense hem met pinen groot,
Doch honden sise ouer zod beede,
Wie dat daer comt ten ghesceede.
Ende wanneer die vrouwe verweet
8740 Tfernoy, dat haer ouer gheet,
Ende tgroete leet daer soe in si,
Dan wilde soe wel, gheloenes mi,
Dat hi ouer zee ware
Ia ende also verre van hare.
8745 Want voert en mach soene niet minnen,
Soe wilde wel in allen zinnen,
Dat hi hinghe bi eenen drade
An die wolken, wat hare seade:

- Hare en rouet wat soe ane gheet.
8750 Slaept hi met hare, God weet,
So set hi sijn ¹⁾ lijf ter anonturen:
Want soe peinst te menigher vren,
Dat soene dode, want haer en rochte
In wat manieren dat wesen mochte,
8755 Of vergheuen, ofte steken doot.
Want wat eenen wine comt int hoot,
Dat wille soe doen al te hande,
Sone prijst daer voren eere no seande,
Soene vulende hare quade were.
8760 Ons beschijft Valerius, de clere,
Dat twijf sonder conciencie si,
Want wat soe gheart, ghelones mi,
Es behendech ende quaethede
Ieghen vriende ende viande mede.
8765 Gheselle, die zotte man keytijf,
Die dus den wulnen leuert sijn lijf,
Ende vul ialousien es,
Hi bedruet, dies sijt ghewes,
Onder hem sijn wijf te zeere,
8770 Ende wille altoes wesen heere,
Ende wilse niet laten wesen vrouwe,
Ghelijc hi gheloofde, doe hi tranwe
Hare gaf, dat si hem souden
Altoes heuen ghelike houden.
8775 Hi als gheselle, ende soe als gheselline,
Ghelijc alse tranwe henet ioue,

F. 1. v. 1.

1) HS. so haer.

- Sonder meester ende heere te sine:
Dan leuen si sonder pine.
Maer als hi wille heere wesen,
8780 So comt dese onspoet toe gheresen.
Dat hare wanhaecht alte zeere
Altoes te heetene heere.
Minne en mach daer niet duren,
Daer die man tallen huren
8785 Willen heere gheheeten wesen.
Minne en mach niet dueren in desen,
Want soe es ghelije van hedelen zinne,
Ende sonder houerde es de minne.
Waendi, dat niet en deert zeere
8790 Den vrouwen te heeten heere,
Hoe scone hi si, hoe wel gheboren,
Den ghenen, dien si te voren
Moghen ghebieden, ende diese hiet
Vrauwe altoes ende anders niet?
8795 Hadsoe ghewilt, hi hadde ghespronghen
Met eenen woerde of ghesonghen;
Maer als hise heeft al stille
Ghetrou, ende te sinen wille,
Daer hi te voren omme qual,
8800 Wille hi sijn haer meester al,
Ende wille, dat soe hem diene,
Wien hi so plach tontsiene,
Ende rekeninghe dan doe
Van sine[n] goede spade ende vroe.
8805 Dan hont hise cort, ende wille niet
Dat soe gaet, daer soe iemen ziet,

- No te spele, no te danse.
Dan dinct der vrouwen hare cause
Seere ghewisselt in dat spel,
8810 Ende peinst dan in haer herte el;
Want sone weet an wien ghetrauwen, Fol 54. r
Dies soe es beuaen met rauwen ¹⁾;
Want haer man wilse slaen,
En ²⁾ es soe hem niet onderdaen,
8815 Ofte en doet al sinen wille:
Minne es daer onlanghe stille.
Maer, gheselle, die sonder bant
Sijn, ende sonder dienst int lant,
Die moghen hebben weeldichede:
8820 Sine gauen niet hare vrihede
Om al tgout van Arabie,
Noch namen bouen hem meestrie.
Wat souden si doen metten goude?
Al waert dat ment vereopen woude,
8825 Si souden copen ander waeruen,
Daer si in ander lande met varen
Souden, diewile in ompayse,
Die in haer lant altoes zijn ayse.
Men wiste van gheere vaert
8830 Eer Jasoen te rade waert,
Want hi wilde halen guldiyn vlies
Ende dede maken, wiens verwies,
Scepe, diene in de zee vueren,
Die men niet tote dier vren

1) HS. *trawuen*.

2) HS. *End*.

- 8835 Hadde zien varen in die zee.
Neptunnuse was te moede wee,
Die van der zee es conijne,
Ende waende wel, in waerre dinc,
Dat hi soude sijn bestreden.
- 8840 So waende oec in waerheden
Triton ende Toris tier stede,
Ende alle sine dochteren mede
Waenden wel verraden wesen
Om de scepe, die in de zee besen.
- 8845 Entie si noyt adden ghesien,
No vernomen, tote dien.
Maer vordien, alsie seide,
Wiste men niet van scepe gheleide:
Die lieden vonden in haren lande
- 8850 Wat si wilden al te hande,
Want si waren alle rike
Ende onder minden hem natuerlike;
Van goeden lenene waren die,
Ende minden sonder eerscapie.
- 8855 Niemen en andren twint
En was ghereet, als men kint,
Eer Baraet quam int lant
Ende Houerde, die de Quaetheit vant,
Nijt ende Ghierichede
- 8860 Ende alle die quade zonden mede.
Die hem ter hellen liete[n] dalen
Ende Aermoede daden daer hute halen.
Dat noyt noch toe en wart ghesien.
Maer gonneert quam, het quam mettien.

- 8865 Aermoede, dat es waer,
Brochte met haer mede van daer
Dieften, hare lieue kint,
Dat soe zeere de moeder mint,
Dat wech gaet bi nachte stelen,
8870 Ende laet hem bi sire kelen
Hanghen. Het heeft so vele trauwen
Om te succoersene siere vranwen;
Dan en can soe hem ghehelpen niet,
Al waest dat soe heme riet.
8875 Slauenie, dies sijt ghewes,
Die goddinne van den dienen es,
Ende haer beraet deet ende wacht
Altoes metter doncker nacht.
Want sine dorren haer daet niet baren,
8880 En si, dat sire mede bevaren
Werden, ende het si gheprouft:
Dan eist tijt dat mer omme drouft,
Als die coorde es om die kele,
Dan berout hem eerst vele.
8885 Aermoede heeft Ghiericheden bracht,
Die in de weerelt heeft grote macht.
Want Ghierichede heeft ghedaen
Dieken menighen man verslaen,
Ende ghemaect menich orloghe
8890 Tusschen conine ende hertoghe.
Borghen doet so maken, ende steenen groot,
Dies si en hadden gheenen noot,
Vp dat Ghiericheit en dade,
Die altoes eens anders seade

- Fol. 54 a. 8895 Gherne siet, ende sine bate,
Die doet maken menich ghesate
Ende gaderen gout ende scat:
Gonneert werde, die vp brochte!
En trauwen men gaue hier vp niet
- 8900 Vp dese vileine, die men ziet,
Eenen coperinen bottoen,
En daet, dat si hem minnen doen,
Dese edele ioncfrauwen ende dese scone.
Die met eeren draghen crone
- 8905 Mochten met wel gheraetheden
Van doochden ende van edelheden,
Om haer ghelt dat si hem gheuen;
Het sal mi deeren al mijn leuen
Ende heeft ghedeert, dat edel wijf
- 8910 Om ghelt vercopen moet haer lijf.
Wel radie na minen moet,
Dat emmer een enape vroet
Sulke const ende ambacht leere,
Heefti noot, dat hire toe keere,
- 8915 Daer hi hem ende sine vriendinne mede
Gheneeren moghe telker stede,
Als si van node sijn verladen,
Want minne staet nv niemen tstaden.
Oec riedic elken man wale,
- 8920 Dat hi hem hilde an de tale,
Die ic hu nv hier sette inne:
Vername hi an sine vriendinne
Of an sijn wijf teenigher stonde.
Dat soe elre minnen begonde

- 8925 Ende vereore ander lief,
Of adde ghecoren na haer gherief,
Daer omme en sal hise lachteren niet
Of seelden, wat sijns ghesciet,
Ende saelt houeschelike ghedoghen.
- 8930 Al ware oec, dat hijt met sinen oghen,
Daer hi quame teenighen daghen,
Haer scamelike ligghen saghe
Met haren vriend int grote quaet,
Nochtan soudi, dat verstaet,
- 8935 Sine oghen keeren elre waert,
Ghelije eenen houde papelaert,
In dier ghelike dat si niet
En wisten, dat hijs wiste hiet.
Ende sent haer oec yemen brief,
- 8940 Eist mach ofte ander lief,
Dies en soude hi oec niet lesen;
Liete soet, dat mochte wesen.
Hine soude te gheere tijt begheeren
Dinc te wetene die haer soude deeren,
- 8945 Of ieghen haren wille gaen,
Noch haer verholenheit willen verstaen.
Maer laetse gaen, daer soe wille,
Men dwinghese niet te sitten stille:
Come, alsoe wille, ende ga,
- 8950 Ende anders en vragher niet na,
Want die beghert alle gherieue,
Eist van wiue, eist van lieue,
Hine salse niet te nauwe dwinghen.
Ic segghe hu in waren dinghen:

- 8955 Die sijn lief hout met bedwanghe.
Die minne mach niet duren langhe.
Men sal oec desen vrouwen
In gheerande zaken mestrauwen,
Hoe wel men waent die waerhede,
8960 Of weet oec die zekerhede.
Maer hi mach wel segghen te waren
Te hem, die hem bringhen niemaren,
Dat si doen hare quaethede zeere;
Want hine sach, bi onsen heere.
8965 Nie wijf vp erderike so reene
Van lichame, also es alleene.
Oec en sal hise niet verdriuen,
Om dat soe hem sal te vriende bliuen
Ende soene minnen soude te meer;
8970 Want het ware 1 verloren keer.
Want wi sijn wijf tslane beghint,
Om meer te sine van hare ghemint,
Slacht den ghenen, die sine catte
Slaet, ende roupse weder na datte,
8975 Om te bindene ende te vane.
Aldus betert 1 wijf van slane:
Want mach hem de catte ontspringhen,
Sone comt weder niet int hinghen.
Fol. 54. c. Verspreectene dat wijf oec mede,
8980 Verdraghet wel, dats vroethede,
Ende segghe, dat hi ghedoghen soude
Slaghe van hare, vp dat so woude,
In dien dat hi in eenighen sinne
Verdienen mochte hare minne.

- 8985 Comt oec die zake dat hise slaet,
Bi gramseepen, die hem ouer gaet,
Ofte dreeghe, ic rade hem dat:
Eer hi hiet ga van der stat,
Dat hi haer spele dat spel van minnen;
8990 Ander sins mochte soe ghewinnen
Eenen anderen vrient dien so vercore,
Dan so verlort de ghene van vore.
Dit ware aermer lieder recht,
Die altoes moeten wesen knecht,
8995 Om dat sijn hare ghiften smal.
Een arem man, die minnen sal,
Moet emmer vroedelike minnen,
Ende oemoedelike sal hi ghewinnen
Eenighe bliscap ende spel.
9000 Maer rike man, hi mach doen wel,
Die de ghiften heeft ghereet,
Want men hem node ontgheet.
Ende wille hise laten seluen mede,
Hi verkiесе teer ander stede.
9005 Maer emmer so verhoede hem dat,
Mint hi teere ander stat,
Datti niet ghene sire nienwer vriendinne
Eenighe dine, die dander moghen kinnen,
Eist broke, capeel of gordelkijn,
9010 Doucken, borsen of gordelkijn;
Want het soude haer zeere meshaghen,
Alsoet saghe eere andere draghen.
Ende emmer voerwachte hem een man,
Die andere minne nemet an.

9015 Die nieuwe en late in gheenen zinne
Comen, daer sine ander vriendinne,
Die eerst te hem te comen plach:
Want daer en ware an gheen verdrach.
Vp datse deerste vonde daer,

9020 Daer en rese een orloghe zwaer.
Want nie en wart baer so wreet,
Dien men met honden an gheet,
Noch so vreeselijke de lewinne
Die men iaecht in allen zinne:

Fol. 51. d.

9025 Noch serpent oec so ghebert,
Als men tert vp sinen stert,
Also doet een wijf, die vinden can
Eene nieuwe vriendinne bi den mau,
Die te voren haer vrient was.

9030 Dan werpt so hute, ghelooft mi das,
Vlamme ende vier, dan es dat wijf
Ghereet te gheueene ziele ende lijf.
Ende en es te prisene niet,
Dat mense beede te gader ziet;

9035 Ghevallet oec, hi smeeke zeere
Die eerste, dat es wel sijn eere,
So dat de andere wech ga,
Ende spele der eerster tspel der na
Van der minnen, dat zoete spel:

9040 Ende es soe hem oec dan te fel
Van woerden ende te puedersam,
Dan sal hi zweeren, dat soe quam
Te hem sijns ondanx zeere,
Ende dat hem en gheschiede noit eere,

- 9045 Ende nemmermeer soude ghescien.
Ende mochtise oec weder zien
Die quade, vernoyerde vrouwe,
Hi wilde wel, bi siere tranwe,
Dat soe haer doghen hute stake,
9050 Of horte soe, dat hare therte brake.
Met dus ghedaenre smeekaerdien
Moet hi an gaen sire amien
Sonder laten ende verdr[i]eten,
Ende moet haer thoot vul loghen ghieten.
9055 Oec sal hise helsen ende eussen mede,
Ende spelen haer al daer ter stede
Dat spel der minnen, eer so keere;
Anders en werdet nemmermeere
Van haer vergheuen sonder seeeren,
9060 No dor smeeken, no dor zweeren.
Oec radie elken zekerlike,
Die nu minnen vp erderike,
Dat hi in gheen en zinne
Hem beroeme van siere vriendinne,
9065 Want menich heeft hem beroemt,
Die van Gode ¹⁾ moete sijn verdoemt,
Valschelike om te hebben de name,
Dien oughereet es de lichame:
Al leet soe moet hem ghescien!
9070 Ic wane, noit en was ghesien
Quader zonde, nu quader daet,
Dan roem die an minne gaet:

F. 1. 55. v.

1) HS. *Goede*.

- Want minne wille sijn verholen
Ghelije den dief die heeft ghestolen,
9075 Enne ware oft een man seide
Sinen vrient in heimelicheide,
Diet alsoe gherne heelt als hi,
Dien mach hijt segghen, gheloues mi.
Werdt oec ziec eens mans vriendinne,
9080 Hi sal hem pinen in allen zinne,
Hoe dat hi bi hare moghe wesen,
Hare sals ghedincken, ware soes ghenesen.
Om hare so sal hi oec weenen,
Ende ghelouen al teenen
9085 Bedeuaerde verre ende lanc;
Dies sal soe hem weten danc.
Cussen sal hise met weenenden oghen,
Entie laten niet verdroghen.
Hi en sal haer oec gheene spise
9090 Gheuen, sone si zoete van prise,
Noch haer begherte niet verbieden,
Wat rade soes heeft van andren' lieden.
Hi sal oec nieuwe dromen ve[i]nsen
Entie al vul loghenen peinsen.
9095 Hi sal segghen: daer hi lach
Vp sijn bedde, doctem, dat hi sach
In sinen drome eene zoete zake,
Noch wel in drome, noch wel in wake:
»Mi dochte dat ic was ghegaen
9100 Vp mijn bedde ende adde beuaen
Hu, vrouwe wel gheraect,
In minen aerme, al moeder naect,

- Den nacht toter morginstont,
Ende ghi waert weluarende ende ghesont.
9105 Alse ghi, of God wille, sult sijn zaen: F. 1. v. 13.
Ende dan sijn wi vp ghestaen
Ende ghinghen in eene praerie
Spelen alleene, wi twee.
Daer wi adden feesten vele
9110 Met zothen en met spele.
Dus ghedane loghene groot
Sal men hem vnl ghieten thoot.
Vrient, nu hebbic hi gheleert al.
Hoe men een wijf houden sal,
9115 Beede ziec ende ghesont,
Die hare minne wille, talre stont.
Want lichtelike weet te vore,
Heeft men hare gracie verloren;
Want i wijf es, dat yerstaet,
9120 Langhe te houdene also quaet,
Dier wille men niet al en doet,
Als te houdene es in eene vloet
Die ael met sinen sterte
Hoe scone ghelaet ende gheberte
9125 Soe toghet, of hoe scone feeste,
En eist dan niet wel eene beeste
Van wel wonderliken zeden:
Ens nemmer morghin alse heden
Met hem, so wankel sijn si.
9130 In hem es gheene tranwe, ghelones mi.
Dit en segghe ic om de goede niet,
Dien men altoes doocht pleghen siet.

Die sijn vast simpel ende reene.
Maer diere en vandie noit eene.

- 9135 Ia dat es van minen rade,
Dat ic noit vant wijf ghestade.
Wilddi hu pinen ende maken moede
Om te soukene eene goede,
Ende ghise dan mocht ghevinden,
9140 Dan so soudi hu gheninden
Ende nemen die, want, bi mier trauwen,
Ghi sout dan hebben euere van vrouwen,
Ende eene alleene sonder ghelike.
Maer hoet hu, dat soe daghelike
9145 Teenigher stat en ga niet,
Daer soe haer moghe beiaghen hiet,
Of daer mense an souken moghe,
Want dat ware dat hu niet en doghe.
Maer eer ic ende mire redenen make.
9150 Willic hu segghen eene andre zake.
Cortelike elkere maghet.
Die te minne hu behaghet,
Weder soe seone of leelic si,
Die hout ouer goet, dat radic di,
9155 Entie dincke hu wesen vroet.
Want die leghet sinen moet
An eenighe ioncfrauwe in eeniger wise.
Hets wel recht dat hise prise:
Want en es in erderike
9160 Wijf so helich zekerlike,
Noch so zumer van lichame,
Vp dat soe heeft vrouwen namen,

- Es soe in cloestre, of daer buten,
Of die men mach so vaste sluten,
9165 Es soe hout of ione mede,
Maer hoort so prisen hare scoenhede
Ende hare ghedane teenigher stede,
Sone heues in hare herte delijt:
Hoe leelije dat soe si nochtan.
9170 Hier bi salse prisen ele man,
Ende zweeren dat soe scoenre si
Dan eenighe es verre of bi,
Ende soe sals ghelonen lichtelike.
Want en es wijf in erderike,
9175 So leelije, dat weetie wale,
Haren dinket al te male,
Dat soe van elken die se kint,
Werdech es te sine ghemint.
Aldus sullen die enapen houden
9180 Hare vriendinne ombescouden,
Ende niet lachtren hare zothede:
Dats eene grote wijshede.
Nemmermeer en rouket wijf,
Hoe onsalech of hoe keytijf
9185 Haer vrient si, of hoe onghedeighen,
Daer soe hare herte heeft an ghesleghen.
Hier bi so salse i man prisen
Ende lachtren in gheere wisen.
Wat so wille, dit of datte.
9190 Want soe es, alse de catte
Die bi naturen muse veet,
Diet hare verbiet, so heeftem leet;

- Dus haet i wijf, lude ende stille,
Die hare verbiet haren wille.
- 9195 Aldus, gheselle, van' huwer Rosen,
Die ghi saecht so scone bloesen,
Alse ghise hebt tuwaert al te male.
Also ghi noch hopet wale,
So houtse wel, dat radie hu,
- 9200 Als ic hu gheseit hebbe nv.
Want dan hebdi zekerlike
Eene Rose, diere ghelike
Men niet en vonde in xii steden
Dan daet in die weerel meden.
- 9205 So scone es soe, so wel ghemaect
Ende daer toe so wel gheraect.»
Als mi aldus mijn vrient
Van goeden rade adde ghedient,
Want sine redene ende sine tale
- 9210 Behaghede mi luter maten wale,
Met desen quamen met ghemake
Soete Ghepeins ende Soete Sprake,
Ende ghinghen beede bi mi staen
Nie sidert, dats sonder waen,
- 9215 Ende lieten si ghenesen minen sin,
Maer niet en brachten si met hin
Soete Ansien, dats mi te lanc.
Nochtan wistis hem ghenen ondanc,
Want ic weet wel in waren dinghen
- 9220 Dat sine niet consten ghebringhen.
Ic nam orlof, ende sciet
Van hem, daer iese alle liet

- Ende ghinc alle die dale neder,
Seone ende claer was dat weder,
9225 Horen der voghelkinen sanc,
Die daer maecten groet gheclane.
Groot goet mi haer sanc dede
Int herte ende grote ioye mede,
Maer eene dinc dochte mi zwaerbede
9230 Van dien dat Amijs seide,
Van dies ic zeere in therte morre.
Dat was, dat ic omme dien torre
Niet mochte gaen spelen no mi vérvrouden.
In weet hoe ics mi sal onthouden.
9235 Hier mede ghinc ic voert wech
Ende liet ter rechter hant minen wech,
Ende ghinc ter slinker te diere stonde,
Vp auonture, of ic hiet vonde
Wech, daer ic quame mede
9240 Binnen in die vaste stede,
Waert bi watre, waert bi lande.
Dan liet ic dor ne gheene scande,
In liet vut Seone Outfane, hi Gode,
In vonde sterkeren, diet mi verbode.
9245 God heere, mocht hiet gheseien
Dat ic den casteel mochte zien
Cranker dan een wijngaert blat,
Of die poerten teenigher stat
Mochte zien hopen staen;
9250 Ic souder emmer binnen gaen
Ende laten hute Seone Outfane,
Ver jalonsien gheuane.

- Daer voren namic niet tesor stont
Honder[t] waernen n pont,
9255 Dies machmen mi ghelouen wale.
Doe ghinc hic met deser tale
Van den casteele een lettelkijn,
Maer niet vele docht mi sijn,
Neuen eene fonteine claer.
9260 Sekerlike het sceen daer
Eene arde lieuelike stat;
Doe vernamic datter sat
Eene scone vrouwe, wel gheraect,
Van vormen edelike ghemaect:
9265 Scoenre figure en sach ic nie,
Dan mi wesen dochte die.
Hare amijs sat neuen hare,
Maer inne weet niet openbare
Haers amijs namen niet.
9270 Maer die hedele vrouwe hiet
Rijcheit, so es zeker dat,
Ende hoedde eenen cleenen pat,
Fol 56, b, Daer men in die borch mede ghinc.
Maer soene was in warer dinc
9275 Noch selue niet daer in comen.
Ende teerst dat ics hebbe vernomen,
Keerdic mi te hare waert
Ende groette die scone vrouwe waert,
Ende soe mi weder met haesten groet,
9280 Dat lette[l] goet mi besloet.
Ic seide: »vrouwe, doet mi ghenade,
Moochdi mi berechten van den pade

- Enten wech, die ghereet
Te Vele Ghenene waert gheet.
9285 Ende der Miltheden pat.«
Rijchede andwoerde mi ter stat:
»Dits de wech: ic hoeden hier.«
»Hoe dor God, vrouwe fier!
En vernoye hu niet mine bede
9290 Ende laet mi gaen al hier ter stede,
In dien dat hu eere ghesce,
Ter borch, die maecte ver jalousie.«
»Vassael,« seide Rijcheit, »dan mach nu
Niet sijn, want in kenne niet hu.
9295 Ghi sijt an mi qualije gheraect,
Ghine waert mi heimeliker ghenaeet.
Bi mi en comdire niet binnen,
Emmer moestie hu bet kinnen,
Ende moest oec wesen van den minen.
9300 Die latiker in sonder pinen,
Balreren, dansen ende reyen
Ende hebben weelde na haer greien.
Daer es in feeste ende ioye;
Daer nes niemen in te vernoye;
9305 Daer sijn in vedelen ende tamburen,
Cytolen, cymbren, tallen huren;
Daer iaecht men hasen ende coninc
In die scone bosschelkine:
Daer es bliscap in, en tranwen;
9310 Daer gaen de enapen ende de ioncfrauwen.
Als si sijn van speclue moede,
In die camere met groten goede.

- Daer die baden sijn ghemaect,
Ende gaenre binnen, al moeder naect.
Fol 56, c 9515 Met feesten ende met groter ioyen,
Ende doen de herberghe hem vertroyen,
Daer zotte Miltheit vrouwe af si,
Die hem rekenen gaet so bi,
Als eene vrouwe die niet ontfarmt,
9520 Maer quetse so ende veraermt,
Dat sijs ghenesen niet en connen.
So zeere es so vp hem gheronnen.
Dat si moeten al te diere
Int hende ghelden hare belechiere
9525 En vercopen al haer lant,
Eer si ghequiten haren pant:
Seere beecopen si hare feeste.
Dan comt die onghescaepte beeste
Aermoede, dat wijf ongheraect,
9530 Cout, beuende, ende al naect,
Ende ontfactse, als si huut comen.
Dan werden si mi ghenomen,
So dat icker mi en onderwinde,
Nemmermeer voert ¹⁾ tote minen inde.
9535 Ic en seght oec niet daer bi:
Maecten si noch pays ieghen mi,
Ic lietse noch comen daer;
Maer hets eene dinc alte zwaer
Also dicken te comen als si gheeren.
9540 Want so groot es haer deeren

1) Hs. *woert*.

- Int ende, dat si sijn so bloot,
Dat si en dorren van anxe groot
Mi van seanden an ghesien.
Hets wonder hoe dat mach ghesien,
9545 Sine dooden hem van rauwen.
Maer hu so segghie wel in trauwen,
Vp dat ghi hebt daer waert ghere,
Dat nie veriaecht so was beere,
Noch so ghevlegghen in gheen en zinnen,
9550 Als ghi sult sijn, mach v ghewinnen
Aermoede in haren handen.
Soe sal hu leeden achterlande
Van houke te houke, van straten tstraten,
Tes soe hu sal steruen laten
9555 Van hongre, dats hare maniere,
Nochtan was soe Honghers cameriere,
Ende diende hem so dat soet bequal, Ed. 16, 1.
Ende berrende was van Honghere al,
Ende leerde haer alle quaethede.
9560 So maketse meesterigghe ende voestre mede
Diefte, haers sonelijns.
Die so menighen nemet tsijs.
Ende soghede met haren melke.
Nie en saghie voestre selke.
9565 Willic hu tellen hare maniere?
Soe es oemoedich ende goedertiere,
Soe woende oec in een lant,
Dat magherste dat men noyt vant.
Daer en wast no coren, no wijn,
9570 Bome, no crut, no bosschelkijn,

- Nemmermeer daer boeme en botten.
Het staet recht vpt ende van Scotte
Vp eene sterke stenine roke.
Hongher en heeft gheene coker
9375 Te doene noch oec cokens mede:
Want hets eene de coutste stede,
Die men in de weerelt weet,
Om dat Honghere ware leet
Dat om hare wiese eenich cruut,
9380 Ende treckent al te mal huut
Metten naghelen van haren handen
Ende met haren bitenden tanden.
Nu willic hu gheuen te verstande
Hare faiture ende hare ghedane.
9385 Een deel moede, magher ende lane,
Den bunc in hoel ende slane,
Hanghende an die borst tale.
Die beene hanghen haer al te male
Tallen leden hanghende hunt,
9390 Daer bouen gaet maer de huut.
Teroest so es haer dat haer,
Die oghen diep ende niet claer,
Maer bleec dat anescijn:
Gheene leeliker beeste mochte sijn.
9395 Sone heeft int lijf gheene humore,
Dus heeft soe magherheit ter core
So bedwonghen in allen zinnen,
Dat der plentinenser Godinne
Fol. 57, a. Ceres, die doet teoren comen,
9400 Es daer waert die wech al benomen.

- Noch Trikolomuse mede,
Die seepe bringt te menigher stede,
En can den wech daer niet gheraken,
Noch niemen, die zalech maken
9405 Dien meinsche, en can comen daer.
Maer eene dine segghic hu vorwaer,
Wildi met Ledecheden gaen,
Ghelije dat ghi hebt ghedaen,
Aermoede sal hu daer wel bringhen,
9410 Die meesterigghe es van desen dinghen:
Want eenen andren wech hout Aermoede,
Dan den ghenen, dien ic hoede.
Wildi volgen Ledicheden,
Diere vulheit ic niet ghezeden
9415 No alle die met tonghen spreken.
Ghi sult dan saen sijn ghestreken
Tote daer ghi Aermoeden vinden selt.
Ende blijft daer dan in haer ghewelt,
Ende hu behaghen hare manieren,
9420 So suldi moghen wel faelgieren
Tassaelgierne den casteel
Ende oec te winne dat minste deel.
Maer van Hongre moghed i zeker wesen,
Die zaen sal sijn an hu ghelesen;
9425 Want Aermoede can dat openbaer
Bi der herte den wech daer.
Vrient, moghed i sijn ghewes,
Dattie keytiueghe Hongher es
So ghedienstich ziere vrouwen,
9430 Dat hi dieken eust met rauwen

- Ende daer toe in groter breken.
Ende dan comt Hongher toe ghestreken
Ende weet Diefte, dat kindekijn,
Ende heet hem ghereet dan sijn
9455 Gaen te siene om sijn beiach,
Waer dat hijt gheerighen mach :
Dit leert hem Hongher ende Aermoede mede.
Dan gaet dat kint, dien al de leede
Beuen, ende hem droomt al
9440 Om tzeel dat noch hebben sal;
Fol. 57, b. Want altoes es hem in den moet
Die galghe, diet hebben moet.
Diefte pijnt hem nacht ende dach,
Hoe hi sire moeder helpen mach,
9445 Maer dats eene cranke neringhe.
Bi sulker neringhe waert v inghe
Dese wech, en[de] moet altoes wesen.
Nu souet eenen andren wech dan desen,
Want ghine hebbets niet verdient
9450 Dat ghi wesen sout mijn vrient.«
»Vrauwe, dor God,« seide die minneere,
»Hu gracie eist dat ic begheere,
So dat ic quame in den pat,
Daer ic mede ghinghe ter stat,
9455 Daer ic mochte Seone Ontfane
Huten prisoene helpen tontgane,
Daer hi nu gheuaen es binnen;
Dor God, vranwe, laet mi ghewinnen!«
Rijcheit seide: »ic hebbe wale
9460 Nu verstaen huwe tale.

- Ghine hebt nu huwen bosch niet alte male
Vercocht tgroete ende tsmale,
Ghi hebbets noech 1 vier behouden,
Ende sonder vier en mach met vraden
9465 Niet leuen die volghen der minnen
Willen, ende hare macht bekinnen.
Die minres wanen vroet sijn,
Als si leuen in dit ghepijn;
Maer neen si, hets eene verwoethede,
9470 Als Redene hu wel sede,
Dier ghi en wildet horen niet;
Dies es hu sottenlijke ghesciet.
Weet oec wel, dat ghi nie sint
Mi en priset niet een twint
9475 Ende doe ghi te minnen begint.
Want die minnen, werden oncont
Met mi en[de] haten mi mede,
Ende werpen mi teere andre stede.
Ende teerst dat icse beghene,
9480 So ware mi leet dat hem hiet bleue,
Ende werpse van mi verre:
Nu vliet van mi, eer ic mi erre.
Die minre, die doe van hare
Sciет, hi bleef in groten vare
9485 Ende liet die ionefrauwe daer
Ende haren vrient, weet vor waer.
Te hem seluen seide die minneere:
»Hier seuwet mi, dat ic begheere,
In dar oer de vranwe niet elaghen
9490 No bidden hare, no ghewaghen.»

F. L. 57, c

- Peinsende ghinc ic harentare
Int scone prayeel openbare,
Dat scone was huter maten,
Als ic hu hebbe weten laten;
9495 Maer niet en greide mi das,
Want elre mine peinsinghe was,
Hoe ic nu honden mochte ghestade
Dat ic alsoe niet en dade,
Dat men mi eenighe lachter sprake
9500 leuwerinc in eenighe zake.
Maer emmer en vergatie niet
Der zaken, die mi mijn vrient hiet,
Ende diende Quade Tonghen openbaer,
Waer icken vant hier of daer,
9505 Ende mine andre viande mede,
Die so eerdie te[l]ker stede,
Ende diende hem al met minen zinne.
Niet en weetie of hem yet inne;
Maer zeere so hildie mi ouer ondaen,
9510 Dat ic niet na en dorste gaen
Der vaster borch vut vereoren,
Als ic te ghane plach te voren.
Nochtan begherde alle daghe,
In dit vernoy, in dese plaghe.
9515 Ende in dese penitencie mede
Mine herte te sine talre stede,
Also wel wiste de God der Minnen,
Die mi proefde in allen zinnen;
Maer noit en vant hi in mi quaet,
9520 Noch ontranwe, noch verraet.

- Doe mi de Minne tallen stonde
Dus hadde gheproeft, ende vonden
Tadre tijt goet ende ghetrauwe,
Quam hi te mi sonder rauwe.
9525 Al lachende van minen zeere,
Nam mi bi der hant de heere,
Ende vraghede mi, of ic wale
Sijn ghebod adde ghedaen alte male,
Ende hoe mi behaghede die Rose,
9550 Daer mijn herte om doghede nose.
Nochtan wisti wel minen moet,
Want God weet al dat men doet.
»Mijn ghebod ende mijn begheeren,
Dat ic ghebiede finen mineeren,
9535 Dats dat si hem niewerinc keeren ane,
Dan in minne te vulstane.«
»Heere, so doe ic zekerlike,
Ic hebbe hu ghedient zekerlike.«
»Hets waer, maer ghi sijt wankel zeere,
9540 Hu herte staet in menighen keere
Ende sijt in te menic ontsien.
Sanderdaegs wildi hu ontien
Mire manscap ende sijn of ghegaen,
Doe ghi Redene hadt verstaen
9545 Ende hare wort, ende hilter hu an,
Dan was niet als i ghetrauwe man.«
»Ghenaden, Heere, ic lye wale
Dat ic hoerde na hare tale
Langher, ende wasser bi ghestaen,
9550 Dan ic te rechte soude ghedaen

F. 1. 17. d

- Hebben, addies mi vorzien:
 Maer doch ghine ies mi ontien
 Ende quaems te mi seluen weder
 Nemmermeer en legghie neder
 9555 Huwen dienst om gheenen noot.
 Atropos, die vrouwe groet,
 Sone beneme mi dat leuen,
 Dat mi Clote heeft ghegheuen,
 So sal ie hu dienen ghetrauwelike,
 9560 Ende Venuse der vrouwen rike
 Dienen int were, dat soc beghert,
 Tote dat mi de doot verteert.
 Dan moghen segghen mine maghe,
 Die om mi maken elaghe:
 9565 »Vrient, dese doot, die ghi hebt nv,
 Ghelijet huwen leuen, dat segghie hu.«
 Fcl. 58, u. »Bi minen¹⁾ hoofde« sprac die God der Minnen.
 »Nu dinet mi in allen zinnen,
 Dat mine manscap in di
 9570 Harde wel bestadet si.
 Ghine sijt niet van dien quadien,
 Die mi ende mine partijen
 Versmaden wat si mochten,
 Als si hadden dat si sochten.
 9575 Huwe herte es zeker ende vast,
 Dies suldi sonder meerren last
 An die hauene ariueren,
 Die langhe gheweest heeft hu begheren,

1) HS. *Binnen*.

- Ende ic vergheue hu huwe mesdaet,
9580 Die ghi ghedaen hebt sonder raet,
Meer omme bede, dan omme goet.
Maer ic segghe hu, wat ghi doet:
Wildi acorderen met mi,
So vertelt mi also, alst si,
9585 Mijn ghebod ende mine tale;
Want dit bouc saelt honden wale
Langhen tijt, hebdijs verstaen.
Ende houdijs dan alsoe ghedaen,
Als ghi mi hier segghet wel,
9590 So wert noch huwe pine al spel.«
»Ic seght hu gherne,« seide de minare.
»Dorperheit seuwie harentare;
Gherne groetic int ghemeene
Die liede, sijn si groet of cleene:
9595 Dorpere wort ende onreine
Die seuwie, ende oec vileine;
Vrauwen eere ic altoes gherne,
Dies en scaet mi niet tomberne,
Ende al dat vrauwen name heeft,
9600 Dien diene ic voer al dat leeft;
Honerde seuwie, ende oec daer bi
Houdic iolijs ende behaghel mi;
Milde te sine pine ic mi mede,
Ende mijn herte blijft teere stede.«
9605 »Bi Gode, ghi cont wel huwe lesse!
Al sule, als ghi seght, so esse.
Ende [hoe] comt dat ghi zwighet dan?
»Ic leue met vrauwen, ic en can,

Fol. 58, b.

- Sint mijn herte leuende niet ne si.«
9610 »Ende hebdi dan niet, dat seght mi,
Drie trooste?« »Neenie, entrauwen!
Soete Ansien es mi ontblouwen,
Die mi brochte bliscap vore
Met sinen ouer soeten gore.
9615 Maer dander u helpen mi zeere.«
»Hebdi Hope?« »Ja ic, heere.
Die heeft mi ghehouden sonder ghile
In goeden payse langhe wile.«
»Waer es Scone Ontfaen gheuaeren?«
9620 »Heere, hi leeght gheuaen te waren,
Die edele, die zoete, die ic soe minne.«
»Nu blijft met rusten in huwen zinne,
Want ghi sult noch hebben meer
Huwen wille, dan ghi waent eer,
9625 Van daer ghi omme hebt ghedient
Ghetrauwelike, als mijn vrient.
Ic wille ombieden haestelike
Mine baroene van minen rike,
Enten sterken easteel belegghen
9650 Sonder eenich weder segghen.«
Sonder beide de God der Minnen
Omboot tsijn heere in allen zinnen.
Sule bi ghebode, sule bi beden.
Daer quamen met moghentheden
9655 Vele lieden ten hoghen God,
Ghewillich, te doene sijn ghebod
Na hare macht, waer dat ware.
Nu williese hu noemen openbare:

- Ledicheit, die in meesten deele
9640 Vrouwe was van dien prayeele,
Quam met sconen ghesnide daer,
Edel van herten ende openbaer.
Edelhede, Milthede ende Rijchede ¹⁾,
Ontfaernichede ende Goenhede mede,
9645 Delijt, Eere ende Honeschede,
Gheselschap ende Simpelhede,
Sekerhede, Dedunt ende Duecht,
Blijthede, Iolinecheit ende luecht.
Oemoedicheit quam mede daer
9650 Ende Ghedoechsamhede, dats waer.
Wel Helen ende Gheveinst Wesen
Quamen daer, ende oec met desen
Quam Valsch Ghelaet, die met machte
Gheveinst Wesen met hem brachte,
9655 Want sonder hem en dede soe niet,
Want so met hem te wandelne pliet.
Want wat dese u verdonen,
Baraet moeder immer in wonen.
Hier willie hu laten horen,
9660 Van wien Valsch Ghelaet was gheboren.
Baraet was Valschs Ghelaet vader,
Die der lieder herte steelt al gader.
Sijn moeder was Ypocrisie,
Die God, onse heere, vermalendie.
9665 Dese soechde ende voedde mede.
Gods at ²⁾ hebbe hare zede

Fol. 58, v

1) HS. *nijthede*.

2) HS. *God sat*

- Dat soe verraet soe menich rike
Bi haren abite gheestelike.
Ende teerst dattene de God verzach,
9670 Werdi heme wat hi mach
Ende seide: »Valsch Ghelaet, bi wies orlone
Sidi comen te minen houe?
Secht, hoe dordi comen hier?«
Mettien quam voert de vrouwe fier.
9675 Gheveinst Wesen, al te hant,
Ende nam Valsch Ghelaet metter hant
Ende seide: »Heere, en belght hu niet,
Dat hi hier quam, es bi mi ghesciet;
Hi heeft mi menich goet ghedaen
9680 Ende te staden dieken ghestaen.
Ic hebbe sijns altoes noet,
Eu ware hi, ic ware doot
Van hongher, heere, dies es hi
Tote hu comen al hier met mi.
9685 Hine wille alle de liede niet minnen,
Dies begheere ic in minen zinne,
Dat hi si van hu ghenint
Ende ouer helegghen man bekint;
Want ic bem sijn amie fatijs
9690 Ende hi es weder mijn amijs.«
»Nu eist tijt dat wi beghinnen
Te spreken«, sprac die God der Minnen.
Hoe dat wi moghen verwaren
Ver jalousien, die onsen minnaren
9695 Doet soe ouer grote pine.
Hier omme hebbie hu, vriende mine.

- Omboden ende hier doen comen.
So heeft te hondene ghenomen
leggen mi desen casteel,
9700 Dat mire herten deert i deel.
So heeften so vast doen maken,
Dat ie niet en can gheraken,
Hoe dat menne ghewinnen sal.
Dat dert miere herten bouen al.
9705 Oec leeght miere herten zwaer ane
Van den kinde Seone Ontfaene,
Dat so dieken te voerderne plach
Onse vrienden, ende niet en mach
Vter vanghenessen comen.
9710 Sint mi Tybulus waert ghenomen,
Die mine dine kende ¹⁾ groot ende smal.
So sijn mine ghesentten al
Ghefaelgiert ende mine boghen,
Ende mijn alsbereh ontwee ghetoghen.
9715 Dies hebbie om hem rauwe groot,
Mijn moeder weende om sine doot,
Also doen mochte met rechte.
Nu adden wi te doene onser knechten
Gallusen, Catilluse ende Ouiden.
9720 Die wel consten tallen tiden
Van minnen spreken wel ghereet;
Maer si sijn doot, dats mi leet.
Siet hier van Brueele Heinrike,
Dien ver jalousien zwaerlike

1) HS. *kenden*.

- 9725 Torment ende pijnt, bi mire trauwen,
Dat hi steruen waent van rauwen.
Nu es hi comen te mi te rade,
Als teenen sinen vrient ghestade,
Want hi es al eyghin mij[n]:
- 9750 Dies moetic hem ghehelpich sijn,
Ende hebber hu omme vergaderen doen,
Om Seone Ontfane, die int prisoen
Leeght, te ghecrighene vter noot.
Want mi so ware scade groot
- Fol. 59 a. 9755 Dat wi sulken enape verloren,
Ende ic hem betren mochte sinen toren.
Ende ic bemt sculdich te doene mede
Dor sine groete ghedienstichede,
Daer hi mi mede heeft ghedient.
- 9740 Ende noeh wille dienen als mijn vrient.
Ende maken Tiedsch, daer in sal staen
Mijn ¹⁾ ghebod, ende oec zaen
Sal hijt segghen Seone Ontfane,
Mach hire hiet ghecomen ane,
- 9745 Die nu vaste leecht in rauwen,
Dat mi deert bi mire trauwen:
Want en canics niet ghewinnen,
Dat sal mi deeren in allen zinnen.
Nu en ghetroestic mi in niemen el.
- 9750 Dan in hu lieden, dat weet wel:
Ghi sijt mijn troost in allen zaken.
Mochten wi Heinricke ghemaken

1) HS. *Sijn*.

- In hoghen, die so honesch si
Ende so milde, gheloues mi,
9755 Ende mi ghedient heeft so wale,
Ic souts verbliden al te male.
Nv comt Mechiel, sijn gheselle,
Een honesch poertere, daer ic of telle,
Ende die mi eerlike heuet ghedient
9760 Alse mijn ghetrauwe vrient,
Ende voert dienen wille ghereet.
Sonder nijt ende ghiericheit,
Ende dor Redenen niet wille laten:
Die al mine euelne doet haten,
9765 Die bet riet dan balseme doet:
Daer bi eist recht dat soe moet
Faelgieren, dats mi wel cont.
Ende Heinric te menigher stont,
Die dit Dietsch beghonnen heeft,
9770 Wilt henden, vp dat hi leeft,
Ende vp dats hem onse heere ian.
Want hi es mijn ghetrauwe man.
Vp dat hi mach Scone Ontfane
Gheerighen entie wel ghedane
9775 Rose, die hi heeft so weert
Ende van herten soe begaert.
Dat wi emmer moeten doen:
Want sijn bouc ende sijn sermoen
Sal werden ghelesen in menigher stat,
9780 Ende men sals ous dienen te bat,
Ende so onse zaken doet verstaen
Dat si nemmermeer en vergaen

- Doch quaemt dat Heinric niet vultede,
Ende Meehiel hi endet mede.
- 9785 Entie Heinric was prociaen,
Ende Meehiel adde de name ontfæen.
Ende bedi dat dese Heinric
Ons dienen sal ghetrauwelije,
Als hi de Rose heeft te sinen wille,
- 9790 Die nu van wanhopen zwighet stille,
Biddie der Goddinnen vri
Lutinen, die van den brudene si
Gherechte Goddinne ende vrouwe,
Dat soe Heinricke, die ons ghetrauwe
- 9795 Es, also voederen moete,
Dat hi lese de Rose zoete.
Ende Iupitere biddie oec mede,
Dat hine behoude in sine blijthede;
Want hi ende Meehiel willen maken vut
- 9800 Dit boue, daer men dat soete erunt
Sal van der Minnen in moghen kinnen,
Ende daer na en darf in allen zinnen
Minre tonghemake wesen,
Die desen boue heeft ghelesen.
- 9805 Want hi sal hier sien so clær
Die pointe der Minnen openbaer.
Dat men dit boue in allen zinnen
Heeten sal: Spieghel der Minnen.
Want vele goeds brinet hi den minneren.
- 9810 Vp dat si te hoerne niet begheeren
Na Redene, der valscher vrouwen,
Die mi doet leuen dieken met rauwen.

- Hier omme com ic hi te rade,
Als minen mannen, ende bidden ghenaden
9815 In arde oemoedelike,
Dat ghi desen seluen Heinrike,
Die oyt so ghetranwe was mi,
Helpt dat hi ghenoedert si.
Oec bem ic sculdich te bidden mede
9820 Voer andre, die te menigher stede
Sullen noch gheboren sijn
Ende honden an den raet mijn,
Die arde vele wesen zal.
Want ic weet te voren al
9825 Ende hem er of prophete waer,
Want si zullen openbaer
Vinden in desen bone gheserenen,
In welker wijs dat verdreuen
Sal werden ver jalonsie,
9830 Ende al te male hare partie,
Ende haer casteel tebroken soe
Ende ghedestruweert daer toe.
Dat soese in ne gheenen zaken
Nemmeer moghe weder maken.
9835 Dies so raet mi openbare,
Hoe ic best mijn heere ghescare
Ende bestichte mijn orloghe,
So dat ic ghewinnen moghe
Lichtelike dien casteel,
9840 Die noch vast es ende gheheel.»
Dus, doe die God, die niet was kint,
Sine redene adde ghehint,

- Ghinghen te gader die baroene,
Om raet te nemene, wat te doene
9845 Stoete met al zulken zaken.
Vele niemaren dat si spraken,
Want ele gaf daer sinen raet,
Doch so bleuen si, dat verstaet,
In eenen rade, daer si mede
9850 Ten Gode keerden van dier stede.
»Heere, heer God,« seiden si.
»Met accorde so sijn wi
Van huwen houe, sonder een,
Al ghedraghen ouer een,
9855 Dat so es alleene Rijchede.
Dese en wildem niet volghen mede
Ende heeft wel diere ghezworen,
Dat soe om meinsche die es gheboren
Nemmermeer, God weet,
9860 An die borch slach en sleet,
No met houwen, no met seachte,
No met gheenen anderen ambachte.
So es ghesceden met gramscape,
So zeere haet soe dien cnape.
9865 Soe seit, hine hadse noit lief,
Dies doet soe hem dit ongherief.
Soe haettene, ende sal noch bat,
Bedi hine gadert gheenen scat:
Noit en mesdede hi ieghen hare
9870 Ander zake openbare.
Soe liet wel, als ic vernam,
Dat hi eerghistren quam

- Tote haer, ende zochte haer ane
Al den pat in te gane
9875 Die gheheeten es Tevele Gheuen.
Maer hi es daer binten bleuen,
Want hi was arem, doe hijs bat:
Dies wart hem ontseit de pat,
Ende sint en es hi zekerlike
9880 Van eenen penninghe niet worden ¹⁾ rike,
Als ons Rijchede dede verstaen.
Ende hier omme es soe ons aue ghegaen.
Ende daer omme sijn wi al te male,
Sonder hare, gheaccordeert wale.
9885 Nu hebben wi vonden in onsen raet,
Dat Bedect Wesen ende Valsch Ghelaet
Metten haren te desen tiden
Sullen die achterste poerten bestriden,
Die Quade Tonghe hout ende hoet
9890 Met sinen quaden volke verwoet.
Milthede ende Honeschede mede
Sullen prouwen haer vromichede
legghen de Quene ende hare gaen ane,
Die so nauwe wacht Scone Ontfane.
9895 Oec willen wi, dat te deser tijt
Wel Helen ende Delijt,
Scaemten bestaen vromelike
Ende bestriden haer poerte rike.
legghen Sorghe willic dat ware
9900 Coenhede, ende Zekerhede met ware;

1) HS. *werden*.

F. J. 60, a

- Vrihede ende Ontfaermichede
Wildie dat Dangiëre bestrede.
Dus es dit heere wel ghescaert:
Nemmer sone es soe bewaert
9905 Die casteel, hine wert ghewonnen,
Vp dat sire toe ghedoen connen
Haren neerenst ghetrauwelike.
Maer wi wilden sekerlike,
Dat ghi ver Venuse, huwer moeder,
9910 Alhier omboot, want so es vroeder
Van sulker zaken van orloghen:
Soe sal ons wel gheraden moghen,
Dies ombietse, dats wel ghedaen.»
Die God der Minnen andwoerde zaen:
9915 »Ghi heeren, mijn moeder, die Godinne,
Daer wijskede vele es inne.
Sone doet niet al te male
Minen wille, maer soe can wale
Mi soccoersen, alst es te doene.
9920 Ende daer bi weet wel, ghi baroene,
Dat ic mire moeder niet wil moyen
Om niet, want hare souts vernoyen:
Ic eerse ende werdse, waer ic mach,
Ic doe haer noede ouerlach.
9925 Maer wanneer datter te doene si,
Soe sal soe comen, ghelouets mi.
Ende ware soe hier so bi oec nu,
Soe sonde comen, dat segghie hu,
Onghebeden van minen weggen:
9950 So gherne helpt so mi des zeghen.

- Mijn moeder es vroet van menigher daet:
Soe heeft verwonnen, dat verstaet,
Menighe borch die vaste stont,
Die meer coste dan x pont,
9955 Daer ic ieghen werdich niet en was.
Maer en addic ghesijn, ghelooft mi das,
Sone ware niet comen inne
Bi negherande zinne,
Bi minen rade, in dier maniere;
9960 Want hets comanscap te diere,
Ende oec en eist comanscap maer.
Ghelijet dat i coopt openbaer
Groete orsen ofte rossiden,
Pacit hi tghelt, men laten riden,
9965 Wille hi, ghemackelijc of zeere: Fol. 62, b.
Want hi den coman en es nemmeere
Schuldich, noch oec die coman heme.
Dus so eist, als ict verneme,
Die coopt van eenen wiue
9970 Die ghenouchte van haren liue:
Also hem gheleuert heeft,
Ende hi haer tghelt ghegheuen heeft,
So es leden al die minne,
Want daer nes coep maer inne.
9975 Coop dan nes niet ghegheuen,
Die danc van cope es lichte blenen.
Nochtan sijn die cope beide
Onghelije, die ic hu seide:
Want al es dat een coopt diere
9980 Een ors, hi maecht sciene

- Vercopen, ende nemen der van
Sijn ghelt, ende ghewinnen, of hi can.
Ten minsten, sone eist al niet
Verloren, hine heues weder hiet
9965 Tfel, al ware oec dat zake
Dat die moert te hant stake.
Maer dus ghedaen sone es niet
Die coop die ver Venus pliet:
Want nemmer soene coopt een man
9970 So diere: wat hire leghet an,
Goet ende ghelt oec alsoe wale,
Hine verlieset al te male.
Maer die vercopere neemt de haue,
Entie copere esser haue,
9975 Ende en heefter niet so vele an,
Dat hire of gheheeten can
Heere, noch so na ghesijn,
En ware Noerman no Poytenijn,
Maer quame hi ende meer gaue,
9980 Deerste en ware haers al haue,
Ende hilde hare an den naesten.
Twi sal hem een man dan haesten,
Dat een vreinde in sire ghewelt
Heeft also zaen al zonder ghelt,
9985 Als een doet met sinen goede?
Hoe mach hem dan sijn te moede?
Dit sijn quade zotte lieden,
Die ane keytinighe meisnieden
Hare ghelt so legghen daer,
9990 Die wel weten voer waer,

- Dat si verliesen al te male
Wat siere an logghen groot ende smale.
Daer bi sone segghies niet,
Dats mijn moeder ghenet biet,
9995 Maer ic segghu, dat hijs heeft
Na groeten rauwe de ghene diet heeft,
Alsene dat ghenen van groten goede
Bracht heeft ter groter aermoede,
Ende hem Rijcheit heeft ghelaten
10000 Broot bidden achter straten,
Die nu es weghe ghetoghen
Ende niet helpen wille orloghen.
Maer bi miere moeder ver Venuse
Ende bi haren vader Saturnuse
10005 Ende bi minen broeders al,
Daer niemen of ne weet tghetal.
Dat ic node verzwereen zoude,
Ende bi den zwaren helschen coude,
In drinke ¹⁾ piment, weet te voren,
10010 In eenen iare, werdie verzworen;
(Want ele weet wel. dies beghert,
Dat een God die hem verzwert
En ²⁾ drinct piment in eenen iare:
Dies weetti wel dat mi ware
10015 Eene quade zake, verzwoeerie mi.)
Maer sint dat mi Rijcheit si
In desen noot aue ghegaen,
So salt ontghelden, sone neme zaen

1) HS. *druken.*

2) HS. *Ende.*

- Hare wapine ende doese an,
10020 Ende helper mi mede striden dan,
Dat weet wel zwaerlike.
Want comt nemmermee man rike
Te mi, riddre, knape, no baroen.
Ic salne so plumen doen
10025 Onsen magheden ende met hem spelen.
Dat hem cortelike selen
Sine ruwe plumen alle bloten,
Ende hi dat cleene metten groten
Fol 60, d. Vereopen ende versetten sal,
10030 Het en beneemt groot gheual.
Arem man heeft betren heere,
Want hinc versmaetse min no meere:
Hinc es oec gheen goet man.
Die hem leelike spreket an.
10035 Daer bi so es quaet Rijchede
Dat soese versmaet teenigher stede:
Si minnen bet dan doen de rike,
Die thare houden ghierechlike.
Maer bi minen vloghelen beide,
10040 Ware ic God ouer de Rijeheide,
Also ic bem ouer de Minne,
Alle de ghene die ic kinne
Mi dus ghetrauwe, soudic maken
Alle rike in waren zaken:
10045 So zeere ontfaremt mi al in een
Haer ghecarem ende haer gheween.«
Doe seiden die baroen zaen:
»Heere, dat ghi ons hebt doen verstaen,

Dats waerheit al te male,

10050 Ghi sult huwen heet houden wale.

Maer comt an lu i rike man,

Hine doeter gheene wijsheit an,

Want ghine sult niet verzworen wesen.

Want hoe moechti wel ghenesen

10055 Dat ghi pyme[n]t te drinken liet.

Maer huwe vranwen, of ghijt ghebiet,

Sullen hem sulc peper maken

Dat sise te hem sullen zaken.

Want die vranwen sijn goedertieren

10060 Ende so hoesch van manieren,

Dat si lu wel quiten souden

Ende in goeden payse houden,

Ende hem so vele weten laten,

Dat ghi lu heere sout ghematen.

10065 Si souden hem tellen vele zaghen,

Daer si hem mede souden vaghen,

Ende souden hem vraghen nauwe vreghe,

Ende hem oec bieden alle weghe

Haren mont te cussen ghereet

10070 Ende hare scoenheit die wel steet.

Dus sullen hem die vranwen louen

Entie man daer mede verdouen,

Ende behouden wel dat hare.

Nu ghebiet ons openbare,

10075 Wat ghi wilt dat men doet :

Wi sullent doen, eist quaet of goet.

Maer Valsch Ghelaet en dat hem niet

Met ons onder winden hiet,

- Om dat hi van hu ¹⁾ es ghehaet.
10080 Wi bidden ²⁾ hu dat ghine laet.
Heere, wesen van huwer maisnieden
Ende hier wandelen met ons lieden
Met Gheneinst Wesen, siere amien.«
»Ende wildijt alle, ghi partien,«
10085 Seide de God, »so wille ict mede,
So onthondickene hier ter stede,
Ende wille dat hi voert meer si
In minen houe. Nv come te mi,
Valsch Ghelaet, ic onthoude hu
10090 Vp sulc couent al hier nv,
Dat ghi sulc te staden staen
Onsen minres, ende niet of gaen,
Waer ghi moghet, tallen staden,
Ende onse viande ouer al verladen.
10095 Ic gheue hu macht in allen assauden,
Want ghi sijt conijne van den ribauden:
Dit wille onse vole te gadere
Want zekerlike, ghi sijt verradre.
Dief, ende oec verzworen mede
10100 So sidi te menigher stede.
Maer dat hebdi dieken ghedaen
Om datter bi sonde vergaen,
Huwe vriende souden verblijft wesen.
Nu seght mi, biddic hu na desen.
10105 Bi wat teekinen men hu zal
Wel bekennen ouer al,

1) HS. *ons*.

2) HS. *ic bidde*.

Als men huwes te doene heeft;
Want die behendichste die leeft
Sidi een, dat weetie wale.

- 10110 Nu seght mi in corter [tale],
Waer dat ghi te wandelne pliet.
»Heere, wat holper anders gheseit
Dan gherechte ware dinghe:
Te menigher stat es mijn woeninghe,
10115 Dies en mochtie niet al vertellen.
Seidic mijn leuen, mine ghesellen
Souden mi alte male versmaden
Ende onrusten vele beraden,
Want Waerheide soude mi sijn te quaet.
10120 Die al ieghen mijn leuen gaet.
Hare en souts niet wel behaghen,
Ende mochtse, so soude mi veriaghen,
Alse ic hare seide de zaken
Die te haer waert niet gheraken.
10125 Want haer en behaeght dinc gheene
Die ic segghe, sonder alleene
Dewangelie als icse spreke;
Maer dats enmer valscheleke.
Want mine zaken sijn so quaet,
10130 Dat ic en ghere, dat verstaet,
Gheenen wettegghen man no vroeden:
Want wanneer si mi verstoeden.
So souden si mi al verdriuen.
Maer die ghene, daer an blinen
10135 Mine leeringhe, vast ende ghestade.
Die leuen al bi den rade

Baraets, mijns wel lieue vader,
Ende Ypoerisien, die beide gader
Mi wonnen ende voedden mede.«

10140 Die God der Minnen antwoerde ter stede:

»Dit was eene seone winninghe
Die si wonnen onderlinghe,
Daer si wonnen sulken duuel
Ende gauen tetene broot ende zuuel.

10145 Maer sint,« seide die God der Minnen,

»Dat ghi ontfaen sijt haer binnen,
So moetti ons segghe[n] hu affare
Ende hu woninghe harentare,
Dat onse liede moghen horen

10150 Ende weten oec te voren

Van wat dienste dat ghi sijt:
Nu seght ons in corter tijt.«

»Heere,« seide Valsch Ghelaet.

»Na dien dat hu te weten staet.

Fol 61, c 10155 So sal iet hu, wat mijns ghesciet.

Segghen ende en helens niet.«

Valsch Ghelaet, sonder beide,

Begonste aldus, ende seide,

Dat ment mochte horen wale.

10160 »Hoort, ghi baroene al te male,

Die Valsch Ghelaet wil leeren kinnen:

Sine woninghe es in allen zinnen

In de weerelt, ende in clestren mede

Meer, dan soe es teer ander stede.

10165 Ofte dan soe yeweren si.

Nu salic hu segghen, hoort na mi.

- Waer ic meest herberghen wille:
Daer men mi meest helet stille,
Daer bem ic zekerst, God weet,
10170 Dats onder toemoedichste cleet.
Gheestelike liede sijn mest bedect,
Dan die hem ter weereft trect.
Ic en segghen oec daer bi niet,
Dat ic wille lachtren hiet
10175 Meinsche van religioene,
Vp dat hi es van ghetrauwen doene
Ende alle dogheden begaert,
Nochtan en haddie die noit waert.
Menich valsch cloester heere,
10180 Fel ende van quaden ghere,
Doet an de cleeder, als men siet,
Maer sine wisselen therte niet.
Religieuse sijn oemoedich,
In houerden niet onervloedich;
10185 Daer omme willic met hem woenen.
Om dat ic moghe de lieden honen
Te bet. Haren abijt nemic wale,
Maer ic seuwe al te male
Die werken diere toe horen,
10190 Want in quamere niet te voren
Noch mijns willen, want ic verstoende.
Vp dat ic mi van buten toende,
In mochte mi also niet ghelaten.
Dat houerde in mi soude maten.
10195 Metten houerdeghen so wonicke,
Die begheeren ende pinen dicke

Fol. 61. d

- Te vercrighene der weerelt eere,
Ende daer omme pinen zeere,
Dat si bekent moghen sijn,
10200 Dat men hem gheeft broot ende wijn
Ende daer toe pitancie vet.
Hier om volghie altoes met.
Met groten eeren, die men vint.
Ghere ic altoes te sine bekint
10205 Ende hem te volghen in haer zale.
Arem makie mi al te male,
Nochtan die goede lecker morseele
Comen mi altoes te deele,
Ende drincke den precieusten wijn
10210 Die mach in den lande sijn.
Hu lieden predekic aermoede,
Maer ic ghere ouer vloeyjte van goede.
Dits oec eene gheimeene maniere
Van allen moncken cloesteriere.
10215 Want hebben si den abijt ane,
So seinen si helich in ghedane
En[de] willen emmer helich wesen.
Maer verstaet wel mijn lesen :
Die cleedren en maken den moene niet,
10220 Die men hem ane draghen siet,
Noch dat hi bonen es ghescoren :
Dats al meest pinen verloren.
Want baraet es in hen
Te xii steden ende niet men.
10225 Niemen es so wel gheleert
Dat hi hem ieghen mi vet keert,

- Maer houden hem al an mine wet.
Want waric ga, mi es altoes met
Baraet, in souke niet dan datte.
- 10230 Ghelijc dat niet en sonet de catte
Dan die ratten entie muse,
Harentare achter huse:
Aldus en iaghic, in welker staet
Ic bem, niet el dan baraet.
- 10235 Maer so wel dectie mi,
Dat niemen so behendich si,
Die gheweten can mijn leuen,
In wilt hem seluen te kennen gheuen.^x
Die wile Valseh Ghelaet dit seide,
- 10240 Die Go[d] der Minnen sprac sonder beide.
Ende onder ghinc sine sprake.
Ende seide: »dits eene selsiene zake,
Dat ghi ons verstaen doet:
Vint men heleghe lieden goet
- 10245 Ter weerelt ende buten abdien?^x
»laet, heere, ic dars wel lien,
Waendi dat om de cleedre gheminet,
Dat daer omme van Gode verlinet
Smeinschen ziele? Neen soe niet!
- 10250 Want meneghen helegghen man men pliet
Tanebedene ende menighe santinne,
Die Gode dienden altoes met sinne
Ende werleke cleedren droughen,
Daer si hare herte niet an ne slonghen.
- 10255 Als daden magheden ende maerteleeren.
Entic oec in huweleke waren

- Ende moeder worden van goeden kinden
Ende oec in huweleke inden.
Besiet menighe helighe maeght
10260 Die vor Gode crone draecht,
Ende staerf in werlike cleeder.
Waendi datse God te leeder
Heeft om twerlike cleet?
Neen hi, dat weet wel!
10265 Goet herte maect goet leuen,
Teleet en caent niemen gheuen,
Ende goet leuen maect goede ghewerke.
Na dien dat ic sie ende merke,
So leeght alleene dat religioen
10270 Ant were dat de liede doen.
Waendi, die name eens scaeps vel
Ende daer mede behinghe wel
Den wulf her Ysengrine,
Waert in zomere, waert in rime.
10275 Dat hi gheene scapen name;
Al waert dat hire onder quame
Ende daer omme gane den scapen vrede,
Om dat hi scaep scene dermede?
Neen, hi niet! Maer te meer
10280 Soude hise nemen ende teer,
O[m] dat sine niet kennen soude[n].
Al waert dat si vlien wonden.
Hoet hu van desen wuluekinen.
Die nienwe apostelen seinen,
10285 Heleghe kerke! Want ghi gheghenen
Ende sijt in handen om hu snenen.

- Het sijn die hu souden weeren,
Ende heimelike hu verteeren.
Sdaghes maken si hu muere,
10290 Ende snachts werdet hem te sure.
Hoe si hu gheminieren moghen,
Ende mure breken en[de] boghen;
Dat sijn huwe gherechte prelate,
Daer si an doen grote ommate,
10295 Ende ouerdaet al te groot.
Nu willic zwich[en], ic hebs noot,
Want si mochten mi, dats waer.
Wederzaken sijn alte zwaer.
Want dese, daer ic of telle,
10300 Sijn wulne ghecleet met scaeps velle.
Maer ic wille hu ghelouen wale,
Dat ic hu vriende al te male.
Vorderen wille, waer dat si,
Vp dat ghi wilt voerderen mi
10305 Ende mier amien, want ¹⁾ der sonder
En condi ghedoen gheen wonder.
Want verradere benic zekerlike,
Ende God van hemelrike
Hont mi ouer eenen vulen dief
10310 Ende verzworen, dats mijn grief,
Vp dat ic minen wille fulbringhe;
Want met loghenen sonderlinghe
Bem ic bedect al te male.
Niemen can mi bekennen wale,

1) HS. *vant*.

- 10515 Hoe dicken hi mi te ziene pleeght.
Van Phyrotheus, daer men af seeght
Dat hi hem seiep in wat hi wonde,
Baraets consti so menichfoude,
Nochtan consti niet half so vele,
- 10520 Als ic can te minen spele;
Want noit quam ic so dicken ter stat
Dat men mi yet kende te bat.
Al te male ic wisselen can
Die cleedre die ic draghe an.
- 10525 Nu bem ic moene, nu nonne:
Nu bem ic ruddre van hoghen conne,
Nu prinche, nv clere, nu aduocate;
Nu bem ic canoone, nv prelate;
Nu bem ic meester, nv scolier,
- 10530 Nu borehgraue, nv forestier.
Wat makic hier af menich sticke?
Van allen ambachte so bem icke:
Nu bem ic prinche, nv paedse.
Ic hebbe in mi eene nsaedse,
- 10535 Dat ic bi der herten can
Alle talen die weet man.
Nu bem ic gay, nv bem ic hout;
Nu bem ic ionc in mire ghewont:
Nu bem ic Robeert ende nv Robijn;
- 10540 Nu bem ic Baeruoet, nv Iacopijn.
Ic volghe gerne mier vriendinnen,
Die mi hier brachte binnen,
Ende doe, al sont mi deeren,
Al haren wille ende haer begheren.

- 10345 Sulken tijt doe ic oec cleedere ane
Ende ga in vrouwen ghedane.
Nu bem ic vrouwe, nu meiskijn:
Als nv hebbie dat leuen mijn
Teere abdien waert ghekeert,
10350 Als nu bem ic nonne gheleert,
Als nv comic in dordine inne,
Als nv ben ic priorinne:
Ende als nv ben ic abdesse,
Ende als nv eerst professe:
10355 Dus dor ga ic de weerelt wijt
Ende souke dordine talre tijt.
Maer ic late dat graen daer af,
Ende en souke niet dant eaf.
Wat makic hier af redene yet?
40560 In ghere als els dan den abijt niet,
Mine woerden ende mine daet
Sijn harde diners, dat verstaet.«
Doe wilde zwighen Valsch Ghelaet,
Maer die Minne, dat verstaet,
40565 Dede dat hi seide vele meer
Dan hi hadde gheseit eer.
Die God der Minnen seide:
»Seght mi, waerof ende hoe
Ghi dient den lieden achter lande:
10370 Ghine dorst niet dor de seande
Laten, want na dat hu steet,
So scinet wel an hu cleet,
Dat ghi sijt i goet hermite.«
»Dats waer, maer ic ben ypocrite

- 10375 Ende predeke den lieden ghenuchterheit;
Maer ic wille wel ghereit
Mine peinse met goeder spise
Ende met wine, die men prise.
Hoort, dien nem ic in goede.«
- 10380 »Predecti den lieden aermoede?«
»Dats waer, maer in beghers niet;
Want waer mijn oghen aermen ziet,
Dien seuwe ic ende hate me:
Dat es altoes mine sede.
- 10385 Ic hadde de kennesse zekerlike
Van den coninc van Vrankerike
Lieuer dan van eenen aermen man,
Hoe vele dogheden dat hi can.
Want als ic ziese aerme keytue,
- 10390 Naect, bloot ende arem van line,
Hongherech, dorstich, ende so zeere claghen,
Dat en can mi niet behaghen:
Men draechse ten gasthuse, ic wilt wel,
Want anders en doe ic hem niet el;
- 10395 Van mi en gheerighensi niet
Datse moghe ghelanen hiet.
Maer die rike persemaert,
Die met ziecheden es bezwaert,
Dien visenterie vriendelike
- 10400 Ende trooste houesschelike,
Want ic waens ghelt gheerighen,
Ende doetem die doot dan zwighen,
So leide icken toten graue.
Comt yemen die mi begrijpt daer aue.

- 10405 Dat ic den aermen also niet en doe,
Weetti hoe ic ontga?« »Hoe?«
»Ic segghe: die rike es meer beuaen
Met sonden, die hi heeft ghedaen,
Dan die aerme keytijf si;
10410 Dies behouft hem bet die raet van mi.
In seght oec daer bi niet te male:
Een arem man verliest also wale,
Sine ziele in sijn aermoede,
Als die rike in sinen goede,
10415 Die wel keert al sijn doen;
Want ons scriuet Salomoen
In sinen parabolen, als ict weet,
Dat int xxxste capitel steet:
God heere, seit hi, dor huwe goede.
10420 Hoet mi van rijchede ende aermoede;
Want die rike heeft ouer moet
So ouer groot vp sijn goet,
Dat hi Gods, des hemels vader,
Daer bi verghetet al te gader:
10425 Die ghene die in aermoeden leuen,
Hoe moghen si die zonden beghenen?
Want die noot heeftse so beuaen,
Dat si moeten stelen gaen,
Of valsch sijn ofte verzworen,
10430 Daer si bi werden verloren.
Dat Salomoen seide van sinen wegghen,
Daer sone es niemen iegghen;
Want doe God ghine vp erderike,
Ende sine apostelen dies ghelike

Fol. 64. v.

- 10135 Predeken te menighen staden,
Wine vinden niewerinc dat si haden
Broot ofte ander spisen hiet,
Want sine wilden bidden niet.
Dns souden die broeders laten
- 10140 Hare bidden, ende hem ghematen,
Ende leuen bi haren labuere,
Daer si wel ane ter enere
Daden, vp dat sijt antierden
Ende hem daer toe bestierden.
- 10145 Als haer eerste broeders daden,
Die selue wrachten, ende niet baden ;
Ende bleef hem bouen den monde hiet.
Si ganent wech, ende hildens niet.
Sine stichten gheene grote ghesaten,
- 10150 Si hilden hem altoes in maten.
Staere man, na dat ic kinne.
Es wel recht, dat hi ¹⁾ winne
Sine spise met sinen handen,
Waer hi woent ende in wat lande,
- 10155 Vp dat hijs anders niet en heeft.
Hoe helichlike dat hi leeft.
In wat religioene hi si.
Nu sal ic meer, gheloues mi.
Hu vertellen noch hier naer.
- 10160 Maer dat weet wel voer waer :
Wie dat vulmaect wesen wille.
Hi vercope lude ende stille

1) HS. u.

- Al dat hi heuet van den sinen,
Ende leue met sijns selfs pine.
10465 Niemen soude ledich sijn.
Maer hi es ieghen die redene mijn,
Na dat die Ewangelien houden,
Dats dat wi altoes beiden souden.
Maer dats een harde cleene bedecken,
10470 Dat wi voer onse oghen trecken:
Want wi moeten beiden laten
Doch, als wi dronken ende haten;
Oec souden wi bedinghe gheuen,
Als wi wonnen, daer wi bi leuen.
10475 Ons bescriuet Justiniaen.
Dat een goed man niet soude gaen.
Die ghesont ende machtich si,
Sijn broot bidden, gheloues mi.
Vp dat hijt te winnen vonde:
10480 Het ware vele minder sonde
Ende oec ter weerelt minder seade.
Diese met vonnesse verdade,
Dan dat met sulker quaetheit
Nemen der lieder haerbeit.
10485 Aelmoesene soude niemen ontfaen.
Noch met rechte daer omme gaen.
Dan diere toe sijn gheset.
Dat sijn de ghene, ic wille ghijt wet,
Die arem sijn, out ende eranc,
10490 Ende en hebben ghesonden, no ganc.
Noch ghepinen niet en connen:
Daer omme was aelmoesene begonnen.

- Ende weet oec wel waerleke,
Dat God, onse heere van hemelrike,
10495 Den meinsche ghebiet dat hi al gheue.
So dat hem niet en bleue;
Nochtan sone heet hi niet,
Dat menich meinsche ga bidden iet,
Maer hi wille, dat hijt winne
10500 Met sinen handen, dat meent hier inne.
Want sente Pauwels hi gheboot
Den andren apostelen, dat si haer broot
Wonnen gherne met haren handen.
Ende lieten varen alle truwandē.
10505 Hine wilde niet, waer si quamen
Ende predieten, dat si hiet namen,
Ende dEwangelien niet en vercochten,
In wat lande sise brochten.
Want der gheenre die es vele,
10510 Die in neerenste ende in spele
Gheuen ghereedere ende meere
Des haers dor de weerelt eere.
Dan si doen dor onsen heere.
Ende daer bi verliesen si zeere,
10515 Want si verliesen teenen ghewichte,
Loen, aelmoesene ende ghichte.«
Die God der Minnen hi seide:
»Nu seght mi, so helpe hu waerheide:
Stere man van lichame, die wille
10520 Gode dienen. lude ende stille,
Ende dat sine al heeft vercocht,
Ende dat goet den aermen brocht,

- Ende beden wille al in een,
Noch zorghe noch pine draghen ghen,
10525 Mach hi dus Gode dienen niet?«
»Waer omme, heere, en soude niet?«
»Ende hoe dan. segghet mi.«
Valsch Ghelaet seide: »Heere, dat si:
Ga in een religioen
10530 Dat hem ghene al sijn verdoen
Van haren renten die si houden,
Sonder te biddene ionghen of honden,
Alse witte moneke ende houde sijn
Ende ander moneke, dats wel anseijn,
10535 Die sonder pine vp haer rente leuen.
Daer sonden si hem in begheuen,
Ende die truwantinghe laten staen,
Daer dandere mede omme gaen,
Die bidden lopen achter lande;
10540 Hets voer Gode oneere ende scande.
Men vint sulke moneke nochtan,
Die dicken vaen aerbeit an
Ende daer na Gode anebeden zeere.
Mi ghedinet dat wilen eere
10545 Groot discoort was ende zwaer
Vp dat bidden, weet vor waer,
Of ment met Gode mochte anegaen.
Nu hoort: ic salt hu doen verstaen,
Die waerheit in desen bone,
10550 Want waerheit sonet ghenen lone,
In wat dinghen men bidden mach,
Na dat ict hoerde ende sach.

- Nv hoort hier de zake, waer bi
Elc mach bidden, gheloues mi:
10555 Es so plomp van zinne i man,
Dat hi gheen ambocht ne can
Gheleeren, noch beghert oec mede hiet
Sonder ambacht te wesene niet,
Hi mach wel bidden tote dien,
10560 Dat hem dit moghe ghesceien,
Dat hi moghe winnen sijn broot
Sonder truwantinghe groot;
Of die so ziec es, of so hout.
Dat hijs en heeft gheen ghewout
10565 Sijn brot ten winnen, van crancheden:
Of een, die heeft in weeldicheden
Sinen tijt altoes gheleeft,
Ende sijn goet nv hem begheeft:
Dien so salmen bidden laten,
10570 Ende niet van honghere in der straten
Sternen laten, het ware zonde.
Of die ghene die te gheere stonde
So velen te male moghen ghewinnen,
Dat hire hem mede in eenighen zinnen
10575 Onthouden of ghenonghen moghen.
Dese laet men bidden bi Gode,
Van doren te doren, ende beiaghen;
Want anders mach hi hem niet bedraghen.
Of hi eenich ambacht wille leeren,
10580 Daer hi sijn broot mede met eeren
Winnen moghe, dese mach
Bidden. tote dat comt de dach.

- Dat hi selue moghe werken.
Maer ghi moghet wel merken,
10585 Dat ic meene met sulken handen,
Alse vp sinen lichame standen,
In meene gheene gheestelike,
In souker in gheene plike.
In dese zake, die ic nu
10590 Alhier hebbe vertellet hu ¹⁾,
Mach men bidden zekerlike.
Maer anders en eist niet redelike,
Dan ic hu hier hebbe gheseit,
Dat een meinsche te biddene pleit,
10595 Of die meester van Sente Omaers
Loech, ende dede wanen waers
Meneghen te Parijs in de stede,
Daer hi las ende prediete mede.
Dat grote zonde anders ware
10600 Bidden; ende hi hads openbare
Helpe, beede bouken ende clerke.
Maer mijn moeder met haren ghewerke,
Ver Ypocrisie, dede dat,
Dat menne bien vter stat
10605 Ende huten rike, om dat hi seide
Ende prediete die waerheide,
Die goede clere van Sente Omaers,
Ende niet ghenadich en was haers,
Ende oec eenen nieuwen bouc maecte,
10610 Daer hi al in besaecte

1) HS. *nu*.

- Haer leuen, ende woude
Dat men altoes aerbeide[n] soude,
Vp dat ie noch niet ware ghegoet.
Waendi dat ie was verwoet?
- 10615 Neen ic, en trauwen ende God!
In werde nemmer so sot;
Want we[r]cken es eenegherande pine.
Ic sal van buten doen in seine.
Dat ie gode ghewerken doe,
- 10620 Maer die daet en esser niet toe.
Ic sal minnen Ypocrisien
Ende mantelen al met reinardien.»
Die God der Minnen seide zaen:
»Wat dunce doedi ons verstaen
- 10625 Grote valscheit, bi onser Vrouwen!
Ghelooft di niet Gode?« »Neen ic, en trauwen!
Want niemen mach, hebbie vernomen,
Teenighen groten dinghen comen
Vp erderike, die Gode ghelooft;
- 10630 Entie es al te male verdooft.
Want die go[e]de, [die] laten varen
Alle quaetheit, ende metten haren
Hem ghenoeghen laten met payse,
Die en dincken mi [n]emmer ayse,
- 10635 Ende mi wanhaecht haer leuen.
Maer die persemiers, die gheuen
Moghen die bursen metten penninghen.
Met hem wildie wandelinghe.
Met meyers, met valsters, met tauernieren.
- 10640 Die alle quaetheit antieren,

- Ende alle bi den roene leuen,
Die den aermen node gheuen,
Ende hem achter straten volghen,
Ende menich aensichte sien verbolghen,
10645 Ende diese toten tanden bleeken,
Dese ga ie streken ende leeken.
Bi minen strikene ende lecken
Pinie te gadere goet te trecken,
Penninghen, dier ie hebbe ghenouch.
10650 Ende dinet mi oec mijn ghenouch
Dat ie wille maken niewe zale,
Om mi daer in taysierne wale,
Dat mijn begheeren es al gader,
Want het raet mi mijn vader,
10655 Dat ic aldus leuen soude,
Dan comen die lide menichfoude
Mi te gheuene goede muken:
Dus winnie altoes an mijn smuken.
Want ant beiach es mine antente,
10660 Want beter vele dan mine rente
Es mijn beiach, wet wale:
Want wat ic ga vp ende tale,
Dats al om dat ic wille winnen.
Ic brochte keyser ende keyserinnen.
10665 Coninghen, hertoghen ende grauen.
Entie rike sijn van hauen,
Die mi vullen minen crop:
Maer in achte niet daer vp.
Wat doe die aerne keitine.
10670 Die wisic, bi minen linc,

- Dat si tharen pape gaen,
Haer biechte en willic niet verstaen,
Want mi en behaghen niet, verstaet,
Aerne liede, noch haer ghelaet.
- 10675 Dese coninghen, dese keyserinnen,
Dese hertoghinnen, dese grauinnen.
Dese grote vranwen palestinen,
Dese abdessen, dese beghinen,
Dese poertigghen, dese ioncfrauwen.
- 10680 Dese nonnen, die men seone mach scauwen,
Dese begheerie zekerlike
Te biechtene, vp dat si sijn rike.
Maer om hare ziele Gode te gheuene,
Vraghic hem van haren leuene
- 10685 Den groten heeren, dats mijn sede,
Ende hare meisnieden alle mede:
Want sine helen mi niet,
Noch ic hem, dies men pliet,
Om te wetene hare quaetheit.
- 10690 Hoort wat dEwangelie seit
Sente Matheus openbaer.
Int xxiii^{ste} capitel, dats waer.
Dat in sire Ewangelien steet,
Daer seiti in, God weet:
- 10695 Vp Moyses zetel al in een
Sitten Scriben ende Phariseen.
Dat sijn de quade, die God verdome,
Die ic ypoeriten nome,
Dese segghen tgoede, dat verstaet.
- 10700 Ende sijn selue binnen quaet.

- Si legghen vp hu bordene zwaer.
Maer selue doen si niet een haer.
Maer si hurtense alle weghe
Met haren minsten vingheren weghe.
10705 Si hoeden hem van goeden werken,
En si, daert de lieden merken.
En gheene dinc en gheeren si bat.
Dan ter taellen die eerst stat,
Ende in die maeret die groetinghe
10710 Van den lieden sonderlinghe,
Ende dat voerstaen in die kerke.
Maer dit sijn al sduuels werke,
Ende willen meesters gheheeten wesen:
Maer na dien, dat wi lesen,
10715 Sone doen sijt meer no min,
Want dEwangelie gaet ieghen hin.
Noch hebben wi eene andere zede,
Daer wi alle sijn ghebonden mede:
Want so wien wi ieghen ons sien,
10720 Alte male haten wi dien.
Bi acorde ende bi rade,
Ende beraden hem altoes seade,
Waer wi moghen, bedeezelike.
Sien wi oec, dat hi sal rike
10725 Werden met prouenden ende met ghichten.
Eenen raet gaen wi dan stichten
Dat wi weten moghen ghereet.
Bi wat grade hi vp gheet.
Dan lachterwine heimelike:
10730 So leet ware ons, ware hi rike.

- Emmer an die hulpe sine;
Ende dat doen wi so stillekine,
Dat niet en wert gheopenbaert.
Dan valt hi weder neder waert,
10735 Van den grade, daer hi vp stoet,
Valt hi weder onder voet.
Maer wiste hi dat van ons quame,
Hi soude lachtren onsen name.
Waert oec dat wi yemene daden
10740 Vordernessen ofte stade,
Die hem teeren ofte baten
Quame, wi souden ons ghelaten
Of wijt al hadden ghedaen,
Ende souden hem segghen zaen.
10745 Ende andren lieden openbare,
Dat hi bi ons verheuen ware,
Om te hebbene der lieder prijs.
Oec pinen wi ons in ander wijs
Loselike an dese grote heeren,
10750 Die vul sijn der weerelt eeren,
Dat si ons hare lettren gheuen
Ende orconseepe, dat onse leuen
Goet ende helich mede si,
Waer wi wandelen, verre of bi.
10755 Ende altoes maken wi ons arm mede:
Maer hoe wi claghen onse lede,
Wi sijn die ghene, in loechens niet,
Diet al hebben sonder te hebene vet.
Alsoe nu so werdie makelare,
10760 So makie coop, hoe soet vare.

- Huwelic vergadert wel bi mi.
Ic doe oec wel, waers te doene si,
Execucien, hets mine sede;
Ic bem oec procureirre mede,
10765 Ic bem messagier ende hode.
Dat mi nochtan messit, bi Gode;
Want zwaer ambacht eist, ter cure
Te doene ander lieder orbure.
Ende hebdi enighe sake te doene,
10770 So seghtse mi ende weset eoene,
Dat sal comen te goeden ende,
Eist dat ics mi onder wende,
Ende ghi mi dan so hebt ghedient,
Dat ic wesen moet hu vrient.
10775 Maer in minne niemen, no prise,
Die mi eastijt in eenigher wise:
In wille ghecastijt niet sijn,
No gheblameert int herte mijn.
Nochtan wille iet blameren al
10780 Wat ic zie, ofte zien sal;
Ic wille lachtren wat ic zie,
Want mine sede so waest hie.
In rouke niet der hermitagien.
Dier wostinen, no dier bosseagien,
10785 Ic laetse Sente Janne Baptisten;
Want ic ware van der kisten
Te verre, daer de goede morceele sijn
Ende oec mede die goede wijn,
Ende van den borghen ¹⁾ ende van den staden.

Fol. 65, f.

1) HS. *borghghen*.

- 10790 Daer ic mi in can wel beraden,
Ende make mi dan in eene stede
Mine zale ende mine heimelechede.
Ic segghe, ic ga achter straten,
Om dat ic de weerelt hebbe ghelaten,
10795 Ende ic leue in aermoeden groot:
Dies ic en hebbe gheene noot,
Want ic ligghe mi ende aysiere
Met groter feesten bi den viere,
Ende bade mine lede in waermen water:
10800 Dus bem ic ayser dan een cater.
Ic bem gherecht Antkerste,
Die verstoten bem van Gode:
Ic bem deen van dien dieuen,
Daer dEwangelien af brieuen,
10805 Die alse 1 lam buten gheet,
Ende binnen es als 1 vulf wreet.
Dus gaen wi omme water ende lant,
Ende settent al na onser hant,
Waer wi gaen ende waer wi comen:
10810 Want ic hebbe orloghe ghenomen
Ieghen de weerelt al te male,
Want ic wilse vp ende tale
Berespen van haren dinghen.
Ende te mi waert altoes bringhen.
10815 Entie niet keeren an mijn boort,
Van hem segghic altoes voort
Dat bugghers ende catters sijn;
Maer die hoort ter gheselschap mijn,
Dat sijn altoes goede lieden.

- 10820 Van hem hebbie mine mieden,
Capoene, plumeren te minen deele
En goede andere leckere morseele;
Conine, limoghen ende pertrise
Gheuen si mi te miere spisen.
- 10825 Weinsch van ate ende van wine
Bringhen mi altoes de mine.
Ende dese absoluere ic wel,
Wat si doen, eist quaet of fel,
Eist roenere, dief of persemaert,
- 10830 Dese hebbie alle waert;
Wat si mesdoen nemic vp mi,
Sint ic van hem ghevullet si.
Ende wie ons dies niet wille gheuen.
Moghen wi, hi wert verdrenen.
- 10835 Of wi doense lenende berren;
Sine gheuent ons, wi doense erren.
Of penitencie setten so zwaer,
Dat hem beter ware, vor waer.
Dat si ons pitance gauen
- 10840 Van haren goede, van haren hauen,
Daer wi met hare vriende bliuen,
Want tquaet weet niemen, dat wi driuen.
Maer en daet die grote wachte,
Die ons bi daghe ende bi nachte
- 10845 Doet die Vninersiteit,
Wi hadden eene andre wet gheleit:
Want ic segghe zeker waer,
Dat was in ons Heeren iaer
M. L. ende vine,

- 10850 Ghebannen was, als keytine,
Een bouc dat seere was vp comen.
Ende hadde ons dat niet ghenomen
Gheweest, dat weet bi mire eeren,
Wi hadden gheweest de meeste heeren.
- 10855 Die nv in de weerelt sijn.
Dat deert mi int herte mijn,
Dat dUninersiteit van Parijs
Ons benam dat bouc fatijs:
Wat soudic hier of vele maken?
- 10860 Het werden mi te langhe zaken.
Nv hoort 1 deel van minen gheslachte.
Dat in die weerelt es van machte,
Ondanc hebs die helighe kerke,
Daer ic altoes ieghen werke.
- 10865 Baraet, mijn vader, blijft keyser ende heere
Van deser weerelt emmermeere,
Ende mijn moeder, Ypocrisie,
Blijft keyserine, wats ghescie.
Want wi regneren in elke rike,
- 10870 Alst wel recht es, moghendelike.
Wi connen der lieder raet ontdecken
Heimelike, die an ons trecken,
Men hout ons ouer so goet,
Dat ele an ons comen moet.
- 10875 Ende wi castiense van zonden zeere.
Maer wine gheeren nemmermeere
Van hem ghecastijt te sine:
Daden sijt, dat ware ons pine.

- Seght, wat lieden sonde ¹⁾ men eeren,
10880 Dan ons, die grote vor de heeren
Ende voer de liede altoes beden?
Maer wi sijn van anderen seden:
Als wi hem keeren den rugghe,
So sijn wi ter quaetheit vlogghe,
10885 Welc es meerre werdichede,
Dan te antierne rudders sede,
Of die edel liede te minne,
Ende daer an niet te winne.
Ende dat een man houdt mede,
10890 Wat hi ghelooft, ende te wat steden,
Ende vorwaerdich tsine openbare,
Ende niet te spaerne dat ware,
Ende altoes te scuvene Ypoerisie:
Dits tvole dat ie vermaledie.
10895 Maer desen langhen caproen,
Dese verroeste, ghebonden scoen,
Dese langhe, wide tabbaerde,
Dese cappen van grauwen aerde
Ende liede van simpelre ghedanen
10900 Souden die princhen an hem tanen,
Ende gheuen hem onder die hande
Den orbore van den lande,
Waert in payse of in onvreden;
Si soudent hem in gheestelicheden
10905 Berechten, want si hebbens name:
Deser eist dat ic mi niet seame.

1) HS. *souden*.

- En tranwen, mine roue wat ic doe.
Om minen wille te bringhen toe.
Niet en segghiet hu daer bi,
Fol 66 ¶ 10910 Dat ic wille dat versmaet mi
Oemoedich abijt, diet hout wale.
Maer ic meene anders al te male,
Ende dat lachtert God oec mede,
Dat eenich meinsche teenigher stede
10915 Hem ghenet toemoedeghe abite
Enter weereit niet es quite,
Sint hise metten monde begheeft.
Dese slacht den ruede, die heeft
So vele gheslonden teenen male,
10920 Dat hijt en can ghedraghen wale
Ende moet hunt spuwen neder,
Ende als hem honghert, so keert hi weder
Ende hetet weder sinen spu.
Weet wel, heere, dorstic hu
10925 Wel doen dies ghelike,
Ic daet hu zekerlike,
Maer ic en dars niet bestaen.
Maer mochtic, heere, dat verstaen,
Dat ghijs niet en wert gheware,
10930 Ghi hadt die loghene openbare
In die hant van mi ghereet;
Ende hu bedrieghen, God weet,
Dan sondic laten om gheene sonde.«
Die God van Minnen doe begonde
10935 Te lachene van groten wondere,
Ende elc loucher omme bezondere,

Ende seide: »dits i scone seriant

Om wel te betrauwene int lant.«

Die God der Minnen seide. »Valsch Ghelaet,

10940 Sint ghi sijt in sulken staet

In mijn hof ende hebt ghewelt,

Dat ghi coninc wesen selt

Van den ribaenden in mijn hof,

Suldi mi houden mijn ghelof?«

10945 »Ja ic, ende zweerent hu dat ic mach,

Dat hu vader noit den dach

Ghetrauwen vant, te gheere stede,

Noch hu houder vader mede.«

»Hoe! dat es ieghen dine ¹⁾ nature.«

10950 »Sette hu in die auonture,

Want sochtijs boorghe, wel besiet,

Ghine wares te zekere niet,

Al gauics letteren ende pande :

Ic appeleret in sulken lande

10955 Met orconseepen, dat weet wel,

Vor sulken rechtere, dat si tfel

Laten soude met onghemake

Ende verliesen hare zake.

Waendi, dat ic niet en can lieghen

10960 Entie lieden wel bedrieghen,

Omme tsimpel eleet dat ic draghe,

Daer ic onder alle daghe

Werken moet? Dat verstaet:

Al es simpel mijn ghelaet.

1. 1. 66, b

1) HS. *mine*.

- 10965 Van quaet doene werdie niet sat,
Want miere amien eis te bat,
Ende heues dieken groten noot.
So ware langhe van honghere doot,
Had soet alleene moeten herden:
- 10970 Laet mi ende hare ghewerden.«
Die God der Minnen seide: »dat si.«
Ende mettien so knielde hi,
Ende danete hem vtermaten zeere,
Als sinen God ende sinen heere.
- 10975 »Nv es el niet dan ons ghereiden
Ten assaute, sonder beide.
Nu toe,« seide die God der Minnen.
Men ghinc wapinen in allen zinnen,
Ende als si alle ghewapent waren.
- 10980 Ghinghen si hare lieden scareu,
Ende ordineerden hem in vieren,
Om dat si wilde[n] assaelgieren
Die in porten, ende winnen.
Maer die ghene diere waren binnen.
- 10985 Sine waren traghe no lat,
Om te houdene hare stat.
Nv segghic hu in corter wilen
Van Valsch Ghelaet, sonder ghilen.
Ende siere amien Bedect Wesen,
- 10990 Daer ic haue hebbe ghelesen.
Ieghen Quade Tonghe si quamen,
Onder hem beeden si raet namen,
In wat manieren si gaen souden,
Ende hoese hem kennen niet laten wouden.

- 10995 Doe vonden si in haren raet
Oner dbeste, dat verstaet,
Also pelegime te gane.
Gheueinst Wesen dede doe ane
Grauwe cleedére, als eene beghine,
11000 Si gherde in hare abijt te sine,
Ende want haer met gersenen donken,
Daer soe onder wel conste louken;
Eenen omme douc hinc soe om hare,
Soe seen beghine hopenbare.
11005 Haren souter ende vergat soe niet,
Daer soe dicken binnen siet;
Haer pater noster hincker ane
Met eenen witten snoere, ic wane.
Dat van gaerne was ghewenen,
11010 Dat haer een broeder hadde ghegheuen,
Die hare gheestelike vader was,
Ic wane soene selden las.
Maer dicken quam hise visenteren
Ende goede sermoene ricorderen;
11015 Dan lieti niet dor Valseh Ghelate,
Hinc berechtetse niet dor caritate
Ende met so groten deuocioene,
Dat n hoefde in eenen caproene
Waren, daer hise absoluteerde
11020 Ende hare discipline te nemen leerde.
Van scoente tale soe was si,
Maer taenseijn adsoe bleec daer bi,
Ende gheleec wel eere puterlipse
Ende den paerde in apocalipsen,

- 11025 Dat men beteekent bi quadien.
Die men heet Ypoerisien:
Dat part es verweloos
Ende heeft eene dode verue altoos.
Van sulker verwe van ghedane
- 11050 Was gheverwet, na minen wane.
Ende anders niet Gheneinst Wesen,
Die in hare hant nam met desen
Van Dieften eenen sterken staf,
Dien haer Baraet wilen gaf.
- 11055 Valsch Ghelaet was ghereet,
Ende hadde broeders Soyers cleet
An ghedaen ende sine ghewaden.
Sijn ansichte seen vul ghenaden,
Simpel, sonder houerdichede,
- 11040 Ende oec harde rustelije mede.
An sine hals dat hi drouch
Eene bible, simpel ghenouch,
Ende nam eene crieke al openbare.
Als of hi harde crepel ware,
- 11045 Die hi vaste an hem saect,
Ende van verranessen was ghemaect:
In sine mauwe stae hi ter stede
Een seers van seerper snede,
Dat hi smeden dede ghewesse
- 11050 Te Coupe Geule in de smesse.
Doe si beede bereet waren,
Ghinghen si wech sonder sparen.
Also langhe dat si quamen,
Daer si Quade Tonghe vernamen,

- 11055 Die voer sine poerte was gheseten,
Om dat hi niemare wilde weten
Van den ghenen die daer leden:
Dit waren altoes sine seden.
Die pelegrime versach hi zaen,
11060 Die moede quamen ghegaen;
Si neghen hem oemoedelike,
Ende Bedleet Wesen zekerlike
Groeten eerst waerf, dats waer.
Ende Valsch Ghelaet daer naer,
11065 Ende hi hem weder, als die hem niet
Ont sach van hem i twint iet.
So helighe lieden seenen si,
Ende so oemoedich daer bi,
Dat hem wale dochte desen,
11070 Dat hi wale kende Wesen:
Maer Gheneinst en kendi niet,
Die haers diefs wesen te heelne pliet.
Maer waendi, dat si van ghelade
Comen waren dor ghenade
11075 Van zonden, die si hadden ghedaen.
Ghelate, dien hi voer hem sach staen,
Addi ghesien te menigher stont,
Maer dat hi valsch was, was hem oncont.
Valsch was hi, maer met valscheden
11080 En addemen niet moghen beleden.
So heymelike wrachte Ghelaet.
Dat al deete sine valsche daet.
Maer dieken, hadde hine kennen moghen.
Hadde hine ghesien metten oghen

- 11085 In sine cleedere alte voren,
Hi hadt ten Helighen wel ghezwoen,
Dat de ghene, die te sine plach
In die feeste, nacht ende dach,
Ende van den danse die seone Robijn.
- 11090 Es nv worden Iacopijn.
Maer zekerlike, hets wel aenseine
Dat goede liede sijn Iacopine,
Si sonden qualije haer ordine houden.
Waer si sulke meesters ghesconden.
- 11095 Minder Broeders ende Predekeeren
Si gaen vetter dan die beren,
Ende alle ordene ia wattan,
Daer nes gheen, hine seijnt goet man:
Wat holpt dat ieker meer of seide?
- 11100 Doe die pelegrime beide
Te Quade Tonghen waren comen,
Hebsi hare male ghenomen
Ende hebbense neuen hem gheleit.
Quade Tonghe doe seit,
- 11105 Doe si neder gheseten waren:
»Ic soude gherne van huwen maren
Weten, ende wat v brinet te mi?«
Gheueinst Wesen seide: »heere, wi
Comen hier, om af te doene
- 11110 A[l] huwe zonden met paerdoene.
Wi sijn pelegrine, die gaen
Nalijes altoes, sonder waen;
Achter laude sijn wi ghesent
Omme zoudaren, die men vent.

- 11115 Omme hem te leerne goede exemple:
Wi gaen predeken in menighen temple.
Heere, wine iaghen ander dine,
Dan omme Gode, den coninc,
Bidden wi hu herberghe tameer,
11120 Maer wi soude[n] hu segghen eer
Een cort sermoen, ende vertien.«
Quade Tonghe seide mettien:
»Die herberghe die ghi hier siet.
Diene wert hu gheweerent niet;
11125 Wat ghi beghert, dat seght al,
Ic bem diet gherne horen sal.«
»Danc hebt,« seide Gheueinst Wesen.
Ende begonste die tale mettesen.
»Heere,« seit soe, »sijt zeker des,
11130 Die scoenste virtuu't, die eenighe es,
Of die een meinsche hebben mach,
Dats dat hi nacht ende dach
Breidele altoes wel sine tonghe.
Dit souden doen houde ende ionghe,
11135 Want hets beter, dat verstaet,
Te zwighene, dan te spreken quaet.
Entie ghene diet gherne hoort,
Segghie, dat te Gode niet en hoort.
Noch en mach oec goet man wesen.
11140 Heere, bonen allen desen
Sonden, die ghi hebt ghedaen.
Sidi met deser meest benaen:
Want ghi seit, liene heere,
Eene truffe, daer ghi mesdaet an zeere.

- 11145 Van eenen enape die hier plach te gane,
Dien ghi vp teeht, datti Scone Ontfaene
Bedrieghen woude ende daer na stoele.
Beede met herten ende met moede;
Daer ghi an loocht, dat verstaet,
11150 Want hi hier en comt no gaet,
Ende wel mochte dat ghesien,
Ghine souden nemmermeer hier zien.
Daer omme vaste legghet gheuaen
Dat soete kint Scone Ontfaen,
11155 Die met hem speelde talre tijt,
Ende toochde bliscap ende delijt,
Sonder ghepeins van dorperheden.
Die enape, die van honesscheden,
Dien ghi hier te ziene plaeght,
11160 Hebdi al te male veriaeght.
Wat roerde hu te hem so zeere.
Om te nemen sijn weerelt eere,
Anders dan v quade ghedachte,
Die bi daghe ende bi nachte
11165 Loghene peinst, dats zeker waer,
Ende gheefse dan voert openbaer?
Dat weetti selue harde wel:
Ghi hebt den enape, ende niemen el,
Beloghen, dies wel lettelt acht
11170 Dat ghine tallen stonden wacht.
Erch no quaet heeft hire in no toe:
Hi sonde hier gaen spade ende vroe,
Dies en sonde hi laten niet.
Hadde hire an ligghende hiet.

- 11175 Ende ghi, die altoes sijt wijchghere,
 Ende in hu hant vaste hont hu spere
 Vor dese porte sonder verdrach,
 So muusdi, musaert, nacht ende dach,
 Ende dooght pine ende zwaer verdriet.
- 11180 Ende wat ghi pijnt, dats om niet.
 Jalonsie, die daer wacht,
 Es harde zottelike bedacht,
 Dat soe bederfs dus Scone Ontfane,
 So tiet hem grote loghene ane,
- 11185 Ende houtene vaste in prisoene,
 Sonder redene van mesdoene,
 Daer hi in quelt ende maect groet zeer.
 Al en haddi mesdaen nemmermeer
 Dan dat selue, ghi waert wale
- 11190 Werdich dat men hu al te male
 Iaechde of biene vten lande,
 Of met ijsere bonde hu hande,
 Of worpe in kaerkere als 1 hont:
 Ghi vaert in der hellen gront,
- 11195 Ghine hebbets groot berauwen.«
 »Ghi lieght,« seide Quade Tonghe, »en trauwen!
 Entrauwen, ter quader tijt sisi comen!
 Hebbic hu te herberghene benomen,
 Om mi te seggh[ene] dese onnere!
- 11200 Maect hu wech, in schuvels eere,
 Herberghen helre dan met mi.
 Ghi seght dat ic een loghenare si.
 Ende wilt mi miere eeren deeren:
 Ghi sijt beede twee gokeleeren,

- Fol. 6^r d. 11205 Die mi blameren hier comen sijt,
Ende mi loghene vp tijt,
Dies ic de waerheit weet wale.
Den duuel ghenic mi al te male.
Of onse heere make mi onteert,
11210 Sint dese casteel was ghefondeert.
En waren x daghe leden niet,
Men seide mi vor waer, nv besiet,
Dat hi die Rose euste twaren;
Heeft hier vorder an ghenaren,
11215 Sekerlike dats mi oncont;
Maer ic seit voert ter seluer stont,
Sonder beiden, alsoe zaen.
Waer omme soude men mi doen verstaen
Sticken, die niet waer en waren?
11220 Ic seitse, ende sal sonder sparen
Segghen noch, ende blasen mede
In mine busine telker stede,
Sonder vieren ende dueren.
Het sullen weten mijn ghebueren,
11225 Hoe dat hi hier ghine ende quam.«
Valsch Ghelaet die tale vp nam
Ende seide: »heere, wats hu ghesciet,
Ghine sout hu dus hoghe moyen niet:
En sijn niet Ewangelien al,
11250 Dat men seit ende segghen sal.
In hebbe hu horen niet toe ghedaen,
Ic wille hu proenen ende doen verstaen.
Dat dit al gader loghene es,
Want niemen mint, sijt seker des.

- 11235 Den ghenen die van hem seit quaet;
Ende oec eist waer, dat verstaet.
Dat die mint, gherne gheet
Ter stat daer hi sijn lief weet:
Dese heeft hu wert ende doet eere,
11240 Ende es hu onderdanich zeere.
Ende hout hu oner sinen vrient.
Al en hebdijs niet verdient.
Ghemoet hi hu waer ghi gaet,
Hi groet ende doet goet ghelaet:
11245 Wat persen, heere, doet hi hu nv?
Ghine sietene gaen no keeren tu,
Van hem en sidi twint beuaen,
Hier comen andere meer ende gaen.
Maer weet wel, pijnde hem sijn herte hiet
11250 Ter Rosen waert, hine lietem niet
Te gane no te comene hier,
Al soude men bernen in een vier.
Hine es een twint met hem beuaen,
Noch met hem weder Seone Ontfaen.
11255 Al heeft hijs te doghene zeere.
Ende wouden si beede nochtan, heere.
An huwen dane so souden si
Die Rose plucken. Ende waer hi
Hebdi so vele van hem gheseit
11260 Loghenen ende onwaerheit,
Die hu so mint spade ende vroe?
Sekerlike adde hire hiet toe,
Hine minde hu nemmermeer,
Maer soude waken ende peinsen eer.

- 11265 Om te winne de borch met crachte,
Waer dat hiere hiet omme achte.
Hier bi moghedi merken wale,
Dat al loghene es die tale,
Die ghi van hem hebt gheseit,
11270 Daer ghi an verdient hebt, waerheit,
In die helle te sine emmermeer,
Daer altoes, sonder ende, es zeer.
Aldus proeuedem Valsch Ghelaet,
Ende hine antwoerde goet no quaet,
11275 Maer was comen harde naer
In berauwenessen daer,
Ende seide te hem: »het mach wel zijn,
En trouwen, Wesen, die herte mijn
Hout hu beeden ouer goet.
11280 Nu raet mi na huwen moet,
Wat ic best doe, ic salt bestaen.«
»Dats, dat ghi sult te biechten gaen
Hier, ende staet van huwen zonden,
Ende met rauwen sult vermonden
11285 Ende belien ieghen mi,
Want ic van ordenen priester si,
Enti[e] hoech[s]te meester die men weet,
Om te biechtene: alse verre alst gheet
Die weerelt ende ghedure,
11290 Es al gader in mine cure.
Dese macht hadde noit prochiaen,
Noch monee, noch pape, alse ghedaen.
Ende ic neemt, bi m[i]ere trouwen,
Dat mi meer huwe zonden rauwen

- 11295 C waeruen dan huwen pape :
Dies nemic goede oeronscape.
Ic hebbe voerdeel groot ende goet,
Prelate en sijn niet also vroet,
Gheleert, noch also hoghe,
- 11300 Als ic bem, want ic toghe
Wat ic segghe al bi dininen.
Mijn meesterscap doe ic seinen,
Als ic come ter disputacien ;
Ic hebbe van Gode so vele gracen,
- 11305 Dat ic biechtheere ben vereoren
Van al den besten vut vereoren.
Bider vroetheit, die hi can,
En es in die weerelt man,
Die hi bet raet sonde gheuen :
- 11310 Wildi der zonden begheuen
Ende voort nemmermeer ghewaghen,
So moechti aflaet van mi draghen.
Quade Tonghe knielde daer
Voer hem neder, dats waer,
- 11315 Ende biechtem van sinen zonden.
Die ghene nammene tien stonden
Bider kelen met beeden handen
Ende verworghden daer te handen,
Ende benam hem telappen daer,
- 11320 Ende sneet sijn tonghe, dats waer,
Met sinen seerse vten monde,
Ghelije eenen quaden honde,
Ende worpene beede met harer cracht
Besiden daer in eene gracht,

11525 Daer hi te clappen vele ghere:
Aldus bereiden si haren wert.
Nu hebbsi, dat si begheren,
Ende wonnen die porte sonder weeren,
Ende ghingher in sonder sparen.

Fol. 68, c. 11550 Soudeniere, diere binnen waren,
Waren dronken, ende sliepen vaste:
Te hem quamen beede de gaste
Ende verworehdense alle zaen,
So dat hare clappen was ghedaen.

11555 Mijn vrouwe Miltheit ende Houeschede
Ghinghen ter porten in bede,
Ende vergaderden alle viere
Verbolghelike. Dis wart sciene
Gheware de quene, diet al sach,

11560 Die Scone Ontfaen te hoeden plach.
Soe was van den torre ghegaen.
Doe sise saghen, liepen si haer zaen
Met talen vp, sonder verdraghen.
Die quene wilde niet sijn gheslaghen,

11565 Ende sprac te hem oemoedelike
Ende seide: »bi Gode van hemelrike,
Ghi dinct mi van goeden affere;
Wat brinet v in dit ghevanghen heere.
Hebdi node te sine gheuaen?«

11570 »Gheuaen, moeder? Dat ware mesdaen,
Wine comen hier te hu maer om zien,
Als de ghene, die sijn in dien
Tuwen ghebode altoes ghereet:
Want ghine waert noit zuur no wreet.

- 11355 Maer goedertiere talre tijt.
Werde moeder, der God, nu sijt
Gheret te doene, dor hu doghet,
Onse bede, so dat werde verhoghet
Daer bi die zoete Scone Ontfaen,
11360 Ende ghine laet vten prisoene gaen
Met ons hier i lettelt spelen,
Want hi te langhe heeft ligghen quelen;
Ofte neen, so wilt ghedoghen,
Dat hi desen enape sal moghen
11365 Een wort spreken zonder meer:
Het sal doen harer beeder zeer
Minderen vtermaten zeere.
Het sal hu vrome sijn ende hu eere,
Ende ghine mesdocter niet an;
11370 Wi zullen sijn hu eyghin man,
Daer ghi mede, also help mi God.
Al gader doen sult hu ghebod:
Het doet goet winnen eenen vriend.
Die altoes met trouwen dient.
11375 Siet, dese broke, dit vingerlijn
Wilt dese enape, dat huwe sijn,
Ende goede cleedre, die wel staen.
Sal hi hu gheuen harde zaen.
Hi es houesch ende wel beraden.
11380 Ende sult van hem niet sijn verladen.
Hi es die miltste die men vint,
Van hem so sidi zeere ghemint.
Helende es hi, ende vroet,
Hu mach van hem ghescien al goet,

Fol. 68, d.

- 11385 Wi bidden hu, dat ghi dit draegt
Met hu alleene, ende niet ghewaecht
Meinschen gheen die nv lenen :
So haddi hem allen vronde gheghenen
Nu siet, neemt dit hoedekijn
- 11390 Daer scone bloemen ane zijn,
Lieue moeder, ende draghet heme,
Dat hijt van sinen weghe neme.
Die houde quene seide doe:
Mochtie dit ghebringhen toe
- 11395 Met eenigher conste of liste.
Dat Ialousie niet en wiste,
Ic sout harde wel toe bringhen,
En addies blame van gheenens dinghen.
Maer alte quaet es Quade Tonghe,
- 11400 Ic bem zeker dat hijt zonghe
In hoornen ende in businen met;
Want Ialousie heftene gheset,
Hare wachte te doene ouer al.
Hi roupt, hi crijst, hi maect ghescal,
- 11405 Dat hi weet ende peinst der mede
Groete loghene, dats sijn sede:
Ende dies en soudi twint laten,
Al soudemen slepen achter straten,
Ende seide hijt dan ver Ialousien,
- 11410 Soe sonde mi vermalendien.«
Valsch Ghelaet met sinen conrote
Seide: »ghine dort gheene grote
Sorghe hebben van dat hi
Een twint meere clappende si,

- 11415 Of niemare te draghen harentare,
Want hi doot leecht vp die hare.«
Die quene seide: »es dat waerheit,
Sone wert hu hede niet weder seit.
Nu seght hem dat hi si bereet.
- 11420 Also zaen als hi weet,
Dat ic yemene om hem zinde.
Dan so come met gheninde,
So stille ende so verholenlike,
Dat niemen weet vp erderike.
- 11425 Ic sal hem vinden die passaghe,
Maer en peinse gheen ontraghe,
Dan hi sijn ghedachte segghe al,
Want ic hem stade maken sal.«
»Vrauwe,« seide Valsch Ghelaet,
- 11430 »Ghine dort ontsien gheen baraet:
Also ghijt seght, so salt wesen.«
Die quene maecte haer wech met desen,
Ende streec te Scone Ontfane waert,
Dien soe te sprekene zeere gaert.
- 11435 Soe haest hare wat soe mochte,
Van cameren te cameren, soene zochte
Vpten torre, daer hi lach
Ten torre vnt waert, ende zach
In zwaren ghepeinse, in droenen moede,
- 11440 Dies hi so leefde inz ongoede.
Die quene seide: »liene kint,«
Mijn herte hu met trauwen mint,
Ende es te barteert so zeere om hu.
Om tghepeins dat ghi hebt nv:

- 11445 Nu wilt mi segghe[n] alte male,
Ic salre hu toe gheraden wale.«
Scone Ontfaen ende dorste haer niet
Van sinen ghepeinse ontdecken hiet,
Ende loechendes haer wat hi mach.
- 11450 Want hi die quene zeere ontsach.
Dies las hi eene valsche lesse;
Want hi duchte verranesse,
Ende hilt haer woert, haer ghedachte.
Ende toeghde haer goet ghelaet met crachte,
- 11455 Ende seide: »lieue moeder mijn,
Ic hebbe om ander dinc ghesijn
Tonghemake, hets om hu merren.
Mi ware leet, woendi mi verren.
L[i]eue moeder, en es niet el
- 11460 Dan om hu merren, dat weet wel,
Want tuwaert draghic grote minne
Met goeder herte ende met zinne.
Waer hebdi mi dus langhe beghenen?«
»Dat segghe ic hu sem, mijn leuen:
- 11465 Die hoeschte, die scoenste, die ic minne,
Entie vul maeeste in allen zinne,
Die in dese weerelt si,
Groet hu ondertwaerf met mi.
Hi quam ghinder in mijn ghemoet,
- 11470 Ende sent hu met mi desen hoet,
Ende sondu harde gherne zien
Ende spreken, mocht hem ghescien,
Hem dochte hem ware ghelinet sijn leuen.
Wildi mi huwe gracie gheuen,

- 11475 Dat hi nu eene waerf spreken mochte?
Ic weet wel dat hem en rochte,
Wat hire om dade: in dien dat hi
Eenighen dienst ghedade, dien ghi
Beghert, dat hi dor nu dade,
- 11480 Hi waers blide, vroeck ende spade.»
Seone Ontfaen vraghede hare
Om dien enape, wie hi ware,
Eer hi wilde ontfaen tprosent;
Want van daer moechti sijn ghesent
- 11485 Ende van sulken weghe comen,
Hine haddene niet ghenomen.
Doe seide hem die houde quene,
Dat zekerlike ware die ghene,
Daer hi omme leeght so gheuaen
- 11490 Ende daer die tale of ware ghegaen,
Dat Quade Tonghe al brochte toe,
Die menighen man onvroee
Heeft ghemaect. »Hi leeght nu doot.
Dats bliscap alte groot,
- 11495 Wi sijn zeere clappinghen ontfaren,
In gaue om hem niet n paren,
Al waert dat hi oec lenende ware:
Want ic can meer openbare
C waernen, dan hi dede.
- 11500 Nu neemt den hoet, dats honeschede,
Ende draechten, dats wel ghedaen:
Datti nu mint, hebbic wel verstaen.
Met herten ytermaten zeere.
Eist oec dat hi de ioncheere

- 11505 Vorder ane souet dan hi soude,
So ontsegghet hem also houde.
Maer ic bem zeker, dat hi hu niet
An souken sal, wats ghesciet,
Sticken die ieghen hu eere waren;
11510 Want hi es so ghetrauwe, twaren,
Dat niet sijns ghelike en leeft:
Dat segghen die ghene, daer hi heeft
Altoes ghehad sine wandelinghe.
Ende ic oec selue zonderlinghe
11515 Orconde, dat hi noit en dede
Quaetheit, noch oncuuschede,
Al waest dat Quade Tonghe sede
Van hem su[l]ke dorperhede,
Daer hi valschelike ane looch.
11520 Hine was niet deerste dien hi bedrooch,
Ende wart den enape te horen comen,
Hi hadde hem sijn lijf ghenomen:
Dies en hadde hi niet ghelaten,
Want hi es stout vtermaten,
11525 Sijns ghelike en vint men niet.
Hi es ghemint van wiene ziet,
Ende daer toe milder dan Alexander,
Ofte eenich prince ander,
Vp dat hi alsoe rike ware.
11530 Hi heuet therte wel openbare,
Te gheueene alse i conine goet.
Liene kint, neemt desen hoet:
Ic raed hu in goeden raden,
Ghi mochten nemen sonder seade.»

- 11535 »Moeder, waert dat icken name,
Ic duchte, het soude mi wesen seamen.«
Seide te hare Seone Ontfaen,
Ende wart bleec ende onghedaen,
Ende verloos sijn verwe ten hant.
- 11540 Mettien so stae hem inde hant
Dat hoedekijn, dat soe daer brachte,
Ende wilt hem nemen doen met crachte:
Hine dorste sine hande bieden niet,
Dies soe mochte mespeinsen yet.
- 11545 Nochtan haddijt gherne ghenomen,
Haddire ghedorren toe comen.
Soe seide dus: »hoe scone es hi,
Maer vele beter ware mi,
Dat al mijn cleeder verberrent waren,
- 11550 Dan ickene van hem name, te waren.
Maer ic micke soe dat icken neme,
Ent dan ver Ialousie verneme,
Wat soudic dan segghen moghen?
Sone worde meer in oghen,
- 11555 Maer soude verwoeden in haren moet,
Ende daer toe vp mijn hoeft den hoet
Te sticken scoren alte male,
Ende mi doden, dat weetie wale:
In sals niet nemen.« »Ghi sult en trauwen!
- 11560 Want ic neemt, bi onser Vrouwen!
Ghine sulles hebben onruste no blame,
Ende vraecht hu yemen wanen hi quame,
Ghi hebt andwoerden mee dan genouch,
Ia ghi, meer dan xx na v gheuouch.»

- 11565 »Ia, ende of soe mi vraghet,
Waer dat ickene hebbe beiaghet,
Wat andwoerden sal ic haer ghenen,
Dat seght mi, vrouwe, selp v leuen?«
»Ghi sult segghen, lieue kint,
- 11570 Dat ickene hu gaf, en helets twint,
Want ic bem van sulker name,
Dien goeden lieden es wel bequame.«
Scone Ontfaen nam doe den hoet,
Ende settene vp thooft, die hem wel stoet.
- 11575 Die quene zwert hem, wat so mach,
Dat si hem noit hoet en sach
Draghen, die hem stont so wel.
Die quene wachte, dat niemen el
Dan si twee alleene waren.
- 11580 Doe ghinc soe sitten sonder sparen
Neuen hem, ende begonste
Een sermoen, alsoe wel conste.
»Ay lieue kint, Scone Ontfaen,
Hoe seone sidi, hoe wel ghedaen!
- 11585 Mine iolise tijt es al leden,
Ic hebbe ghesien so menich heden,
Dat mi gaet mijn leuen af,
In can niet gaen sonder staf;
Huwe tijt es te comene toe,
- 11590 Ghi sijt i kint, ende en weet hoe
Ghi sult besteden huwen tijt.
Maer ic bem zeker wel, dat ghi sijt
Die ghene, die emmer liden moet
De vlamme, die verbernen doet

- 11595 Al gader wat hare ghenaeet:
Vennis heeft 1 bat ghemaect,
Daer ghi hu in sult baden.
Maer eer ghi baet, so sijt beraden
Te doene dat ic hu leeren sal:
- 11600 Dat sal sijn hu voerdeel al.
Haddie gheweest so vroet, twaren,
Alse ic was van huwen iaren,
Van minnen spele, als ic nv ben.
Het adde gheweest mijn ghewen:
- 11605 Want ic was seone vtermaten.
Die mi nv heeft, wet God, ghelaten.
Nu bem ic hout in al mijn wesen,
Gherompelt, grau ende zeere ghelesen.
Dat mi zeere van herten deert,
- 11610 Want ic was lief ende wert.
Om mine scoenhede volghede[n] mi
Cnapen, die mi gherne bi
Waren, ende daden houeschede,
Die ic alle crupen dede
- 11615 In mijn huus tgaen ende comen:
En was noit niewerinc vernomen,
No dat gheelop voer mine dore,
Datter was altoes voren.
Ic dede hem menich zwaer torment.
- 11620 Als ic hem looch hare conent,
Dat mi menich waelf ghesciede.
Als ic onthaelde ander liede.
Daer was menighe zothede ghedaen,
Ende dicken menich ghevecht bestaen.

- 11625 Daer ic om hadde grote onruste:
Mine dore en was noit so vaste
Ghesloten, sone was ontwee gheslaghen
Van den vrienden ende van den maghen.
Der ghere diere binnen vochten.
- 11630 Diet sona alte diere becochte[n],
Want siere lieten hant of voet,
Als men in stride dicken doet,
Ende sulke worder doot gheslaghen,
Ende vp eene berie wech ghedraghen.
- 11635 Doe was ic staere ende ghesont,
Ende hadde meer dan x pont,
Ingelscer penninghe, dan ic nu doe.
Maer ic voerre zottelike toe,
Want ic ionc was, kintsch ende zot.
- 11640 Ende in was noit, als elp ¹⁾ mi God,
Comen in scolen van der minnen;
Maer aert heeft mi doen leeren kinnen
Bi expermenten, ende ghemaect vroet,
Daer ic al gader minen moet
- 11645 Adde an gheset, ende al mijn leuen.
Ende ic en sal hu niet begheuen
Van der consten die ic weet,
Sone sal hu altoes sijn ghereet
Sonder twinel ende faelgie,
- 11650 Want ic en can al de betaelge:
Si daden wel, die ionghen lieden
Altoes te haren hesten rieden.

1) HS. *al selp*

- Sonder twiuel, ens gheen wonder,
Al en kendi pat, no vonder,
11655 Daer men te rechte met ouer gheet,
Want hu de bee te ghelu nv steet.
Maer soe vele esser toe,
Dat ic meesterigghe hem alsoe,
Dat ic in zetelen lesen mach.
11660 Men sonde onwerden vp gheenen dach
Oude liede, want men in hen
Altoes vint wijshede ¹⁾ ende sen.
Ic hebbe sin ende vroethede,
Vsagie ende const daer mede,
11665 Die ic niet hebbe zonder seale.
Meneghen vroeden man van rade
Hebbe ic bedroghen, zonder waen, U. L. 70
Als ickene int stree hadde gheuaen.
Maer ic was teersten openbare
11670 Bedroghen, eer ic was gheware:
Het es te spade, onzalie wijf!
Want leden es mijn ionghe lijf.
Mine dore ghinc vp ende toe,
Nacht ende dach ende smorghins vroe;
11675 Nu en comter niemen in, no gheet,
Mine dore met ghemake nv steet,
Met rechte maghte mi wel seamen.
Die behaghel enapen die daer quamen,
Die mi eerden ende werden.
11680 Entie mi so zeere begherden,

1) HS. *wijshede*.

- Dat si van mi niet seeeden ne conden,
So minden si mi tallen stonden,
Die mi nv al laten liden,
Sonder spreken, ende gaen besiden:
11685 Die mine liefste gaste waren,
Entie mi meest minden twaren.
Vp mi i twint en achten si:
Verroeste quene heeten si mi,
Ende segghen quaets vele meer.
11690 Liene kint, men mochtu tseer
Vertellen noch versegghen niet,
Noch den rauwe, noch tverdriet,
Dat ic draghe int herte binnen,
Als mi mijn ghepeins doet kinnen
11695 Die bliscap entie vriendelichede,
Dat helsen ende dat cussen mede,
Dat nv al wech es gheuloghen,
Ia ende die nv niet moghen
Weder comen als te voren;
11700 Ic was te tilike gheboren!
Deus! In wat vernoie hilden mi
Die ghiften, also zaen als si
Mi saelgierden ende niet gauen,
Ende van dien dat hem hare hauen
11705 Hiet blenen was, dat was mi leet.
Lieue kint, bi Gode, in weet,
Hoe ic mi bet mochte wreken,
Dan nv te leerne van minen treken.
11710 Ende also wel vp minen sprone,

Als ghi nu sijt, ic soude mi wreken,
Men sonder emmermeer af spreken
Ouer die quade ribaende, dat si
So lettel prisen ende eeren mi.

11715 Ic soude doen sinken haren ouermoet,
Hem en soude bliuen haue no goet:
Also nauwe soudiese plumen,
Datsi hare erue souden rumen
Ende vercoepen, ende ligghen int stroe.

11720 Ende deerste die quamen, soudie alsoe
Voeren, bi den helighen gheest!
Ende daer toe die mi minden meest.
Ende werden ende daden eere,
Dien soudie ane gaen so zeere.

11725 Thare te nemen, dat si en souden
Eenen pennine niet behouden,
In souden hebben, of ic mochte,
Hoe na ickene an hem zochte!
Ende soudse bringhen vut haren goede,

11730 Ende doen vallen in aermoede ¹⁾,
Ende soudse alle na mi doen lopen,
Entie quaethede met beecopen,
Die si mi hebben ghedaen,
Haddiese na minen wille gheuaen.

11735 Maer, wet God, nv maeght niet draghen,
Dan weenen, zuchten ende claghen:
En comt niet weder dat leden es.
In salre gheenen na mijn ghetes

1) HS. *aermade*.

- Hebben, no na den wille mijn:
11740 So verroest es mijn anseijn,
Dat mijn dregghen niet ontsien
Die ribacude, die mi vlien.
Nochtan, dor al dit verdriet
Dat mi van hem es ghesciet,
11745 Als ic noch peinse om den tijt
Ende om die feeste ende omt iolijt,
Dat ic te hebbene plach met hen,
So verblijt mi al mijn zen,
Ende oec verlichten al mijn lede,
11750 Doch haddic feeste altoes mede,
Eer ic was van hem bedroghen.
Eene ionghe vrouwe, die was in oghen,
Ende met ioye haers leuens pliet,
Bi Gode, sone es ledich niet!
11755 Namelike de ghene, die beghert
T'goet te wetene dat si verteert.
Lieue kint, mi dede hier comen
Hu vrouwen, ende heeft mi ghenomen
Omme hu te hoedene, nacht ende dach.
11760 Onse heere, diet al vermach,
Moete gheuen, dat ic di[c] hoede
So moete doen, dat mi te goede
Verga, alst sal, God weet!
Want ghi sijt altoes ghereet
11765 Hu selnen te hoedene openbare,
Dat anders harde zorghelije ware,
Om die scoenheit die hu ghegheuen
Heeft nature, die hu es bleuen;

- Ende daer toe sin ende wijskede groot,
11770 Dat niet en leeft huwes ghenoot.
Om dies wi hebben stade ende stonde,
Dat men betre gheere en vonde,
Al te sprekene dat wi gheren:
Om te radene ende helpen weeren
11775 Van allen lachtren, ben ic ghereet.
Eist dat hu van herten steet,
Dat ghi trecken wilt ter minnen,
Ic sal hu alle de weghe doen kinnen.
Ende oec die paden doen verstaen,
11780 Die ic selue soude sijn ghegaen,
Eer leden was mijn ioncheden,
Mine bliscap ende scoenhede;
Maer en hondet niet in dien,
Dat ic v ter minne wille tien.
11785 Doe zwech die quene stille
Een lettcl, om dat soe horen wille
Wat segghen soude Scoen Ontfaen.
Soe beide langhe, soene nam zaen
Die tale weder, die soe liet;
11790 Want soe meret wel, ende ziet,
Wel behaghedem dat soe seide,
Ende peinsde dat soe hem zonder beide
Haren wille al segghen soude,
Ende begonste alsoe houde
11795 Ende seide: »sone, wildi hu keeren
An die minne, ic sal hu leeren
Den aert van minnen alte male,
Dat ghine sult comen also wale,

Dat ghi niet mocht sijn bedroghen,
11800 Na dat ic hu den aert sal toghen,
Ende ghire hu toe wilt formeren.
Want niemen mach minne anteren.
Noch die passaghe liden moghen,
Hine hebbe den aert voer oghen;
11805 Of hine sal lant ende scaep vercopen,
Wille hire zottelijke toe lopen.
Nu hoert, wat ic hu segghen sal,
Want ic can distorien al.

Lieue kint, die van minnen
11810 Ioye ende bliscap wille ghewinnen.
Hi moet weten hare ghebode,
Die ic hu niet en seide, bi Gode,
En wistijt niet bi scrifturen,
Dat ghi hebt bi naturen
11815 Van elken man hu vul ghemet,
Van dat ghi hebben sout dat wet.
X gheboden so sijn claer,
Daer dachterste ii sijn te zwaer.
Ic gheorloue v van de viii wale,
11820 Van den ii maer hoet hu te male,
Want wie hem volght es in dole,
Ende soude oec lesen wel in seole,
Ende het verlaet zeere den minnare.
Soe wilde dat hi milde ware,
11825 Ende teere stat haer herte legghen,
Ende dander ouer al ontsegghen:
Siet, dits valsche ende niet seone,
Hier loegh de God, Venus sone,

- Want so wiere hem hout ane,
11850 Hem stater of grote seade tontfane.
Liene kint, en sijt niet milde:
Hi ware verloren, diere hem an hilde.
Leght hu herte te vele staden,
Sone salt hu niet te zeere verladen;
11855 Maer teere stat, wat huw es ghesbiet,
En suldi legghen hu herte niet,
Of yemen gheuen ofte leenen,
Maer vercoepen diere alteenen
Ende verdierent alle daghe,
11840 Int lanc so meer van daghe te daghe,
So dats gheen man die leeft
Van hu goeden coep en heeft:
Dese pointe hout al hu leuen.
Hu hant hout toe, als ghi sout gheuen;
11845 Te nemene, hoe dat ghenen gheet,
Daer toe so sijt eenen ghereet.
Gheuen es alte grote zothede,
En ware eene lichtelike scoenhede.
Om te haelne die liede an hen,
11850 Ende gheuen teleene om meere ghewen,
Sulke ghifte es ghegheuen goet,
Die meer dan dobbele winnen doet:
Sulke ghiften loue ic wale.
Maer wie dat gheft, behoeft wale
11855 Te ziene, waer hi gheuen sal,
Want niet bestaet es ouer al.
Van den boghen ende vliken,
Die smeinschen hoghe herte doen wicken

Fol. 71, c.

- Entie wonden heymelike,
11860 Daer met so condi sekerlike
Vroedelike scieten mede,
Dan noit die God van Minnen dede:
So goet scottere so sidi.
- Ghi sciet dicken verren ende bi,
11865 Nochtan es hu dicke oncont,
Wien hu scieten heeft ghewont;
Want als men sciet ter vleien,
Sule ontfaet na sijn greien
Die scote in sijn herte binnen,
11870 Dies de scottere niet can bekinnen,
Noch werden niet gheware.
Ic zie ende merke openbare
An hu maniere ende an hu wesen,
Dat ghi comen sijt te desen,
11875 Dat ghi die beste scottere sijt,
Die men vonde verre of wijt,
Ende sule mochte in die scote comen,
Dat hu zeere mochte vromen.
Nu willie hu leeren voort
11880 Van pareringhen dat hu behoort,
Van cleedren ende van andren zaken,
Daer ghi hu mede mocht behaghel maken
Om te scijnne van hoghen state.
An behaghel te sine leght al hu bate,
11885 Ghi cont vter maten wel pareren,
So dats hu niemen darf leeren.
Liene kint, verstaet ende hoort,
Wat ic hu sal leeren voort,

- Ghi mochter exempel leeren ane:
11890 Hebdi wille minne tanegane,
Ghine moght bet kiezen niewer el
Dan den ghenen, dien ghi weet wel,
Ende dien ghi dinet so houesch, so goet;
Maer hout hu herte ende huwen moet,
11895 Dat ghise an hem niet legghet vaste:
Ghestade minne es gherne onraste.
Mint altoes ghesinnelike,
Entie ghene die sijn rike:
Eist goet beghinnen, dats wel anseijn,
11900 Vp dat si niet te vree en sijn,
Es iemen, diese wel can plecken
Ende heymeliker haer goet af trecken.
Vel ¹⁾ lieue kint, Scone Ontfaen,
Men sal hu met minnen zeere anegaen.
11905 Elken so tooght goet ghelaet,
Ende seght dat hu herte staet
Ghetrauwelike ende hem alleene,
Ende seght dat soe niet es ghemeene;
Noch om winnen noch om verliesen
11910 En suldi anderen gheen en kiezen,
Ende zwert bi den ghenen ende bi desen,
Haddi willen laten lesen ²⁾
Die Rose, die es so waert
Entie so zeere es begaert,
11915 Eenen anderen, ghi waert so rike,
Men vonde eume hu ghelike.

1) HS. *Uel*.

2) HS. *wesen*.

Fol. 72, a

- Maer hem so ghetrauwe sidi,
Dat die Rose niemen dan hi
Plucken en soude van haren stele,
41920 Al quamer oc of also vele.
Elken ghelouft heuen zeere
Ende seght, ghi sultse hebben eere
Alleene, zonder deelen voort.
Dus suldine trecken an hu boort,
41925 Ende zweerent hem met dieren heede,
Ende gheuens hem hu trouwe mede;
Al eist dat ghi hu verzwert,
Wel weet dat een twint niet en dert
Al zule zweeren, want onse heere
41930 Iupiter lachter omme zeere
Ende alle die Gode ghemeenlike:
Si lachen alle hoghenlike,
Als hem verzwereen die minnaren.
Ende oec die selue Gode, twaren,
41935 Verzworeen hem dicken sonder verdragen,
Die wile dat si te minne plaghen.
Iupiter zwoer Iuno, sinen wine,
Dat hi soude houden te haren line,
Tpalais van der hellen zekerlike,
41940 Daer hi ane loech valschelike.
Dit souden peinsen die minneeren,
Als si hem ieghen haer lief verzwereen
Alle zanten ende zantinnen;
Als hem die Gode doen bekinnen
41945 Dits exempel, daer si bi verzweren
Die Gode ende alle maerteleren.

- Hi es dom ende sot
Die hem ghelooft, also help mi God!
Want ionghe liede sijn onghestade,
11950 Ende dueren onlanghe in eenen rade;
Die houde hebben ooc den sede,
Ende lieghen trauwe ende heet mede.
Nv verstaet ende wilt mi horen:
Die ghene die heere es van den foren,
11955 Hi soude van elken ouer vol
Altoes nemen sinen tol:
Die teere molen niet malen can,
Hi ga teere andere dan.
Die muus, die maer i hol en weet,
11960 Ic segghu dat haer zorghelije steet.
Aldus eist van elken wine,
Sijn si vrouwen van haren line,
Elke soude nemen, waer so mochte,
Haue ende goet, dat men hem brochte.
11965 Ende soe ware zeere vut haren zinne,
En ¹⁾ leidsoe ware teere stat haer minne:
Maer die sijn herte maer teenen gheeft,
Ic segghé hu dat hise niet heeft
Weder ghereet te haren wille,
11970 Maer make eenighen lude of stille.
Al sulc wijf heeft verdient te sine
Altoes in doghene ende in pinen,
Die haer seluen so mesian.
Dat soe haer hont an eenen man.

Fol. 71, b.

1) HS. *Ende*.

- 11975 Ghenalt dat soe verbolghen es,
Sone es man, des sijt ghewes,
Diese mach gheconforteren:
Dit sijn de ghene die meest faelgeren,
Die legghen hare herte teere stede.
- 11980 Nochtan int ende eist haer zede,
Willen die man, alst hem vernoyt
Ende sijs te zeere zijn vermoyt,
Verdrinen van hem die vrouwen,
Ende dan blijft hem verdriet en trauwen.
- 11985 Dat mach men an Dydo wel verstaen,
Die scone was ende wel ghedaen
Ende van Cartaengen coninghinne.
Soe hadde gheleit al haer minne
An Enease, die soe adde ontfaen
- 11990 Werdelic ende grote eere ghedaen,
Die te haer quam arem ende bloot
Met scepe, in tempeeste groot,
Doe hi van Troyen was ontfaen
Ende sine ghesellen die met hem waren,
- 11995 Dien soe groete feeste dede.
Haer seluen gaf soe Eenease mede,
Die haer zwoer wel menichfoude,
Dat hi nemmermee en soude
Van hare seeeden no begheuen,
- 12000 Den dach dat hi mochte lenen:
Maer langhe en dueret niet alsoe,
Want die verradre hare ontvloe
Met sinen scepen, wat hi mochte,
Die hi daer met hem brochte.

- 12005 Dit so coste der scoenre vrouwen
Haer lenen, want so sterft van rauwen,
Ende doode haer zeluen met eenen zwerde,
Daer soe in viel tote vp de herde.
Sule mesual, sule onghenouch
- 12010 Heeft men an vrouwen vonden ghenouch,
Die ic ghenomen niet en can.
Maer zekerlijc weet, dat alle man
Sijn rebaude ende bedrieghere.
Ende putertiere ende lieghere.
- 12015 Si doen allen winen verstaen,
Dat sise minnen sonder waen,
Ende proeuen wat sire an winnen moghen.
Daer omme souden si weder poghen.
Waer si mochten, weder te hoenne
- 12020 Ende weder hare quaetheit te loenne.
Dat wijf es te dom van zinne,
Die an eenen man leeght minne.
Si soudenre hebben vele ende ghenouch.
Dat soude bet sijn haer ghenouch.
- 12025 Ende doen so, dat soe elken behaghe,
Maer soudsoe hare tonder houden alle daghe.
Ende [die] niet en heeft graciën, sout soe maken
Ende beiaghen met eenigher zaken,
Ende soude sijn fier in haren zinne
- 12030 Ieghen die ghene, die haer minne
Draghen meest, wat haers ghesciet.
Maer die ghene, die hen rouken niet
Hare minnen, groet nu cleene,
Die sal soe minnen al ghemeene

12055 Ende an hare halen waer soe mach.
Ende maken nacht ende daech
Onruste, gheuecht ende seeldinghe.
Nes soe niet scoene zonderlinghe,
So bestrike hare met zulken zaken,

12040 Diese scone moghen maken.
Sach soe oec ontvallen haer haer,
Dat soe blont hadde ende gont vaer.
Of moeste sniden bi onghesonden,
Of dat hare teenighen stonden

12045 Bi gramscepen vut ghetroot ware.
Daerse haer ribaude bi den hare
Adden ghenomen ende vut ghetoghen
Ende so ghesuert, sone adde moghen
Ontwerren, wat haers mochte gheschien:

12050 Dan sal soe om ander vlechten zien,
Die ghelu ront sijn ende groot.
Van eenen wine die es doot,
Of blonde zide, ende make boreele.
Ende make vol hare foreele,

12055 Ende maken hare hoornen groot.
Ende heeft so bestrikens noot,
Men vint van crude waters ghenouch,
Om te bestriken na haer ghenouch.
Maer doet soe, dat gheen man

12060 An hare ghewerden niet en can
Gheware, no ghesien an haer ghedane,
Want grote verlies lagher ane.
Heeft soe hare kele wit ende ront,
Soe doe hare hooft smal talre stont

- 12065 So zeere vut sniden ende also wale,
Dat men zien moghe al te male
Hare witte keele, soe sals wesen
Te bedriegheliker vele van desen.
Eist dat soe heeft de scouderen groot,
12070 So doe maken haer sorcoot
Ende al hare cleedre met
Van cleenen lakene, so sals, dat wet,
Ghescepen wesen vele te bat.
Waer soe es, in elker stat.
12075 Heeft so oec haer handen zeer,
Soe salse decken vele te meer
Ende houden an hare antsoen,
Ende salse diewilen zieren doen.
Heft soe oec de mammen weec ende lanc.
12080 Soe salse houden in bedwanc,
Ghebonden vaste in linin laken,
Dat soe hare daer toe sal maken,
So sullen si werden hart ende ront.
Ende emmer houden reene te alre stont
12085 Venus camere, dat soe ne hebbe
Ghestof ne gheene, no spinne webbe.
Ende heeft soe niet scone de voete,
So hondse ghescoeit, dats de boete,
Ende dinne couden te groten beenen
12090 Soude men draghen al theenen.
Heeft soe ouer haer smette of vleecke,
Ic rade wel dat soese decke.
Heeft soe oec den adem quaet,
So wachte hare, dats mijn raet.

- 12095 Nuchterne te spreken ieghen liede,
Het soude vallen dat haer messciede.
Ende alsoe sal slapen teenigher stont,
So houde so vaste haren mont
Dat soe den lieden niet come te bi.
- 12100 Ende eist oec, dat gheualt, dat si
Lachen moet, sone lache ¹⁾) niet
Al te zeere, dat soe hare hiet
Ontsette, want vrouwen soudē,
Al loughen si, haren mont toe houden:
- 12105 Want en staet niet vrouwen wale,
Dat so hare kele alte male
Ontoe ende gape, als soe lacht:
Sone daets niet, ware soe wel bedacht:
Ende hadsoe hare tande niet wel staende
- 12110 Ende onheffene vut ende in gaende,
Ende toghet soese met lachene dan,
Het soude veronwerden elken man.
Ant weenen so behouft maniere,
Want weenen es den wiuen niet diere,
- 12115 Si hebben tranen altoes ghereet,
Maer hare weenen zaen vergheet.
Eere vrouwen staet oec wale
Scone spreken ende zoete tale,
Ende hebbelije te sine ouer al
- 12120 Ende housesch: so wert so lief' ghetal.
Als men ten hetene waert sal tien,
Sal soe hare laten wel bezien

1) HS. *lachen*.

Ende achter huse 1 lettel gaen,
Eer dat soe sal willen dwaen.

12125 Als soe ter taellen gheseten es,
Sal soe sniden ende nemen tmes
Vor den ghenen, die heet met hare,
Ende sijns wel nemen ware.
Ende emmer hoede, also heet,

Fol. 74, b

12130 Dat soe hare vinghere ouer tlet
Daer in en steke, het ware mesdaen,
Want het soude zeere mestaen.
Ende wachte in alre stont
Dat soene steke in haren mont

12135 Groete morseele, hets ghierichede
Ende groete oncuusscheit mede.
Ende emmer hoede, also het,
Dat soe hare[n] mont niet make vet.
Sone makene scone wel ghereet,

12140 Want vette leppen zeere mesteet.
Hare morseelen sniden also cleene,
Ende voren met haren vingheren alleene
Nemen, ghestadelike ende sachte.
Ie rade, soe hare aldus wachte,

12145 Ende voren niet bedrupe haer cleet,
Want zekerlike het mesteet.
Men sal oec so houesschelike drincken
Ende niet so vul laten seincken,
Dats 1 dropel storte vp hare,

12150 Dies men werden mach gheware;
Want ouer onghemuchtert ende ruut
Mochtse yemen honden, ende trecken daer vut

- Dat soe ware ongheleert.
Eer soe den nap ten monde keert,
12155 Sone sal soe niet drinken,
Maer sal teerst laten sinken
Tmorseel tote soet in heeft gheheten:
Dit soude elke vrouwe weten.
Ende oec soutsoe wachten hare
12160 Dat haer mont niet vet en ware,
Want ware hi vet ende dronke si,
Die dranc worde vet daer bi;
Ende suuerlijke sal soe drinken mede:
Het staet wel, hets houeschede.
12165 Ende hoede haer wel van dronkenscepe,
Men vint bescreuen met orconscepe
Van meesters, die segghen openbare,
Dat niemen es die dronken ware,
Dat hi helen mach twint.
12170 Die vrouwe zeere haer zeluen seint,
Die haer verwinnen laet den wijn,
Want alle wijf die dronken sijn,
Sine connen hem niet gheweeren
legghen die ghene, diese begheren,
12175 Maer elappen al gader dat si weten.
Dit moghen si hem alle wel vermeten
Dat si sijn van diere manieren.
Oec sullen si hem wachten tallen vren
Van slapene, als si zijn gheseten
12180 Ter tafelen, daer si sonden eten,
Want hets seande ende grote onneere.
Ende sijns min te prisene zeere.

- Eene vranwe soude niet beiden,
Soue soude ter minnen haer bereiden.
12185 Want soe so langhe beide[n] mochte.
Dat men i twint vp haer en rochte.
Soe soude souken die iove van minnen
Ouer al ende leeren kinnen,
Die wile dat men acht vp hare,
42190 Ende soe iove van daghen ware.
Want als douthheit den wine an gheet,
Ende haer tanscijn te broken steet,
So verliest soe in allen zinne
Die iove ende al tassant van minne.
42195 Die vrucht van minne sal soe lesen,
Alsoe in hare ineecht sal wesen;
Want soe verliest alsoe vele.
Beede van ioyen ende van spele,
Van dien tide, dien soe sal laten liden.
12200 Sonder van minnen haer verbliden.
Ende doet soe niet desen raet.
Haer salre comen af al quaet.
Als houthheit assaelgieren sal.
Maer ic gheloue, dat si mi al
42205 Hier af gheloven zullen. hoet gaet.
Ende hier af houden minen raet;
Ten minsten, die vroet willen wesen,
Ende pater noster meenen lesen
Vor mine ziele, als ic doot bem,
12210 Dor die wijsheit die ic hem
Hebbe gheleert met goeder ionste.
Ic bem wel zeker dat dese conste

fol. 73. d.

- Sullen zeere verhenen wesen.
Ende in scoelen noch ghelesen.
- 12215 Liene kint, ic zie wale
Dat ghi mine leeringhe al te male
Vaste int herte beschrijft,
So datter een twint buten niet blijft:
Waerbi ghi moghet bi minen orloue
- 12220 Coenlike lesen in alle houe,
Sonder rusten ende vieren,
Ondancs allen cancelieren,
Beede, in cameran ende in spinden.
In zalen, in kelres, waer ghi cont vinden,
- 12225 Daert scoene ende delectabel si.
Liene kint, daer suldi
In formen al huwe scoliere,
Ende wisen ende leeren al de maniere,
Ende [hoet] v, dat v scole vaste
- 12230 Niet si ghesloten ieghen alle gaste.
Want so hu min lieden saghen,
So huwe scoenheit wert min vut ghedraghen:
Want liede die men niet ziet,
Vp hem pleecht men tachtene niet,
- 12235 No werden ghesocht no beghert.
Gaet dicken ter hogher kerken waert,
Ende doet daer vwe ghebede
Ten outare ende processie mede.
Te feesten, te dansen, te reyen,
- 12240 Daer suldi hu gaen vermeyen,
Want hu scole leeght meest daer.
Daer singhet huwe messe openbaer

Den God van Minnen ende ziere Godinne
Ende sinen ionghers, met bliden zinne.

12245 Ende eer ghire gaet, suldi hu maken
Behaghel met al sulken zaken
Die hu best verchiëren moghen,
Ende dat al der lieder oghen
Vp hu gapen, waer ghi gaet.

12250 Hebt vp die straten scoen ghelaet,
Ende gaet rechte ende niet te zeere:
Het staet wel ende hets grote eere;
Ghingdi te sachte, oec waert mesdaen.
Ghi sult oec so enusschelijke gaen,

12255 Ende terden so moylije die contsiede, F. 1. 74. a.
Dat hu merken alle die liede.
Fatijtse, nauwe, gheriede scoen,
So soudi draghen ende maken doen:
Want nauwe ghescocite staet wel vrouwen,

12260 Die moylije gaen, in goeden tranwen.
Sleept hu hiet te langhe v cleet,
So dat te verre vp derde gheet,
So heffet vp ende lates niet,
So dat men huwe vóeten ziet.

12265 Effene ende lichtelike zuldi gaen,
Ghi sulles prijs te meer ontfaen.

Eist dat eere vrouwen behaecht,
Dat soe eenen mantel ¹⁾ draecht,
Sone sal haer so decken niet,

12270 Dat men haer anseijn niet en ziet:

1) HS. *mantel*.

- Den mantel saut soe met beeden handen
Houden, hets zede van den lande,
Ende sulken tijt haer aermen ontpluken,
Ende niet so zaen den mantel lukan,
12275 Maer peinsen om den seonen stert
Van den paeuwe, dien hi heeft so wert.
Ende maken van den mantele den haren,
Die gheuoedert es alte waren
Met cleenen bonten al te male,
12280 Ende toghe haer zeluen harde wale
Den ghenen, die comen in haer ghemoet,
Ende die soe vp hare merken doet.
Ende heeft soe niet scone haer anescijn,
So saelt te meer te deckene zijn
12285 Groete vlechten van seonen hare,
Entie draghen openbare:
Dat staet vrauwen harde wel.
Eene vrauwe en sonde niet peinsen el
Dan te slachtene der wulvinnen,
12290 Die scapen gaet stelen ende beghinnen
Winnen: om een dat soere hebben welt,
Sal soere c vp dat velt
Lopen vp ende assaelgieren,
Om dat soe niet en wille faelgieren.
12295 Dus souden die wijfs haer netten slaen
Bi liste, entie manne vaen,
Om dat soe niet gheweten ean,
Dien welke soe hare minnen ian:
Ten minsten om te hebben eenen,
12300 Sonde soe haer nette slaen alleene

- Om al te vane; sone soude niet messen,
Sone souder eenen van der kermessen
Ofte meer hebben bi auonturen;
Want die aert helpt zeere der naturen.
- 12505 Die haer soude slaen den nodenay,
Daer soe soude wesen gay.
Waert dat soere meer dan eene natoghe,
Die werken wilde in haren boghe,
Hoe[de] dat soe spade ende vroe
- 12510 Teere vren niet comen doe:
Si sonden hem honer bedroghen honden,
Als si hem te gadere vonden;
Soe soudso hem daer bi verleeden,
So dat siere omme sonden seeden,
- 12515 Datse lachtren soude, wee[t], zeere.
Eene vrouwe verliest lichte haer eere.
Ende sulc hi mochte haer ontfaren,
Het soude haer rauwen zeere twaren.
Men soudse smeeken ende leeken,
- 12520 Ende al hare goed van hem trecken,
Ende brinse in scouden ende in aermoeden;
Ende selue dan vare als de vroede,
So dat soe blinc van hauen rike,
Ende niemene daer na en wike.
- 12525 Een en aermen man sal soe niet
Minnen, soe wat haers ghesciet:
Hets al verloren, dat men mint
Die niet gheuen mach i twint.
Sone sal hare herte niet legghen vaste
- 12530 An eenen vrenden gaste:

- Also als hi sijn herte leeght,
Neemt hijt weder en[de] ontseeght:
Ghelijc dat hi te herberghen es
In menighe herberghe, sijts ghewes,
12335 So es sijn herte oec onghestade
Ende van onvasten rade.
Maer alle wegghen als hi quame
Ende yet brochte, dat soet name
Fol. 74. c. Ende sluten in haren coufer vaste,
12340 Men sal altoes bloten gaste.
Hoede haer oec dat so niet minne.
Noch en doe in haren zinne
Dese behaghelaerde, die men vint.
Want sine minnen nemmer twint:
12345 Wat ¹⁾ si der eere doen verstaen.
Dat segghen si der andre zaen,
Ende wat si segghen, alle si lieghen,
Sine doent maer om bedriegghen,
Ende hem te wriene alle daghe:
12350 Ic hebs ghehoort menighe daghe
Van magheden, die si dus bedroghen
Ende met loghenen an hem toghen.
Comt iemen met ghelouene voort,
Die gherne quame an haren boort
12355 Met sinen gheloue, ende bidt haer minne,
Soe sal metten zeluen zinne
Weder doen een goet beheet,
Maer hoede, dat soe niet en gheet

1) HS. *Want*.

- In die stat daer hi heeft ghewelt,
12560 Soene hebbe teersten tghelt.
Ombiet hi hare bi lettren hiet,
So salse bezien en latens niet,
Ende watter in ghescreuen staet;
Ende of soe es sonder beraet
12565 Ghescreuen, ende al vp trauwe,
So sal hem weder scrinen de vrouwe,
Maer dan sal niet zijn ghedaen
Sonder beiden alsoe zaene,
Want beiden steect, des sijt ghewes,
12570 Den minre, daert te lanc niet es.
Ende also hoert van hem die bede,
En 1) haeste hare niet te zeere daer mede
Hare minne tondecken alte male,
Maer salne houden in de weghe scale:
12575 Met sconen woerden, die niet letten,
Sal soene in goeder hopen setten.
So hise meer besouet van minnen,
Ende diese hem niet laet ghewinnen,
Hi salse minnen vele te meer,
12580 Dan hi te voren dede eer.
Maer die vrouwe emmer wachte,
Dat soene houde met woerden zachte
Ende soene emmer hopen doe.
Gheualt, dat soere comet toe,
12585 Dat hi accordeert met hare,
Soe sal soe zweeren openbare

Fol. 24 d.

1) HS. *Ende*

- Die doot, die passie menichfoude,
Dat soe hare minne noit en woude
Iemene gheuen, no en ionste,
12390 Die soe wel bidden conste
»Wan hu alleene, lieue heere,
Want mi dwinet hu minne zeere,
Dat ic mi zeluen hu gheuen moet,
Dat ic en dade om gheen goet,
12395 Gheenen man die es gheboren:
Menich man heeft sijn bede verloren
Altoes, die ic hebbe ontseeght,
Ende emmer van mi ontweeght.
Ende, bi Gode, ic wane dat ghi
12400 Hebt al te male betouert mi.«
Dan es wel tijt zekerlike
Helsen ende cussen vriendelike,
Maer alsoe doen minen raet,
Dats dat soe na tgoet emmer staet.
12405 Soe es zot, die haer lief [niet pluemt]
Van sinen goede ende seuemt,
Want wie so meest gheplumen can,
Daer sal soe meest dogheden vinden an.
Ne gheue haers niet goede penewaert:
12410 Dat men diere coept, heeft men waert.
Want men prijst wel lettelt hiet
Die dine, die men heeft om niet:
Verliest men oec, men achtet twint,
Dies men goeden coep ghenoech vint:
12415 Daer omme soudsi hem vercopen diere.
Maer ant plumen gaet maniere,

- Soe sal doen comen hare ionefrauwe,
Haer ionewijf of hare vrouwe,
Hare voestre ware quaet vergheten.
- 12420 Om dat si hare sticken weten
Ende si hem kenlije sijn de zaken,
Sullen si alle vut hem maken
Cleedre, pelsen, voederse ende ghelt, Fol. 75.
Na dien dat ele hebben welt,
- 12425 So sullen sijt hem alle ontien
Tote dat sine in der aermoede zien,
Want proye teer vele tegaet,
Die men in menigher hant ontfaet.
Daer na sal comen die cameriere,
- 12430 Ende hare woort beghinnen seiere
Ende segghen: »heere, bi wat zaken.
En doedi niet m[i]ere vrouwen maken
Cleeder? Ghi siet dat soere breke heeft:
Hoe comt dat ghire haer niet en gheeft?
- 12435 Wilde soe doen der sulken, dien ghi
Wel kent ende woent hier bi,
Soe ware ghecleet in allen zinnen
Ghelije eere coninghinnen,
Ende soude met sambuwen riden.
- 12440 Vrouwe, ghine sout hu niet vermiden
Hem cleeder teesschene: ghi hebt breke:
Hets omme sijn eere dat ic spreke,
Want huwe scamelhede es so groot,
Dat ghijs sout al te grote noot
- 12445 Hebben, heere dat ghijt hem elaghet.»
Hoe wel haer der talen behaghet,

- Soe salse heeten zwighen stille;
Masscien hine henes gheenen wille
Ende torent hem, dat hi heeft ghegheuen
12450 Ende hem es so lettelt bleuen.
Ende alsue an hem wert gheware,
Dat hi wille legghen an hare,
Dan sal soe neerenstelijke bidden alleene,
Dat hi hare x pont wille leenen,
12455 Soe salse hem weder gheuen zaen.
Dat sal soe segghen ende doen verstaen,
Maer het es ieghen mijn ghebod,
Gheeft ment weder, als elp mi God!
Als comt haer ander lief te hare,
12460 Dier soe heeft vele binden iare,
Gheenen en sal soe trauwe draghen.
Maer sal hem met rauwen claghen.
Dat hare beste cleedre staen
Te persemen ende dat si sullen zaen,
12465 Staen si langhe, verpersemt wesen:
«Dies en can ic niet ghenesen!»
So rauwich es haer herte binnen,
Ende hine mach van haer ghewinnen
Sticken, die hi van haer beghert,
12470 Hine quite de cleeder, die so heeft wert.
Die enape, hine si al te vroet,
Of hem en si ontvallen sijn goet,
Hi sal quiten haren pant
Vp die stat, al daer te hant;
12475 Ofte sal ander ghelt finieren,
Daer hise mede sal teliuieren.

- Ende alsoe heeft van hem dat ghelt.
So mach soe doen dat hi welt.
Den derden sal soe dus voeren mede,
12480 Ende heessen hem cleedre ende scoenhede,
Ende ghelt, dat soe verteeren moet
Ende omme sinen wille verdoet.
Eist dat hi hare niet en gheeft,
Ende seit, dat hijs niet en heeft,
12485 Ende hi hare zwert, wat hi mach,
Dat hijt hare vp dien andren dach
Bringhen sal, dats al gheloghen:
Ghelooft soes hem, soe blijft bedroghen,
Want si maken alle haer sceeren,
12490 Wat si ghelouen ende zweeren,
Namelije die ghene die sijn putiere:
Si hebben menich waeruen diere
Meer santen verzworen, sijts wijs,
Danre nu sijn int paradijs.
12495 Gheult dat hi mach gheuen niet,
Van hem so treet emmer hiet,
Ten minsten doctem alte hant
Om wijn senden sinen pant,
Of elre gaen clinken zaen.
12500 Daer en mach hi niet langher staen,
Ende ga wech ziere straten.
Ghene en sal haer blodelijke ghelaten,
En ware als soe haer lief ontlinghe,
Dan soudse beuen sonderlinghe
12505 Met al den leden, ende doen verstaen
Dat soene heeft met anxe beuen

F 1. 75. c.

- Om hare vriende ende maghe,
Die soe al te zeere ontsaghe;
Want wisten sijt, so ware verloren.
- 12510 Soe salne laten ten veinstren voren
Ende heymelike met groten vare,
Of soe in groeten anxte ware;
Ende zweere, hine mach daer bliuen niet
Om gheene dine die hare ghesciët,
- 12515 En salne emmer van hare weeren:
Hi salse vele te mee begheren.
Ende als soene wel te haer waert heeft.
Ende hi haer ghiften gheeft,
Dan so rade ic wel, bi Gode,
- 12520 Dat soe blue te sinen ghebode!
Maer altoes ghedinke des,
Als haer lief te haer comen es.
Dat soe teersten wachten sal
Die straten, voren ende ouer al.
- 12525 Ende alsoe niemene can ghesien
Diese wachten moghe of spien,
Dan sal soe blodelijs laten inne,
Ende sal hem met erren zinne
Loepen vp met talen zeere,
- 12530 Ende sal segghen: »waer hebdi, heere,
Dus langhe ghemert? Nu weet ic wel
Dat ghi hebt elre ghehadt v spel
Met eere andre dan met mi,
Dien ic niet weet, wien dat soe si.«
- 12535 Ende dat soe zeere es onteert,
Sint hi sijn herte heeft ghekeert

An eene andere dan an hare,
Dies soe wel worden was gheware.
Ende als dese tale hoort die sot,

12540 Hi sal wanen, als elp mi God,
Dat haer comt van sterker minnen,
Diese te hem draeght in allen zinnen,
Ende es van haer ialouser meer
Dan Vulcanus was wilen eer

12545 Van Venus, sinen ghetrauden wiue,
Die Marse vant bi haren linc
Recht vp dat spel van minnen.
Die een wijf waent ghewinnen
Ende alleene hebben, es onvroet.

F. I. 75. d.

12550 Venus en hadde herte no moet,
Dat soe minnen mochte Vulcane;
Soe leelijke was sine ghedane
Van der smessen, daer hi in wrachte.
Die vrouwe was scone ende sachte,
12555 Ende wiste al die conste van wiuen.
Wat si iaghen ende driuen.

Nv verstaet ende wilt horen:
Alle wijfs sijn vri gheboren,
Ende dit loy es hem ghenomen,

12560 Wanneer si te huwene comen,
Die hem nature heeft ghegheuen
Om te duerne al haer lenen.
Nature, soe es harde vroet,
Waendi dat soe wassen doet

12565 Ende lenen gheeft Mairoene
Om alleene Robochoene,

- Of Robechoene om Maroten,
Of Gherberghen om Pijroten?
Soe heeft ons allen openbaer
12570 Ghemeene ghemaect, dats waer,
Al om alle ieghen welken,
Deen om den andren ghereet tsine elken.
So als si ter wet waert tien
Met huwelike, die hem mach gheschien
12575 Om te scuwenen dorperhede,
Ende om de vrucht te voeden mede.
Dan doen si grote behendichede,
Om weder te comen in haer vrihede,
Sijn si vrouwen of ioncfrauwe[n].
12580 Dit point hebsi alle, en trauwen,
Dat si hare vrihede met hare cracht
Willen houden, met harer macht.
Daer menich quaet es aue comen,
Dat men hier vormaels heeft vernomen,
12585 Dier ic meer dan c soude
Nomen wel, vp dat ic woude.
Hier voren ouer menighen dach,
Also 1 man 1 wijf zach,
Die hem behaghede, hi namse zaen:
12590 En wart hi niet weder staen
Van yemene die sterker es dan hi,
So hilt hise, en lacher bi.
Dicken vochtsire omme ende bleuen doot.
Die winen bleuen in sorghen groot
12595 Ende lieten haer kindre dwasen int lant.
Dat duerde tote men huwelije vant.

- Dat vonden was van den vroeden,
Die altoes na wijsdom stoeden.
Menighe betaelgie heeft om vrouwen
12600 Gheweest ende noch sal sijn, en tranwen,
Also langhe als sal de weerelt duren.
Besiet die cracht van der naturen,
Hoe dat soe weret menichfoude:
Vaet eenen voghel in den woude,
12605 Ende doetene in eene gayole vermaken.
Ende plegt sijns wel van allen zaken,
Ende singhe daer in ende es blide,
Nochtan sal hi tallen tide
Weder begheren int wout te sine,
12610 Ende sal souken ende doen pine,
Hoe hi van daer ontfaren mach:
Dats sine begherte alden dach
Om weder te comene in sine vriheit.
Dits bi allen winen gheseit,
12615 Die altoes pinen ende poghen,
Hoe si weder vererighen moghen
Hare vriheit, die si hadden te voren.
Ende daer soe mede was gheboren.
Aldus so eist van den man,
12620 Die gaet in doordine ende doet an
Tabijt, dat hem namaels es leet,
Ende van rauwen hem versleet,
Ende elaeht ende weent nacht ende dach,
Ende peinst, hoe hi vercoeuereu mach
12625 Die vriheit, die hi verloren heeft:
In wat ordinen hi hem begheeft,

- Die wille en sal niet vergaen.
Men houden nemmer so vaste ghenaen.
Hi slacht den zotten visch twaren,
12630 Die in den halecoorf sonder sparen
Cruup dor de kele, ende can niet
Weder keeren, wats ghesciet.
Namelije dusdaen leuen
Hebben de ghene die hem begheuen,
12635 Sine connen caproen so goet ghemaken,
Nature en moet emmer waken
In elx mans herte; want hi es doot,
Als hem faelgiert sijn vriede groot,
En doe onse Heere bi ziere ghenaden,
12640 Diene in sijn doghen wil beraden.
Nature lieght niet, soe es vroet,
Die hem vriede kennen doet.
Oracius doet ons verstaen,
Dat nature es so ghedaen,
12645 Dat alrehande creaturen
Trecken willen te harer nature:
Dat en sullen si laten niet,
So wat vernoye hem ghesciet.
Hier bi te rechte Venus soude
12650 Ontsculdicht wesen, want soe woude
Antieren ende doen hare vriede,
Ende oec allen vrouwen mede,
Die hare vriheit willen plien,
Al breken si huwelije mettien;
12655 Want die nature doetse weeken,
Diese ter vriheit waert wille trecken.

- Lieue kint, die name eene catte,
Die noit en sach muis no ratte,
Ende van musen ware ghehoet
12660 Ende verweendelike ghebroet,
Ende wertse eere muis gheware
Dat soe liepe neuen hare,
Soe soudse sonder twiuel vaen
Ende al hare gherechten laten staen.
12665 Men mochte niet gheere zaken
Tusschen hem beeden den pays maken,
Die oec 1 vole wachten woude,
Dat gheene merie zien en soude,
Voer dat sine tiden quamen,
12670 Entie dan merien namen,
Ende daetse te hem gaen,
Het souder lopen ieghen zaen,
Ende soude neyen als hise zaghe,
Dit en es truffe no saghe;
12675 Niet alleene ieghen grisen, Fol. 76, c
Dat hise soude voer dandre prisen,
Ieghen hem allen loopt hi ghemeene,
Niet onderlinghe ieghen eene;
Maer loept te blesen ende te blaerde,
12680 Hi salse willen anenaerden
Ende ane springhen ende assaelgieren
Ende lyaerde en soude niet vieren,
Sone soude lopen te lvaerde,
Te moreele ende te blessaerde
12685 Ende ten eersten die so quame an,
Die core soe vor haren man.

- Soene heeft gheen en bespiet
Dan dien soe ondbonden ziet.
Ende dat ic segghe van lyaerde ¹⁾
12690 Van brunen ende van blessaerde,
Dan segghie niet bi hem alleene,
Ic seght bi allen beesten ghemeene,
Ende loopt ten andren sonder sparen.
Alsoe soud en doen te waren
12695 Alle wijf ende alle man,
En dade van huweleke die ban,
Daer si sijn ghebonden met;
Want huwelic es alsoe gheset:
Wanneer ghetrauwet sijn si twee,
12700 Sine moghen sceeden nemmermee,
Also langhe als si leuen.
Aldus es huwelijc hem ghegheuen,
Daer si mede sijn bedwonghen
Beede, die houde metten ionghen:
12705 Want alle die weghe, lude ende stille,
Es haer begherte vut desen wille,
Dat kennic bet dan yemen el.
Het wacht haer zulke harde wel,
Dat doet die lachter entie onneere,
12710 Die soe ontsiet daer af so zeere,
Nochtan soe leetse die nature
Ghelijc der beesten, ende heeft in cure.
Dit weetic bi mi seluen wale,
Want wat ic iaghede, was al te male

1) HS. *beyuerde*.

- 12715 Van elken man ghemint te sine;
Daer na stodie ende dede pine.
Want ic begheeret voor alle dine
Ende als ic achter straten ghine,
Daer ic gherne te gane plach,
12720 Ende ic dan die enapen sach,
Die mi toechden vriendelijke zien,
Mijn herte vervroyde ¹⁾ so mettien,
Dat iese al meest gherne hadde ontfien.
So hadden si oec weder mi ghedaen,
12725 In leggher vut moone no pape,
Riddre, portere, elere no enape,
Noch prelate van hoghen doene,
In hadse vut haren religioene
Doen springhen doe, en hadden si
12730 Niet faelgieren wanen an mi.
Maer hadden si mi ghehadt heimelic.
Sine hadden ordene no huwelic
Gehouden twint, dat weetie wale,
Sine haddent te broken al te male:
12735 Aldus nature ons allen stooet
Ende leeght int herte ende ioet,
Ende treect ons tien delite waert,
Dat van ons allen es begaert.
Lieue kint, verstaet mijn Latijn:
12740 Een wijf en sal niet milde zijn.
Es soe milde, soe doet onneere
Hare nature ende ontect zeere.

F 1. 76, d

1) HS. *vervroyde*.

- Laten den mannen die milthede,
Want wijf milde, dats zothede.
12745 Maer mi en rouc, men vinter niet
Vele die gerne gheuen hiet.
Ay lacen! dies en dedic twint,
Want tgroete goet ende tprosent
Dat men mi gaf, dat gauic henen
12750 Eenen ribaut voert al teenen,
Die mi groten lachter dede
Ende menighe grote onwaerdichede.
Het was de gone dien ic minde
Vor alle die ghene die ic kinde,
12755 So dat mi nes i twint niet bleuen.
Ic ben arem, in weet wat gheuen:
Minne ghedochte der houthede niet,
Die mi aldus in aermoeden liet.
Tel --, s. Haddic gheweest van herten vroet.
12760 Ic ware rike ende hadde goet.
Want ic was bekend wale
Metten groeten heeren, vp ende tale,
Die ic alle lieue hiet.
Maer ic en minetse anders niet,
12765 Maer deen alleene, dat weet ic wel,
Dien mindic ende niemen el,
Ende was zeere van mi begaert;
Nochtan en haddi mi niet waert.
Ic was die zotste die men vant,
12770 Verre of bi, in eenich lant:
Hi dede mi onwerde ende despijt,
Ende hiet mi te menigher tijt

- Quade, vule, ghemeene hoere,
Ende sleepte mi achter vloere,
12775 Die quade ribaut, metten hare:
Een wijf es eene cranke ware.
Bi Gode, ic bem te rechte i wijf,
Want mijn herte ende mijn lijf
En minde noit man die mi minde,
12780 Maer den ribaut, die mi scinde,
Al hadde i mi so zeere gheslegghen,
Dat ic in onmacht adde ghelegghen,
Als hi bi Gode dieken dede;
Hi maecte morv al mine lede,
12785 Ende zwarter dan een aterment
Ende noit en was dat paerlement
Tussen ons beeden also groot,
Hine viel tachterst in minen scoot,
Ende bat mi dan groete ghenade
12790 Ende dat hijs nemmermeer en dade,
Ende ghinc mi ioyen wel ghereet;
Ende eer dat spel ten ende leet,
Addi al sinen pays ghemaect:
So addi mi an hem ghesaect,
12795 Want hi was ioiere alte goet.
Dat seen wel an mijn goet,
Dat hijt al ontioyde mi,
Ende ic wart arem, also wart hi,
Want hi dreef grote ouerdaet,
12800 Ende groeten cost al sonder raet
Van den ghiften die men mi gaf,
Ende en wilts niet comen af.

- Ic hadde hem te gheuen ghenouch,
Ende dat was wel sijn ghenouch.
12805 Hi wiste wel waer ict nemen soude:
Mine rentiers waren ioue ende oude.
Een of twee niet alleene,
Maer die weerelt al ghemeene;
In hadde noit ghetrauden man.
12810 Maer dor de dooght die ic hu ian.
So hebbie hu hier vertroocken al
Mijn doghen ende mijn onghewal.
Dat ghi exempel neemt daer bi,
Also comen sal de tijt, dat ghi
12815 Sult willen plegghen van desen spele,
So onthoudes goeds so vele,
Dat ghi blijft rike al hu leuen.
Mets onneere wiue dat si gheuen
Ende dat si milde heeten souden:
12820 Ic rade dat ghi tuwe wilt houden,
Want als huwe rose verwalket staet,
Ende hu die oude ane gaet,
Die ghiften sullen hu faelgieren,
Want hu niemen sal antieren.
12825 Dus eist de quene ghesermoneert
Scone Ontfaen, ende wel gheleert
Hoe dat hi hem houden sal,
Diet hoorde arde gherne al,
Want hi hem ny min ontsach
12830 Van hare, dan hi te voren plach,
Ende seide: vrouwe, bi onsen Heere!
Ic dancke hu ytermaten zeere,

- Dat ghi so vriendelike vwen aert
Mi hebt ghetooght al oughespaert.«
12835 Also die honde quene hoorde
Van Scone Ontfaene zalke worde,
Doe sende soe om den minnare,
Dat hi vullie quame te hare,
Ende hi deet al dat hi mach.
12840 Ende terst dattene comen sach
Scone Ontfaen, ghine hi hem ieghen,
Also noch scone liede pleghen,
Ende lietene willecome wesen,
Ende danetem van den hoede met desen.
12845 Die minre seide: »scoene ioncheere,
Ic danke hu e waerf also zeere,
Dat ghi den hoet naemt van mi,
Ende sal doen so waer dat si,
Dat ghi daet die honschede,
12850 Ende sulke eere mi der mede,
Dat ic hu eeghin blinen moet,
Lijf ende ziele ende al mijn goet,
Die wile dat ic leuen sal.«
»Eere, ghelue ende goet ghenal
12855 Moetti hebben,« seide Scone Ontfaen,
»Ende ghi sijt zeker, zonder waen,
Dat ghi hu betrouwen mocht
Van dinghen die ghi ane mi socht,
Dat iese doen soude gherne,
12860 Sonder tontsegghene ende te werne
Ende ic ne hebbe gheene scoenheide
So goet, dat iese hu ontseide,

Fol 77, c.

Ghi ne moghet nemen, alselp mi God! »
Als die minre alsule ghebod

42865 Hoorde, wart hi harde vroe
Ende danctem c waernen doe,
Dat hi so coenlike nemen mochte
Sine scoenhede, vp dat hi sochte,
Ende peinsde in sinen moet,

42870 Dat quaet te langhe beiden doet,
Sint hi daer hadde scoenhede ghereet,
Daer sijn herte ane steet:
Dat was die Rose die hi woude
Plucken. Als hijs beghinnen sonde,

42875 So verboot hem Dangier,
Die vileyn stout ende lier:
Dat sotte peinsen dies blijft vele.
Hi waende de Rose met groten spele
Hebben ghepluct sonder deeren,

42880 Maer hi vant te grote weeren
An den ghenen diere lach
Verbolghen, diese te wachte[n] plach
Ende te bescermen, als hare werde
Was mi comen vp die werde,

Fol. 77. d. 12885 Ende riep lude: »vliet wech, vliet.
Ghi ne mocht hier langher bliuen niet,
Die dunel brochte hu hier so na:
Hets wonder dat ic hu niet en sla
Hu hoeft ontwee ende al hu lede.»

12890 Doe quam Vreese ende Scamelhede
Voort ghespronghen ende spaerde niet,
Si quamen doe hi riep, »vliet, vliet,»

- Gram ende erre ende zeere testoort,
Ende vielen alle in een acoort
12895 Ende hurten sijn hande achter waert,
Als den ghenen diene hadden onwaert,
Ende seiden: »qualike condi verstaen
Die doocht die hu Seone Outfaen
Boet vp groete houesschede,
12900 Ende socht hem an dorperhede,
Ende verstont hauerecht sijn tale.
Elc soude te rechte weten wale,
Als sinen dienst biet 1 goet man
Sinen vrient, dien hijs wel ian,
12905 Dat niet es dan al in goede,
Ende so verstoent oec de vroede.
Ghi sijt van harden dommen verstane,
Ende conterfait na onsen wane
Den zot, die van zinne es vroet.
12910 Hine hadde herte no moet,
Die Rose hu te gheueene hiet,
Want en ware ziere eeren niet.
Haddi gheweest van houeschen zeden,
Die Rose en haddi niet ghebeden:
12915 Ghi hadtene wel gherne bedroghen,
Dat hi node soude ghedoghen.
Nu maect hu vole wech ende vliet,
Ghine moght langher dueren niet.
Gaet vullie af den graet hier neder,
12920 Ende en comt hier nemmeer weder,
Want hier sule in comen mochte,
Die hu bereede[n] soude onsochte,

- Ende tsticken slaen, het ware recht ¹⁾.
Ghi siter toe te quaet i knecht,
12925 Dat ghi sout na sine eere staen,
Die hu so gherne lieue hadde ghedaen.
Fol. 78, a. Te rechte mach hi hu haten zeere,
Want, bi Gode onsen heere,
Hi sal so vaste nv sijn gheuaen:
12950 Nemmermeer sal hi verre gaen.«
Scone Ontfane namen si doe,
Ende sloughene ende mesuoerdene doe,
Dat hem sijn leuen rauwen mochte,
Ende leidene int prisoen onsochte.
12955 Nochtan doctem dit niet ghenouch,
Sine daden hem meer ongheno[u]ch:
Den minre, diere stont alleene,
Beuaen met rauwen ende met weene,
Liepen si vp alle drie
12940 Met tormente, dat hem so wie
Dede te ziere herte binnen,
Dat hem dochte, hi soude ontzinnen,
Hi seide: »Dangier, hebt mijns ghenaden
Ende vergheeft mi mine mesdaden,
12945 Ghi sijt so houesch ende so goet,
So wetende ende so wel ghemoet,
Ende daer toe ontfaermich mede:
Ende ghi, Vreese ende Scamelhede,
Die al vul dogheden sijt ghemaect,
12950 In dogheden, in talen so wel gheraect,

1) Hs. *vercht*.

- Wilt ghestaden in eenighen zaken
Dat ic minen pays moghe maken
legghen hu, ic wille mi gheuen
In hu gheuanghenesse al mijn leuen,
12955 Ende leght mi bi Scone Ontfane,
Sonder emmermeer tontgane,
Vp dat ghi ontranwe vint an mi
Met eenighen dinghen, dien ghi
Beghert ende wilt dat ic doe
12960 In allen tiden, spade ende vroe.«
Doe riep harde lude Dangier:
»Deus, wat beden hore ic hier!
Dat ghi sout sijn met hem gheuaen,
Die es so scone ende so wel ghedaen,
12965 Daer toe so hoesch, so goedertiere,
Ende ghi, die therte hebt ende maniere
Iolij, blide, gay van minnen:
So settic Reinaerde bi der hinne.
Nu gaet wech hu elre beiaghen,
12970 Hu sermoen en mach niet draghen:
Wi kennen w[e]l al hu beraet,
Dat ghi na onsen lachter staet.
Wine willen dies nemmeer ghedoghen,
Nu maect hu wech van minen oghe.«
12975 Ende assaelgierden ander waeruen,
Ende sloeghen so, hi waende sternuen,
Ende tormentene harde onsacht,
Ende namen alle drie met crachte,
Ende dadene van daer rumen zaen
12980 Met rauwen ende zeere ondaen,

- Ende daden hem groot verdriet.
Hi riep ghenade, en halp niet,
Maer niet lude en riep hi,
Ende ghinc wech en[de] riep: »ay mi,
12985 Seere ghesleghen ende ghesconden,«
Ten ghenen diene sorcoersen souden.
Dus ghinc hi wech met groten vare
So langhe dat sijs worden gheware
De ghene die de seiltwachte daden,
12990 Ende lude riepen alle: »verraden.«
»Nv vp ghi heeren, ghi baroene,
Om den minre soccoers te doene,
Want zekerlike hi heues noot,
Die portiere slane te doot.
12995 Want ic dies wel zeker bem,
Hi leeght ende crijscht so onder hem,
Ende bidt ghenaden sonder verdrach,
Ende es so ees dat hi en mach
Lude gheroepen, noeh hine can;
13000 So gaen si hem met slaghen an
Ende verworghene, na minen waen.«
Ende so hadden si oec ghedaen
Ende daer toe tlijf ghenomen,
En ware hem theere¹⁾ niet te hulpen comen.
13005 Entie minre sach al toe,
Dat die betaelge daer began doe,
Entie strijt sonder verdraghen.
Ende alse die portiere dat saghen,

1) HS. *therre*.

- Dat theere was om hem so groot,
15010 Si maecten te gader 1 conroot,
Alle drie, ende zwoeren in een Fol. 78. c.
Dat si ne scieden haer ne gheen,
Deen van den andren, nacht no dach,
Also langhe als hi leuen mach.
15015 Dat sach al toe die minnare,
Diere of was in grote vare,
Dat si so vaste waren verbonden.
Doe zwoeren oec tien seluen stonden
Die van den here met heede groot,
15020 Dat si eer alle bleuen doet,
Sine soudense seconfieren ende vaen,
Ende van den stride den prijs ontfaen,
Om te werpene onder voet
Haren groeten ouermoet.
15025 Vrihede quam ieghen Dangiëre,
Die leelijc was en ongheliere,
Die eene grote colne brochte,
Daer hi mede slouch harde onsochte.
En was noit scale so ghedaen
15030 Die sinen slach hadde weder staen,
Hine slouchen tsticken alte male,
So dat die ghene, dat weetie wale,
Die ieghen hem was, verwonnen bleef,
Als hine met siere coluen dreef,
15035 Hine hadde doe gheconnen wel
Van wapinen, ende gheprouft dat spel.
Dangier was fel, stuer ende losch,
Ende nam sine machuwe int bosch

- Dat Ontsegghen was gheheeten.
13040 Sine taergie was, wildijt weten,
Van stouthede al ghemaect;
Die addi vaste an hem ghesaect,
Ende al ghebort met onwerden:
Qualije mochten iemen aneuerden.
13045 Vrihede so was banderside
Wel ghewapent oec te stride;
Ieghen Dangiere quam hi voert,
In hare hant brochte so nv voort
Eene glaue, seone ende slecht,
13050 Ende vtermaten lanc ende recht,
Vten foreeste van gherechtigheden.
Ic wille hu segghen sonder beden:
Fol. 78, d. Tyser, dat an die glaue stoet,
Dat was van biddene vaste ende goet,
13055 Ende gheboort met groten gheloue,
Met conuenanchen ende met beloue
Ende daer toe met zekerheden.
Beede met rauwen ende met beden,
Was die glaue al ghescreuen:
13060 Ic waense haer Miltheit hadde ghegheuen,
Ende eenen scilt, die wel ghedane,
Brochte soe met haer na minen wane,
Daer soe hare wel decte mede.
Dangier hi stont bten vrede
13065 Voer haer met ouermoeden groot,
Ende [soe] sendde die glaue, ende scoot
Dangiere rechte vp sinen scilt,
Dien hi manlije voer hem hilt,

- So dat hem die scote niet derde.
13070 »Quade dierne, vule, onwerde,«
Seide hi, »hoe waerdi so coene,
Dat ghi dorst bestaen te doene
Vp te lopene eenen goeden man?«
Mettien slouch hise wat hi can
13075 Vp haren seilt, so onsachte
Dat hise achterwaert met crachte
Springhen dede harde verre,
Die wilen was fel ende erre,
Ende verspraese so ende slouch,
13080 Ende dede haer groot onghenouch,
Ende seide: »quade teue, ic hebbe hu
Ander waerf gheloft dan nu,
Daer ic mede bem verraden,
Want bi hu lietie ghestaden
13085 Dat die ribaut custe de Rose,
Daer mi of quam de grote nose:
Hi vant mi musaert ende quaet,
Dat ic ghestaedde sinen raet.
Ter quadertijt,« seide ¹⁾ Dangiere,
13090 »Quaemdi noit ten wapine hiere,
Want hu costen sal hu leuen.«
Vrihede ghine van anxe beuen,
Ende bat hem groete ghenade,
Hi seide dat hijs niet en dade.
13095 Het was wonder alte groot
Dat hise daer niet slouch te doot.

Fol. 79, a.

1) Hs. *scidi*.

- Doch slouch hise dat soe voerder ne mochte,
Dies hi harde lettelt rochte:
Hi verwoedde ende kniete thoet,
15100 Hi seide hi soudse slaen te doot.
Dit hadde onwert Ontfaermichede,
Ende liep te hulpe sonder bede
Hare ghesellinnen, wat soe mach,
Die soe zeere tonder sach.
- 15105 Ontfaermichede, die te dogheden hoorde,
Brochte in hare hant eene misericorde,
Besprinct met tranen ende met ghenen,
Daer soe mede dyamans steene
Breken soude, daet soese daer ane.
- 15110 Haren scilt was na minen wane
Gheboort al omme met elaghen
Ende met suchten, dien wondsoe draghen.
Ontfaermichede, die menighen traen
Weende, heeft Dangiëre bestaen
- 15115 Ende stackene ouer al om deeren,
Maer die vylein ghinc hem weeren
Seerre dan hie liebaert dede.
Maer soe bedauwedene tiere sede
Met so menighen heeten tranen,
- 15120 Dat hi ouer begonste te gane,
Ende te morwene menichfonde;
Hem dochte dat hi verdrinken soude
In eene vloet van watre groot:
Hine hadde nie so menighen stoot
- 15125 Van laste ende van werden mede.
Hem faelgierde sine harthede,

Ende wart so cranc dat hi waent vlien.

Ende Scamelhede so riep mettien:

»Dangier suldi werden vonden

15130 Hier verwonnen tesen stonden,

Dat hi ontfare Scone Ontfaen,

So suldi ons betrapen zaen,

Dat hi die Rose soude gheuen,

Die wie hoeden vp onse leuen.

15135 En waert dat hise den leckeren gaen,

Ghi mochter gheblameert sijn aue,

Ende werdet ontverwet ende ondaen.

Ende sulc mochte hier binnen gaen,

Vp dat hi vonde den inganc hopen,

15140 Hi zoude zaen in sijn ghelopen,

Ende hi dan mingde te zeere dat zaet:

Dat ware onse scade ende quaet.

Ende dan regneerde ander zaet mede,

Daer die Rose mede vp die stede

15145 Alte zeere bleue verladen.

Nemmer sone moet God ghestaden

Dat al sulc zaet vallen moet,

Want en ware ons nutte no goet:

Die Rose mochter ane steruen.

15150 Ende ontghinc soe sonder bederuen,

Ende die wint eene vlaghe brachte,

Die de zade mingde met crachte,

So dat die last der blommen derde,

Ende hi die bladre sonder houerde

15155 Wide oner mids elieuen dade,

So bleuen daer die ydele zade

Fol. 79. b.

- Van den bladren na sijn doen,
Daer men dorsaghe den bottoen.
Dan soude men segghen sonder sparen,
15160 Datse hadde ghehadt twaren
Die glottoene in hare ghewout,
So ware al gader onse de scout.
Ende Ialousie soude ons ontliuen,
Dat en mochte niet achter blinen:
15165 Ic wane ghi slaept ende niet waect;
Heeft hu de dunel dronken ghemaect?«
Dangier riep: »o wach! ay mi!
Doe wasser Scamelhede bi,
En dreechde zeere, wat soe mach,
15170 Onfaermichede, die ontsach
Haer ghedreech, met eerren moede.
Scaemte sprac met ouermoede,
Ende seide soe hadde te langhe gheleeft,
Soe soude haer den seilt dien soe heeft
15175 Noch eden al te sticken houwen,
Ende so slaen: het soude haer rauwen
Dat soe torloghen noit bestoet.
Scaemte soe was wijs ende vroet,
Ende brochte met hare 1 goet zwert,
15180 Dat soe lief hadde ende wert,
Ende dat ghesmeet was met ontsiene:
Haer en stont niet te vliene.
Eene taergie adsoe ¹⁾, wildijt weten,
Die Ontsien was gheheeten

Fol. 79. c.

1) HS. *also*.

- 15185 Ouer al van quade name,
Dies soe mochte hebben blame.
Menighe tonghe was daer, nv hoort,
Gheset al omme ende omme dat boort.
Ontfaermichede slouese metten zwerde,
15190 Dat soe tumede vp die erde,
Ende hadse nalinx daer verwonnen,
Maer datter Blijthede quam gheronnen,
Een bacheleer, sterc ende coene,
Ende van harden groten doene.
15195 Van bliden leuene was sijn zwert,
Dat hi menighe maere prijsde wert.
Sijn scilt was sterc, men mochten ploien,
Ende gheboor[t] al omme met ioien.
Scaemte gaf hi eenen slach,
15200 Dat haer lettelt goet verwach,
Ende diet hem harde wel vergout,
Want soe dor slouch hem menichfout
Den scilt, dien hire ieghen boot,
Ende ware daer bleuen doot,
15205 En ware hem niet te hulpen comen
Wale Helen, hi hadt vernomen
Tusschen hem beeden den groten strijt
Enten aetseap enten nijt.
Wel Helen was een goet orlooghe man,
15210 Ende daer vele dogheden lach an,
Een zwert haddi van stillen ghewere,
Ne gheen beter was int here.
Het was vaste te gader ghedwonghen
Al van of ghesnedenen tonghen:

- 15215 Hoe dieken men scudde ende trac huut,
En maeete niewers gheen gheluut.
Sijn seilt was al ghemaect van rasten,
Noit en sach man gheenen so vasten
Ende al omme gheboort met sekeren gane,
15220 Sonder niemare daer of tontfane.
Fol. 79, d. Wel Helen hief sijn zwert ende slouch
Scaemten, die hi niet verdrouch,
Eenen slach dat soe spranc voort,
Ende bleef staende al verdoort.
15225 »Scaemte,« seiti, »ver Ialousie,
Die onse heere vermaledie,
Wildi hu gheuen hier verwonnen,
Sone sals niet gheweten connen.
Ic verzekere hu dies twaren,
15230 Bi miere tranwen sonder sparen;
(Hier of soude zeker sijn ele man.)
Sint dat doot es die tyran
Quade Tonghe ¹⁾, so blijfdi ghenaen,
Ghine mocht mi niet weder staen.«
15235 Scaemte soene andwoerde niet.
Alsoe dit van hare nichte ziet
Vreese, spranc soe vp te hant,
Die men noch noit coene vant,
Dan namaels vp desen dach.
15240 Soe quam ghelopen, wat soe mach,
Ende brochte 1 zwert van goeder snede,
Die so name gheuen dede

1) HS. *Duygier*.

- Anxt, Zorghe ende Zeere Vernaren,
Daer soe haer mede soude verwaren,
15245 Was al ghemaect van zeere ontsiene
Ende van mesualle te ghesciene,
Al omme ghebort met zorghen groot.
Soe slouch Wel Helen vp sijn hoot
Met willegher hant so groten slach,
15250 Dat hi en horde noch en sach.
Dit versach Coenheit de heere,
Ende quam te hem ghelopen zeere.
Coenhede was dapper ende stout,
Ende coene van herte menichfout,
15255 Ende adde 1 zwert van linen stale,
Van verwoetheden al te male,
So hadt ghemaect 1 meester smet,
Ende eenen scilt soe brochte soe met,
Die was gheheeten Zothede tanegane,
15260 Entie doot ghereet tontfane,
Quam te Vreesen, dien hi slouch,
Die den scilt daer ieghen drouch.
So dat die slach ghinc te dale,
Want soe conste seermen wale,
15265 Ende lonet hem al sonder letten
Met slaghen, ende ghinckene tonder setten,
Dat hi ghenade bat dor noot.
Sekerhede: »ghi bliuet doot,
Nu doeter toe al dat ghi cont,
15270 Ghi plaeght te hebben in alre stont
Die quarteine of andre rede,
Ende waert c waernen bloder mede

Fol. 80, a.

- Dan noit hase was te waren,
Hebdi hu bloethede laten varen?
15275 Die duuel maeete hu noit so coene,
Hu ware beter pays ende zoene
Dan ieghen Coenhede die betaelgie,
Die mint tornieren sonder faelgie,
Ende ghine quaemt noit te gheen en tiden
15280 Noch in tornoye noch in striden,
Dan alleene dese zaken,
Ghine vloot ende ghinet v henen maken,
Ofte gaeft hu verwonnen,
Ghine sult hu niet verweeren connen.«
15285 Sekerhede adde i zwert vaste,
Dat in stride sine laste
Draghen conste sonder mesual,
Sijn seilt was verzekert al
Met goeden payse, sonder ontsien
15290 Van dinghen die hem moghen ghesien.
Al omme gheboort met acoorde.
Vreesen slouch so metten woorden
Metten zwerde, daer hise mede
Waende hebben doot ter stede.
15295 Maer Vreese warper ieghen den seilt,
Die al te male den slach onthilt
So dat haer die slach niet derde,
Ende ghalt hem wel sijn houerde
Met eenen slaghe, die was so groot
15300 Dat hem seilt ende zwert ontscoot.
Alsoe dit alle die andre zaghen,
Vergaderden si met groten slaghen;

Daer wart die strijt groot sonderlinghe
Met hustine me en[de] met ghedinghe:

13305 Men wranc hier, men wranc daer,

1.0 36, 1.

Ele riep den sinen ouer waer.

In sach noit snee no haghel steen

So dicken vallen al in een,

Alse daer die grote slaghe waren.

13310 Daer was hustin sonder sparen:

Men sach noit te gheere tijt

Van so vele lieden sulken strijt.

Maer emmer waren, dats zeker waer,

Die voer ¹⁾ den casteele tachter daer;

13315 Die den casteel hadden belegghen,

Waren ghewont ende zeere gheslegghen.

Die God van Minnen hadde zorghe groot,

Dat bliuen soude[n] sine lieden doot,

Ende omboet doe zonder beiden

13320 Siere moeder, met Vriheide

Ende met Zoete Aneziene, dat si

Hem quame te hulpen ende stoede bi,

Ende nam vrede binnen desen,

So dat x daghe soude wesen.

13325 Maer hadt gheweest sijns voerdeels yet,

Hine hadde des vreden ghehouden niet,

En hadden hem die portiere

Onsien niet, sine hadden so sciere

Ghegheuen den vrede, no so zaen,

13330 En hadde mijn vrouwe Venus ghedaen.

1) HS. *van*.

- Men heeft dicken ende vele ghezien,
Die werstelen, een lettelt achter tien,
Oo[f] bi vliene of bi vrede:
En machmen niet vp die stede
15335 Van den sticken te bouen comen,
So moet die vrede werden ghenomen.
Vten heere so voeren seiere
Alle bede die messagiere,
Ende voeren recht te Cyteroene,
15340 Daer mense outfinc met groten doene.
Cyteroen es eene hoghe montainghe,
Ende leeght in lantseip van Cartainghe.
Venus dede daer sonderlinghe
Stichten ende maken de woninghe,
15345 Dies soe daer selue woenen woude.
Waert dat ic hu vertrecken sonde.
Die porprise ware te lanc.
Int wout, daer menich voghel sanc,
So was Venus met haren honden
15350 Varen iaghen ten seluen stonden.
Met hare so was hare amijs,
Die ionghe, die scone Anthonijs,
Die zeere kints was an dat iaghen.
Want alle sine voerders plaghen.
15355 Middaech so was langhe leden,
Ende waren ghebeet van moetheden
Onder eenen groenen boem
In die seade, ende namen goem
Om die perde die moede waren,
15360 Ende om die honden, die zonder sparen

Liepen drinken, ende hem vereoen
Van hitten die si in hem beuoelen.
Hare curien, hare boghen, hare daren
Leiden si neuen hem te waren.

13365 Daer waren si met groten spele,
Want daer songhen voghele vele,
Daer si of hoorden menighen sanc.
In dat gras, dat niet was lanc,
So sat Venus met feesten groot,

13370 Ende hadde in haren seoot
Haer lief, ende helset ende cusset menichfont,
Ende leerde hem, hoe hi int wout
Iaghen soude, entie maniere
Sonderlinghe van elken diere.

13375 »Als huwe honde, lief, sijn bereet
Teere beesten daer hu herte toe steet,
Die suldi porren. Es dat soe vliet,
So volghet hare, en lates niet.
Maer ieghen de beeste die haer wert

13380 Fierlike so trect achter waert,
Ende sijt blode ende ghemate.
Hets hu vordeel ende huwe bate,
Want daer n coene te gader striden,
Daer eist fel an beeden siden.

13385 Maer herten, denen ende hinden
Ende hasen, die wilt gheninden
Te iaghene, dats mijn wille wel.
Want sine sijn no wreet, no fel.
Maer wolue, zwinen ende beren.

13390 Dese setten hem ter were,

- Ende quetsen winde, bracken ende honden,
Ende gheuen hem menighe wonde,
Ende sulke den iaghère mede
Hebben si doot te menigher stede:
- 15395 Dese en suldi iaghen niet,
Hu mochter of comen verdriet,
Aldus castiede Venus zeere
Anthonise den ioncheere,
Ende bat hem, dat hi peinsde ende dachte
- 15400 Om hare castien ende daer na wrachte.
Anthonis prijsde lettēl goet
Alt castien dat soe hem doet;
Wat soe castiede, niet en besloot
An hem twint, no cleene no groot.
- 15405 Maer eist dat hi come van daer,
Sone zietene nemmermeer daer naer;
Want hi voer teenen enēr iaghen,
Diene niet en wilde verdraghen,
Maer rechtem vp, ende scudde thoot,
- 15410 Ende slouch Anthonise doot.
Hier bi so wilt hu castien,
Ghi heeren, die hebt huwe amien,
Ende hem en wilt ghelonen niet.
Dit exempel nu bezieť:
- 15415 Ghi salt hem allen ghelouen wale.
Want wat si segghen, es al te male
Also waer alst pater noster es;
Niemene sone twifele des.
Swert hu eenighe dat soe sal
- 15420 Honden trouwe. ghelouets al.

Na dit castien, dat soe hem dede,
Keerden si te Cyteron weder beede.
Die boden quamen huten here,
Seiden Vennuse al taffere

13425 Van haren zone, hoe hise omboot,
Ende hoe hi hadde hulpen noot.
»Bi Gode!« seide Venus doe,
»Ic salre mijn cracht so doen toe
Dat ic Ialousien casteel

13430 Verbernen sal; ende bliuets gheel
Staende: mi en gheuen die portiere
Die slotelen, ic verberrentse sciere,
Oof in prise minen aert
Noch mi seluen eenen penninc waert.

13435 Doe dede soe haesten ende bereecken
Haren waghene, ende deden trecken
VI witte dunen met haren vloghele,
Die soe hadde, van haren vloghe;
Ende ghinc sitten vp haren waghene.

13440 Die dunen ghinghen vederslaghen,
Ende vloghen daer mede in de locht,
So langhe dat sine hebben brocht
Te haren sone in dat here.
Ende als hi wiste die niemere,

13445 Haestelike hi ghelopen cam
Te ziere moeder, die hi nam
In sinen aerme, ende heeftse ontfæen
Met blischepen, ende deedse gaen
In sine tente, daer soe lach.

13450 Hine hilt noit vrede ghenen dach,

No heet, no trauwe zekerhede,
Hine assaelgierde altoes mede.

Doe began daer die betaelgie
Groot ende sterc, sonder faelgie.

13455 Sule rechte ten muere eene pederiere:

Die steene groot ende onghehiere
Warp men daer ieghen, om doen faelgieren.

Die portiere ghinghen ordiere[n]

Hare mure, met horde vaste,

13460 Ieghen die wreede felle gaste.

Die horden waren gheloken wale

Van ontsegghene al te male,

Ende van stouterne was elke gherde,

Ende af ghesneden tote in de herde.

13465 Ende in Dangiers haghe ghenomen.

Die strale die van buten comen

Waren gheuedert met gheloue

Ende met ghiften van groten loue;

Ende oec met dienste menichfout

13470 So was ghemaect al dat hout;

Ende tijser was ghemaect eden

Met trauwen ende met zekerheden.

Fol. 81, b.

Dese seoten van buten in waert

Entie portiere, die onveruaert

13475 Waren ende hem cleene ontsaghen,

Want si haer taergien daer ieghen draghen,

Die staere waren ende harde fier,

Ende van houte, dat Dangier

Hadde ghehauwen in sijn haghe.

13480 Ende wat si seoten alle daghe,

En mochte i twint niet deren,
So wel consten si hem verweeren.
Alse dit sach die God van Minnen,
Dat hi niet en conste ghewinnen
13485 Dien casteel, no die portiere,
Voer hi te ziere moeder sciere,
Ende bat hare dat soe hem stoede in staden.
Want hi ware te zeere verladen.

Doe zwoer Venus hutermaten zeere,
13490 Dat soe in wiue nemmermeere
Suuerhede en liete gheduren,
Die Ialousie hiet in allen vren,
Die ons pijnt der mede te zeere,
God gheue hare lachter ende onneere!

13495 »Lieue kint, doet hu baroene,
Die ghi hier hebt stont ende coene,
Sweren dat si hu volghen selen,
Ende met neerenste zeere beuelen.«
»Bi Gode, vrouwe, dit doe ic gherne,

13500 Dit nes niemen sculdich te werne,
Want niemen mach goet man heeten,
Hine moet van minnen weten,
Of hebbe gheploghen, of pleghe nv.
Dit prouerbie segghic hu,

13505 Want hets iamer dat si leuen,
Die ghene die haer herte niet gheuen
Ter minnen, ende ic haetse so zeere,
Dat ic hem lachter ende onneere
Altoes doen sal, waer ic mach,

13510 Sonder twifel nacht ende dach.«

- Doe zwoeren int here de baroene,
Dit vast te houden ende te doene,
Vp hare boghen, vp hare daren,
Want daer ander helegen en waren,
Fol. 81, c. 13515 Dan hare strale ende bandoene:
Sine hadden ander helighen te doene,
Daer si vp zwoeren, dat si soudē
Die ghebode vaste houden.
Nu willic hier laten bliuen
13520 Mine materie, ende wille scriuen
Een lettē van den wiuen voort,
Anders dan ghi hebt ghehoort.
Virgilius seit, die wijf wel kinde:
En ware gheene so ghesinde,
13525 Noch so houesch, noch so vroet,
Noch so wetende, noch so goet,
Sone ware wankel ende onghestade,
Ende onlanghe in eenen rade.
Die wijfs sijn alle vreeselike beesten,
13530 Men conste ghetellen niet in ieesten
Beede, haren zeden ende haer manieren,
Si sijn alle putertieren.
Ende oec seghet Tytus Kneus,
Dat ieghen hare zede ende ieghen haer nus
13535 Gheen dinc soe goet en es
Als wel smeeken, dies sijt ghewes:
So bedrieghelijc sijn si tallen vren,
Ende soe quaet van naturen.
Wi vinden elre teere steden,
13540 Dat tfundament es van wreetheden,

- So wie dat sine heimelicheit
Sinen wiue al gader seit,
Hi maecse vrouwe van sinen liue.
Niemen en sal sinen wiuen
13545 Al segghen sinen nausten raet,
No sticken die te heelne staet,
Hine wilt ghemoeten ende horen.
Want wi dat doet, blijft verloren,
Want so nes nemmer so goedertiere,
13550 No so ghetrauwe van manieren,
Sone salt voert segghen al te male
Iemen els, dat weetic wale.
Ende haer soude dinken, soude soet helen,
Soe sout besteruen of bequelen.
13555 Het moet al huut dat so weet:
Alsoe te haren ghenadren geet,
In biechten sal soet haer segghen al,
So watter ane gheligghen sal,
Waert van moorde, waert van dode,
13560 Soe salt segghen al, bi Gode!
Ende die ghene diet seide hare,
Dat es gheprouft ende openbare,
Eist dat hise blout of slaet,
Soe sal hem verwiten zine mesdaet,
13565 Niet heimelike voer hem alleene,
Maer voer al die liede ghemeene.
So wie hem in wiuen betraut,
Weet wel dat hi die wisse hout,
Daer hi hem seluen mede bint de hande,
13570 Als soene hebben wille in bande,

- Hi snijt hem zeluen de kele ontwee.
Erret hise daer na nemmermee,
Of verbelght met eenighen zaken,
Soe sal haer an den rechtre maken,
15575 Vp dat die daet es so groot,
Dat hi heeft verdient de doot,
Dat hine hanghen sal of greuen,
Of eenich sins verliesen tleuen.
Maer als gaet slapen die keytijf
15580 Vp sijn bedde, neuen sijn wijf,
Daer hi niet bi gherusten can
Om tghepeins, dat hem gaet an
Van moerde die hi heeft ghedaen,
Of ander quaetheit, wilt verstaen,
15585 Daer hi omme tijf verliesen mochte,
Ende zuchte ende caremt harde onsochte;
Ende sijn wijf dan begheert
Van hem te wetene wat hem deert,
Om dat soene tonrusten weet,
15590 Dan helst soene ende cust ghereet,
Ende leechten sonder langher vorsten
Vriendelijke tusschen haren borsten,
Ende gaet hem met smeekene ane,
Ende seit: »heere, na minen wane
15595 So dincti mi harde zeere tonvreden:
Wi sijn hier alleene onder ons beeden,
Nu seght mi wat hu deert al?
Dat hu God gheue goet gheual!
Vol. 32, a. Dat ghi dus light ende caremt,
15600 Dat mi harde zeere ontfaremt,

- Dat ic niet en can gheduren.
Wine hebben gheene gheburen
Diet horen moghen, dan ic ende ghi:
So betraudi hu heere qualije te mi,
13605 Ende wildi mi segghen ende ghewaghen
Hu deeren, ic saelt hu helpen draghen«.
»Vrauwe, bi Gode! wat mijns ghesciet,
In dars hu altoes segghen niet,
Want het sijn sticken die ic en mach
13610 Niemen segghen, no doen ghewach.«
»Ay lieue heere, nv zie ic wel,
Dat ghi bet betrout iemen el
Dan ghi mi doet, ic bem hu wijf,
Wi sijn te rechte 1 lijf
13615 Ende 1 herte zekerlike.
Bi den ghebode van huwelike,
So hebbie tuwe ende ghi tmine,
So staet danne in tuwe niet te sine
Rauwe, bliscap no gheual,
13620 Die mine en sout weten al.
Daer omme biddie hu, lieue heere,
Dat ghijt mi seght, want nemmermeere
Mijn herte, mijn sin te payse en steet,
Voer dat ic die waerheit weet.
13625 Ende en wildijs mi segghen niet
Wat dinghen die hu sijn ghesciet.
So weet ic wel, in bem niet blint,
Met wat herten ghi mi mint,
Die ghi ¹⁾ heet vriendinne

1) HS. *Ghi die.*

13630 Ende seght dat ic bem hu minne.
Nu gheefdi mi te kenne wale
Dat es bedrieghenesse al te male,
Dat ghi mi doet verstaen en[de] toent,
Ghi hebt mi iamerlijke ghehoont,

13635 Ende oec verraden al te zeere.
Dit claghic Gode onsen heere,
Want ic noit dinc en al
Die mi ghesiet sin, ghine weetse al,
Ende ic en hebse hu al gheseit,

13640 Dit es zekerleke waerheit.

Fol. 82. b.

Ic late hu zuster ende broeder,
Ia minen vader ende miere moeder
Ende alle mine maghe ghemeenlike:
Ic hebbe an hu zekerlike

13645 Een en quaden wissel ghedaen,
Ghi hebt mijn herte so gheuaen,
Dat ic hu minnen moet voer al die leuen.
Waendi dat ic vut soude gheuen
Huwe heimelicheit, ende voort segghen,

13650 Ic liete mi eer int yser legghen,
Dat mi vorten mine beene,
Dan ics ghewoughe woert ne gheene.
Besiet hu wel ende seght, vondi
Noit eenighe ontrauwe in mi

13655 Van eenighen sticken, die mochte ¹⁾ wesen.
En laetti hu niet te rusten mettesen,
Ende mi ontect hoet met hu staet,
So bem ic bouen allen wiuen quaet;

1) HS. *mochte*.

- Want ic wel zie an alle vrouwen,
13660 Dat hem hare manne wel ghetrauwen
Ende hem een twint niet en helen,
Maer hare heimelicheit hem beuelen«.
»Nochtan so hebbie dicke ghehoort
Van vele vrouwen, dat si mi voort
13665 Seiden al dat si vernamen,
Alsi tonsen spele quamen«.
»Waendi, goet man, bi huwer trauwen,
Dat ic bem van huwen vrouwen?
Neenic, bi Gode van hemelrike!
13670 En es ne gheene mijns ghelike,
Want ic en bem gheene clappigghe.
No fel, no vreet, no wrigghe,
Die andren mannen leden haer lijf.
Ic bem een goet, reine wijf,
13675 Ghi ne horet noit van mij ghewach,
Dat ic anders mans yet plach:
Quam eenich man die hu noit seide.
Hi liet hu loghene ende onwaerheide
Verstaen, dat weetti selue wel.
13680 Ghi kent mi bet dan iemen el,
Ghi hebbet gheprouft te menighen stonden:
In wat ontrauwen hebdi mi vonden,
Dat seght mi ende doet verstaen?
Ic hebe hu alle trauwe ghedaen
13685 Ende ghehouden, sint [ic] hu nam
Ende met huwelike an hu quam.
Mi wondert vtermaten zeere,
Dat ghi te mi waert, heere,

- So qualije betraut als ghi mi toent.
13690 Bi Gode, ghi waert van mi nie ghehoont
Al den tijt die ic mach leuen;
Ic wille hu zweeren, ende gheuen
Mine tranwe ende zekerhede,
Dat ic ne gheene dine en sede
13695 Sticken die ghinghen an hu eere.
Nu seght mi, wel lieue heere,
Huwe onruste, die ghi hebt so groot,
Ofte neen, ic bliue doot.«
Dan gaet soe hem met cussen ane,
13700 Ende weent menighen gheueinsden tranen,
Die hem vallen int ansichte
Arde groot ende arde ghedichte.
Die zot gaet hare met talen an,
Ende seght sijn vernoy ende sijn mesual,
13705 Ende hanght hem seluen met ziere spraken.
Ende als hi heeft gheseit die zake,
Berauwet hem daer na zaen;
Maer als si huten monde gaen
Die woerde, ende wech sijn ghevloghen,
13710 Men salse niet weder halen moghen.
Dan bit hi hare, wat hi mach,
Dat soes en doe gheen ghewach,
Hem lagher an harde groot onruste,
Ende soe ghelouet hem wel vaste,
13715 Dat soe niemen segghen en soude.
Nu heeft hi bi sire scoude
Hem gheworpen onder voet
Met siere tonghen, als menich doet.

Die vrouwe, die hare nu kent bouen.

15720 Gaet Gode danken ende louen.

Dat soene heuet dus tonder al;

Want soe wel weet dat hine sal

Vp hare gremmen no seelden dorren,

Noch onraste te hare waert porren;

15725 Want soe nu heeft na haren wille

Materie, om hem doen zwighen stille.

Maer hare ghelof ho langhe salt duren?

Dat staet zeere ter auonturen,

Want also zaen alst was onraste,

15730 So es dat helen harde onvaste.

Dit sermoen so souden kinnen

Die man die wiuen willen minnen,

Om te seuwene groot verdriet:

Die wel heelt en scaet hem niet.

15735 Ghi heeren, nu wacht hu van wiuen,

Of ghi wilt in hu eere bliuen,

Nu seght hem niet, noch en doet cont

Al te male huwer herten gront,

Noch dinc, die hu te heelne staet;

15740 Want ghire hu seluen mede verlaet.

Ghi kindre die wilt bloemen lesen,

Ghi moet in huwer hoeden wesen:

Daer leght int gras dat h[o]ude serpent,

Die quaetste beeste die men vent,

15745 Dat hem heimelike int cruut strect,

Ende sijn venijn berght ende dect,

Tote dien dat hu steken mach,

Daer na staet nacht ende dach.

Fol. 81. d.

- Ghi kindre, peinst om te vliene,
13750 Want hets harde zeere tontsiene,
So dat ghijt hu niet laet gerinen,
Het soudu al te male veninen:
Wient ghenaeet, het steetem doot,
Want sijn venijn heeft hitte so groot,
13755 Dat niet triakle can ghestelpen,
Noch gheen cruut daer ieghen helpen,
Noch meester noit en was ghesien,
Sonder namelike dat vlien.
Ghine sullet niet also verstaen,
13760 Dat mine meeninghe also gaen,
Ghine sult hu te wiuen keeren,
Ende met redenen werden ende eeren,
Ende met hem te bedde gaen,
Hoe scone si sijn, hoe wel ghedaen;
13765 Maer en ghetrauwet hem te verre niet,
Dat ghi hem wilt onteeken yet
Sticken die te heelne waren.
Maer emmer suldi so gheuaren
Met dogheden ieghen hem so groot,
13770 Dat si niet gheren huwe doot.
Ghi sult ghedoghen dat si antieren
Vwe herberghe entie paleren;
Eist dat soe comanscepe can,
Ghelije dat ware 1 man,
13775 Of conste soe eenich ambocht el,
Dies soe mochte so pleghen wel,
Ende weten die dinghe openbare,
Maer niet dat te heelne ware.

- Gheefdi hare macht, bi Gode,
15780 Dat ghise clemmen laet te hoghe,
Ghi sulles hu bewinden te spade,
Alsoe toghet hare ouerdade
Ende hare treken ende hare quaetheit.
Want ons die scripture seit:
15785 Als wijf eerscap gheerighen can,
Soe es soe bouen haren man
Altoes contrarie van allen zaken,
Dat hi doe[n] wille ofte maken.
Ghi, die hebt huwe vriendinne,
15790 Houtse met rusten ende met minnen
Ende laet hem weten, dat vought wel,
Ghemeen en orbore ende niet el.
Maer emmer so hebt hu vor hoghen,
So wat ghelate si hu toghen,
15795 Dat ghi zwijcht ende hout hu tonghe.
Waert dat u i woort ontspronghe,
Ghine moechtes niet ghenesen,
So fier soudse in haer seluen wesen.
Dat mach men proeuen bi Sampsoene,
15800 Die so vrome was ende so coene,
Doe Dalida sine cracht wel wist,
Die met rade ende met liste
Vp haren scoot sijn haer of scoer,
Daer sine cracht al wech mede voer.
15805 Dus hadden sine amie bedroghen,
Die hem dede huut steken de hoghen,
Dat seade was ende iamer groot.
Twijf ontsiet ne gheene doot,

1-1. 33 b.

- Noch den duuel in de helle,
15810 Vp dat soe mach voerdren haren wille.
Van menighen mochtic exemple segghen,
Maer ic wilt nv neder legghen
Dese tale ende mijn liet:
Voort segghic van daer ic liet.
15815 Nv verstaet ende wilt mi horen:
Doe die baroene hadden ghezworen
Voer dien easteel daer si laghen,
En wilden si niet langher daghen,
Sine ghinghen ten assaute waert ghereet.
15820 Ende Venus, die was al bereet
Ten assaute, ende ghinc hem ane
Dat si hem gauen vp te vane.
Doe sprac Vreese ende Scamelheit:
»Bi Gode, ghi hebt om niet gheseit,
15825 (Ghine set huwen voet hier binnen niet)
Huwe tale, Venus, wat huw es ghesciet,
In ghere huwes goets, groot no cleene.«
»Al en ware ic hier maer alleene,«
Sprac Scaemte, »in ware niet vervaert.«
15830 Venus hadde dese tale onwaert,
Ende seide: »dierne wat staets an hu,
Waendi mi hier weder staen nv?
Ghi sult saen sien dat hu easteel
Onlanghe dueren sal ghereet,
15835 Hine sal tumen ende vallen
Onder in de gracht met allen.
Hine worde mi vp ghegheuen,
U allen doe ic nemen tlenen,

Ende oec verbueren al te male:

- 13840 Torre, cameren ende zale,
Ende al tporprijs, alsoet steet,
Sal ic verbernen, God weet!
Ende vullen alle die grachten,
Ende neder werpen met crachten,
13845 Ende barbacanen ende pylare;
Ende Scone Ontfane openbare
Gheuen die Rose entie bottoene,
Al sinen wille mede te doene.
Ende ghine waert nemmer so ghedaen:
13850 Daer en sal al de weerelt gaen,
Sonder hu te makene diere,
Beede ten Rosen ende ten Rosiere.
Als ic dat vorborch hebbe ghewonnen,
Ende te broken ende in gheronnen,
13855 Sone salre bliuen staende gheheel
Crunt, no Rose, no prayeel;
In saelt al doen assaelgieren,
Om te doene meere onneere
Ialonsien van allen zaken,
13860 Want ic sal so wijt doen maken
Die passagien ouer al,
Datter ele toe lopen sal,
Sijn si ridders, zijn si papen,
Sijn si poerters, zijn si enapen:
13865 Gheen en salre achter gaen,
Hine salre pytanche ontfaen.
Dan sal niet wesen bestreden:
Sule sal comen in heimelicheden.

- Dander sal comen openbare.
15870 Die comen sal sonder mare,
Si sijn goede liede ghenamt,
Ende dandre alte zeere gheblaemt.«
Doe seide Venus: »ver Scamelheit
Ic prise cleene mine behendicheit,
15875 En can ic hu bedwinghen niet.«
Mettien soe haer spreken liet.
Venus scorste hare wel hoghe,
Ende nam den brant enten boghe,
Ende haeldene in wat soe mach,
15880 Ende scoet daer soe een maysier gat sach
In dat vorborch des casteels staen ¹⁾,
Dat nature daer hadde ghedaen,
Was tusschen tween pijlaren,
Dat men cume wart gheware.
15885 Die pylare van seluere waren,
Ende droghen een scone beelde twaren,
Alst hadde gheweest eene casse.
Dat beelde was bi compasse
Ghemaect te groot no te cleene,
15890 Men sach beelde noit gheene
Van allen leden so wel gheraect.
Ende binnen hare stoet ghemaect
Een helichdom, dat zoter roec
Dan balseme doet of wicroec.
15895 Ende recht in midden der boreh so stoet
Die scone beelde, diere ende goet:

Fol. 83, d

1) HS. *staen*.

- In sac noit so scone stat,
Noch die miere herte behaghede bat,
Die ic so gherne soude zien
- 15900 Ende kennen, mocht mi gheseien.
Vor thelichdom in die maysiere,
Daert mi te comene es wel diere.
Nochtan hebbie mijn bedevaert
Daer ghelooft, ic sal die vaert
- 15905 Bestaen, so ic eerst mach, te doene
Met scaerpen ende met bordoene.
Venus en woude cleene no groot
Langher letten, sone scoot
Den brant bernende ghenendelike
- 15910 In die borch al heimelike,
Dats haer ne gheen en waert gheware,
Voer dat si saghen openbare
Die borch ontsteken in allen zinnen.
Doe lipen si neder van den tinne,
- 15915 Ende riepen zeere: »wi sijn verraden,
Wine moghen ons meer staen te staden:
Ga wi lopen vaste en weghe,
Wi hebben verloren al den zeghe.«
Doe die felle vilein Dangier
- 15920 Ghenoelde die hitte ende dat vier,
Ghinc hi vaste henen vlien,
Sonder eenich achter zien.
So daden alle dandre met,
Daer en was i twint ghelet:
- 15925 Deen na den andren vloen si henen.
Wat si mochten, voert alltenen.

Ende dat vier ghine hute breken
Ende ghinc al die weerelt ontsteken,
So dat ment gheblusschen en can,
15930 Ende berrent vaste wijf ende man,
Ende sal bernen sonder vergaen
Also langhe als de weerelt sal staen.
Het es dat vier van der Minnen,
Dat al die weerelt doet ontsinnen.

Fol. 81, a. 15935 Nochtan so lanc so meer begheeren,
Al doet hem haren zin vertheeren.
Ele so slater an die hant,
Ende stoket thier enten brant.

Doe die boorch was al ontsteken,
15940 Quamen mettien voert ghestreken
Mijn vrouwe, ver Houeshede,
Die haer zeere daer toe dede,
Doe soe die sconfelture sach,
Om te helpene wat soe mach
15945 Hutten viere hare lieue kint,
Dat soe zeere met herten mint.
Ende met hare so quam Vrihede,
Ende met Ontfaermichede,
Dies niet en lieten in gheenre wise,
15950 Sine spronghen binnen den porprise,
Dat si dor thier niet lieten staen,
Sine quamen te Scone Ontfane zaen.
Houesceit sprac eerst die tale:
»Scone Ontfaen,« seit soe, »weet wale,
15955 Dat ic hebbe ghehat onraste,
Om dat men hu heeft so vaste

Ghehouden tuwen onwille so zeere.
God gheue hem lachter ende onneere,
Den ghenen diet hu heeft ghedaen!

15960 Goddanc, ghi sullets nv ontgaen,
Sint dat Quade Tonghe es doot,
Hine mach clappen cleene no groot.
Ghine dorst Ialousien niet ontsien,
Maer sult met huwen lieue plien

15965 Al heimelike een goet leuen,
Want hier nes nv niemen bleuen
Die hu mach letten of mesdoen¹⁾,
So sijn si alle wech ghevloen.
Lieue kint, dor God, nv ziet,

15970 En laet hu hier verbernen niet,
Want ics hu bidde, ende Vrihede,
Ende mijn vrouwe Ontfaermichede,
Dat ghi den minre wilt ontfaen.
Hi heeft hu altoes onder daen

15975 Gheweest, ende sal al sijn leuen
Emmermeer, sonder begheuen.

Nv verstaet mi, lieue kint,
Ic segghe dat die minne verwint
Alle dinc; waer omme dat wi

15980 Hu bidden vriendelike, dat ghi
legghen den minre wilt ghematen,
Entie Rose plucken laten.
Scone Ontfaen was al bedacht,
Hem was sijn euel moet ghesacht.

Fol. 34, b

1) HS. *mesdaen*.

- 13985 Ende seide: »vrauwe ic doet gherne;
Sonder tontsegghene ende te werne
Mach hise plucken vp dese stede,
Want wi sijn hier heimelike bede.
Doe danctem die minre zeere
- 13990 Met Gode, onsen lieuen heere,
Ende nam scerp ende bordoën,
Also die ghene die wille doen
Sine bedenaert, ende quiten sciëre
Sinen wech in die maisiere,
- 13995 Ende drouch met hem den seluen staf
Entie scaerpe, die hem gaf
Nature, die hare wel verstaet,
Van eenen velle sonder naet.
Die scerpe en was oec nit twaren
- 14000 Ydel, want daer binnen waren
Twee wel ghemaecte hamerkine,
Die nature sonder pine
Hadde ghemaect ende hem ghegheuen,
Dies hi haer dancte al sijn leuen.
- 14005 Want hi verstoet dat hire mede soude
Beslaen sine paerde, als hi woude,
Als hi dede dicken binden iare;
Hine hadde so wel ludende snare
Vp sine tytote noch vp sijn aerpe,
- 14010 Die hi lieuer hadde dan sijn scaerpe.
Nature hadde hem grote eere ghedaen,
Die hem sulke wapine adde doen verstaen,
Ende leerde den uus entie sede,
Daer hi wart goet werelman mede.

14015 Dies hi haer dancte te menigher vren,
Van der ghiften der naturen,
Want hire dicken hadde ruste bi
Te menigher stat, al daer hi
Heimelike wilde gaen

Fol. B₁, c.

14020 Den wech dien hi hadde bestaen.
Sinen bordoen hi te stekene ¹⁾ plach
In die gracht, daer hi niet sach
Om te soukene dat ghewat.
Dan was hi verzekert bat,

14025 Dat hi verligghen niet en soude,
Als hire in varen woude.
Nochtan sone was niet sijn bordoen
Also lanc dat hijt ghedoen
Ofte ghesteken so te gronde,

14030 Dat hi den bodem niet vinden conde ²⁾.
Maer hoe hi voert altoes gheuaert,
Willic zwighen; maer van siere vaert
Sal ic hu segghen al sijn ghedachte.
Ternasch, dat hi met hem brachte,

14035 Peinsdi dat hi steken soude
An dat helichdom menichfoude.
So langhe ghine hi harentare,
Dat hi tussehen die ii pilare
Quam gaende als een degghen coene

14040 Met sinen groeten stiuen bordoene,
Ende enielde neder ter beelde waert.
Als die ghene die zeere begaert

1) HS. *stenkene*.

2) HS. *couden*.

- Daer voren te spreken sine bedinghe
Met begherten sonderlinghe.
- 14045 Dat helichdom was gheuallen neder
Van groter hitten, want weder
Dat vier en conste niet ghestaen,
En moeste neder vallen zaen.
Als die peelgrijn dat versach,
- 14050 Dat thelichdoem ter herden lach,
So trac hi al stillekin
Achter weder die cortine,
Ende dwane hem an thelichdom vaste,
Dat hem dede wel grote raste,
- 14055 Ende cusset met deuocioene,
Ende staect met sinen stiuen bordoene,
Daer die scerpe hinc achter ane,
Vp die maysiere met goeden wane
Addi gherne int vleesch ghescoten,
- 14060 Maer hi moeste dicken eer stoten,
Om dat hem harentare ontvloey,
En constire niet comen toe;
Want een palais vant hi daer vore,
Dat verzekert hadde die dore,
- 14065 Dies hi gheuoelde en[de] niet ne zach.
Want van vp den eersten dach,
Dat die maysiere was ghefondeert,
Was soe van binnen so gheordineert
Arde naliyx toten boorde,
- 14070 Daer die minre zeere vp boorde.
Sterkelike ghinc hijt assaelgieren,
Ende dicken stoten ende faelgieren.

- Die dat hustijn wel hadde ghesien,
Ende wel hadde ghedacht van dien,
14075 Hoe Herules woude Calculuse verslaen,
Die in waerf voer sijn poerte ghinc staen,
Ende in waerf assaelgierde,
Ende in waerf hurtte ende in waerf faelgierde;
Ende in waerf ghinc hi sitten neder,
14080 Van moetheden, om te hebben weder
Sinen adem dien hi hadde verloren.
Maer die minre als te voren
Die vp de maysiere lach, ende wacht
Met al gader ziere cracht,
14085 Dat hem ouer al dat zweet
Liep huten liue wel ghereet;
Hi was also moede, sijt zeker des.
Of moeder vele dan Ereules.
So langhe hurtti dat hi vant
14090 Eenen nauwen pat te hant,
Daer hi niet en waent comen binnen.
Maer hi moet tpalais outghinnen
Bi desen seluen pade alleene,
Die so nauwe was ende so cleene.
14095 Die passagie hi daer sochte:
Met al dien dat hi vermochte
Brac hi tpalays, hi was so coene,
Met sinen sterken, stiuen bordoene
So warp hi hem an die maisiere,
14100 Daert in comen was nauwe ende diere;
Nochtan was hem onghereet
Al in te gane, dat was hem leet.

Fol. 85, a.

- Doch so croet hi so langhe,
Dat tbordoen in ghinc bi bedwanghe,
14105 Maer die scaerpe buten bleef,
Daer hi dbordoen mede in dreef
Ende metten twee hamerkine,
Dat in ghinc met groter pine,
So nauwe was die pas twaren,
14110 Om datter niemen en was gheuaren
Dan hi al moeder eene.
Maer hine weet of men ne gheene
Iemen els sulc voerdeel dede ¹⁾
Ghelijc hem vp houeschede,
14115 Dies hi niet hadde ghelouen moghen,
Al haddijt zelue ghezien me[t] hoghen;
Want die dinc die men begaert,
Ende harde lief heeft ende waert,
Sone mestroun men lichtelike niet,
14120 Al eist dat mer blame an ziet.
Maer doch so was hi zeker wel,
Datter te voren niemen el
En hadde gheslegghen daer den pat,
Dan hi alleene ter seluer stat.
14125 Daer en was andre entreye ne gheene,
Dan die selue al moeder eene,
Daer men die pointe of mochte doen,
Van sinen stele den bottoen.
Nu moghedi horen ende verstaen,
14130 Hoe hi den cnop ghinc bestaen,

1) HS. *de dede*.

- Doe hine hadde na sijn begheren,
Dat ghijt weet, en mach niet deeren,
Of ghijs noch hiet hadt te doene,
Als ghi comt in den soeten saisoene
14135 Ende ghi cnapen wilt plucken gaen,
Knoppe ende rosen, die scone staen:
Ic rade hu dat ghise behendelijke leest,
Dat ghi bedroghen niet en west.
Doet also ghi hier moght horen,
14140 Vp dat ghijt niet bet cont te voren,
Ende condijt niet, so doet hu wisen,
Dat loue ic wel ende prise.
Die minre die ghedronghen lach
An die maysiere, so hi best mach,
14145 Hi mochte sine hande wel staken vp
Dor die telgeren tote an den cnop ¹⁾.
Doe bat hem zeere Scone Ontfaen.
Datter niet en worde ghedaen
Outraghe, no gheene ouerdaet.
14150 Die minre hadde wel den raet.
Dat hijt ghelouede harde vaste,
Om hem te doene meerre raste.
Omme die middele so nam hi
Den rosier, ende dwanken hem bi
14155 Ende begonste die telghere roeren
Ende scudden, ende hutsen sonder mesuoeren
Die telgre, dat si braken iet.
Maer hine conste ghelaten niet,

Fol. 85, b.

1) HS. *crop*.

- Hine moeste die scortse een lettcl ontghinnen,
14160 Want hine hadde ander connen ghewinnen
Van den rosen sijn gherief,
Die hi wert hadde ende lief.
So verre voert so voer hi,
Een lettcl zaets so sturte hi
14165 Doe hi den cnop hadde ondaen,
Ende hi daer binnen was ghegaen
Om die bladre omme te [k]ee[r]ne
Ende den wech daer in te leerne;
Entie pade recht ende cromme
14170 Ghinc hi tsoerken al daer omme,
Ende dede minghen daer de zade,
Soene hadse met gheenē rade
No met liste ghesceeden weder.
Maer die knop hi was neder
14175 Ghevallen daer int seone gras,
Die wit ende morv was,
Dien hopendi ende wijdde mede.
Dit was al dat hi mesdede,
Ende voer daer als met liste,
14180 Dat hijs hem gheenē ondanc wiste
Noch daer toe aerch peinsde,
Als die ghene die hem niet veinsde,
Ende ghedoghede hem lude ende stille,
Al gader te doene sinen wille.
14185 Maer doch claghedi blodclike,
Ende seide te hem al die ghelike
Met eenen sachten nedren woerde,
Dat hi tebroken hadde vorwoorde,

- Ende ouerdaet an hem ghedaen,
14190 Daer hi zeere an hadde mesdaen,
Ende dies hi zeere ware tonghemake.
Nochtan, hoe hi claghede die zake,
Hi liet hem plucken al te gader
Rosen, telghen, bloemen ende blader,
14195 Ende alle te sinen wille legghen,
Sonder eenich weder segghen.
Doe hi hem sach in desen staet
Ende in aldus hoghen graet,
So dancti in allen zinnen
14200 Venuse, enten God der Minnen,
Ende alle die baroenen mede,
Ende sprac sine cracie daer ter stede
Met cussene harde vriendelike.
Hem en ghedachte niet zekerlike
14205 Van Redene, die haer pine verloos
Entiene te castiene plach altoos,
Ende nemmer en hebs Rijchede danc,
Die hem ontseide den inganc
Van den pade die soe ¹⁾ hoedde,
14210 Ende hare dies weechs niet vermoedde,
Al daer hi es daer binnen comen
Ende heeft den seonen knop ghenomen.
Ia ondancs ver Ialousien,
Dien God moete vermalendien,
14215 Dies soe de roesen van den minneren
Altoes wilt hoeden ende weeren.

1) HS. *hi*.

'Twaren soene salse alleene hoeden niet,
Het es so menich diere na spiet,
Ende oec dor hare en ¹⁾ lietijs niet,
14220 Hine dede dat hem de Minne riet,
Ende plucte met ioye harde groot
Van den rosiere die rosen root,
Die hi daer scone ghewassen sach.
14224 Ende ic ontspranc, ende doe wast dach.

1) HS. *ende*.

Hier hent de Rose.

Heymelichede der heymelicheit.

- D**ie gheuen mach, gheue alle weghe:
Elken radie dat hijs pleghe,
Want dat men gheuet, dats dat ment vint,
Ende dat men hout, waert niet 1 twint.
- 5 Noyt mi gheuen en vernoyde
Van dat vut minen zinne vloyde,
Ende noch helpt mi, alsie gheue.
Nu ontfaet dit, lieue neue,
Van mi, Iacoppe van Merlant,
- 10 Wan dat ic in latine vant
Hoe Aristotiles, ende gheen ander,
Sinen iongre Alexander
Leerde die weerelt berechten,
Ende ieghen die sonden vechten.
- 15 Want het oghen heeren betaemt,
Ende elken mensche die hem scaemt,
Dat hi wete, hoe lant bedriuen
Ende selue in sire eeren bliuen.
Vindire yet in, dat te prisen es,
- 20 Dat visierde Aristotiles;
Vindire oec iet onnattes inne,
Dat tyhet minen dommen zinne.

Fol 87, a.

- Dit bouc es in latine gheseit
Heymelichede der heymelicheit.
- 25 Gode biddie ten beghinne,
Dat hi mi helpe hierinne,
Ende sire moeder, der reinre maghet,
Diet al met haerre beden draghet.
Lands heeren sijn van mi manieren,
- 30 Entie willie hu visieren.
Sule es milde van goeder maten
Hem ende sinen ondersaten;
Ende sulc es in so zwaer een stree,
Dat hi hem enten sinen es vree;
- 35 Ende sulc heere hem so nauwe beset,
Ende es den sinen te milder bet;
Ende sulc es hem seluen goet,
Die sinen volcke al onrecht doet.
Nu segghen dus die van Ytale,
- 40 Ennes gheene mesprise tale,
Dat een heere hem nauwe beset,
Doet hi sinen volcke te bet.
Die van Inden segghen dit,
Dat an den lants heere niet messit,
- 45 Dat hi vree es vtermaten
Hem ende sinen ondersaten.
Nu weder segghen alte male
Die Persiene dese tale,
Ende segghen: lants heere en doeck niet
- 50 Die hem seluen ende sijn diet
Middelike niet en berecht.
Aristotiles seghet echt,

- Dat het es die zwaersto slach,
Die lands heere hebben mach,
55 Die hem seluen ian te wel,
Enten sinen es vree ende fel,
Want sine macht die moet tegaen.
Nu sullen wi hu doen verstaen,
Waer die dogheden entie vreeken
60 Deene van den andren trecken,
Ende toghen, wat miltheit si,
Ende wat vreeheit es daer bi,
Ende wattere scaden ane legghet,
Also men der miltheit niet ne pleghet,
65 Ende hoe lichte het oec ghesciet,
Dat men der miltheit niet en pliet,
Want lichtelike heeft elc gheleert,
Dat hi sine herte keert
An dullen cost ende onbeseeden,
70 Ende lichtelike mach men leeden
Toter vreeheden den sin;
Maer miltheit pleghen, daers cracht in.
Wille dan een prince milde wesen,
Sette sinen sin in desen
75 Dat hi merke wat hi vermoghe,
Entio tijt daer gheuen vp doghe,
Ende merke die persone,
Wies hi werdich es van lone.
Ghef, heere, goet na dine macht,
80 Ende emmer metter maten bewacht,
Ende ghef dijn goet al sulken man,
Daer het wel bestet es an.

- Die anderen gheeft, mesdoet twaren,
Ende laet der mildheit regle varen.
- 85 Wie anders dan sijn goet vut giet,
Der boser die men vele siet,
Dies en wert hem gheen prijs,
Want hets verloren in alre wijs,
Wat so men an den onwerden leghet.
- 90 Entie sonder maten pleghet,
Vut te gietene sijn goet,
Die moet saen met groter spoot
Vallen, alse die onvroede,
In die hane der armoede.
- 95 Dus ghelijete hi, wie soes pleghe,
Die sinen viant gheuet seghe.
Die dan gheuet wel sijn goet,
Alst tijt es ende noot doet,
Daert bestaet es metter eere,
- 100 Seckerlike, dats een lants heere,
Die hem seluen enten sinen
Milde es, ende dat doet hi seinen:
Sin macht sal menichfoude[n],
Ende sine ghebode sal men houden,
- Fol. 87, d. 105 Desc es milde ende ghemate
Hem ende sinen ondersaten,
Maer die siere lieder goet,
Ende dat sine, onweselike verdoet,
Ende onwerden lieden gheuet,
- 110 Ende sulke dies gheen noot en heuet,
Die vree heeten, tsire seande,
Die es verderuere van sinen lande,

- Dul milde, want hi niet vo[r]siet
Sijns lants orbore, ende sijn verdiet.
- 115 Vrecheit es oec eenen name,
Den lants heere zeere onbequame
Lands heere dan, dul milde, of vrec,
Vallet in der scande strec.
So moet die lands heere dan
- 120 Kiesen eenen goeden man,
Die hi ghetrouwe kent ende goet,
Ende hem beucelen dat hi behoet
Den orbore van sinen lande,
Ende settent al in sinen hande,
- 125 Dese rente ende sijn af val,
Ende des lants orbore al.
Ne gheen landsheere en sal mede
Hogher ¹⁾ sine moghenthede
Met ne gheenen coste verladen,
- 130 Dan hem sijn lant mach staen in staden,
Want wie dat doet, hi moet te hant
Bedernen, selue ende al sijn lant.
Vrecheit ende dullelike verteeren
Moeti beede van hem verweeren,
- 135 So mach hi de milthede beiaghen,
Ende daermede in sinen daghen
Sijn lant setten in sulken state,
Dat langhe bliuet in goeder mate.
Ende dit en mach els gheuallen niet,
- 140 Dan hem een lants heere dus vorsiet,

1) HS. *hoghen*.

Fol. 83, a.

- Dat hi af trecke sine hande
Van der lieder goet van den lande,
Ende hise niet so zeere bescatte,
Dat sine vloeken omme datte.
- 145 Hier omme so ghewaghet des
Die grote wise Hermogines,
Dat die hogheste ødelheit si,
Entie gherechtichste oec daer bi,
Ende daer toe een oech teekin mede
- 150 In heeren herten, in heeren stede,
Van dogheden, van oghen moede,
Dats, dat hem een lands heere behoede,
Dat hi sine ondersate
Niet en bescatte buter mate.
- 155 Wat was die redene entie dinc
Daer der Syten rike omme verghinc?
Entrouwen dat die heeren dreuen
Meer costs dan rente mochte geuen.
Ende alse die rente waren verdaen,
- 160 Staken die heeren die handen saen
An der ondersaten goet.
Doe wordsi in sulken moet,
Dat sire omme riepen wrake
Ane Gode om al sulke sake,
- 165 Die de heeren heuet gheplaghet
Ende volc heuet vp hem gheiaghet,
Diese vp sloughen so na dat,
Dat men hare namen al vergat.
Hier omme radic elken heere,
- 170 Dat hi te dommelike niet verteere;

- Dat hi sulke miltheit kiese,
Daer hi sijn gheuen niet bi verliese.
Wille hi met gheueno maken vrient,
Gheue die ghetrauwelike heeft gedient.
175 Gherne gheuen moet hi leeren,
Ende eeren, die werdich sijn eeren,
Ende onnoselen beraden,
Eenvoudeghen lieden staen in staden,
Endo antwoerden, alse men groet,
180 Ende emmer hebbe die tonghe behoet.
Alexander, merc hier inne
Die clare verstanncsse van zinne,
Die es houet ende leeret al
Hoe men lant berechten sal.
185 Soe es van dogheden dat behout,
Ende soe vorsiet, wanen die scout
Ende waer mesdaet neemt beghin,
Ende wanen verlies comt ende ghewin;
Soe leert vorsien wat men sal kiezen,
190 Wat men seuwen sal ende verliesen.
Ende van verstanncssen es dbeghin,
Dat een merke in sinen sin,
Dat hi van goeder namen si:
Wie so dat souet, ghelouets mi,
195 Ongheveinst ende metter doghet,
Hi wert in der herten verhoghet,
Ende diese souet met losen sinne,
Hi wert al ontset derinne.
Menne sal niet willen sekerlike
200 Coninc sijn om tgrote rike,

- Maer begheeren tsine heere
Om dien oghen name der eere :
Dus staet van goeder namen die minne
Van alre eeren ten beghinne,
205 Entie mach men beiaghen mede
Met sinne in der moghenthede.
Beghert iemen om ander dinc
Heere te sine of coninc,
Hem en comtere af eere no bate;
210 Maer in der nide ende in der hate
Der lieder moet hi sijn verloren.
Van den nide wert gheboren
Fol. 82, c. Lieghen, drieghen: dats tallen stonden
Materie van allen sonden.
215 Van lieghen, drieghen, sijt ghewesse,
So wast ende comt verranesse,
Van verranessø wert hate ghespelt,
Van hate onrecht ghewelt;
Van onrechte so rijst tallen stonden
220 Verhartheit van dorperen sonden,
Verhaertheit maect grammen moet :
Van gramschepen, dies sijn wi vroet,
So comt ouerhorigheit mede.
Hieraf waest dat men den vrede
225 Entie vriendscap al ontseghet,
Dits dat men te noemene pleghet
Viandsceep onder die eeren.
[Van] viandsceep, willie hu leeren,
So wast orloghe ende gheuecht,
230 Ende orloghe destruert al recht,

- Ende vellet steden ende vaste muren
Ieghen dat recht der naturen,
Ende wat so ieghen naturo strijt,
Onteert heeren ende lande wijt.
- 235 Sie dan, lands heere, datti bequame
Si, te hebbene goeden name,
Want redene met goeder begherten,
Van goeder namen, van goeder herten,
Heuet die waerheit vercoren,
- 240 Ende waerheit es, also wijt horen,
Materie ende wortele mede
Van alre doghedachtichede,
Ende es ieghen loghene echt.
Van waerheit wert gheboren recht,
- 245^a Van rechte comt confidencia,
245^b [Gaen wire metten dietsche na,] ¹⁾
Soe es die doghet, die hare ghetroest
Dat God elken rechten verloest.
Van troeste wert miltheit gheboren,
Miltheit mint heymelicheit vercoren.
- 250 Van heymelichede vrienſcap gaet,
Ende heymelicheit vant den raet,
Raet gheuet hulpe talre noot.
Die weerelt ware bleuen doot,
Ne ware[n] die dogheden, die wi noemen,
- 255 Deene niet van den anderen comen.
Want hier mede es gheset
Rech[t] ende redene ende wet.

Fol. 23, d.

1) Nach CLARISSE ergänzter Vers.

- Ende dese redene doet bi naturen
Die menscheit te gader gheduren.
260 Hier omme moeten wi mede lyen,
Dat begherte van heerscapien
Om den lof van goeder namen
Es louelije zeere ende bequame.
Alexander, lieue, nu zie
265 Dat men niet en sie an die
Ghenouchte van den lachame,
Die beestelije sijn ende ontame
Ende verderuelije der eeren:
Die hem an svleeschs wille keeren,
270 Sine verstannesse ende sijn sin
Van sire zielen verderuet daer in.
Weelde heuet in haren ghewinne
Bedect vreeselike minne.
Des vleeschs minne bringhet voren,
275 Daer ghiericheit af wert gheboren.
Minne van goede briact ghereit
Vor hare die onscamelheit.
Onscamelheit doet hare verwanen,
Vort waerheit, laet hare ontspanen
280 Ende comt an donghetrouwichede,
Onghetrouwe volghet diefte mede,
Diefte, lachtre ende scande,
Ende karker ende bande.
Ende dus wert der ghenouchten ende:
Fol. 89, a. 285 Lienes verlies ende zielen schende,
Ende ghesiet onrecht der naturen.
Nu betaemt dan telker vren

Lands heere, die dogheden es bequame,
Dat die mare van sire name

290 In groter eerliker wijsheden
Vermaert si in vele steden,
Ende hi onder sine edele man
Wiselike daghe dinghen can.
Hier af comt hem eere ende prijs,

295 Ende wert ontsien in alre wijs,
Also sine horen in talen vroet,
Ende hi sine dinghen wiselike doet.

Bi cleenen dinghen mach men leeren
An dese machteghe lands heeren,

300 Weder si sijn wijs, of niet:
Want wat lands heere, die dat pliet
Dat hi sijn lant wel beset
In bedwanghe der Gods wet,
Die sal met eeren regneren.

305 Maer die plucken willen ende seeren
Sine lieden, ende werpen buten rechte,
Hi laet die steen strate slechte,
Die met waerheden es beset,
Ende ontseghet sijns selues wet.

310 Entie sire wet niet en rouet,
Die wert onwert ende vervlouet.
Soe betaemt dan wel den heere,
Dat hi hem ant rechte keero
Met gheveinster herten niet,

315 Maer also trouwe ende recht ghebiet,
Dat al tvole moghe verstaen
Dat hi Gode es onderdaen.

- Dan doen die liede haren heere
Onderdanicheit ende eere,
320 Ende God die verheftene mede,
Fol. 39, b. Omme sine onderdanichede.
Toghet hi hem buten goet,
Ende ypocrite es in den moet,
Dats een ongheduerich ganc,
325 Tfole vernemet eer iet lanc,
So wert hi van Gode begheuen,
Tfole vermalendijet sijn leuen,
Men seghet van hem elc sins quaet,
Sine moghentheit tegaet,
330 Hi verliest die weerelt eere:
Wat sal deser talen meere?
Scat, no precieuse steene
Moghen hem helpen, groot no cleene,
Dat hem emmermeer toe quame
335 Eere, ofte goeden name.
Hier toe betaemt wel den heere,
Dat hi gherne die wise heere
Ende liede van goeden leuene,
Ende houde die wise hem beneuene,
340 Ende hefse in hoghen steden
Met hem spreken van wijsheden,
Met hem vraghen ende toghen
Van zwaren pointen ende van hoghen.
Houeschelike hi vragen moet,
345 In antwoerden wijs endo vroet,
Die wijste ende van der hoghester gebort
Meest eeren ende trecken vort.

- Oec moet hem die coninc vorsien,
Wat weselijke es, wat moghe gescien,
550 Ende hem daer ieghen besetten;
Want mesfalle to min letten,
Also mer ieghen es in de wachte.
Hi moet sijn goedertieren ende sachte,
Ende connen sinen moet bedwinghen,
555 Oft hi viele in grammen dinghen,
Dat hi gheeno haesticheit en dade,
Hen ware hi goeden vor rade.
Vint hi besculdicht sinen moet,
Betert selue, so es hi vroet,
560 Want die hogheste vroescap eist echt,
Dat een heere hem seluen berecht.
Also een heere dan heeft verstaen,
Dat eene dinc nuttelijke es ghedaen,
Sette hem niet rade te doene dat,
565 Si niet te haestich noch te lat.
Betamelic eist der eerlichede,
Dat men wel ghecleet si mede,
Ende ghepareert wel ende seone.
Welken tijt dat hi hem vertone,
570 Ende dat sine parure si rike,
Anderen lieden onghelike,
Dat die werdicheit hebbe haer eere,
Entie oechheit van den heere
Blieve daerbi onghescaert,
575 Entie here bliuere hi vermaert.
Manlic, lunt ende seone wort
Treet oec heeren ere vort.

Den heere betaemt oec sekerleke,
Dat hi te vele niet en spreke,
380 Hen dade tijt ende stonde
Dat mens ontbeeren niet en conde.
Hets beter dat der lieder oren
Nauwe merken ende horen,
Ende dorstich sijn om sheeren tale,
385 Dan si versaect waren alte male.
Welken tiden dat so verre comt
Dat men lands heeren heeren noemt,
Sone voeghet hem niet wel
Dat hi heimelicheit of spel
390 Te vele hebbe met selken personen
Die men ter eeren niet mach tonen,
Want het maect den heere versmaect,
Also hi te vele omme gaet
Met onwerden ende met kinden.
395 Dies so pleghemen in Inden
396^a Eene vtermatene scone sede:
396^b [Weltijt so in der mogenthede] ¹⁾
Een nieuwe coninc es gheset,
So hebsi ghemaect eene wet,
Dat die coninc eens in den iare
400 Hem vertoghet al openbare
Vor die meente, teere tijt,
In sijn coninclijc abijt,
Ende met eeren ghewapent wel,
Vp een ors, stere ende snel,

Fol. 89, d.

1) Nach CLARISSE ergänzter Vers.

- 405 Tsoenste dat men ghevisiere,
Verdeet met wapinen, goet ende diere.
Die meente staet van verren dan,
Bi hem sine edele man.
Te handelen men dan daer pleghet
410 Saken, daer hoghe dinc an legghet,
Wetten ende dinghen verclaren
Die te voren bedect waren.
Daer handelt men openbare echt,
Hoe men die ghemeente berecht.
415 Daer loent die coninc ende ghenet,
Naer dat ele verdient heeft ¹⁾.
Entie ghene die sijn ghenae
Bi cleenre scout, laet men dan gaen:
Entie met cheinse sijn verladen,
420 Verlicht men van haerre seaden.
Ende alse al dit es ghedaen,
Doet men den coninc sitten gaen;
So staet een vp der meester heeren,
Die naest den coninc meest heeft eeren,
425 Ende priset den coninc dan,
Hoe hi es een gheraect man,
Ende dankets Gode van hemelrike,
Dat hi dat indsehe coninerike
Verchiert henet in sulker wise
430 Met so edelen ende so wisen,
Ende hi die ghemeente mede
Met sulker onderhorichede

Fol 90 a

1) Von späterer Hand ergänzter Vers.

- Den coninc maect onderdaen.
Ende alse dat prisen es ghedaen
435 Ende men Gode heuet ghelouet,
Die alre weldaden es houet,
So danet men der ghemeenten al
Dat soe so lieuelike, sonder gescal,
Dienen haren gerechten heere,
440 Ende men trostse, vort waert meere
Te stane in onderhoricheden,
Ende si in hare ghebede
Dicken vermanen haers heeren.
Alse dit es ghedaen met eeren,
445 Alle die ghemeente poghen,
Hoe si des heeren lof verhoghen,
Ende doen vor hem hare ghebede:
In elke port, in elke stede
Bidmen om sijn langhe leuen;
450 Sijn raet die wert oec verheuen
In groten loue, in groten prise.
Voert so leeren alle die wise,
Van der wieghe vp, hare kinder
Dat si alle meerre ende minder
455 Haren coninc eeren ende minnen,
Dus spreekt men buten ende binnen
Van der doghet van den lands heere,
Ende dus lenet hi in groter eere.
Nu pleghet die heere dan oec mede,
460 Dat hi die onerhorichede
Van den quaden lieden wreekt,
Ende hise onthuet ende tsticken breekt,

- Ende verlicht dan mede daen
Tribute, daer si sijn te zwaer,
465 Ende verlicht van den coepman
Sine tolne mede dan,
Ende doetse gheleeden wel.
Dits die sake, ende niet el,
Twi so groot vole es in Inden,
470 Om dat hem daer elc mach bewinden
Sire neeringhen ende met vreden.
Comanne draghen tallen stede[n]
De namen van den groten heeren.
Bi hem eist dat die renten meeren.
475 Ende bi der name van den lande
Ont sien den heere sine viande.
Elc lands heere merke dies,
Dat hi om den erdschen kies
Niet en verliese die grote eere,
480 Die ghedueren sal emmermeere.
Scuwe dan wreetheit van den diere,
Dats dat hi in gheere maniere
Te haestich ne si, noch te fel.
Horse hoeschelike ende wel,
485 Ende si ghenadich ende sochte,
Die hi met wapenen onderbrochte.
Scuwe gulsicheit ende onmate,
Sijt in dranche, sijt in ate,
Ende met vrouwen tsine vele,
490 Want het es der zwine sede.
Ghelooft mi, heere, der waerhede,
Te vele met vrouwen spreken

Fol 90. b

Doet den lachamen te breken,
Wet ende recht scuwen ende laten
495 Ende wiuelike eenen heere ghelaten,
Ende maekt eenen dorper doot.

Het betaemt wel heeren groot,
Dat si hebben heimeliken vrient.
Alst gheuult dat men dient
500 Vor hem met vedelen in deduut,
Want der musike soete luut
Fol. 90, c. Doet dieken sorghen vergheten;
Entie ziele, wilmen weten,
Heuet ghenouchte groet daerinne,
505 Ende daer rusten in die zinne,
Entie lechame comt ter rusten.
Eist datti sulken saken lusten,
Ne pleghes langhere in geere maniere
Dan drie daghe, ofte viere,
510 Ende dit doe in heimelicheden.
Ende alstu best in selker stede,
So wacti van ouer dranke.
Die metti sitten an den banke,
Laet dien drinken vtermaten,
515 Dan saltu dijn spreken laten,
Also of die dranc dijn meester ware,
Daer saltu horen openbare,
Ontecken vele verholne dinghen,
Want, daer dronckenscap es ghinghe,
520 Daer nes heimelichet ne gheene.
Hout metti oec int ghemeene

- Sonderlinghe vole ¹⁾ van trouwen,
Die dor riden ende dor seouwen
Hoet in dinen lande staet,
525 Ende ghi bi hem weet hoet gaet.
Alstu best onder din baroene,
Eere meest die sijn van den hogesten doene,
Naer dat si werdich moghen wesen,
Noot nu den gheenem, ende nu desen,
530 Ghef hem cleeder ende paruren
Na der werden enter naturen,
So dat niemen bi di en si,
Hi ne kenne dine miltheit vri.
Sie dat ieghenlije man ontghelt,
535 Wie dat cracht doet, of ghewelt,
Ende elkerlije na sire werde.
Ouerdeghe, dulle houerde
Sal men an eenen maten man
Al anders berechten dan,
540 Dan an eenen groten heere,
Ende so berechten, dat elc leere
Tontberne sulker bouerdaet:
Bidi eist dat bescreuen staet
In des wijs Esenlapius leere,
545 Dat het recht es, dat men heere
Den lands heere die hem te waren
Heere can maken, alse die haren
Die dwinet die voghelen stare vermeten,
Ende laet die crancke met hem eten.

Fol. 90, d

1) MS. *vul.*

- 550 Wie so dan in heeren houe
Eneghe dinc doet buten loue,
Men sal proenen vp sinen moet:
Eist dat hijt in spele doet,
So lat ment te sachter liden:
555 Doet hijt oec vp een beniden,
Of in des lan[t]s heeren onwerde.
Men doe dien te hant ten zwerde.
In vier dinghen mach men leeren
Wien men tellen mach vor heeren.
560 Teerst es, dat men merken moet
Of hi zi van leuene goet.
Tander es, dat hi bekinne
Of hi heuet der lieder minne.
Int derde, so merken wi
565 Of hi besceeden milde si.
Ende dat vierde es in dien
Oft hi eerlije es ontsien.
Ele lands heere keere hem daertoe,
Dat hi sine dinc so doe
570 Dat hi sijns volx herte ghewinne;
Sette daertoe sine zinne,
Dat hi tonrecht aue doe.
So ne sal dat vole niet weten, hoe
Fol 91. a. Dat si quaet spreken van den heere.
575 Ende eist dat men dat spreken ontkeere.
Dats sonder vreese of anxt i twint,
Die lants heere en wert ghemint.
Want breeet men die tale quaet,
Men beneemt die bose daet.

- 580 Dies eist eene oghe wijsheide,
Dat dine hoghe eerlichede
So wert si in der lieder zinne,
Dat soe clemme bouen de minne.
Men leset dat in sijn coninerike
- 585 Die conine es des reghens ghelike,
Dat eene ghifte es van Gode seone.
Eene benedixie van den trone,
Der erden lief, ende daertoe mede
Helpe alder menschelichede.
- 590 Want van reghene comt groet goet,
Ende in reghene es menich onspoet,
Daer in es donder ende wederlecht,
Entie riuieren wasser bi echt,
Ende lopen ouer ende tonstaden:
- 595 Dus comt van reghene dicken seade.
Doch en laet ment daer omme niet,
Men en looftere Gode in, alst gesciet,
Omme tfordeel ende om die noot,
Al comtere somwile af seade groot.
- 600 Die ghelijcs eist van den winden,
Die God ter weerelt wilde zinden
Vut sinen ouervloyenden scatte:
Meneghe seade comt om datte,
Alse van storme ende van vloede:
- 605 Nochtan comets vele te goede,
Want men mochts ombeeren niet.
Dit selue gheuallet ende ghesciet
Dicken van des zomers hitte:
Grote seade ende grote smitte.

- 101 91, b 610 Ende so doet van des winters conde
Vernoi ende seade menichfoude;
Nochtanne mach men gheens ontbeeren.
Sal hare die menscheit gheneeren
Entie andere creaturen.
- 615 Dus, so dincket der scrifturen,
Mach men van lands heeren spreken,
Al eist dat si ter noet af breken
Haren ondersaten meer dan recht,
Men mochter ontbeeren nu no echt,
- 620 Want die weerelt ware buter eere,
Sonder wet, waer soe sonder heere.
Lands heere sal merken, als die vroede,
Om sire lieder aermoede,
Entie vercranct sijn ende verhout,
- 625 Ende zien dat mense vp hout,
Ende daertoe kies en sulc eenen man
Diet gherne doet, ende wel doen can.
Dat hi den ghenen sta in staden
Die arem sijn ende verladen.
- 630 Hierbi wert die lands heere ghemint
Ende verre in dogheden bekint,
Entie liede werdens vro,
Ende men doet Gode lieue also.
Heeren sijn sculdich te vorsiene,
- 635 Alse diere tide pleghen te ghesciene,
Dat si van corne sijn bewist,
In borghen, in solre ende in kist.
Heeren sullen sijn in der hoede
Te stortene van menschen bloede;

- 640 Want hets eene dorperre mesdaet:
Al eenlike het Gode bestaet
Dat hi steruen doe den man,
Want hi es die tlijft gheuen can,
Ende diet al bi redenen doet.
- 645 Dat es, ende was, ende wesē moet.
Elc hoedem vor den zwaren slach,
Alse verre als recht ghedraghen mach.
Hermogines, die wise, seghet,
Dat vor Gode te claghene pleghet
- 650 Al die macht van hemelrike,
Als een man verslaet sine ghelike:
So langhe ghedueret oec de claghe.
Dat God ghelt slach met slaghe.
Heeren sullen horen ieesten
- 655 Van den hoghesten enten mesten
Van dat hier voren es verleden.
Daer moghen si in vinden wijskede,
Ende in verledenen dinghen leeren,
Hoe men nu die dinc sal keeren.
- 660 Noch versmaden, noch verhaten
Ne sulsi nemmermeer den maten,
Want menich wert in sijn leuen
Van cleenre dinc vp gheheuen.
Ende dan so mach hi beraden
- 665 Lichtelike vele seaden.
Heeren en sullen altoes niet breken
Dat si belouen ende spreken:
Die trouwe breken, sijn keytine,
Si slachten den ghemeenē winen

- 670 Men sal ghetrouwelike in allen houen
Houden, dat men sal ghelouen.
Want quade ende ¹⁾ volghet ontrouwe.
Ende al mach men somwile seouwen
Somich voordeel int bedrieghen,
675 Nochtan meret wel dat dit lieghen
Al ten quaden hende coemt,
Entie hare volghet wert verdomt.
Van trouwen coemt, alse wijt vernamen,
Dat die lieden wonen tsamen.
680 Trouwe heuet ghemaect de steden,
Trouwē hout die meente in vreden,
Trouwē maect die heeren waert,
Trouwē hout hoesten onveruaert.
Drijf die trouwe vut erderike,
685 So es dat volc alse beesten ghelike.
Lands heere houd dan dine trouwe,
Ende dijn belouen, dat bescouwe ²⁾.
Ende al ware dijn belouen zwaer,
Hout emmer vaste, al gaet di naer.
690 Hermogines, die grote heere,
Doet ons verstaen, dat emmermeere
Twee gheeste sijn bi onser side.
Die ons wachten tallen ghetide.
Die goede gaet ter rechter hant,
695 Enter lichte die viaut.
Dese bringhen vor den sceppere al
Alle onse ghewerke, groet ende smal.

Fol. 91. d.

1) HS. *oude*.

2) HS. *bescouwen*.

- Die des ghelouen ende merken,
Si s[c]uwen alle quade ghewerke.
700 Lands heeren sullen van hem weeren
Bi costumen dicken zweeren,
Hen doe noot vtermaten,
Si sullen dat zweeren haten:
Zweren en betaemt niet heeren.
705 Maer lieden van crancker eeren.
Wat vellede in houden viten
Dat sterke rike van den Siten?
Hare coninghe plaghen ghereede
Dorperlike valsche heede,
710 Omme te bedrieghene mede,
Waest lant, borch, casteel of stede.
Ende braken recht ende wet,
Die in den lande waren gheset
Om der mente onsalichede.
715 Dies en wilt die godlichede
Altoes langhere niet ghedoghen.
Ende verstaecse van sinen oghen.
Alsoe die eene dinc es ontganghen,
Die du niet en moghes ghelanghen,
720 Laet di dat niet te zeere berouwen:
Het betaemt den crancken vrouwen.
Wes ghestadich ende vrome in rade.
Dat hout dine macht ghestade.
In steden van dire mogenthede
725 Mae seolen, ende doe leeren mede
Die kindere van dinen lande.
Sijn si arem, vulle hem te hande.

- Doe hem houescheit ende eere.
Hierbi sultu die clerke wecken,
730 Dat si dine heere vptrecken,
Ende dat si breedten dinen name
In ieesten ende in worden bequame:
Clergie eert een conincrike
Ende heeren hof seere edelike.
735 Wie verhief wilen so scone
In die weerelt die griexe crone!
Daer na Rome, nv Vrancrike!
Clergie doet al sekerlike,
Want ridderseap en wart nie verheuen,
740 Clergie en moester raet toe gheuen.
Alexander, hoetti dies
Datti gheen wijf maket ries;
Set dine ziele niet in hare hant,
Ende oft emmer so es bewant,
745 Dattu di boghen moets ten vrouwen,
Souc eene die du dorres ghetrouwen.
Want alse eene vrouwe doet
Metti dat hare dincket goet,
So bestu al hare benolen:
750 Dijn lijf es hare, wat helpt verholen.
Wes van venine in groter hoede.
Honti an [fisiene] vroede ¹⁾;
Ende hout niet an eenen alleene,
Want wers moghen int ghemeene

Fol. 92. b

1) HS. *Honti an*, dann Raum für ein oder zwei Worte,
darauf: *anc vroede*.

- 755 Vele eenen heere vergheuen,
Dan een alleene. Bestu bedreuen
Te nemene eene medicine,
Doese vor di comen ende vor die dine.
Ende hi ghemeen en gansen rade
- 760 Nem medicine, vroe ende spade.
Alexander, ghedinckes di,
Dat die coninghe van Endi
Di senden menich diere prosent?
Ende hoe men di heuet ghesent
- 765 Mettien iuweelen eene seon ioghet,
Daer du naer bi waers onthoghet,
Want so was oint vp ghehouden
Van kintschen daghen totier honden
Met venine, tote vp dien dach?
- 770 Ne ware dat ict an hare versach,
Du waers onteert van dinen liue
In di begherte van dien wiue:
Die haere ghenaeete, of dien so beet,
Die staerf al te hant ghereet.
- 775 Mochtet eenich sins ghescien,
Ic wilde du ats eenen astromien,
Ende du en hads vroe no spade,
Het en ware bi sinen rade,
Want God en maecte noit dine,
- 780 Die hi met redenen niet bevine ¹⁾,
Ende hier vant die wise Platoen
In dinghen der naturen doen,

1) HS. *bevint*.

Entie natuere van den sterren.
Ne laetti niet also verwerren,
785 Dattu volghes den ghenen naer,
Die segghen: »const van sterren es swaer,
Ende dier en can niemen ghenaken.«
Si ne weten wat si maken,
Want ghene dinc es hem te zwaer
790 Die van sinne es reene ende claer.

Fol. 97, c.

Andere domme te sprekene plien:
»God heuet vorseit ende vorsien
Van ane ghinghe, hoet al sal comen,
Ende hier omme maghet niet vromen,
795 Al vorsiet men die dinc al,
Hoe dat soe gheuallen sal,
Want sijn vorsegghen moet vulcomen:
Wat mach den const van sterren vromen?«
Hier vp es dus dandworde mijn:
800 »Al eist dat someghe dinghen sijn
Die emmer voert moeten ghescien
Entie men niet en mach ontvlien,
Eist dat men se te voren weet;
Met minder smerten ontfarmen tleet
805 Ende messeliker mach ment som vlien,
Dan oft niet en ware vorsien,
Ende maeetre doch ieghen iet weeren,
Dits eerande seuwen sonder deeren.«
Siet hier een exempel te desen:
810 Ic wet wel, het sal sterc winter wesen,
Ic gadre berninghe ende hout,
Ende make pelsen ieghen cont,

- Ende spijsse mijn huus daer ieghen,
So maghic bet des winter pleghen.
815 Want sin ende vorsienichede
Gaf God bidi der meinschelichede,
Dat hem elc daer hi vorhoet
Vor dinc die gheuallen moet,
Ende oec also men die plaghe vorweet,
820 So sal men bidden zeere ende ghereet
Den vppersten, oemoedelike,
Dat hi hem deele oemoedelike ¹⁾
Sine hant ghewerke, ende dor sine eere
Die plaghe ten besten keere.
825 Want God en sette in sine ghewerke
Noint so crancke dinc, no so sterke,
Dat hi sire macht dede ghewelt.
Wildi, hine ghinc eenen anderen telt:
Men mach den vppersten, den oghen,
830 Met beden ende met weldaden poghen.
Nv laten wi dese sake dan!
Vorsienichede prijst elc man,
Ende verstaet wel, ghi lands heeren,
Wat Aristotiles hier wille leeren,
835 Hoe die mensehe in alre stont
Sinen lachame sal houden ghesont,
Dat hi gheens meesters en hebbe noot.
Want hets wijsheit noch also groot,
Leuen sonder euels pine,

Fol 92, d

1) In *m* scheint eine spätere Hand eine Aenderung beabsichtigt zu haben, es ist aber nicht deutlich welche. Die von CLARISSÉ benützten HSS. lesen: *ontfaermelike*.

- 840 Dan eenegherande medicene.
Ghesunde es grote nuttelichede
Die weerelt te berechtene mede.
Men sal weten ende verstaen
Dat ne gheene weghe en gaen,
845 Daer men bi in eenighen daghen
Eere of voordeel mach beiaghen,
En si dat men den wech ghewinne
Van claren verstandelen sinne;
Ende niemen es die den wech vonde,
850 Hine hadde des lachamen ghesonde.
Ende ghesonde en es gheen,
En si dat draghen ouer een
Die complexie, daer men mede
Versament es in die menschelichede;
865 Ende complexie es ne gheene dingen,
Dan ghenoughe temperinghe
Van der vuchticheit des lachamen,
Ende God, diet al hout te samen.
Heuet beset met redenen al,
860 Hoe men die vuchtheit temperen sal,
Ende hoe men bliuen sal ghesont,
Ende heuet dit ghemaket cont
Sinen wisen vut vereoren.
Van dien begonstent eerst horen
865 Die van Inden, die Persine,
Die Grieken entie Latine,
In welken boeken men en vint
Van onwaerheden niet een twint.

- Nv quamen die wise te samen,
870 Daer si haren raet doe namen,
Ende vonden in haren parlemente,
Dat van den viere elemente,
Die ouer een niet draghen connen,
Smeinschen lachame es begonnen:
875 Dats vier, lucht, water ende arde.
In deser wijsheit hem verbaerde
Die redene, dat in ghere wise
Die lachame sonder dranc ende spise
Van den mensche en mach ghestaen,
880 Ende wilde hi dies te vele ontfaen,
Of te lettelt, daers gheen ontgaen,
Hi ne moet in die siccheit slaen;
Ende wilde hi dies nutten te maten,
Hem quamer af vele baten:
885 Cracht, lichtheit ende scoenheit mede,
Ende alre hande salichede.
Oec seiden die wise vut eenen monde.
Wie dat mate niet houden conde
In vullen ende in ydelen lachame,
890 In latene bloet, hoe soet quame,
In temperinghe van den liue,
Sijt int verdicheit, oft in stiue,
In rustene, of in aerbeide,
In laten bloet, in hoedene beide,
895 Die ne mach altoes niet ontgaen,
Hi ne moet zwaer euel ontfaen.
Entie bi maten leuen can,
Die mach sijn een ghesont man,

- Ende leuen sine vulle daghe
900 Sonder eenich enels plaghe.
Ende oec seiden die wise mede,
Dat alle die ghenouchelichede
Die men ter weerelt vint emmermeere,
Eist weelde, goet, ghenouchte of eere,
905 Dat dat vonden heeft nature,
Dat die menscheit daer bi ghedure.
Wie so leuen dan beghert,
Beighe dan ende hebbe wert,
Sulke dinc die daer toe doghe,
910 Daer tlijf bi gheduren moghe,
Ende laten sinen wille varen:
Hi ne sal sijn vleesch niet versnaren
Met ouer drancke, met ouer ate.
Men vint dit van Ypocrate,
915 Dat hi beset hadde sijn eten
Met vasten nauwen dyeten,
Ende hi so cleene at ende dranc,
Dat hi wart van lieue cranc.
Doe sprac sijn iongher: »meester, heere.
920 Wiltu eten wel ende zeere?
Du ne hads gheen enoot dan das.«
Doe antworde Ypocras:
»Lieue, ic wille eten bidi,
Om dat ic leuen wille daer bi;
925 Niet leuen in sulker wise,
Also om die minne van der spise.
Die spise es ghemaect bidi
Dat tvleesch daer bi gheuoet si.

- Entie lachame es min no meere
930 Niet ghemaect om der spise eere.
Men heuet vele wiser ghesien,
Die hem plaghen der spisen ontien
Entes lechamen ghenouchten
Setten nauwe in allen ghevouchten,
935 Entie bi dyeten ghinghen,
Ghetempert wel van haren dinghen.
Die waren van liue ghesont,
Wel aerbeidende talre stont.
Langhe lenende, smakende wel ¹⁾
940 Ende van liue dapper ende snel.
Ende dits openbare te siene
Ane die maghere Arabiene,
Die snellike met cleenre pine
Dorlopen wilde breede wostine.
945 So ne es gheene medicine so goet,
Alse men ouerdaet af doet.
Die houden wille sine ghesonde,
Twee dinghe merke telker stonde:
Teen es, dat man in elker wise
950 Nutte sulke dranc ende spise
Die ghetidich es int iaer,
Ende naer dien dat hi selue zwaer,
Ofte ionc van daghen si,
Ende daer sine nature bi
955 Ghehouden es ende vp gheuoet.
Dat ander dat hi houden moet,

Fol. 35. c

1) HS. *ghesont*.

Dats dat hi sinen lachame mede
Moet van der onverduldichede,
Daer die quade humure af risen,
960 Suueren, alse die meesters wisen.

Een lechame, bi natueren heet
Ende te verduwene ghereet,
Dien sijn groeue spise goet,
Want si die grote hitte verdoet.
965 Een dorre lechame ende een cont,
Lichte spise es sijn behout.

Dus, die leuen wille ghesont,
Die sal nutten talre stont
Sulke spise ende sulken dranc,
Fol, 93, d. 970 Alse sire complexien es belanc.
Hort, hoe ment buten verstaet,
Weder die maghe es goet of quaet:
Maghe, die verduwet wel,
Maect den lechame dapper ende snel,
975 Ende maect den sin claer van wetene,
Ende goeden lust ende smake van etene.
Der crancker maghe teekine sijn claer,
Alse die lachame es traech ende zwaer,
Ende men tanschijn teblasen siet,
980 Ende men dicke te ghenene pliet,
Ende zwaer sijn die oghe lede,
Leelicheit vut werpen mede,
Dat bitter, scaerp es ende nat,
Ende quade roke si in dat:
985 Hier af comt in deser wise,
Dat hem lettelt lust der spise.

- In deser dine wese ele vroede
Sire ghesonde in groter hoede.
Vor maeltijt eist pinen goet,
990 Want het die maghe verwarmen doet
Pinen na maeltijt verswaert,
Want die sp[i]se valt nederwaert
In der maghen gront al ro
Ende sluut den dorgane also,
995 Daer af comt menich verdriet ¹⁾
Dat men vormaels slapens pliet,
Vermaghert des menschen lede
Ende verdroghet die vuchtichede.
Dat men namaels slapens acht,
1000 Dat voet wel ende gheuet cracht,
Want die hitte, die hare deelt
In allen steden, tsamen heelt
Ende verhitt die maghe binnen,
Dat soe die spise al mach verwinnen.
1005 Entie redene entie sinne
Rusten dan met grotre minnen. Fol. 91, a
Hier omme segghen someghe wise,
Dat bet voet die auondspise
Dan die middachspise doet.
1010 Want sdaghes hitte, entie moet,
Die dan es al ongheroe,
Soe siet dat die spise verdoe,
Entie maghe wert cout ende cranc;
Dus verderuet der spisen ganc

1) So CLARISSÉ. Hs. falsch: *Daer af comt den dorgane also*

- 1015 Nanonds eist anders ghescepen.
 So wert die maghe met hitten begrepen.
 Ende so rusten dan die sinne,
 Dat comt der naturen te ghewinne.
 Oec eist recht dat ele man zie,
 1020 Of hi tweewaerf ¹⁾ etens plie,
 Dat hi niet en vaste teenen male,
 Entie eens etet also wale
 Bi costumen, dat hi senwe
 Twee waernen tetene ouer nuwe.
 1025 Het mach hem wel werden tsuere:
 Pleghinghe dats eene andre nature.
 Moet men oec costumen ontkeeren.
 Dat moet men der naturen leeren
 Van wilen te wilen, van daghe te daghe.
 1030 So langhe dat nature verdraghe.
 Ele hoede hem dat hi niet en ete,
 Vor hi wel die waerheit wete,
 Dat die maghe hebbe verdaen
 Die spise die soe hadde ontfæen.
 1035 Ende dat mach men daer bi weten.
 Also eenen zeere langhet om eten.
 Ende hem dat spu dinne ende elæer
 Ten monde comt vloyende daer.
 Want die spise vp spise laet,
 1040 Seere hi der naturen scaet.
 Niemen en si tonghereet,
 Also hem hongher ane gheet,

1119.

1) HS *eenwaerf*

- Hine etc metter vaert.
Want eist dat hi langre spaert,
1045 So comt eene vuchtheit zwaer
Ende een roec, ende vullet daer
Die maghe, entie sijn arde quaet.
Ende alse tgheent ten hersenen gaet,
So wert so verstoreint dan
1050 Entie honghere vergaet vort an,
Ende al eist dat men ten male comt,
Weet dat die spise letteli vromt.
Uiere tiden sijn binden iare.
Die lentijn beghinnet dare,
1055 Daer in maerte der sonnen ganc
Dach ende nacht maect euen lanc.
Dan vernuwet lijf ende lucht,
Die winde vliegghen hare vlucht,
Die snee verdoeyet al te male,
1060 Beken lopen in den dale.
Die fonteynen werden ghier.
Men siet vpwaert elemmen hier
Dat sap in die bome droghe,
Teoren dat wert groene int oghe,
1065 Die merschen die werden vro,
Bloemen toghen hem also.
Beesten bringhen hare vrucht,
Voghelen singhen in die lucht,
Lewerken ende nachtegale
1070 Singhen dan scone ende wale
Die erde verchiert hare al.
Alse die brunt die comen sal

- Te manne, ende hare pareert,
Ende dat huwelijc beghert.
1075 Die lentin es warem ende nat,
Enter lucht gheliket dat:
In den mensehe wast dat bloet,
Fol. 91, c. Ende loept also eene vloet
In die leden harentare.
1080 Ghetidich es dan ende mare
Quackelen, kiekine van hinnen,
Eyeren, die men goet mach ghewinnen.
Emmer dan vi ten male;
Gheets mele es ghetidich wale,
1085 Ende van crude wilde latuwe.
Laten es dan ghetidich ende nuwe,
Ende ne gheenen tiden int iaer so goet.
Baden men oec danne moet,
Ende zweeten ende pinen.
1090 Dan sal men nemen medicinen
Die den lachame verdich maken,
Want alle crude dan wel smaken.
Die rechte somere comet in,
Also die sonne neemt beghin
1095 In den lanesten dach van den iare.
Alle vaerwe vertoghet hare.
Die winde metter hitten ontsteken,
Die zee laet hare hoghe breken,
Serpenten wassen ende venijn,
1100 Die lucht wert claer, heet ende sijn.
Teoren wert wit, ende vaert
Henen tsiere rijpheit waert;

- Ende wert die weerelt alse die brout.
Die hare vulwassen toghet al vut,
1105 Ende met vruchte al vulladen,
Alse diet al wille versaden.
Die somer es heet ende droghe,
Ende dan betaemt dat ele poghe
Te scuvene, waer so hi gheet,
1110 Wat so droghe es ende heet;
Scuwe ouer dranc ende ouer ate,
Ete dan tsire hate
Wat so cout es ende nat,
Want het es ghetidich dat.
1115 Alse calf vleesch met aysine,
Cauworden, coude crudekine,
Witte kiekine, cont van naturen.
Make polument te somegre vren
Van gherstinen mele, heete saken
1120 Ende vrut van suerre smaken,
Al sulke alse sijn pumeghernaten:
Scuwe vrouwen bouen maten.
Menne sal baden dan, no laten.
Hen doe noot groot vtermaten,
1125 Ende hets quaet dan elken man
Vele pine sinen lichame dan.
Herfst comt, als der zonnen ghanc
Vor winter maect euen lanc
Beede, dach ende nacht.
1130 Daer beghinnet sine cracht,
Die nacht gaet dan bouen den daghe,
Die lucht vercout alle slaghe.

- Die winden sijn danne zwaer.
Riuieren minderen verre ende naer,
1135 Fonteynen droghen, groenheit vergaet.
Die scoenheit van der erden slaet.
Wilde diere soeken holen,
Voghelen met menegre scole
Vlieghe om warme lande vinden.
1140 Serpenten crupen ende winden
Daer si den wintre onthouden tijt.
Die weerelt es dan alse twijf
Die hare ioghet heuet leden,
Ende nu meer tijt ter outheden.
1145 Herfst es droghe ende cout,
So eist tijt dat men an spise hout
Waremen ende vucht, als thiekin of tlam.
Out wijn es dan wel betam,
Wijnbesien sijn dan goet in dien tiden:
Fol 95, a. 1150 Hets beter dan pinen ende riden,
Baden sijn dan goet ende puseene.
Vp dats een mensehe heuet te doene.
Hets goet dan keeren vter maghe,
Te maten, int heetste van den daghe:
1155 Den lachame eist goet zuneren dan,
Vp dats noot hebbe de man.
Dan beghint des winters cracht,
Also alre lanest es de nacht,
Entie daghe beghinnen dyen;
1160 Teonde gaet ons an eastien,
Winden, vorst, rijm ende snee.
In holen bomen sijn dan mee

- Beede, voghelen ende beesten.
Dan het sijn in den foreesten:
1165 Ende es die weerelt in der ghebare
Alse oft eene houde quene ware,
Arem, ende in crancheit groot,
Ende wel naer bi der doot.
Die winter es cout ende nat.
1170 Ghenouch es dan tetene dat,
Dat warem es bi naturen.
Hoenre sijn dan goet ter cuere,
Wederin vleesch, harste ghebraden,
Heet ende droghe, mach dan niet scaden.
1175 Heete spise, mach mense gheerighen,
Noten sijn dan goet, ende vighen,
Roet wijn, den besten die men vint.
Es van der naturen meest gemint.
Dan es den liue zeere onbequame
1180 Laten ende verdich lechame,
Het en doe dan groten noet.
Men sal dan seuwen maeltiden groet,
Dat men nature niet en verlade.
Ghetidich sijn dan ghetemperde bade:
1185 Wandelen, pinen scaet dan niet,
Noch dat men vrouwe minne pliet.
Tuterste conde den lechame bint,
So dat men binnen meer hitten vint,
Ende dies verduwet men vele te bet.
1190 Alexander, hout dese wet,
Ende sette di hier na, alse de vroede,
Ende blijf in ons heeren hoede.

- Vor waerheit, so wet wel ditte:
Also langhe alstu behouts de hitte
1195 Ende vuchtheit ghetempert in di,
So langhe moghestu leuen vri.
Twier sins verderuet de man,
Dat hi gheleuen niet en can.
Teen es bi der natueren ganghe,
1200 Also die mensche leuet so langhe,
Dat hi tegaen moet om die houde,
Dan breeet nature met ghewoude.
Tander comt van rouckeloesheden,
Also teuel comt binden leden
1205 Bi onghetideghen dranche ende spise,
Ende men verderuet in sulker wisen.
Hort, hier setten someghe saken,
Die den lechame vucht ende vet maken:
Ruste ende herten sekerhede,
1210 Soete spise ende versch mede,
Van menegher manieren etc.
Wareem drinken soete melc,
Wareem soeten wijn te drinckene,
Ende in slape namaels te winckene,
1215 Daert sochte es entie roke soete.
Baden, also men heuet moete,
In zoten watere, ende niet te langhe,
Dat die macht niet verganghe,
Ende goeden roke te hebbene voren,
1220 Sulke, also tenden behoren,
Dat alsene roke in winters stonden,
Om dat nuttelijc es vonden.

- Ende in den somer, om dat vetten,
Rosen ende vyoletten.
- 1225 Eene waerf keeren in de maent,
Dats best te somere, alse men waent.
Want het zuuert de maghe binnen,
Ende het doet hare hitte ghewinnen.
Alse diere wel helpt toe also,
- 1270 Dat men si van herten vro,
Ende men vernemet lieue maren,
Ende men hopet om wel varen,
Ende men brinet soeten sanc te voren.
Ende men dan moe[t] ieesten horen,
- 1235 Die ghenoughelije sijn int vertellen,
Ende lachgen met goeden ghesellen,
Ende men cleedere draghet an,
Die ghenoughelic sijn den man.
Nu doet den lechame verdroghen
- 1240 Lettel eten, vele ghedoghen,
Lettel drincken, pinen vele,
Langhe te stane buten allen spele,
Slapen vormaels in harden steden,
In sorghen leuen ende in onvreden,
- 1245 In sulpherige watre baden,
Met soutre spisen hem verladen,
Ouden sueren wijn te hebbene vele,
Die camere te hebbene vten spele,
Te latene vele, meer dan recht,
- 1250 In quaet ghepeins te ligghene echt.
Ypoeras die seghet dat:
Die beslotens lijfs gaet in een bat,

- Hi mach ontsien zeere in sijn doen
Dat lanc enel, of dat orisoen.
- 1255 Die vuls buues speelt vrouwen spel,
Hi mach die inecht ontvruchten wel.
Die mele ende visch etet te samen,
Fol. 95, il. Mach wel vruchten die mesquamen
Van laserscepe of andere smetten,
- 1260 Die den mensche zeere letten.
Men deelt den mensche alte male
In viere leden principale.
Thooft es deerste van den vieren;
Eist besmet in enegher manieren,
- 1265 Dat sal di dese maniere toghen:
Eenen verdonkeren die oghen
Entie windbrawen verzwaren,
Oren duden ende mesbaren,
Ende eenen verstoppen die nese gaten.
- 1270 Souet men dan niet saen der baten,
Men mach lichte die ziene verliesen,
Oft van zwaerre hoeft zweren riesen;
Ete mostaert zaet in sine spise,
Altoes radent ons die wise,
- 1275 Ende doere ieghen medicine.
Of hem naect andere pine.
Die borst es dat ander let;
Es soe ontrent of besmet,
Dits teekin, daer ment bi verstaet:
- 1280 Die tonghe es zwaer, die mage quaet,
Die maghe werpt vut bitterhede,
Die hoeste dwinghet den mensche mede.

Men sal dan min eten leeren,
Ende oec onder wilen keeren,
1285 Ende sucker rosaet nemen na des
Met mastic, ende hout aloes.
Ne doen sijs niet, daers gheen ontvlien.
Den mensehe en moeder af messcien.

Dat derde let, dat sijn die oghen:

1290 Die moet men te wachten poghen
1291^a Ieghen stof ende ieghen rooc
1291^b [Ende ieghen coude en hitte oec,]¹⁾
Ieghen quade winde droghe.

Ende hem oec te wachtere poghe

Dat hi niet neerenstelike langhe

Fol 96, A.

1295 Sine zie vp een dinc en hanghe,
Ende niet en sie langhe wile
Vp cleene dinc, noch vp subtile,
Ende wachtem van ouer spele
Ende van oec te weenne vele,
1300 Van ouer dranche, van ouer ate,
Van groenre spise. van onmate.
Water van veenkele, van celidone,
Van verbenen maect oghen scone.
So doet van ruten ende van rosen,
1305 Ende en mach altoes niet nosen,
Dat men vp claer water zie,
Ende mense wide ondoe dan die.

Dat vierde let es de manlichede,
Die daer an wert beheuelt mede,

1) Nach CLARISSÉ ergänzter Vers.

- 1510 Hine hebbe varinghe medicine,
Hem naectere af zwaerre pine.
Van desen vier leden wese in hoeden
Ele mensche die wille ghevroeden.
Men leset in houden ieesten dat,
- 1515 Dat een coninc machtich sat
In sinen stoel, ende dede ondbieden
Fisiene ¹⁾ van vele lieden,
Inden, Meden ende Grieken.
Hem versochtinen omme zielen,
- 1520 Hoe ghesonde met sire pinen
Volghen mochte medicine,
Dat hi gheere andere adde noot.
Die Griec die andwoerde al bloet,
Dat, wie so telker marghinstonde
- 1525 Twee waernen met vullen monde
Name waerne fonteine,
So ghesont ende so reine
Sout den lachame wesen doen,
Hem en dochte, als gheen puseen.
- Fol. 96, b. 1530 Doe antwoerde ²⁾ die van Meden
Ende seide, die dat name in seden
Dat hi mil nuchterne ontflinghe,
Het ware der maghe goede dinghe.
Maer vor waer, so seghet des
- 1535 Aldus Aristotiles:
Die elx marghins so langhe rust
Dat hem van zwaerheit niet meslust

1) HS. *Finisiene*.

2) HS. *antwoerden*.

- In den buuc noch in de maghe,
Hi bliuet ghesont gherne in den daghe.
1540 Die hem elx marghins wilde pinen
Tetene van draghmen ¹⁾ rosinen,
Die droghe sijn ende van soeter smake,
Hi ne darf niet vruchten van onghemake
Die van flumen comet in,
1545 Daer bi verseaerpt des menschen sin.
Entie nokernoten ende vighen
Daghelijcs etet of ean gecrighen,
Van ruten etet een lettelt blade,
Venijn en mach hem niet gescaden.
1550 Some spise sijn licht, some zwaer,
Ende some spise middelbaer.
Lichte spise maect goet bloet,
Alsoe tarwin broet, licht ende goet,
Hinnen kiekine, wel ghevoet,
1555 Eyeren, nieuwe ende niet ghebroet.
Groeue spise, alsoe berijn swel,
Ende ossen vleesch alsoe wel,
Ende alle die hart sijn ende droghe,
Men gheuese, ic wilt ende ghedoghe,
1560 Aerbeiders ende heeten lieden,
Want si wel in hem verzienden,
Entie gherne slapen na etene.
Middele spise doet men ons te wetene,
Alsoe lamvleesch, hoekine ende wederijn,
1565 Ende gheuoet nieuwe verkrijjn.

1) HS. *draghinen*.

Fol. 96, c

- Sijn der meenten wel ghesont,
Maer si verkeerren someghe stont,
Alse mense slaet, si heeten ende droghen.
Men en salse tetene niet ghedoghen.
1370 Het en si heet ende metter vaert,
Met saensen, diere ende waert.
Vleesch ghenoot wel in den dale
Es vele better tallen male,
Dan dat heiden ende berghen voeden.
1375 Van visschen suldi dat ghevroeden
Dat cleene visch ende dinne sijn vel:
Entie hem dan laet kuwen wel
Ende dan in lopenden watre ghevoet,
Dat soete es, hout men vor goet.
1380 Van watre sal men dat verstaen,
Dat claer water sonder waen,
Licht, cout, scone ende wit,
Die sijn best ende minst besmit.
Breet water, daer pude in sijn,
1385 Hebben in somich venijn.
Bornen die hutten steenen rinnen
Quedden den menschen van binnen.
Reggen water, dat hier neder
Vallet in sterc onweder,
1390 Vp dat ment reene mach ontfæen,
Dat es ghesont sonder waen.
Die nuchteren v[e]rsch water drincken,
Doet der maghen litte sinken
Ende quetst dan den lechame;
1395 Namaels eist gans ende bequame,

- Vp dat ment dan drinet te maten.
Te somere tijt comet te baten
Dat men drinet water cout,
Ende warem in des winters gewout.
1400 Wijn, ripe ende van goeder smake,
Es eene harde goede zake,
Diene drinet int gheuouch:
Hi steret den lechame ghenouch.
Hi versiet des menschen spise,
1405 Hi doet oec wel spreken die wise,
Hi verblijt die herte binnen,
Hi doet goede verwe ghewinnen,
Hi maect den menschen sterc ghemoet.
Hi doet oec menich ander goet.
1410 Maer wie dat den wijn ontfaet
Bouen mate, doet hi groot quaet.
Hi verstoremt des meinschen houet,
Alle sinne hi verdouet.
Hi maect die iucht in die lede,
1415 Hi verdonekert die oghen mede
Ende verkeert des menschen ghedane,
Daer noch meer quaets leghet ane:
Laserschepe daer vte vallet,
Ende dat euel daer men af vallet.
1420 Hier toe radie elken man,
Die heere wille wesen dan
Ende andere liede wille berechten,
Dat hi leere selue vechten
Ieghen sijns selues ouerdaet,
1425 Ende hi den lachame so begaet

Fol. 96, d

- Dat hi hem sinen noet dorst gheue
Ende in ouerdaet niet en leue;
Want lants heere onghesont
Doech lettelt, dats der weerelt cont.
- 1450 Nu men hier voren heeft gheleert,
Hoet recht es dat hem lands heere keert,
Dat hi berechte wel sijn lant
Ieghen scaleit ende viant;
Ende hoe hi ieghen die sonden vechte,
1455 Ende sinen lechame berechte,
Ende hi in ghesonden bliue,
So eist recht dat men vort seriue
Dinghen die den heeren betamen,
Die noch behoren ter eeren namen;
1440 Ende eerst van der gherechtichede,
Die elken heere moet volghen mede.
Gherechtichede es eene doghet,
Die ghi aldus besceeden moghet:
Dats een louenlijc ghebot,
1445 Die die eeneghe vpperste God
Den heeren hier beuolen heuet,
Dat men elken dat sine gheuet.
Hier bi so sal hi draghen crone,
Diere God toe vercoes te lone,
1450 Die dat vole berechten can,
Entie renten besetten dan
Elken te deelne van den goede,
Ende tfol[c] te hebbene in sulker hoede
Ende vorwachten hare seade,
1455 Ghelijc oft God selue dade:

- Dus es hi alse een erdsch god.
 So ne moet die heere niet wesen sot,
 Maer hi moet sijn also vorsien
 In allen dinghen die moghen ghesien.
- 1460 Hier omme seiden die van Inden
 Dat men bate meer mach vinden
 Den ondersate an den heere
 Die de gherechticheit minnet zeere.
 Dan an die vulle tijt gheleghet:
- 1465 Wat holper meer toe gheseghet?
 Gherechten heere sal men meer wegghen
 Dan men sal ghetideghen regghen.
 Men vant in caldenscher tale
 In eenen steen ghehouwen wale,
- 1470 Dat dese twee ghebroedere sijn:
 Die gherechte lands heere sijn
 Entie verstanne van sinne;
 Noch deen nemmermeer ghewinne
 Ghene bederue sonder den anderen,
- 1475 Maer si moeten tsamen wanderen.
 Ende daer dese sijn sonder ghenecht,
 Daer en gheualt niet dan recht.
 Gherechticheit es tweevout ghemeet,
 Teen openbare, dander ghedeet ¹⁾.
- 1480 Die openbare, die en bestaet
 Ne gheene sake sonder raet,
 Ende heeft verstanne ghebonden,
 Also dat soe in gheenen stonden

Fol. 97, b

¹⁾ HS *ghemeet*

- Niet en doet, en si ghepriset.
1485 Hier af eist, dat recht vonnesse riset.
Bedeete gherechtichede,
Die leghet in der herten stede
Ende es der verstannessen verseeet.
Twi men es den eenen vreet,
1490 Ende men es den anderen sochte,
Dat men alse wel wreken mochte.
Ende in desen sekerlike
Draghet die coninc Gods ghelike.
Wat lands heere dat hier wert ontweghet.
1495 Hem es gherechticheit ontseghet,
Ende hem gaen af tsire onbaten
Die herten van sinen ondersaten,
Entie sire lieder herte verlieset,
Dats een lands heere die zeere rieset,
1500 Ende die ter noot niet en mach
An die sine hebben beiach.
Nv meret eene sake hier:
Die weerelt es alse een vergier,
Oft een boengaert, oft een hof;
1505 Welc es die bescermenesse hier of,
Dan die veste entie muere,
Diere af weeren die felle ghebuere?
Dats recht oordeel ¹⁾, recht vonnesse,
Die niet en volghet valscher lesse.
Fol. 9*, c. 1510 Recht ²⁾ vonnesse, dats beset
Ende omme loken metter wet.

1) HS. *vondeet*.

2) HS. *Falsch*.

- Die wet, dats een lantscap echt.
Dat een lants heere wel berecht.
Die lan[t]s heere es alst een herde ware,
1515 Die sire scaep neemt nauwe ware,
Want hi besceremt die ondersaten
Van der edelinghen ommate.
Die edelinghen sijn sheeren ghewelt,
Die men houden moet vp t'felt.
1520 Ghewelt, dats eene aenture
Die men neemt onder die ghebure.
Die gheburen entie ondersaten,
Dat sijn die ghene die met waten
Ende metter gherechtichede
1525 Gheset sijn in die nederste stede,
Ende daer hare bi die weerelt ghenert,
Te winne al dat men vertert ¹⁾.
Gherechticheit es doghet niet cleene,
Die in hare seluen rust alleene.
1530 In hare es pays ende vrede,
Enter ondersaten salichede.
Nv en heeft gheen lands heere den zin,
Dat hi sijn ende ende sijn beghin
Van sinen wandelen ghevalle
1535 Alleene mach berechten alle:
Ende omme dat ele henet inne
Naer den lachame vijf zinne.
So radie dat ele lands heere
Sinen raet an hem v keere.

1) HS. *vertelt*.

- 1540 Want vijfterande sijn creaturen
Vp derde van haerre naturen:
Die menschen, entie gheplumde dieren,
Die zwemmen na harre manieren,
Die vierevoeten, die crupende worme;
1545 Ele van desen heuet sine vorme.
Ende vele dinx mochtie bescriuen,
Die alle omme gaen met viuen,
Ende hieromme maghet gheen en heere scaden,
Dattene v wise man beraden.
1550 Maer emmer houde in sinen moet,
Oft hi wijs es ende vroet,
Dat nauste van sinen sinne,
Dat haer ne gheen te vullen kinne.
Want hets heeren vreesse groot,
1555 Soude iemen ¹⁾ weten haren noot,
Om dat men lichte heeren begheuet,
Alsoe men in mesvalle sneuet.
Alsoe een heere dan es verswaert,
Sal hi roupen te hem waert
1560 Sinen raet, ende legghen hem te voren
Die dinghen die daer toe behoren,
Ende late elken spreken alicene,
Wat sijns selues herte meene,
Ende onthoude van hem allen,
1565 Wat si antwoorden ende callen;
Ende deen en sal weten niet,
Wat rade hem die ander riet.

Fol. 97, d.

1) HS. *sinen*.

- Ende merke dan, wie best raet
Sijn eere ende sijns lands staet,
1570 Ende na rechte ende na wette.
Ende wachte dat hi niet en sette
Den eenen vor den anderen te zeere,
Want hi, die heuet die meeste eere,
Sal den anderen versmaden
1575 Ende sal pinen ende raden,
Hoe hi bouen hem ghecliue,
Ende dus wert die heere keytiue.
Dus heuet meneghe heere verloren
Lijf ende goet, ende sach testoren
1580 Sijn rike, ende wart slands verstoten
Bi den rade van sinen ghenoten.
Niemen versmade den ionghen man,
Die wel ende recht raden can,
Ende emmer souke tallen stonde[n],
1585 Oft mach sijn, raet an den ghesonden.
Ende oec waert mede nutte ende goet,
Dat een heere ware so vroet,
Dat hi wiste ende kende,
Wat natueren hem an sende
1590 Die cracht van sterren, alset was
Doe sijn moeder sijns ghenas.
Want dicken natuert, alse men vint.
Na der sterren loep dat kint;
Ende des hort hier een hispel.
1595 Wat vp eene stont ghevel.
Wise liede quamen ghereden
Haren wech, ende teere steden

Fol. 93, a.

- Namen si herberghe vp eenen dach.
Met eenen man die weenens plach.
1600 Des nachts alse gheviel dat gone,
Ghenas die vrouwe van eenen zone.
Die gaste hebben dit verhort,
Ende mereten des kints gheborn
Ende ordineerden sine planeten.
1605 Die int risen ende int beeten
Waren vp die selue stont
Dat die vrouwe wart ghesont;
So dat si teekenen van verre
Dattie goede, nulle sterren
1610 Vptie wile van dier nacht
Waren wel in hare macht,
Noch en waren die quade sterren
Gheresen niet, dies vele verwerren.
Hier bi toghede nature,
1615 Dat dat kint quam in die vre
Dat het wijs soude sijn van rade.
Houesch ende bendich, vroe ende spade,
Fol. 98, b Ende van lands heeren ghemint.
Dit en seitsi niet een twint,
1620 Noch der moeder, noch den vader,
Maer si zweghens beede gader.
• Tlint ghewies ende wart vrome,
Die vader wille dat het come
Ende met hem leere weren.
1625 Maer om steruen no om leuen
Ne constijt met gheenen slane
An dat ambacht ghebringen ane.

- Doe liet hijt al ongheslegghen
Ende liet hem sijns willen pleghen,
1650 Recht alse een verloren man.
Die ionghelinc keerdem daer an
An wise liede, ende waert ter curen
Vroet van sterren ende van naturen,
Wijs van woerden ende van wetten,
1655 Ende hoe men heeren soude besetten,
Ende quam ¹⁾ te heeren houe
Ende wart van groten loue.
In Indea wilen gheuel
Hier ieghen een weder bispel.
1640 Een coninc hadde ii sonen,
Die hi ter wijsheit wilde wonen.
Deen verstont al dat men hem leerde,
Maer waer waert men den anderen keerde.
Daer wijsheit ane was anschine,
1645 Dat was al verlorne pine.
Die coninc, die hem dies scaemt,
Sent sinen sone alse hem betaemt,
Achtre lande met groten heeren.
Maer dats om niet: hi ne mach niet leeren ²⁾
1650 Sonder alleene smede ambacht,
Dat consti wel al sonder cracht.
Dies wart die vader in drouuen moede,
Ende dede tsamen sine vroede
Ende vraghede waer bi dat mochte wesen. Fol. 98. v
1655 Si ghinghen proeuen ende lesen

1) HS. *quamen*,

2) HS. *keeten*

- Sine tijt ende sine ghebort,
Ende sochten weder ende vort,
Ende vondent al openbare
Dat het scout der sterren ware
1660 Die[t] dien nacht hadde ter stont
Dat sijn moeder sijns waert ghesont.
Dies ghelijes also wi hier callen,
So es te menegher stont gheuallen.
Hier omme raet Aristotiles,
1665 Dat ele lants heere hem hoede des,
Dat hi niemene en versmade,
Noch en steke van sinen rade
Om sine cleenheit, vint hine wijs
Ende eere minnende ende prijs,
1670 Wel gheseedt, ende hi dan pleghe
Boesheit te scuwene alle weghe,
Houesch ende crachtich also wale,
Ende wel gheraect in sine tale,
Ende spreken connen van houden tiden.
1675 Sulke sullen bi harere siden
Heeren houden ende kinnen,
Want si trouwe ende waerheit minnen
Ende raden des lands heeren orbare
Ende sheeren eere, hoe dat vare.
1680 Een hout philosophe, een vroet,
Was die ons te verstane doet,
Dat eens vroeds lands heeren wijsheide
Altoes wast ende dyet mede,
Heuet hi goeden, gansen raet,
1685 Also eene rinierere wast ende gaet

- Bi den beken diere in rennen.
Ende een heere mach meer wennen
Dicke wile met goeden rade,
Dan hi met ghewelde dade.
- 1690 Dies hebbe ele heere in elke tiden Fol. 92, d
Goeden raet bi sire siden;
Ende wese in hoeden vor sinen viant,
Ende mach hine hebben in de hant,
So ne latene altoes niet risen:
- 1695 Dits de raet van den wisen.
Gheen heere en si so stout,
Dat hi hem alleene hout
An den raet dien hi selue vant,
Maer eenen anderen vraghe te hant.
- 1700 Raet hi bet, hi maghes volghen
Ende laten tsine, al onverbolghen;
Raet hi wers, hout hem an tsine.
Ende ele poghe ende pine,
Dat hi niet min hebbe dan hem drien
- 1705 Te rade, oft hem mach ghescien.
Lieuwer waerre mi nochtan viue,
Maer bouen vii niet en cliue.
Ende hebbere vii oft hi moghe,
Daer sijn toe redene groot ende hoghe,
- 1710 So radic dan, oft also staet,
Dat een dus proene sinen raet.
Een heere segghe: »hets dus ghescepen.
Siet, ic bem in node begrepen,
Mi ghebreeet goet ende seat;
- 1715 Raet, waer sal ic betren dat ?«

- Raet hi sinen heere dan,
Dat hi sijns selues goed ¹⁾ taste an
Ende sine rente versette,
So eist een raet dan van onwette,
1720 Entie lettel emmermeer[e]
Achtet vp sijns selues eere.
Raet hi dat hi reimere sijn lant,
So eist sijns heeren doot viant,
Want hijs niet en acht no rouet,
1725 Dattene sine ghemeente vlouet.
Fol. 99, a. Ende dats al gader heeren plaghe:
Want wedewen ende weesen claghe
Ende hare tranen clemmen vor Gode,
Ende hi ne wreece oec niet harde node.
1730 Maer vindstu al sulken raet,
Die tote di seghet: »heere verstaet,
Ic hebbe onder hu ghewonnen
Goet, dies ic hu wille ionnen,
Dat willie vor hu vte legghen
1735 Ende dies en suldi mi niet ontsegghen:
Behoudi hu eere ende blijf,
So ne maghie niet sijn keytif.
Mijn goet dochte mi cleene sake,
Wart dat hu goet of lijf gebrake.«
1740 Heere die vonde sulken raet,
Hi hadde seonen toenerlaet,
1742 ^a Want hi sijn goet, sijn lijf, sijn eere
1742 ^b [Te wets al set vor sinen here] ²⁾.

1) So von späterer Hand aus oet geändert.

2) Nach CLARISSÉ ergänzter Vers.

- Echt machtu dinen raet dus proeven:
Wie dat meer dan sijn behoeuen
1745 Te samen iaghet met ghiericheden,
Dats raet van mordadicheden.
Die sonde di seluen omme ghelt
Vercopen, haddi die ghewelt.
Ghierighe herte, proef ende scouwe,
1750 Mach nemmermeer sijn ghetrouwe.
Aldus so waert noet bedi
Dat altoes dijn raet bi di si,
Ende hi niet rime met anderen heeren,
Die staende waren na dire eeren.
1755 Ende daer du saghes den ghierighen sin,
Oft in wies huus, vut ende in,
Boden quamen van dinen viant,
Hout dien in eenen zekeren bant;
Ende meest of si brieue bringhen,
1760 Ende di niet seiden van dien dinghen.
Dien soutu doen huut dinen rade,
Of di magre af comen seade.
Ende dats dijn alre ghetrouste raet.
Die daer na poghet ende staet
1765 Met alre macht met allen zinne,
Dat di dijn vole met herten minne,
Ende dien al sulke dogheden versieren
Alsic hu hier sal visieren.
Teerste es, dat hi al te samen
1770 Vulmaet man si van lachamen;
Ende hem niet ghebreeet een wort
Van dat eenen man toe hort.

- Wel ghehaert ende wel ghebaert,
Ende wel ghescepen neder waert.
1775 Tander es, dat hi verstandel zij,
Ende wille vast hebbe daer bi
Te verstane wat men hem seghet,
Ende wat men hem te voren legghet.
Terde es, dat hi wel ghedinke
1780 Ende dats hem niet een wort ontwinke,
Van dat hi hort ende verstaet,
Hi ne hout in sire herten raet.
Dat vierde, dat hi neerenstelike
Die noot bekenne van den rike,
1785 Hoe men die dinghen sal verlegghen,
Of wat men hier of daer sal segghen.
Dat vijfte, dat hi houesch si,
Ghesprakich, goedertiere daer bi,
Ende sine herte ende sine worde
1790 Beede sijn van eenen aeorde.
Dat seste, dat hi gheleert si wale
Van menegher sciencie, van menegher tale,
Ende hi van naturliken sinne
Vroet si, ende men dat bekinne.
1795 Dat seuende, dat men ¹⁾ warachtich kinne,
Ende hi trouwe ende waerheit minne,
Loghene scuwe, ende van zede ²⁾
Si, van wisere ontfarmichede,
Ghenoughelic mede omme te gane,
1800 Ghenouchsame, ghenoughelije te scouwen ane.

Fol. 99, c.

1) HS. *datm*.

2) HS. *zanne*.

- Tachtende willie, dat hi
Noch te guls, noch te lecker si,
Noch drinckere, noch gherne tuussche
Noch met wiue sij ¹⁾ oncuussche.
- 1805 Dat neghende, dat hi van herten
Groot sij, ende onwert hebbe smerte,
Daer men eere mede beiaghet,
Ende hi altoes om eere vraghet.
Dat tiende, dat hi sinen moet
- 1810 Niet en sette om twandel erdsche goet,
Maer om des riken orbare,
Ende elken man hebbe mare,
Beede vremde ende ghebuere,
Na die doghet van der natuere.
- 1815 Tellefste dat hi minne mede
Gherecht volc ende gherechticheide,
Ende hi tonrecht scuwe dan,
Ende hi gheue elken man
Wat so sijn es metten rechte,
- 1820 Wedert heeren sijn of knechte,
Ende sta den ghenen in staden
Die met onrechte sijn verladen,
Ende niemene en spare int recht,
Wedert si heere ofte knecht.
- 1825 Want God maecte van der erden
Al die menscheit van eere werde.
Dat twalefste, dat hi bliue ghestade
In sine achtinghe, in sinen rade,

1) HS. so.

- In dinghen die hem gheeft sijn moet
1830 Dat si orbore sijn ende goet,
Ende scuwe wiueliken sin,
Ende bliue onuervaert daerin.
Dat dertiende, dat hem si becant
Fol. 99, d. Al dien east die loept int lant,
1835 Ende hi wete harentare
Al des riken orbare,
Ende niet en cronen die ondersaten
Vor den heere van hare onmaten,
Hen si of si om claghen comen,
1840 Die teeren comen of te vromen.
Dat vertiende, dat hi ne wort
Niet te vele en bringhe vort;
Si ghesprakich ende mate
Ende spreke niet, en ware om bate;
1845 Ende wese in lachene niet tonghevoughe,
Dat hi den volke te wers ghenoege.
Dat xvde, dat hi die ghene si
Die den wine node es bi,
Ende sine herberghe ende sine zale
1850 Ondaen ende open si tallen male
Hem allen die varen ende keeren
Ende bodschepe bringhen van heeren,
Ende hi conne dan ondersoeken
Wat ele brinet vut sinen hoeken,
1855 Ende conne ghevreeschen ouer waer,
Wat niemaren loept hier ende daer,
Ende hi daer bi die ondersaten
Troesten conne ende maten,

- Ende ghedoghen hare simpelhede
1860 Ende hare wonderlike seden.
Vijf waerf drie, ende drie waerf viue ¹⁾,
Sijn hier pointen, die ic scriue,
Die wel staen moghen in staden
Hem die heeren wille beraden.
1865 An den mensche prouf ende mere,
Dat noit so cranc, no so sterc
En was ghemaect in erderike,
Men ne vant an iemene sine ghelike;
Ende noit en was creature
1870 Wisere dan menschen natuere.
Wat so men vint dat leuet of es,
Men vint yet ghelike des,
Of in ghenen, of in desen,
Ende dit moet met ghewelde wesen.
1875 Men vantene stout, alse die lyoen,
Ende blode na des hasen doen.
Milde, alse die hane mach men kinnen,
Die sijn coren gheuet der innen.
Vree vint men, als die hont nochtan,
1880 Dies niet en mach ende niemen en ian;
Hard, onghetempert, na des herts zede,
Die dolende gaet van steden te steden;
Alse die huusduue tam ende sochte,
Die men belghen niet doen en mochte;
1885 Fel, naer des leeuwen maniere,
Alse die tortelduue goedertiere;

Fol 100, 8

1) HS. *winne*.

- Simpel, naer des lams aert,
Seale, recht na den vos Reinaert.
Ghelije der ree vindmenne snel,
1890 Traech alse die bere vindmen wel;
Reene, naer den eplendiere,
Luxuriens, na des esels maniere,
Ouerhorich, alse die naen,
Ende alse die kemel onderdaen,
1895 Scadelije, ghelije der muus,
Sot, ghelije den voghel struus,
Wijs, alse dinghel die dwaesde nie,
Nutte ende vromelije, alse die bie,
Onsuverlije, als een swijn,
1900 Reene ende cleenlije, alse 1 conijn.
Ende wat helpt, men vint nemmermee
Noch dier vp tlant, noch vp de zee,
Noch voghel, no sterre an den trone,
Noch gheene dine, leelije no seone,
1905 Noch keselkijn, noch sant, noch steen,
Fol. 100, b, Noch oec ander dine ne gheen,
Dat onder Gode wesen can,
Men ne vint tghelike an den man.
Hier omme heet hi de weerelt cleene,
1910 In Griex, de mensche al ghemeene.
Dus sal men merken elken man,
Wat dese weet, wat dese can,
Ende met elken omme gaen,
Naer dat sine dinghen staen.
1915 Vort radie elken mensche dat,
Waer dat hi comt in elke stat,

- Dat hi sine herte niet en set
An mensehe die hem an ander wet
Hout, dan die hem toe behort,
1920 Want hets al ontrouwe ende mort.
Ende dies suldi een bispel
Hier al nu verhoren wel.
Twee manne quamen vp eene vaert,
Tidende teenen lande waert.
1925 Deen was een wise van Orient,
Tander was een Juede bekend.
Die wise reet eene mulinne,
Die hi vp hilt van beghinne,
Die hem drouch spise ende broot,
1930 Ende wat hem in den wech was noot.
Die Juede die ghinc te voet,
Sonder spise ende sonder goet.
Also dus haerre straten wanderen,
Fauelerde deen ieghen den anderen.
1935 Die wise eerst den Jode vraghede,
An wat wette hi hem draghede,
Ende waer an sijn gheloue leghet.
Mettien die Jode weder seghet:
»Ic gheloue an eenen God,
1940 Diet al heuet in sijn ghebot,
Ende gheweldich in den hemel sit.
Dits hi, daer mijn gheloue an bit,
An desen hopie, dat hi sal
Mire zielen gheuen loen ende val,
1945 Ende helken mede die hem set
An mijn gheloue, an mine wet.

- Ende noch es mijn gheloue mede:
Die es buten mire ghelouichede,
Ende an mine wet hem niet en hout,
1950 Dat ic hem wel moet met ghewout
Nemen sijn goet ende sijn leuen,
Wine, kindere, nachten, neven.
Oec eist mine verdomenesse hier toe,
Eist dat ic hem eneghe ghenaden doe,
1955 Of houescheit, of eenich goet.
Nu mac mi dijns ghelouen vroet,«
Sprac die Juede. Doe seide die vroede:
»Ic doe, alse die hem sonder hoede.
Teerst willie dat goet ghescie,
1960 Vor al dat leuet ter weerelt, mie,
Daer na den minen ende minen gheburen:
Ende ic en wille gheene creaturen
Die God ghemaect heuet ende geset,
Weder si houden an mine wet,
1965 Oft eene andere, iet ghescaden.
Ende ic hope dat ghenaden,
Recht ende ontfaermicheit daer bi
Ter weerelt goet behouden si,
Ende en dinct mi altoes niet goet
1970 Dat men yemene onrecht doet.
Mi dincke, alse eenen onnoselen man
Eeneghe scade comet an,
Dat mi dert in al mijn lijf.
Ic wille dat ele man ende ele wijf
1975 Gheluc hebbe ende ghesonde,
Ende salich si sijns leuens stonde.«

- Die Juede sprac: »wat daetstu dan,
Of di ghewelt dade eenich man?«
Die wise sprac: »in bem niet so sot,
1980 Ic en kenne in den hemel eenen God.
Gherecht ende wijs, diet al weet,
Ende sine oghen deet gheen cleet.
Want hij al claer siet ter cueren
Dat es in sine creatures,
1985 Die den goeden den lon gheuet,
Naer dat si wel hebben gheleuet,
Enten quaden tallen stonden
Loen gheuet van haren sonden.
Hem so ghene ic ¹⁾ vp de wrake.
1990 Mesdoet men mi in eenegher sake.«
Die Juede sprac: »dits wel ghesproken,
Twi heuestu dine wet tebroken
Du ne weres ²⁾ een twint niet daer gaer.«
»Hoe es dat,« sprac die wise daer.
1995 Die Juede sprac: »du best des wijs.
Ic bem mensehe, alse du sijs.
Du sies mi moede gaen te voet,
Ende hungerich ende sonder goet,
Ende du best wel gherust ende sat.«
2000 Die wise sprac: »hets waerheit dat.«
Van den mule beetti saen,
Ende heuet sinen voetsac ontdaen
Ende gaf hem spise ende dranc,
Ende ghinc bi hem eenen ghanc,

1) HS. *Hem so gheue ic hem vp.*

2) HS. *were.*

2005 Ende dedene eene wile riden.
Dien Jode began therte verbliden,
Alse hi ghedroncken hadde ende geten,
Ende hi sachte was gheseten,
Ende gaf dem mule den sporen,

2010 So dats die wise hadde toren,
Alse hem mul ende man ontliep.
Naer den Jode dat hi riep :
»Dune beidt mijns, ic bem onteert.«

Fol. 101, a.

Die Jode sprac: »hebbie hu niet gheleert

2015 Die pointe van mire wet,
Die ic wille houden al onbesmet?
Ic hebdi vul recht ghedaen.«
Mettien ghinc hi met sporen slaen.
Die wise riep na vtermaten,

2020 »Sultu mi in die wostine laten,
Daer mi die leeuwe entie diere
Verteeren sullen, entie sciere,
Of ic bliue van hongre doot,
Of van dorste in dese noot:

2025 Doe met mi ontfarmichede,
Ghelije dat ic metti dede.«
Die Juede en achte niet der wort,
Maer ghinc emmer iaghen vort,
Onthier ende hi so verre ontraen,

2030 Dat niemen anderen en sach an.
Alse die wise was buter hopen
Van eeneghen troste, es hi ghelopen
Ter vulmacetheit van sire wet,
Want hi in talen hadde gheset

- 2035 Den Jode, of men hem dade houe.
Dat een God ware in den trone,
Diet al saghe claer ter curen
Dat ware in sine creaturen.
Te hem hief hi houet ende mont,
2040 Ende seide: »Heere, hets di cont
Dat ic dine wet hebbe ghehouden,
Ende dine ghebode wel vergouden.
Doet an desen Jode anschine,
Dijns selues eere ende mine.«
- 2045 Niet langhe naer dese tale
Es hi comen in eenen dale,
Ende vint den Jode gheuallen,
Den scinkel ontwee met allen,
Ende in den hals ghequetst zeere.
- 2050 Die muul verkende sinen heere, fol. 101, b.
Ende comt them waert omme eten.
Die wise die es vp ghesetten
Ende veet ¹⁾ henen ende liet den Juede
Steruende alse eenen ruede.
- 2055 Maer die Juede die riep zeere:
»Ne laet mi hier niet, broeder, heere!
Ontfaerme mijns, ic hebbe noot,
Ic bem ghewont toter doot.
Hout dine wet, vare niet en weghe,
- 2060 God heuet di gheghenen den zeghe.«
Die wise sprae: »twi lietst du mi alleene
Sonder ontfaermicheit ne gheene?«

1) HS. «a statt *veet*.

- »Neen,« sprac die Jode, »dat laet gaen,
Hets leden, datter es ghedaen.
2065 Ic dede dat mi mine houde leerden,
Die wet, daer si hem oint an keerden.«
Die wise hilt vort sine wet
Ende heeftene achter hem gheset,
Tote dat hi quam daer waren Jueden,
2070 Ende gaf den quaden hont den rueden,
Die daer na sinen ende dede.
Die heere vernam dit van der stede,
Ende heuet den wisen man ontfaen
Tsinen rade, ende eere ghedaen
2075 Om die houesche ontfarmichede,
Entie doghet die hi dede.
Dus eist, si twee ghedeelt in tween
Draghen selden ouer een,
Want elc sine wet hout ouer best,
2080 Dus bliuen die herten al ontvest.
Nv betaemt wel elken heere,
Die bewaren wille sine eere,
Dat hi scriuers met hem houde,
Vroede liede, ionghe ende houde,
2085 Die scone ende wel con[n]en dichten,
Entie met sconen worden verlichten
Connen, dat sijn heere wille.
Entie connen decken stille
Eens lants heeren heymelichede,
2090 Want ghelijc dat smeinschen leden
Scoenre sijn, ghecleet, dan naect,
Also eist dat men een dicht maect,

- Daer men der waerheit niet vut en gheet.
Ende mense met seonen worden cleet,
2095 So wert die heere daer omme ghepriset,
Dat hi lieden so wel ghewiset
Henet tsiere heimelichede,
Ende wert te meer ontsien oec mede.
Dus ghedane sullen die heeren
2100 Houden in werdieheit ende in heeren,
Vp dat mense ghetrouwe vint,
Ende sparen ieghen hem niet 1 twint.
Boden die heeren senden sal,
Die moeten sijn besceeden al,
2105 Want men dat te sprekene pliet,
Dat die heere niet en siet,
Daer die bode sijn oghe es daer;
Ende sijn ore ouer waer,
Dat die heere niet en hort;
2110 Ende daer zijn heere zwighet, draghet hi vort.
Hier bi waert den heeren goet,
Dat hare boden waren vroet
Ende scuweden die dorperheden.
Die Persiene plaghen eere seden,
2115 Alse heeren boden tote hem quamen
Die waren van hoghere namen,
Dat sise gherne droncken maken,
Dat ondervonden si die saken,
Entie heimelicheit dies heeren,
2120 Ende hier af quam veele onneeren.
Hen sijn gheene messagiere
Daer ic af dese dine visiere,

- Maer hoghe lieden, die weder ende vort
Hut draghen der heeren wort.
- 2125 Heeren sullen hebben mede,
Altoes ende in elke stede,
Met hem vele haerre edelinghen,
Die in allen haren dinghen
Draghen sullen haren last,
- 2130 Entie met dogheden also vast
Ende met gheweene an hem verhalen.
Dat si tlijf vor hem betalen
Tallen tiden in den noot,
Ende si eer vallen in die doot,
- 2135 Eer si verliesen haren heere.
Dien sal die heere aldus doen eere,
Die hem dus sijn ghetrouwe;
Ende daer hi ontrouwe ane seouwe,
Dien sal hi so van hem verstoten,
- 2140 Dat si hem niet ne ghenoten
Onder die goede meer na dien.
Dus sal mense minnen ende ontsien;
Want alse een wel doet sonder danc,
So wert sijn wille also cranc
- 2145 Dat hem rouwet in sinen moet
Dat hi omme niet was goet.
Hier endt die bouc, die es gheseit
Heimelichede der heimelicheit.
-

O Intemerata!

- O** onbesmette, ghebenedijt,
Maria, ewelije sonder verlijt,
Sp[e]ciael die gaet bouen allen prise,
Moeder Gods van den paradise
5 Ende maghet met groter eeren,
Harde bequame tempel ons heeren,
Ghehelicht vat shelichs gheest,
Dore van hemelrike, van der welker meest
Naest Gode weder lijf ontfine
10 Al dat es in der weerelt rine;
Helt dine oren der goedertierheden
Te mire onwerdegheer ghebeden
Ende wes mi besonderghe, sonderlinghe
Goedertiere, ghehulpich in allen dinghen!
15 O harde heleghe sente Ian,
Gods huut vercorne dienstman,
Vrient, die van den seluen heere
Jhesus Kerst met groter eere
Maghet best vut vercoren,
20 Ende onder dandere ghemint te voren,
Ende van den hemelschen teekine
Bouen hem allen dor dronken tsine;
Sijn apostel bestu ghemaect,
Ende sijn iongre, wel ghemaect:

- 25 Sekerlike ane roupic di
Met Marien, der maghet vri,
Dattu mi wils verleenen
Dine helpe metter haerre ghemeene!
O ghi twee ghimme steene,
50 Maria ende sente Ian alleene,
O ghi twee lichte clare,
Die vor Gode lichtet openbare;
Veriaghet met uwer scemerheden
Den neuel van mire quaethede,
35 Want ghi sijt de twee de gone,
In wien dat bi sinen ¹⁾ sone
Die vader van hemelrike
Hem maekte i huns specialike,
Ende in wien die Gods sone mede,
40 Die verdiende smaghedoems suuerhede,
Mettien vordeele van sire minne
Vast maecte met groten sinne,
Daer hi an die cruce hinc
Ende seide dese dinc:
Fol. 103, b. 45 »Sic hier dinen sone, wijf.«
Daer na sprac hi sonder blijf:
»Ian, sie hier dire moeder,
Vort meer so wees haer behoeder.«
In deser helegher minnen soethede,
50 Daer ghi met Gods monde mede
Te gadere waert ghebonden,
Also moeder ende kint tien stonden,

1) HS. *mi sine*.

- Hu, meene ic onsaleghe sondare,
Beuelic ziele ende lijf tware,
55 Dat ghi alle weghe ende alle tijt
Mine vaste bewachters sijt;
Entie verbidder mine
Vor Gode ghewerdicht te sine.
Vort gheloue ic waerlike
60 Dat hu wille es Gods van hemelrike,
Ende dat hu onwille si
Es sijn onwille, ende bidi,
Wat ghi bidt van dier wile,
Ghi behoudet ¹⁾ stappands sonder ghile.
65 O dese sonderlinghe grote macht!
Ende om uwer werdicheden cracht
Doet, ic bids hu sonderlinghe,
Doet met uwer helegher bedinghe,
Dat mine herte ende mine ziele meest
70 Dor wandelen wille die heleghe gheest,
Die mi suuer ende reen make ²⁾
Van alre sondeliker ³⁾ saken,
Ende in helegre dogheden seiere
Mine herte ende mine ziele verciere,
75 Ende in Gods ende mijns evenkerstins minne
Te vulstane doe met vasten zinne:
Ende naer den loep van den line
Mi bewise ende bedriue
Ter bliscap sire vrienden,
80 Die hem wel te wille dienden,

1) HS. *behoedet*.

2) HS. *maken*.

3) HS. *sonderliker*.

Fol. 102, c.

Die heleghe gheest, die goedertiere,
Deelre der graciën Gods, die sonder falgieren
Metten vader ende metten sone
Altoes te regneerne es ghewone,
85 Onversceeden, sonder eeneghen sijn.
Amen, dat moete waer sijn!

A M E N.

De bouc van seden.

Fol 102, c.

- N**v verstaet al hier ter steden
Beghinne ic den bouc van seden,
Ende wet wel, dat ic hier bediede
Es niet ghetrocken vut walschen lieden,
5 Noch vter walscher aenturen;
Soe es ghetreet vter scrifture
Harentare, daer ict sochte
Ende het mi ghenoeghen mochte.
Dese bouc spreekt van honeschede
10 Ende bi wilen van vroedscap mede;
Ende omme dat dine ghedane wort
Ter weerelt seden al behort,
So dinet mi recht, bi waerheden,
Dat men heet den bouc van zeden.
15 Nv weten bidden alle gader
Gode, onsen lieuen vader,
Dat hi alle onse dinghen
Ten goeden ende moete bringhen:
Al die vroedscap die men can,
20 Entie gheleesten mach die man,
Ende al dat wisen mach die wise,
Comt van Gode van den paradise.

- Dien man die God die vroedscap sent,
Hi es alse een inst[r]ument,
25 Daer God, onse heere, mede weret,
Die die dinc te rechte meret.
Hier omme radic elken man
Dat hi die vroedscap die hi can
Den lieden vort wise ende leere:
30 Dus mach hi vrucht in onsen heere
Maken, ende daer comen of
Conste, prijs, eere ende lof.
Ouer waer segghie hu datte:
Die vroedscap es ghelijc den seatte,
35 Die vroetscap heelt ende deluet seat,
Daer heuet niemen of te bat,
Noch en mach niemen comen
Noch te nutscap, noch te vromen,
Want si hebben sulken aert,
40 Toghet mense ende openbaert:
Seat gheuēt vrome ende neeringhe,
Vroedscap sin ende leeringhe.
Wat peinsen dan vele lieden
Die hare conste niemen bedieden?
45 Het schijnt dat het hem es leet
Dat yemene dan si hiet weet.
Wat helen si in haren sin?
Al wisen sijt, vort sine hebbens te min.
Van recht vroetscap es tbeghin
50 Dattu vrees Gode in dinen sin:
Die Gode mint ende hem ontsiet,
Hem en mach ghebreken niet.

- Teersten so soue Gods rike
Dat gheduert eewelike,
55 So sal God, onse heere, di gheuen
Al datti nutte es in dit leuen.
Gheloof vastelike an Gode
Ende hout gherne sine gebode.
Emmer eere die heleghe kerke,
60 Bisscoppen, papen ende clerke.
Dune moets oec niemen achtren,
Noch met quaden worden lachtren.
Alstu in die kerke staps,
Wachti dattu ne ruuns no claps,
65 Maer les ende bit ghenaden
Gode van dinen mesdaden.
Eere moeder ende vader,
So es dijn lijf ghelangt al gader.
Ne doe dinen euenkerstin niet
70 Dattu niet wilds datti ghesciet.
Van alte groter menderhede
Wachti: men wertre onwert mede.
Wes recht man, ende in rechttheit bliue
Toten hende van dinen lieue:
75 Scrifture seit, dat dor noot
Hare kindere nemmer bidden brot.
Wes snel ende verstandel mede,
Wes traech te telne vort quaethede.
Also men di mesdoet, wrec node,
80 Ne maer vergheniet dor Gode.
Ne wes den aermen niet fel,
Al gheuest du hem niet, andwort hem wel.

Fol. 105, v

- Diene gherne den lieden wel:
Al lonet een niet, een ander sal.
85 Alse di dienen ghehuerde enapen,
Ne laet haer loen niet onder di slapen;
Want die wise Salemoen
Begrijpt die gheene die dit doen.
Ne mac gheene langhe riote
90 Van dire tale, no fabele grote:
Corte ende warachteghe tale
Sit in elken meinsche wale.
Dune moets oec niet lieghen,
Noch dinen euenkerstin bedrieghen:
95 Loghe es onwert, ende sonde groot,
Want so slaet die ziele ter doot.
Oec en lache niet alleene,
Dat ment niet in quaetheit meene:
Bi vele lachene, ende tonstede,
100 Begrijp men int herte domphede.
Fol. 103, b. Wes in dinen zin ghestade,
Beede in sprekene ende in dade:
Die es in onghestadichede,
Hi beiaghet quade name daermede.
105 Were alle dine dinc bi rade,
Sone berouwet di niet dine dade,
Ende oft daer af oec quaet ghesciet,
Men darft di alleene witen niet.
Dune moets man no wijf die leuen,
110 Beheeten dinc, dune wilt hem gheuen.
Oftu yemen met beheete verhoghes
Ende hem stappans gheuen moghes,

- Sone laet niet langre biden,
Dune gheuest hem in dien tiden:
115 Die vele beheet, hine goude wel,
Hi hout metten lieden spel;
Gheloef sulken lieden twint,
Want si sijn loser dan die wint.
Al si dat sake dat wast dijn goet,
120 Dine atent ende dinen moet
Ne leechgre niet an te seere,
Dattu vergheets Gode, onsen heere;
Want men mach niet dienen te moede
Gode ende des duuels goede.
125 Dune moets oec niet doen pine
Om rike oft arem te sine;
Die tussehen den twee begheeren goet
Te nuttene, die man es vroet.
Ghelt den helegghen dijn belof,
130 Eer God wrake sent daer of.
Vrient hout ieghen alle dine vrede,
Sonder ieghen die quaethede:
Daer ieghen moetstu di verechten
Ende alle weghe ieghen hare vechten;
135 Want du moets in campe verwinnen,
Sultu hemelrike ghewinnen.
Drie viande vechten met crachte
Ieghen di, bi daghe ende bi nachte.
Deen es die viant yter hellen,
140 Die pinet hoe hi di bedwelle,
Ende hoe hi di met sinen strecken
Van goeden ghewerke moghe trecken.

- Tander es dat broessche vleesch,
Dat alle weghe doet den heesch
145 Om wel heten ende om wel drineken.
Ende niet en laet om die ziele dinken.
Die weerelt es die derde viant,
Die den mensche doet meneghen pant:
Machtu verwinnen desen drien.
- 150 Sone doruestu niet ontsien.
Peins om die bliscap van den paradise,
Ende om die helle daer wi af grisen,
Ende wattu sijs, ende wattu waers,
Ende waer du suls alstu henen vaers,
155 Ende om die doot die niet can sparen
Noch den riken, noch den aermen:
Die dit alle wile dade,
Hi soude te min doen quade dade.
Ondec dinen wiue niet
- 160 Verholne dinc die di es gheschiet,
Offer dijn lijf of eere an leghet:
Die man es onbehendich dies pleghet.
Woekeraers dochter ende ammans,
Papen dochtren ende spelemans
- 165 Ende predecaers dochtren nem niet te wiue:
Want selden siet men hem becliuen
Tgoet dat qualike es ghewonnen,
Ende dat si niet verdienen connen.
Oftu iemene sies vallen of gliden,
- 170 Ne lache niet en[de] wes niet blide:
Wattan, al valt die ghene die sneuet,
Een paert valt dat vier voete heuet.

- Vele runen stille ende dicke
Ne can ic niet in hoescheit micken,
175 Noch en was noit ghemaect dor goet,
Ende niemen ne pleghets die wel gevroet.
Dinen meester moetstu ontsien,
Saltu der leeringhen plien:
Ende wilture bi comen te eeren
180 Du moets ghewillike leeren.
Want vroetscap es van sulker zede:
Sone wille den ghenen niet mede
Dien soe onghewillich ziet,
Of die quader zeden pliet.
185 Laet di ghenoeghen dattu heues,
Eist lettelt, eist vele, daer du bi leues:
So wien so tsijn ghenoeghet wel,
Hi es rike ende niemen el.
Ne stec in ander mans coren
190 Dine siekele niet, want du machts toren
Ende lachtre daer af ghewaghen,
Of bi aenturen corten dine daghe.
Oftu ghemoets eenen sot,
Ne hout met hem spel, no spot
195 Sotte sijn oec van manieren,
Deen es fel, dander goedertiere.
Die sot es ende goedertiere mede,
Saltu verdraghen in elke stede;
Die beede sot es ende fel,
200 Dien saltu scuwen, doestu wel:
Goede daehvaert doeti, wete God,
Die hem teliuereert van den sot.

- Vlie terninghe ende quade wijf,
Leet in tauernien niet dijn lijf;
205 Diere vele hem houden an,
Siet men ¹⁾ dicken arem man.
Hout di simpel in euuschede
Ende decke gherne houerde mede.
Fol. 104, a. Dit so segghie dor die ghone
210 Die te heelne sijn ghewone
In euusscheit hare fierheit van binnen
Die si draghen int herte binnen:
Tghelaet van buten doet ons kinnen
Die houerde van onsen zinnen.
215 Nochtan seghsi dat sijt dor roem,
Noch dor houerde niet en doen,
Sine moghen Gode bedrieghen niet,
Diet in die herte binnen ziet.
Nochtan weetie wel datte:
220 Men ²⁾ mach onder eene matte
Draghen grote houerdiehede,
Ende onder purper homoe diehede.
Houerde leit in die cleedre niet,
Maer in die herte, diere pliet.
225 Ghef dine aelmoesene stille,
Ghewillike, dor die Gods wille;
Of openbare moghestuse bieden
In goeden exempelen anderen lieden;
Ghef dat dijn es, ende dien ment gheuet,
230 Moetstu wanen dats noot heuet.

1) HS. *Siedmen.*

2) HS. *Nen.*

- Omoede die es harde goet,
Alse mense niet gheveinst en doet,
Seuwe, alse doet die vroede,
Van alte grotre omoede;
235 Int ghenouch ende int ghemate
Draechse, dat es caritate.
Oftu Gode wilt wel anebeden,
So bidt hem in verholne steden,
Dat hi di van sonden quite;
240 Ne doe niet alse die ypoerite,
Die buten toghet dat hi wel leuet,
Ende binnen dies een twint niet heuet.
Dat sijn die valsehe propheten
Die ons scripture seuwen heten,
245 Die de weerelt al bedrieghen,
Ende bi haren abite ons lieghen.
Si slachten den beelde die schijn
Van buten dat si guldin sijn,
Die nochtan coperijn sijn binnen:
250 Suldi dus ghedane kinnen,
Dat sal sijn bi haren daden,
Die altoes henden in quaden.
Dese quade ypocrisien ²⁾
Moete God vermalendien.
255 Eer du spreex, besie dine wort,
Dat niet begripe die ghene diet hort,
Want verlopene tale doet
Dat die mensehe heet quaet ghemoet,

Fol. 104, b.

1) HS. *ypocrisien*.

- Ende dicken wert den mensche leet
260 Dat hise seide so ghereet.
Ieghen dijn eerseap ende dijn prelaet,
Daer di onder te doene staet,
Ghemoetstuse of wiltuse spreken,
Du moets caproen ende hoet af steken.
265 Oftu sprekes van iemene hiet,
So sie, noch wies vp hem niet :
Het es eene dorperhede,
Men doetre meneghen scamen mede.
Also een beter of vroeder man
270 Dan du best, di spreket an,
Swijeh die wile datti spreket :
Het es onhouesch dat men breket
Ofte scuert iemens tale,
Vor hise heuet ghehent wale.
275 Oftu ieweren bodscap draghes,
Wacht datture niet af beiaghes
.
Bi staden ende verstandelike.
Vele vermeten es harde quaet :
Vermeet die niet van eenegher daet
280 Die du niet met dire cracht
Eol. 104, c Vulleesten no vulbringhen macht.
Vrient, te meer verhef di niet,
Al si dat sake dat ghesciet
Di een gheluc of goet gheual :
285 Du moghes daer na verliesen al.
Dune moghes oec niet dor eenighe scaden

Alte groten rōuwe laden;
Want daenture es onghestade
Ende wandel in hare dade:

290 So gheuet haer goet, so leenet den lieden,
Bidi mach men hare niet verbieden
Te weder treckene, of soes verian,
Dat soe gheleent heuet den man.

Ontdec dinen viant niet

295 Scade die di es ghesciet,
Of dinen commer, of dijn leet,
Want hi verblijt, als hijt weet.
Dinen viant, dien du toren
Of quaet doen wils, dreech niet te voren,

300 Want die ghene die des pleghen,
Si bewarens daer ieghen.

Die sinen viant langhet sijn lijf,
An den welken es gheen blijf,
Hi soudene doden, haddijs stede,

305 Ende cort sijns selues lijf daermede.

Alse iemene spreekt van anderen quaet,
Teersten meret oft hine haet,
(Vte viands mont gaet selden goet,)
Of mere of hijt bi nide doet.

310 Die nideghe es harde fel:
Selden spreck hi van iemene wel;
Hi siet vp hem met fellen oghen,
Of hine mach niet ghedoghen
Te siene daer hi nijt vp heuet.

315 Hi es die met tormenten leuet,
Hine rust nemmer in sinen sinnen

Fol. 104, d.

- Hi es rouwich, als hi siet
Dat eenen anderen goet gheseiet.
Vrient stee nijt huut dinen sinne
320 Ende doere caritate inne,
So moghestu leuen met ghenaden,
Ende di van grotre sorghen ontladen.
Caritate nidet niemen,
Mesdoet men hare, soe verghenet sniemen.
325 Soe es oemoedich ende goedertiere,
Ende ghedoghich in menegher maniere;
Soe es rauwich, alst mesualt den lieden,
Niet anders daent hare ghesciede.
Soe heuet vele ander dogheden an hare,
330 Die mi te lanc te telne ware.
Of dijn vrient eene ghifte heuet
Ende hise di te dancke gheuet,
Al es soe niet te dinen wille,
Groetere af seone, zwijch al stille.
335 Ne hebse onmare niet een twint,
Danc hem dat hise di heuet ghesint:
Hets recht, die eleene giften vliet,
Dat hi die grote hebbe niet.
Men sal ghegheuen paert niet zien
340 In den mont, no tusschen die dien.
Dane moets oec niet om eleene saken
Van dinen vrient dinen viant maken.
Ghetrouwe vrient helpt ter noet,
Hine vliet dor vreesse, noch dor doet.
345 Die vrient es van aenture:
Alse langhe alsti wel gaet ter cure,

So volghet hi di; ne ware hi vliet,
Alse di mesuallet of messciet.

Als iemen spreket ieghen die,

350 In sijn ansichte so sie,
Ende mere vaste in dien stonden
Die wort die gaen vut sinen monde,
Onderwint di van gheere daet
Die te di waert niet ne gaet;

Fol 105, a

355 Want du mechts varinghe maken
Dat al vpti soude becraken.
Boden die te di ghesint comen,
Eist te scaden of te vromen,
Laet hem segghen haren wille,
360 Vploep di niet, maer zwijch al stille.
Men seghet int ghemeene diet:
Bode en mach ontsegghen niet.
Vrient, ne loop niet harentare,
Om te horne quade niemare,

365 Slach loghene talre stonde
Ende quade niemare van monde.
Tusschen twee dinghen die sijn quaet
Kies dats mindste, dats mijn raet:
Men seghet int ghemeene soet:
370 Hets beter quaet dan argher doen.
Die huwen sal, of in ordinen gaen,
Of ouer zee die cruce ontfaen,
Eer hijt begripe, bepense hem wel.
Ne wese niemene te fel:

375 Sulc man doet dinc in haesticheden,
Dat hem berouwet, alst es leden.

- Vrient, oftū dochtren hubaer heues,
Ic rade dattuse te manne gheues,
Of dattuse ieweren pijns te doene
380 Met nonnen in religioene:
Die ripe pere valt also werde
In die linghine als vp die scone erde.
Vrient, hout dijns heerscaps vrede,
Begrijpse niet van haren zeden,
385 Vp aenture of si vergramen
Ende di quaet daer naer af quame,
Want si sijn some quaet ende fel,
Si doen den laten selden wel.
Fol. 105, b. So wee den wiue entie manne
390 Die leuen onder sulke tyranne:
Si nemen hem al dat si moghen,
Eist met crachte, eist met loghen.
Si moeten hem sijn onderdaen
Ende te haren dienste staen,
395 Ende sijn ghereet alsoe ment ghebiet,
Anders en hebsi een twint niet,
Noch ander loen noch ander goet,
Dan dat die keytijf dienen moet.
Dus heuet hi sinen dienst verloren
400 Ende bliuet keytijf als te voren.
Dat gaderen mach die arme man,
Dat heuet al die rike dan.
Wanen comt hem scat of weelde mede,
Dan van der aermer lieder lede?
405 Al dat si winnen ende ontsparen,
Dat moet al die rike taren.

- Die spaert die roede, hi aet sijn kint:
Vrient ne spare niet een twint,
Dune seelds dijn kint, als het mesdoet,
410 Of slaet of bluwet, het es hem goet.
Lieue kint, oft u gaes te leerne,
So vrach dicken ende leerne gherne;
Wes vernemel ende ghedinc,
Ende leere vort gheleerde dinc,
415 Dus moghestu alle slotele ghewinnen
Van der vroedscap in dinen zinnen.
Alst euel wast, so soude ment weeren
Int beghin, eer het mach deeren,
Want en wert ¹⁾ ment niet bi tide
420 Ende het verhoudert bi langhe bide,
Teuel mach den mensche doden,
Of bringhen in sulken noden
Dat men hem niet groter pine
Mach ghehelpen gans tsine.
425 Hier omme soude men int beghin saen
Quade ghewoenten wederstaen,
Entie kindre in die ionchede
Ontwennen hare quade zede.
Want het leert ons die scrifture:
430 Ghewoente dat es smans nature,
Eist in neerenste, eist in seerne,
Dat men wint dat hout men gherne.
Ouer waer segghic, wete God,
Tkint ²⁾ ghelijet den nieuwen pot:

Fol. 105, r.

1) HS. *were*.

2) HS. *Tlant*.

- 435 Nieuwe pot onthout langhe
Die roke die hi heuet ontfanghen,
Ghiet mer eerst olye inne,
Hi blijft langhe vet af binnen;
Men machene nemmer so ghesecouden,
440 Hine sal der vetheit hiet behouden;
Ghiet mer eerst in zeek of yeke,
Hine salre langhe qualike af rieken.
Ghiet mer in claerheit of wijn,
Hi sal van goeder roken sijn.
445 Also eist tkint in sire ioghet:
Ghelijs mach ment wennen ter doghet
Entie ghelike quade seden leeren,
Die hem langhe daerna deeren;
Men maghet bughen harentare,
450 Also offet ghelawet ware.
Vrouwen eere na dine machte,
Ne sprec van hem no quaet no lachter;
Dune moetse niet met quaetheit doemen,
Want wi sijn alle van vrouwen comen.
455 Goet man, oft moghes verstaen
Dat di dijn wijf es onderdaen,
Doe hare voer die liede heere,
Hebse wert ende minse zeere.
Oftu enapen onder di heues,
460 Dien du dranc ende spise gheues,
Fol. 105, d. Houdse onder di bedwonghen,
Ende of si sijn van quader tonghen,
Sone laet hem niet verstaen
Verholne dine die du heues ghedaen.

- 465 Wes binden huus houesch ende rechte,
Dat van di gheene quade knechte
Buter doren segghen moghen
Dan al goet ende dine die doghen.
Doestuut niet, si sullen di doemen
- 470 Buter dore, daer si comen.
Heefstu moeder of stiefvader,
Wes onderdanich hem al gader,
Ende pine bi nachte ende bi daghe
Hoe du hare hulde moghes beiaghen.
- 475 Eere dijn stiefkint ende ghef hem prijs,
So moghestu in diere wijs
Der moeder hulde hebben daer of,
Ende van der weerelt prijs ende lof.
Oftu sies twee broederen vechten,
- 480 Dune moets no weder verrechten,
Noch den eenen noch den anderen
Ne moetstu met vechten in hulpen standen.
Castise ende sceldse beede,
Dus houdstu harer beeder vrede.
- 485 Waerseepe selden die vriende dine,
Dat dijn goet niet zeere dwine;
Sule es vrient die wile dattu hem geues,
Hine rouet niet dijns als du niet heues.
In wat ghelaghe so du valles,
- 490 Wacht dattu te vele niet ne calles,
Ende dattu dijn ghelach wel ghelts,
Ende dattu ieghen niemen scelds.
In sceldene dinct mi behendichede
Dat men een deelkijn smeeke mede.

- 495 Wacht, vrient, van achtersprake,
Dattu niemene dor wrake
Vol. 106, a Noch dor nijt ne spreex lachter,
Daer seande hem mach comen achter.
Ne laet di niet te seerne drinen.
- 500 No van manne, no van wiue,
Daer duus di moghes bewachten,
Want hets scande ende lachter.
Nauonds sal men louen den dach,
Alsoe men nemmer scouwen mach.
- 505 Vrient, dune moets oec niemen
Lachtren, no prisen te sniemen:
Hets lachte dattu scande gheues,
Dien du te voren gheprijsst heues ¹⁾.
Ne ghef oec niet in gheere wijs
- 510 Van dinen doene di seluen prijs:
Prisen ne dinct mi niet goet
In sgeens mont diene selue doet:
Laet di andere liede prisen
Van dinen doene, dus doen die wise.
- 515 Vrient, verhef di niet te zeere,
Al heuestu van onsen heere
Meer gracen dan een ander doet,
Eist conste, eist ionste, eist ander goet.
Dune moets gramscpe niet vp heuen
- 520 Die langhe te voren es vergheuen.
Die weldaet die men heuet ghedaen
Plegget men te verghetene saen:

1) HS. *heuet*.

- Viandscepe ende quade dade
Die vergheet men harde spade.
525 Ne ghanc ter maeret niet vp hopen
Dattu vp anders borse sult copen;
Want wi sien met onsen oghen:
Dies pleghen, si sijn dieken bedroghe.
Dune moetsti niet vorder strecken,
530 Dan dine cleedre moghen reeken:
Naer dien dattu neeringhe heues,
So bedaerf di dattu leues.
Van niemens goede dan van dijn
Ne wes milde, so waert mach sijn:
535 Dune moets vut ander mans siden
Ne gheene breede riemen sniden.
Wachti, vrient, van quader zede
Ende van quaden gheselscepe mede:
Van quaden ghesellen comt al quaet,
540 Quade namen ende quade daet.
Vrient, oft u wilt huwen wel,
Nem dien ghenoot ende niemen el;
Nem die es van goeden zeden,
So leedestu dijn lijf met vreden.
545 Men seghet dat sijn viere saken
Die den mensche ouerdich maken:
Voerbaer gheslachte ende wetenthede,
Rijcheit van goede ende scoenhede.
Die hem hier omme ouerdich doen,
550 Si hebben iewet redene toe;
Maer hi es dom die hem verheuet,
Die gheen van desen vieren heuet.

Fol. 106, b.

Cranc gheen ambacht met quader cure
Ende verwerre ¹⁾ niet dine ghebure:

560 Een quaet ghebuer es zeere tontsiene,
Ende zware dine elcx daghes te siene,
Diene heuet leuet met sorghen,
Ende elcx daghes heefti quade morghen.

Alse vremde gaste tote di tiden,
565 Ontfancse wel ende maese blide,
Winne an hem redelike vrome,
Ende doe so dat si weder comen.
Ende of dijn vrient comt onuersien,
Hore wat du dan salt plien:

570 Ghef blidelike dattu heues,
Al eist so dattu hem niet ne gheues
Also vele alst dijn wille ware,
Toech blide ansichte openbare.

Fol. 106, c,

Want ne gheene wersceep doghet,
575 Daer men gheen blide ansijn toghet.
Dat es dbeste, dat es dmeeste,
Dat vulmaect al die feeste.

Vrient, oft u goet borghen sult,
Het es eene houeschede

580 Wel te gheldene ende vrome mede:
Die wel ghelt heden, comt hi morgen.
Men sal hem vele te houder borghen.
Vrient, nu willic di bedieden,
Wat wel sit an die lieden,

585 Hoe si moghen, eist man of wijf,
Met houescheden leden tlijf.

1) HS. *uerwerret*.

- Eer du in die dore sult gaen,
Die du vints besloten staen,
Saltu hoesten ofte spreken,
590 Niet metter druust die dore vp steken.
Ione man, die coms in vremder steden,
Sit vp die suuer eerde neder,
Of men di ter talle biet,
Den ap ne weder segghe niet.
595 Ontfankene ende drinc lettelijke
Ende gheuen weder houeschelike.
Bestu oec arem man of neder,
Ne biet dijns dranes gheblijf niet weder,
Daer grote liede ter talle sijn,
600 Ghiet vut of drinet al vut den wijn,
Ende coele den nap ende settene weder
Al ghecoe[l]te ter talle neder.
Vrient, hout suuerlijke ende cuus
Dine hallame binnen huus:
605 Dwach zuuerlijke in die morghinstont
Handen, oghen ende mont;
Ne dwaech niet hogher dan hi dwaet
Die met di te dwane staet,
Ne droech oec niet dine oghen beede
610 Met hemde, sleppe of met cleede.
Dane sult met scolaken wriuen no droghen
Vule tande ende zeere oghen.
Oftu te werseepe waers ghebeden,
Niet ne kies te sittene stede.
615 Vor dat hi di stede ghenet,
Die wert die di ghebeden henet.

Ende hi di dus spreket an :

»Vrient, nu sit bi desen man.«

Ende oft u sits onghetheeten neder,

620 Ganc sitten in die vterste stede,

Dat dinen wert die di bat,

Alse hijt siet, vernoye dat

Ende segghe: »vrient, hier sitti niet,

Gaet bet vp sitten, ic ghebiet.«

625 Dan saldi grote eere ghescien

Vor die lieden, die dat sien.

Ende of die spise niet te tijt

Ghereet si, so zwijch ende onbijt,

Help oec ghereden die capoene

630 Of andere spise, daers es te doene.

Hetestu met vrouwen, so diene hare

Ende van der spisen harentare,

Snijt suerlike die morseele

Ende lechse vor hare tharen deele.

635 Wes oec gheliker wijs ghereet

Te dienne hem die metti etet;

Entie wile dat hi drinet,

Sone et selne niet een twint.

Als du etes, in ghere wise

640 Ne moetstu lachtren dine spise.

Ne blaes oec niet in dijn eten,

Laet coelen, eer du beghints eten,

Hef vp metten handen dine

Ter middewaert den cop metten wine

1 ed. 107, a. 645 Ne heffene metten borde niet,

Ende eer du selue drinc, so biedt
Der vrouwen, of die es gheseten
Te dire scotele metti eten:
Men pleghet nochten te menigher stede

650 Te drinckene ente settene mede.

Oftu oec eenich quadekijn
Vlieten sies in dinen wijn,
Hets houescher dattuut vte ghies,
Dan duut met dinen monde vnt blies.

655 Alstu etes, ne crauwe niet
No hoeft, no hant, daert iemen ziet.
Eere houeschede makic di cont:
Die wile dat spijse es in dinen mont.
So drinc, no suup, want in den coppen

.

660 Ne lene met hellenboghcn niet
Vptie talle, daer ment ziet,
Sit rechte ende diene dinen gheselle,
Dat hi doghet van di telle.
Ieghen heerseap moetstu vp staen

665 Ende blidelike ieghen hem gaen,
Ende sit neuen hem niet, dat bestie,
En ware of ment hiete die.

Oftu sits bi betren lieden,
Hore wat ic di bediede:

670 Ghesatelike moetstu di houden,
Niet teen knie ouer tander vonden.
Nu mere vort wat ic di telle:
Alstu gaes bi dinen gheselle.

- Ganc neuen hem, ende of hi wille
675 Voren gaen, ghedoech ende swije stille.
Vort willic dattu mi verstaes:
Oftu met vorbaren mensche gaes,
Bachten hem ganc tallen tiden,
Hine hiete di gaen neuen sire zide.
680 Met wien dattu dachvaert wends,
Fol. 107, b. Ende dien du niet en kens,
Vrach waer hi wille ende wanen hi comt,
Ende hoe men sinen name noemt.
Al si lanc of cort die dach,
685 Ganc nemmeer, dan hi gaen mach,
Dien du te gheselle te voren,
Eer du porres, hads vercoren;
Ende dat hi wille, dat wille mede,
So moghestu houden sinen vrede.
690 Ende daer du heues gherust neder,
Alstu vp staes, so sie weder
Dattu vp hefs bi gheualle
Eneghe dinc di di es ontfallen.
Soekestu in weghe verden,
695 Hen voeghet niet gaestu di derden:
Alsoe dat ioe drie ossen draghen,
Selden treesi wel den waghen.
Bestu man die omme coop vaert,
Of elere die vaert te Parijs waert,
700 Sone vare niet bi nachte,
Dat men dijn goet niet roue bi crachte.
Stant tiliken vp ende vant beiaghen
Herberghe bi sconen daghe,

- Ende gheuallet dattu gaes slapen
705 Bi dinen gheselle of betren enapen.
Vrach hem eerst, lude of stille,
An welke zide hi ligghen wille.
Oftu coeps spise of ander dinghen,
Du moetse houeschelike dinghen;
710 Handelse niet onhoueschelike,
Dat men gheen quaet daer af ne spreke.
Danc dinen wert der houescheden,
Of hi di sauons eeneghe dede.
Wacht achter weghe daer du gaes,
715 Dattu hont no steecs no slaes:
Hout in allen dinghen mede
Na dire macht der lieder vrede.
Cnape, oft u dinen heere diens,
Diene hem so dattu verdiens
720 Sine gracie ende sine honde,
So dat hi di gherne onthonde.
In allen dinghen wes ghetrouwe
Dinen heere ende diere vrouwe,
Ganc haestelike daer men di sent,
725 Ende cortelike weder went.
Wes snel te doene alle dine,
Dat men di seghet dat ghedinc¹⁾.
Diene houeschelike dinen heere,
Ende pine di vele te meere
730 Dattu in dienste prijs beiaghes.
Ende alstu dijn gherechte draghes,

Fol. 107. c.

1) HS. *ghedinct*.

- Drach in die lichte hant tgherechte,
Ende saeuse in dandre, ende gane rechte.
Set vor den ¹⁾ vorbaersten eerst deten,
755 Die ter tallen es gheseten.
Den wijn moetstu neder seincken
In den nap, daer men vnt sal drincken.
Als du kniels, dan saltu houden
Deen been vp, ende dander vouden;
740 Maer vor Gode, eist heere, eist enape,
Eist coninc, eist bisscop, elere of pape,
So moet men met beeden beenen enielen
Dor die salichede van der zielen.
Alse dijn vrouwe of dijn heere
745 Es vp di verbolghen zeere,
Antwoert hem een twint niet weder.
Vor die gramscap es ghesonken neder.
Noch hore vort wat ic di leere:
Bestu enape, vrouwe of heere,
750 Ganc achtre weghe niet alleene,
Ghetordene wech ganc ende ghemeene,
Laet houden wech dor nieuwen niet
Fol 107, d. Vp aurenture, of di messciет.
Groet die lieden gherne in weghe,
755 Eist vrient of vrende die di comt ieghen
Den honden bestu sculdich te eerne,
Niet te bespottene met seerne:
Die honde es lustich ende vroet,
Voleh sinen rade, want hi es goet,

1) HS. *vorden vorden*

- 760 Ende seuwe dat hi di heet vlien ¹⁾:
Alse hout hont bast, sal men wt sien.
Dune salt niet vergheten
Den ouden, enten betren
Dan du best, te makene stede
- 765 Bi di ²⁾ te sittene, dats wetenthede.
Horstu, vrient, of ghenallet saken
Dattu wilt vrienden werseap maken,
Sdaghes te voren laet hem weten
Dat si smarghins metti eten,
- 770 Ende of enapen met hem tiden,
Ghef hem ghenonch ende maese blide,
Dat si der feesten niet spreken lachter,
Ne maer dat sise prisen achter.
Die tote di comen, ontfanese wale,
- 775 Ende antwoert hem met scoenre tale:
Gherne wert hi wert diere pliet.
Vrient, hets vele beter bliuen
Binnen huus met lu lieden ende met winen,
Dan du harentare gaes
- 780 Daer du qualike dijn goet verdwaes:
Du mochte alle blide maken daer mede,
Dattu verdoes in vremder stede.
Vrient, swijch ende sprec te tijt,
Ende wachti van hem die di nijt:
- 785 Die nijt es argher stille, te waren,
Dan die dreghet openbare.
Oec ontdec no manne no wiue

1) HS. *riet*.

2) HS. *Bude*.

Fol. 103, a.

- Dattu wilt dat verholen bliue,
Want mi duncket dom die man,
790 Die selue helen niet en can,
Dat hijt anderen man beuele
Dat hi sijn verholen hele.
Ghi heeren, die de werelt berecken,
Entie die lieden sult betrecken,
795 Wedewen, weesen moetu ontfarmen,
Ende doet alse wel recht den aermen,
Alse ghi wilt dat men hu dade,
Ne laet dor vrome, no dor scade,
No dor neue, no dor nichte,
800 Noch dor bede, noch dor gichte.
Ghifte die verdullet den man,
Dat hi recht doen no roect, no can;
Miede die verdoemt die ziele:
Al ware dat sake dat gheniele
805 Dat arem man hadde rechte saken,
Miede sout al onrecht maken.
Vrient, oft u hout heerscapie
Bouen dinen ghenoot, of balgie,
Na dire macht berechtse wel,
810 Doe hem eere, ne wes niet fel.
Al dincti dattu heues cracht,
Ne doe daer omme niemen cracht,
Noch ouerdaet: of gheuiele sake
Dat men di noch daer af stake,
815 Dat niemen mochte van di elaghen,
Of eenich wanconst vpti draghen.
Heerscaps hulde es niet gestade,

Ende dicken endet so in quade,
Hets beter clemmen ende weder vallen.

820 Dinen vriend prijs openbare
Vor die lieden harentare,
Ende stillekine seelt sine ¹⁾ dulhede
Ende lachtert sine quade zede.
Men kent den vriend niet, vor menne proeuet Fol. 108. b.

825 Ende also men sijns behoeuet:
Die in den noot vriend bekinne,
Sie draghen warachteghe minne.
Vriendt, also men ieghen die mesdoet,
Al verwast di dijn moet,

830 Ne wrec di niet stappans ter steden,
Vor die gramscap es al leden:
Men doet dat, als de moet es heet,
Dat den man daer na wert leet.
Die niet en heuet es onwaert:

835 Pine di, vriendt, eist in coepnaert,
Eist met ambachte, tiegheerne
Ghenendeleke ende winne gherne.
Al werdet di te suere tgoet;
Want die niet ne zneret, niet ne zoet.

840 Vriendt, te tijt doe dine tere,
Ende spare te tijt, so heestu eere;
Ende hout dien pennine menich waerf,
Dat menne vint als het bedarf,
Want die pennine hi es heere:

845 Hi coept, hi wint, hi heuet eere.

1) HS. *dne.*

- Hi coept mans hals, dats iammer groet,
Hi doet den viant slaen te doet,
Hi versoentene daer na weder,
Hi huwet hoghe, hi huwet neder,
850 Hi treet te maghe sulken man
Die hem niet gaet ten tienden an,
Hi slaet, hi vlaet, hi conquereert
Al dat des menschen herte beghert.
Onwert die ghene talre stont
855 Die twee tonghen draghen in den mont:
Si prisén vor di dine daden,
Ende bachten mochten si di verraden,
Sine soudens niewet laten,
Sij sijn die ghene die draghen dwater
Fol. 108, c. 860 In deene hant, ende in dander tlier:
Gheloeft hem niet daer no hier.
Ic prise meer die hedelhede
Van herten ende van goeder zede,
Dan hedelhede van gheslachten
865 Die der doghet lettél achten.
Du waers mi lieuer eens ladders sone,
In dien du waers der doghet gewone,
Ende wel gheseedt ende wel ghemoet,
Behendich, hoesch ende vroet,
870 Dan du waers eens grauen kint
Enter doghet en hads een twint.
Vrient, of di een arem man
Of onghedeghen spreket an,
Al staet hi niet wel ghecleet vor di,
875 Ne hebbe niet onwert sine wort bidi:
Machode dat hi bet ghevroet

- Dan sulc die bonte cappe an doet.
An smans wort mach men bekinnen
Die vroetscap die hi draghet binnen:
880 Vroetscap leghet niet int cleet,
Maer in die herte diese weet.
 Vrient, ontsie niet aermoede:
Die niet en heuet van sinen goede
Mach men calengieren niet.
885 Wat dinghe eist dat hi ontsiet!
Want hine darf hem niet wachten
Dat dief hem stelen sal bi nachten.
In dien hem ghenoughet dat hi heuet,
Hi es die sonder sorghe lenet.
890 Die niet en heuet, mach gaen boude
Vorden seakere in den woude,
Ende singhen, hoesten ende niesen,
Hine draghet niet dat hi mach verliesen.
Wes verduldich ende blide
895 Met dattu heues, in allen tide.
Ende oft so ghevallen saken,
Dat die lieden met di maken
Ghile spel, so ghile oec mede
Ende neemt al in verduldichede.
900 Vergrame di niet daer omme i twint:
Die ghedoghet, hi verwint.
Die keytijf es, hem tornet meer
Bespotten, dan sijn grote seer.
 Vrient, dronckenseap senwe begene,
905 Want so es vul ende onrene ¹⁾:

Fol. 102, d

1) HS. *ommeeren*.

- Ouer aet ende ouer dranc
Maect den lieden quale lanc.
An droncken man ende ionghe kinden
Mach men waerheit onder vinden.
910 Eere es beter danne gout,
Ic rade den man dat hire hem anhout,
Ende oft u goeden name heues.
So bestu dul oftuse begheues,
Ende duse verlies bi dinen sonden,
915 Die de aerme zielen wonden.
Heestu ontfanghen goeden name,
So behoudse sonder blame,
Ende beware dijn goet met dire macht,
Want hine doet niet minder cracht
920 No minder doghet, die beuredet
Dat hi wel beiaghet heuet,
Dan hi dede, eist wijf, eist man,
Vptie wile dat hijt wan.
Men vallet lichte in sonden neder,
925 Maer hets pijnlijke vp staen weder.
Vrient, du moets die sonden sorghen,
Ende leuen alse te steruen morghen,
Ende altoes wel doen, dies es noet,
Want niet es zekerre dan die doet,
930 Ende oec en es onsekerre twint
Dan die wile die soe brinet.
So du hogher best of vroeder,
So men di hout ouer goeder,
So meer messit in die quaethede,
935 Lachtre ende dorperhede.

- Meer messit in bisscop ondaet,
Die lachterlijke es ende quaet,
Dan het in eenen pape dade
Die in diere ghelike mesdade.
- 940 Ende meer in papen dan in clerken,
Sulwi di dinc te rechte merken.
Ende meer mesdoet een wijf man,
Dan die der wijsheit lettel can.
- Wes den lieden al ghesprake
- 945 Ende volghe gherne rechte sake,
Scuwe quaetheit, mesdoe node,
Purelike dor Gode.
- Menich ontsiet quaet tsine,
Dat menne daer omme soude doen pine.
- 950 Een ander dade quaet, en ware
Dat hi ontsiet quade niemare.
Die goede ontsiet te doene quaet
Dor die doghet daer hi in staet.
Al wistut dat God soude vergheuen,
- 955 Ende ghene lieden wisten die leuen,
Du souds vlien quaetheit tallen stonden
Dor die vuulheit van den sonden.
So wie so laet te doene quaet,
Die Heere, daer hijt dore laet
- 960 Ende duer den welken hi doet wel,
Hi saelt hem lonen ende niemen el.
Hier omme dinct mi dul die gone
Die hem der quaetheit nit ontwonon,
Sine dadent dor Gode van den trone,
- 965 Die alle weldaet wel mach lonen.

- Ionc man, scuwe ledichede:
Soe beule[c]t alle goede sede,
Fol. 109, b. Soe doet ontfanghen domme minne
Den meneghen in sinen zinne,
970 Die hi ne volghede noch en sochte,
Ware hi besich ende hi wrochte.
Ledichede die es quaet,
So vromet selden, maer so scaet.
So hayet tauerne ende boelrie,
975 Soe volghet wiuen, so draghet vrie,
Soe doet quaet gheselschap iaghen
Enten man in dogheden traghen
Ende dulleke verdoen sijn goet,
Dat men mindert ende niet toe doet;
980 Al ware die man van scatte rike,
Hi mocht verdwasen cortelike,
So dat hi stelen of bidden moet,
Alse hi heuet verdwaest sijn goet.
Milde hant ende node doen pine
985 Es vray teekin arem te sine;
Die vele pijnt ende vele spaert,
Hets teekin dat hi vele gaert.
Doe dat di raden vroede lieden,
Ende laet te doene dat si verbieden,
990 Ende wandele met hem in ele lant,
Ende si di wisen, dat verstant.
Ende wachti oec, so doestu wel,
Ieghen den ghenen die es fel.
Minne den ghenen in dinen moet

- 995 Die goedertiere es ende vroet.
Die fel es ende oec vroet mede,
Dien ontsie in elke stede.
Van ende, hoe soet quame,
Soude die dinc ontfanghen name.
- 1000 Hens niemen salich vor sijn enden,
So menichsins mach tgheluc wenden,
Want twiel van der aenture
Es onghestade ende onghedure:
Die hoghe es hi mach vallen neder,
- 1005 Die neder valt mach clemmen weder.
Ghemate es tallen spele goet,
Die ghemate es, hi ghevroet.
Ne gheen mensche die gheuroet
Nes alte milde ouer sijn goet:
- 1010 Onghemate scadet zeere,
Ende milde tsine dats grote eere.
Die ghene es milde die so ghebijt,
Dat hi gheuet ende hout te tijt,
Ende gheuet dat te gheuene es.
- 1015 Die vrecke man en doet niet des:
Hi houdtet dat hi gheuen soude,
Al dat hi pinet dats om houden;
Sine ghierighe herte mach niet versaden,
Al haddi also vele seats gheladen,
- 1020 Alse in de Scelde ende in den Rijn
Menich dropel waters sijn.
Die ghierighe mensche es ghelije
Den ghenen die es ypocrijt,
Dats die ghene die dwater laet,

Fol. 109, r

- 1025 Die bi drinckene niet versaet:
So hi meer drinct, so hi meer mach,
Hen vergaet hem nacht no dach;
Hi es oec ghelijc der zee,
Die veruullet nemmermee.
- 1030 Hi peinst altoes om sinen scat,
Ende cume dat hi eten sat,
Om dat sijn scat daerof mochte minderen
Sinen wiue ende sinen kinderen.
Of heuet hi dies nie een twint
- 1035 Ende hi steruet sonder kint,
So heuet hi sinen scat ghebroet
Eenen andren, dien ghebuert sijn goet,
Diet mach lichte al verdwasen,
Ende bi gheualle niet en lasen
- Fol. 109. d. 1040 Een pater noster ouer die ziele,
Al wiste hi dat so int pec viele.
Die aenture helpt den coenen
Dicken daer hijs heuet te doene.
Coenheit, dats vordeel groot
- 1045 In steden daer mens heuet noot.
Dul coene tsine, dats domphede:
Menich man es doot daer mede.
Ic prise coenheit an den man
Die wijs es ende hem wachten can.
- 1050 Drie manieren van lieden sijn
Die keytijf ende onsalich sijn:
Dats een wel onsalich man,
Die niet wille leeren ende niet en can.
Die ander die onsalich heet,

- 1055 Dats die vele vroetscapen weet,
Diere ne gheene hem mach comen
Noch te nutscap noch te vromen.
Die derde onsaleghe es de gone
Die anderen lieden es ghewone
- 1060 Recht te leerne ende goet,
Ende dies selue niet en doet.
Wachti, vrient, so bestu wijs,
Dattu gheen van desen drien en sijs.
Bedecthede es harde goet
- 1065 In allen dinghen, daer mense spoet:
Wes bedect in dinen dinghen.
Dune moets oec niet vort bringhen,
No dine quade daet beromen,
No van quaetheit niemen domen.
- 1070 Die selue pleghet te doene quaet,
Hi waent dat alsulke daet
Pleghet een ander man te doene
Dan hi selue es ghewoene.
Die vele biddet es onwaert
- 1075 Ende ghemindert ¹⁾ in sinen aert:
Ic rade den ghenen dies staet tomberne,
Dat hi nemmer en bidde gherne.
Menich es die gherne name,
Durstte hi nemen van groter seame.
- 1080 Menich scaemt hem ende biddet node
Die wel name, diet hem bode.
-

Fol. 110, A.

1) HS. *onghemindert*.

- Hine soude eens anders niewet sijn,
Want vriede die es groot,
Soe es beter dan gout root,
1085 Want die es sijns selues man,
Die sijn goet ende hem beureden can.
Ende wel ghenoeghet dat hi heuet,
Ende bi anders goede niet en leuet;
Hi es vrij ende weeldich mede,
1090 Hi leet een lijf van salichede.
Gheuen es een eerlijc wort
Ende wel comen ende wel gehort.
Dune moets oec niemen niet
Alle dinc die men di biet,
1095 Want het mi niet nutte dochte
Al te nemene dat men mochte.
Het es tijt oec te nemene
Ende tijt weder te gheuene:
Alle dinghen hebben tijt.
1100 Ghef dattu gheues sonder edwijt:
Some wile moet men nemen
Dor vriendschap hoeffenen ende temen:
Die niet dar nemen dat men hem biet,
Hine dar weder gheuen niet.
1105 Ghef willike, ne maeet niet lanc,
So heuestu vele te meerren danc.
Ghef, dat goet, ende ghef bequame,
Sone heefsture af ne gheene blame.
Die rechtelike gheuet ende wel,
1110 Hi gheuet te dancke ende niet el,
Want die om weder gheuen hopen,

Si sijn die hare ghiften vereopen,
Die ghenen om weder hebben also goet,
Hi es die coep of wissel doet,
1115 Die gheuet om weder te hebbene haue,
Het scijnt oft hi wouker gaue.

Fol. 110. B.

Catoen's Leeren.

Dit seide Catoen en sprac aldus:
Si Deus est animus.

Nu meret, sone, wat ic ghebiede
Ende wat es dat ic di bediede!

- 5 Dats dattu di daer ane sult keeren,
Dattu Gode salt emmer eeren.

Du salt des maerghins vrouch vp staen
Ende om dine bederue gaen:

- Men seghet, die te langhe slaept,
10 Dat hem die slaep onduchtig maect.

Wachti dat men niet en seghet,
Dat vele talen an di leghet.

Men seghet: menegherande tale
Ne sittet niemene goeders wale.

- 15 Sone, doe, alse die vroede doet,
Die heuet ghestadeliken moet;
Hets lachter dat een hier seghet:
»Laet dit« ende hijs selue pleghet.

- Ne merke niemens quade daet,
20 Dat vele merken dat es quaet,
Want en es man no wijf
Die sonder sonde. leet sijn lijf.

- Houtstu oec, dat yemen dert,
Doet van di; hijs dom diet ghert,
25 Omme dat hem lettelt vromen mach,
Te doene den lieden quaet ghelach.
Eenradich in dijn ghedachte
Saltu wesen ende sachte:
Hi es sot die sijn ghepeins
30 Den lieden seghet haer ende gheyns.
Gheloeft niet, alse dijn wijf tonrechte
Claghet ouer dine knechte,
Want der quader wijf sijn ghenouch
Die smans vrient sijn tongheuo[u]ch.
35 Alstu nodes dinen vrient
Metti, die di heuet ghedient,
Al spreet hi daer ieghen hiet,
Daer omme saltune laten niet.
Dunc salt met talen no met spraken
40 Ghescelt ieghen den quaden maken,
Hen sit den goeden man niet wale
Ieghen hem te houdene tale.
Minne die ghene die di minnen,
Dien du wel ions laet hem bekinnen;
45 Hijs sot die daer te dienste staet,
Daert hem te scanden al vergaet.
Niemaren ende achtre spraken,
Die de lieden te scande maken,
Saltu scuwen ende laten,
50 Want die hem volghet, God salse haten.
Dat men di beheeten heeft,
Eer die tijt comt dat ment gheeft,

- Ne saltu niet beheeten vort,
Want men lieghet menich wort.
- 55 Alse die iemene gheuet lof,
Ne wes te blider niet daerhof:
Die vroede meret ende verstaet,
Eer hi van yemen lof ontfaet.
Alse een ander man doet wel,
- 60 Dat onthout ende vertel;
Alse du weldoes, zwigher of,
So saltu hebben goeden lof.
Die wile dattu best ionghelinc,
So doe so menighe seone dine,
- 65 Dat, alse die naken dine daghe,
Dat men te goede dijns ghewaghe.
Ne roeke di niet dat eenich man
Stillekine gherunen can,
Want die quade waent des,
- 70 Wat dat men ruunt, dat van hem es.
Al comt so dattu heues ghenouch
Hauen, houti int gheuouch,
Want heden es de man rike,
Ende marghin staet hem armelike.
- 75 Sone, alse di dijn arme vrient
Van eere cleenre ghiften dient,
Wes blider dan di es te moede,
Ende danx hem met allen goede.
Al bestu arem man van hauen
- 80 Ende van rijcheden zeere bescauen,
Bepeinsti dattu hier te voren
Naect ende arem waers gheboren.

Dune salti niet keeren in dien
Dattu salt die doot ontsien.

85 Want die de doot ontsiet,
Hem en helpt sijn leuen niet.

Hijs dulre dan een quekenoet
Die hopt vp ander mans doet,
Want alle lieden, ione ende hout,
90 Hebben euen vele haers lijfs ghewout.

Alstu heues dies verdient
Dattu heues gheen en vrient,
Dune salt dat Gode witen niet,
Want hem es leet datti messiet.

95 Van dien dattu heues bewenen,
Saltu vroedelike leuen;
Ende emmer wes so ondersteken,
Dat di niet en mach ghebreken.

Du salti wachten, doestu wale,
100 Ieghen hem te houdene tale,
Die altoes sijn in dien
Hoe si verradenesse moghen plien.

Wachti ieghen hem die ghebaren
Minlike, want die voghelaren

105 Seone pipen ende blasen,
Daer si die voghelkine met verdwasen.

Alse du heues kindre sonder goet,
Soe doe alse die vroede doet,
Die sinen kindren ambacht leert,

110 Alst noot heuet, datter hem toe keert.

Ic verbiedi midichede:
So heuet meneghe quade zede,

Wie sose draghet, God weet,
Hi heeftre af dat hem mesteet.

115 Du salt hebben harden moet,
Wanneer dat men di onrecht doet:
Het sit wel elken goeden man
Dat hi also doen can.

Dune salt van di goet no quaet
120 Segghen, hoe dat metti staet,
Want dies pleghet ende heuet in zeden,
Men merket al in dorperheden.

Dune salt niet proeuen dine cracht
An dat di es vter macht:
125 Daer legghet te prouene lachter an,
Dat een ghedoen niet en can.

Daer du weets ghedaen ondaet,
Helestu dat, du does quaet,
Dat men niet en segghe van di:
130 »Ic wane hijs gheselle si.«

Datti dine vriende raden,
Saltu in dinen sin bestaden,
Hier naer alstuus te doene heues,
Dattu raet di seluen gheues.
135 Du salt met dinen sinne al gader
Eeren moeder ende vader:
God segghet, diese belghen doet,
Dat hem te pinen werde[n] moet.

Fol. 111, b.

Sone, doe alse die wise,
140 Ende houtu an di selue spise
Daer du mede best gheuoet,
So mach dijn leuen sijn behoet.

Du salt vroe ende spade
Staen naer dijns vader rade,
145 Laetstunt, het lachtren dine dade,
Ende oec maghet di wel comen te quade.

Alstu goet heues ende haue:
Du saltre di ghemac doen haue:
Wat helpet goet ende seat,
150 Daer niemen of en heuet te bat.

Ne rouke di niet wat die droemt,
Die ghene dinet mi dul dies goemt,
Want dat die lieden sdaghes verhoren,
Comt hem gherne snachts te voren.

155 Sone, leere so dinen sin
Dattre wijsdom wone in,
Want diere sonder leet sijn leuen,
Hets qualike met hem bewenen.

Alse dijn wijf verbolghen es,
160 Dune salt niet achten des
Wat so seghet, want hare wort
Draghet die wint al vter port.

Sone, oft u vroet wilt sijn,
So tere in goeter maten dijn:
165 Hijs sot die tsijn tonmaten vertert
Ende an die vremde hem ghenert.

Lieue sone, oec wachti dies
Dattu bidden niet en plies,
Ic segdi hoet int lant nu steet:
170 Die vele biddet, hi es leet.

Die doot en saltu haten niet,
Dor eene dine die so pliet:

Dats dat so recht ouer die quade,
Al comt so diewile te spade.

Fol. III, c. 175 Es dijn wijf van rade vroet,
Hontre di an, hets di goet,
Hets menich wijf die meer can
Van vroeden rade dan sule man.

Ne beheet di seluen niet

180 Langhe te leuene, want men ¹⁾ ziet
Den ²⁾ man wandelen ende gaen
Heden, ende marghin eist ghedaen.

Du salt offeren gherne Gode,
Want het segghen sine ghebode:

185 Die dor Gode gherne gheuen,
Dat si met hem sullen leuen.

Daer du wanes hebben tachter,
Strijstu daer, du hebbes lachter,
Want beter es wel wech ³⁾ ghegaen

190 Dan qualike te stride ghestaen.

Alstu heues ghedaen mesdaet,
Castie di seluen, dats mijn raet,
Want hets den man grote ghenade
Die hem seluen vroet es in rade.

195 Al heuestu eenen houden vrient,
Die di bi wilen heuet ghedient,
Ne doemene niet, want die vroede
Ghedinet wel van den houden goede.

Bloetheit te vliene ende wesen coene
200 Sit den goeden man wel te doene,

1) HS. *ment*.

2) HS. *Deen*.

3) HS. *wech*.

Want eer die blode heuet noet
Seit hi, hi wil wesen doot.

Al heuestu dierne ende knechte
Gecocht, nochtan mere bi rechte
205 Dat si sijn lieden alse du;
Alse staen si te dienste nv.

Alstu ghedines in dinen moet
Hoe dat wilen metti stoet,
Dune salt di keeren niet in dien
210 Dattu dat selue willes plien.

Al es een man bedocht so spade
Dat hi sternet bi bosen rade,
Merestu dattu does quaet,
Dune weets eerst hoet metti vergaet.

215 Al heuestu wijf ende lettelt goet,
Ne dineke niet in dinen moet
Vree te sine ende quaet,
Want grote haue saen vergaet.

Wiltu connen ende leeren

220 Vele, so saltu di bekeeren
Vroedelike an minen leere:
Doestunt, di comtre af groet eere.

Du salt leeren ende weder leeren
Ende an die vroetheit di bekeeren:

225 Al can een vroetheit, diere af staet,
Soe teglijt ende tegaet.

Al becomt di een mensche wele,

Dune saltene prisen niet te vele:

Of hi di noch doet quade treken,

230 Dattune met eeren macht verspreken.

Alstu twifeles ieweren of,
Leerdstu dat, du ¹⁾ heues lof:
Die niet en can ende niet en leert,
Hi es an bosen raet ghekeert.

235 Droncken te sine van wine
Ende in hoerdome te sine,
Daer af en comt ander recht
Dan als strijt ende ghevecht.

Die ghene die zwighen ende lettelt spreken,
240 Si con[n]en vele quader treken.
Men seit: die vloet die stille staet,
Soe es dieper dan die harde gaet.

Also dijn gheluc gheuet min
Dan du ghers in dinen sin,
245 Merestu dan, du best onvroet,
Eens anders haue ende sijn goet.

Fol 112, a.

Dattu macht doen, doe dat,
Wilstu meer, du werds mat:
Hijs sot die vorder hem wille strecken,
250 Dan sine cleedre hem moghen reken.

Ieghen den goeden enten rechten
Ne saltu striden [no] ²⁾ vechten.
Eene dinc es die God gherne wreect,
Dat men sinen vrient verspreect.

255 Al bestu arem ende sonder haue,
Ne wes te zeerich niet daer aue:
Die vroede meret ende verstaet
Dat haue comt ende tegaet.

1) HS. *dattu*.

2) In der HS. ist *of* ausradiert.

Hets vernoy ende groot toren,
260 Also iemene heuet langhe te voren
Ontspaert, ende hem een onghewal
Doet dat ghewin verliesen al.

Oftu wilt dat men te quade
Niet vertelle dine dade,
265 So doe so vele, also du leues,
Alstu best doot, dattu prijs heues.

Dune salt, sone, metten houden
Weder scop no sceeren houden,
Want so die oude langher leuet,
So hi der wijsheden meer ¹⁾ heuet.

270 Vare so dattu werds vroet.
Doetstu dit, hets di goet:
Wanneer so di tghelue ontgaet.
Datti die wijsheit bi staet.

Sone, wiltu di dies bewinden
275 Dattu gheuecht wilt ondervinden,
Doe minen raet ende les Lucane:
Hi salre di wel bringhen ane.

Wiltu oec leeren wat si minnen
Ende minne doen in dinen sinne,
280 Maser heuet bescreuen al
Wat men daer toe pleghen sal.

Wat so segghen ofte werken
Die lieden, ne saltu niet merken
Stillekine, want bi der tale
285 Mach men den man kennen wale.

Fol. 111, b.

1) HS. *min*.

Wiltu connen ende leeren
Vele, so saltu di bekeeren
Vroedelike an mine leere.
Doestut, di comtre af groot eere.

290 Sone, dits die beste scat
Die ic hebbe, ende omme dat
Heetic ende beuele di
Datti emmer metti si.

Die dit maecte van Latine
295 In Dietsch, hi beghert te sine
luwe ghebede, vroe ende spade:
Bidt Gode dat hi hem doe ghenade.

Waphene Martin.

[Dit es deerste Martin]

- W**aphene, Martin, hoe salt gaen!
Sal die weereit hiet langhe staen
In dus crancken loue,
So moet vrouwe verEere saen,
5 Sonder twifel ende waen,
Rumen heeren houe.
Ic zie den valschen wel ontfaen,
Die de heeren con[u]en dwaen
Ende plucken van den stone;
10 Ende ic zie den rechten slaen,
Beede bespotten ende beuaen,
Alse die meese in de cloue;
Rechts offene God verseroue.

- Hoe ¹⁾ langhe sal ghedoghen dit
15 God, die alle dine besit
In sine heerseapie,
Dat die goede vleeuwet ende bit,
Ende hem ne doeck, no dat, no dit
Dat hi hiet ghedie.

1) HS. *Jov.*

- Fol. 112, c 20 Al varet in den helschen pit,
Eist blaeu, graeu, zwart of wit,
Hets ghetrouwe als eene zie.
Recht man deluet sonder spit,
Hine heuet te pointe niet ghehit:
25 Inne gheer balgye;
Mi es leet dat ic waer lye.

- Laet ons, Martin, ouer een
Hier af spreken onder ons tween,
In dit dialoghe:
50 Wanen dat eerst quam die ween,
Die wilen so onweert seen
Ende nu sit so oghe.
Ic vraghe hu ende vleen,
Berecht mi ia of neen
55 Van dat ic hu betoghe.
Ledichede es vrome ne gheen.
Aerbeit vint vier in den steen,
Daer bi ontsteect dat droghe.
Nu spreect, ende ic ghedoghe.

- 40 »Spreken? Iacop, lieue compaen!
Waer soudie dat hebben verstaen?
Dat ic daer toe dochte
Te verclaerne dinen waen
Die in twifele ware beuaen?
45 Dats dat ic niet en vermochte.
Doch en willix niet af staen,
In wille dine bede ontfaen

Die dit ane mi besochte.
God sende mi den hemelschen traen,
50 Ende moet mine zinne dwaen,
Want hi mi diere cochte,
Ende ict gherne vulbrochte.»

Martin, doe die weerelt began
Man te verheffene bouen man,
55 Doe sciet mijn vrouwe verEere.
Den dorper ende wijsdem den dan,
Ende daer trouwe ende doghet was an
Dien hiet soe sijn heere.
Nu maken die heeren een ghespan,
60 Ende gheuen der Eeren eenen ban,
Ende willen niet dat soe keere.
Sech mi, wanen tfenijn ran,
Toeck mi redene daer van:
Want ic gherne leere,
65 Wies seult dat het weere.

«Iacop ¹⁾, mi dinet, ouer waer,
Sint edelheit hadde vaer
Te pijnne omme die eere,
Ende soe trac den scaleken naer,
70 Die raden nu hier, nu daer,
Ende niet seelden den heere,
So es edelheit worden zwaer,
Dat soe te clemmene heeft ommaer,

1) HS. *Martin*.

Ende sinet in lanc so meere.
75 Dits nv alder weerelt claer,
Ende oghesien ende openbar:
Dus es verbannen eere
Ende weder staen 'ten keere.

Nv meret bi der sonnen lech[t]
80 Die alder weerelt oghen berecht
Bi hare ¹⁾ naturen:
Also dat zwere daer ieghen vecht
Entie neuel, met zire drecht,
So ne can so tier vren
85 Niet ghetoghen haer scone lecht:
Aldus verdonckert die scaleke knecht
Edele creaturen,
Also hi hem daer ane echt,
Ende hare die edelheit verplecht,
90 Dat soe laet ghedueren
Bi hare den scaleken sueren.

Fol. 113, a

Sint scaleke droeghen ouer een,
Dat neen wart ia, ende ia neen,
Ende hem dat wijsheit dochte,
95 Ende edelheit daer omme green,
Wat daer waesdom vte seen,
Wanen dat comen mochte,
So es edel herte worden steen,
Want haer ontfaremt dine gheen

1) HS. *swre*.

100 Van daer men ghelt vte enochte.
God gheue hem den langhen we[e]n
Die te enauwene gaf dit been
Den edelen ghedochte,
Want hire mort an wrochte.

105 Wat sal segghel ende was
Ende brienen, die ghewaghen das
Wat dese heeren gheuen;
Hets al niet, he[t]s een ghedwas:
Alle lief hadt nu een wilt Sas
110 Oft een Vreese besereuen.
'Tronwe es broscher dan i glas,
Die hier te voren so sterc was,
So es tebroken bleuen.
Ic wane noyt dies lands heere genas,
115 Hine moeste int hende sneuen,
Ende sule es slands verdreuen.«

Martin, du berechts mi wel:
Hier bi sijn die heeren fel
Ende wandel in die tale;
120 In weeter wat toe segghen el.
Die scale hout boesheit ouer spel,
Hij pijnt hoe hi die doghet smale.
Caym slouch den edelen Abel:
Dus souet die scale sijns heeren vel,
125 Hoe hine ghetreet te dale.
God, die ons noch doemen sel,
Biddie, dat hi den duuel

Fol. 115, b.

In den ionesten male
Metten scalken betale.

130 Martin, nu berecht mi dies:
Berecht een God die noyten was
Alle creatueren,
Twi heuet die quade dan den kies
Entie goede heeft al tverlies?

135 Wie salt ouer recht curen?
Mijn sin seghet mi als eenen ries:
Hi, die Adame tlijf in blies,
Die meester der natueren,
Heuet beuolen, mere ende besies.

140 Der blender auentueren
Die verkeert telker vren.

 «Iacop, sech: bestu verdort?
Daenture es maer een wort
Van gheveinsder spraken.
145 Brinestu ongheloue vort?
God siet alle dine ende hort
Wiltu den dunel maken?
Wie heuet dijn herte dus beort,
Dattu helts ant legher bort?
150 Die papen sullent smaken,
So werdstu verbrant ende versmort;
In gane om dine ziele niet hort:
Men mach met dusdanen saken
Gode niet ghenaken.

- 155 God en was noyt moede, no mat:
Int wout en es loef, no blat
Buten ziere hoeden.
Al dat es in elke stat
Dat behoet hi ende besat
160 Met godliken goede.
Al ghehinghet hi dan dat,
Dat die quade ghewinnet scat.
Ende menne heet den vroeden.
So hi hoghere sit vpt rat,
165 So hogher val, so meerre plat
In der helseher gloeden,
Onder der duuele roeden.

Fol. 103, v.

- Die rechtste wech ter helen waert.
Entie alre cortste vaert,
170 Dats ghelue in sonden.
Als men gheen mesdoen ne spaert,
Ende men emmer vort bezwaert
Die zielen ghebonden,
Ende dan ghesciet als hem begaert,
175 Ende men en rouet wiere mesbaert.
Nu noch te gheenen stonden;
So comt die doet diet al verlaert,
Onversien, want hets haer aert,
Panden van haren ponden
180 Die niemene can ghegronden.^s

Martin ¹⁾), du heues mi bekeert,
Ende ghewijst ende gheleert

¹⁾ HS. *licop.*

Van dies ic niet en wiste.
Al sie ic meer den quaden gheheert,
185 Mijn herte en werdes niet verseert,
Noch in gheenen twiste.
Al heuet hi meer dan hi verte[e]rt,
Ende hi wint dat hi begaert
Met scaleheit ende met liste,
190 Ghinder wert hi ghedestruweert
Ende ghebonden ende ghemeert:
Sine kindere gaen te quiste,
Ghelijc eenen miste.

Martin, waerstu niet so vreet,
195 Eene dinc die ic niet en weet
Sondic hu gherne vraghen:
Twi sijn die sonden Gode so leet
Dat hi den sondare es so heet
In wraken ende in plaghen;
Fol. 115 d. 200 Want gheen sondare langher steet
In sonden dan sijn lijf es breet:
Twi torment hinc met slaghen
Eewelike sonder versceet?
Dit en seijnt te pointe niet gheleet
205 Tordeel, dorstics ghewaghen,
Al weten wijs wien elaghen.»

»Iacop, God die herten kent
Sent den sondare recht torment
Na der herten ghedochte;
210 Omme dat hi wilde als i rent

Altoes leuen ende onghelent,
Vp dat wesen mochte;
So es hi ter hellen ghesent
Daer hi eewelije es ghescent.
215 Besie dine herte al omtrent,
Dincti dese redene blent
Die ic hier toe brochte?
Neent, diet wel besochte!«

Martin, du seghes wel ende waer,
220 Ende dine redene die es claer,
Ende licht te verstane.
Al ghepeins es openbaer
Vor hem die tellet alle haer,
Ende wat die hemel heeft aue;
225 Ia louere, gras, dach ende iaer.
Dropele zants es hem niet zwaer
In telne te beuane.
Hi heuet ypocricie ommaer,
Ende leghet hem met wraken naer
230 Die in hare bane
Pleghen omme te gane.

Soete Martin, men leset dat:
Al gauie wech lijf ende seat
Ende ghedoghede grote coude,
255 Ware ic in hooftsonden mat,
Het en diedde mi niet een blat,
Die nieuwe wet spreekt ende toude.
Die ons dus nauwe maken den pat

- Te hemele waert, ende so glat,
240 Ie wilde, God selue woude
Dat si porters waren ghesat
Ter hellen, si souden tgat
So houden met ghewonde,
Dattre cume iemene in soude.
- 245 »Iacop, menech prouft ende coort
Der helegher scrifturen wort
Ende waense wel ghegronden;
So elapt hijt leeken lieden vort,
Die gherne nieuwe dinghen hort,
250 Wat hi heuet vonden;
Selue verstaet hijs niet een ort:
Dits meerre mesdaet dan mort
Dat si Gods wort dus wonden:
Hier naeyen sijt, hier eyst gheskort,
255 Hier breeet een naghel, hier 1 hort.
Wapene van den honden,
Nu ende tallen stonden!

- Wanen si die wort ghegronden saen
Daer die wortele ane staen
260 Gheplant in hemelrike?
Si iaghen vele ende eleene si vaen,
So willen si tsamen slaen
Ghelike ende onghelike.
Dies latic mijn vraghen gaen,
265 Want het dinct mi best ghedaen
Dat ie hier af wike,

Dan ie viel in dommen waen.
Ende nutter eist dat hi vliet, de naen,
Dan hi te campe strike
270 Ieghen den kempe eerlike.

Of God ten ionesten daghe sal
Ghepeins ende wort berechten al
Daer wi in oint mesdaden,
Soudi, alse eenen onwerden bal,
275 Weldaet werpen int helsche dat,
So ware hi sonder ghenaden.
Neen hi! en es niet so smal
Van weldaden dat ghetal,
Hen wert van grade te graden
280 Van Gode ghedanet, die noyt en al
Wat men wel dede ofte stal:
Gherechtichede soude scaden,
Hen horde God niet die baden.

Dat seit dat gheloue mijn:
285 God moet in hem seluen sijn,
Hine mach el nieweren wesen.
Hi es gherechticheden sijn
Ende ghenadichede, dats anschijn,
Hets al een van desen.
290 Die van den watre maecte wijn,
Hine es sijns selues niet eyghijn.
Wat so die dore lesen,
Iacop, hout dat gheloue dijn;
Hets menich onbesceeden zwijn

Fol. 114, b.

295 Te priesterſcap gheresen,
Dies niet en mach ghenesen.»

Martin, dijn gheloue es goet.
Ic bem dies seker ende vroet:
Weldaet wert niet vergheten;
300 Laet hem begaen diet ghelden moet.
Ende diet al bi redenen doet,
Nemmeer en willix weten.
Hi es die ghene diet al behoet,
Also die hinne hare kiekine broet,
305 Heeft hijt al beseten;
Hi gheuet ons ziele, vleesch ende bloet,
Hi hoet ons vor den helsehen gloet,
Dat wi niet werden tesleten
Ten ionesten, noch verbeten.

fol. 114, c.

310 Martin, menich parlement
Ende seghet: die minne es blent,
Oec eist een woert ghemeene.
Omme dat ic ben een onwijs rent,
So mac mi dese wort bekend,
315 Want en nes niet cleene.
Es dat waer, so es minne torment
Entie hare volghet, es ghescent
Ende onteert al reene.
Nu seghet ele wise al omtrent,
320 Dat minne, dat edele instrument.
Gode van Nazareene
Brochte in desen weene.

- Jacop, dijn vraghen es swaer;
Doch proeftmen in redene claer
525 Drierhande minne.
 Deerste, dats caritate, dats waer,
Dies sonder pine ende vaer,
Ende daer woent God inne.
Dander treet die weerelt naer:
530 Om eere, om goet staet al haer gaer;
Dits eene bastaerdinne.
Die derde minne heescht die iær.
Als bi naturen elc doet sijn paer:
Al noch sijn si dinne
535 Die deser volghen bi sinne.

- Deerste minne es so groot,
Dat alleene dat God gheboot
Vul prijsde niet haer werde.
Iane trac so themelsche broot
340 Hier neder in der magheden scoot
Onder der loden zwerde.
Minne es God, dat meret al bloot.
Wie mochte els bringhen in der noot
Hem, diet al verwerde,
545 Dan die hem seluen daer in besloot,
Ende dor ons sijn bloet root
Storte hier neder vp derde,
Ende in minnen hem openberde.

- Wien dat selke minne es cont.
550 Alse caritate, hi es ghesont:

- Men machene niet verblenden.
Al laghe hi in der hellen gront,
Ware hi daer mede ghewont,
Hi ne ware niet in ellenden.
555 Maer God en wille den riken vout
Gheenen sondare, gheenen hont,
Nemmerneere toe senden:
Die edele haue, dat diere pont
Smaect alleene der vriende mont:
560 Men mach haer lijf doen henden
Ende niet die siele scenden.

- Dander minne es onbehoet,
Want so staet om terdsche goet
Ende om der weerelt eere.
565 Dits die minne die dicken doet
Rudderseap wesen verwoet
Enten woek[r]e heere:
Want die rudder niet gheroet,
Hi ne verslijt vleesch ende bloet
570 Vp dat sijn prijs meere.
Tander, al ware ghelt de vloet
Ende hem vloyde in sinen moet,
Hem soude noch also zeere
Dorsten dant dede eere.

- 575 Dese minne heeft onderseeet.
Van hem die om die ¹⁾ eere steet,

1) HS. *om die om die.*

Entie pijnt om den scatte.
Wiltu eere hebben, wes ghereet
Te latene dat Gode es leet;

Fol. 115, a.

- 380 Pijn di omme datte
Dat hem lief es ende dat hi heet,
Wes vromech ende om die eere sneet.
Houtti dat men di niet en matte
Onder der ydelre glorien cleet,
385 Daer menestrandie met omme gheet;
Want hare tonghe platte
Smelten alse snee clatte.

- Eere te minne, dats eene dinc
Daer noit herte niet omme ghinc,
390 Sone was van reenen aerde.
Bestu hout of iongheline,
Doe wel altoes ende ontsprinc
Die herten honaerde:
Prijs die in ladders tonghe hinc,
395 Hen was noyt wert eere oghenwinc
Onder die goede waerde.
Onwerden lof vlie ende ontsprinc,
Die meneghen vaet ende wilen vinc
Die dat wort begaerde
400 Ende dat weldoen spaerde.

Goed te hebbene ende seat
Ende tamelike te nuttene dat,
Dats een salich leuen.
Maer goets minne maect i gat

- 405 Dat nemmermee mach werden sat,
Al wilde ment hem al gheuen.
Minne van goede wert gheliat
Vor Gode, in die hoghe stat
Daer die inghelen beuen.
- 410 Dese seuwen der eeren pat,
Want soe moet int helsehe vat.
Salemoen henet bescreuen:
Ennes niet erghers bleuen.

- Die derde minne heeschet de tijt,
Vol. 115, h. 415 Also die nature ontbijt
Die bloyende iare:
Dat es tedelste delijt,
Also hare scamelheit besnijt
Ende men doghet henet mare,
- 420 Die men vint ter weerelt wijt,
Want soe talre stont verblijt,
Rechts oft al hare ware.
Hope nemmermeer teglijt:
Die aldus sijn lijf verslijt,
- 425 Maect sine zinne claer,
Want God en es gheen futselaer.

- Minne es, also men bescreuen vint,
Cracht die twee herten bint
Tsamen in een reene wanen.
- 430 Datte minne heetet blint,
Doet dat menich es so kint
Dat hi hem laet verspanen.

Sine conen minnen niet i twint
Die wandel sijn alse die wint,
435 Si rollen buter banen.
Ic waen, mer also vele vint
Minres in trouwen ghehint,
Alse men doet zwarter zwanen:
Dus laet hare minne af plane[n].*

440 Martin, ic ben des wel berecht
Het segghet al, heeren ende knecht,
Vrouwen ende ionevrouwen,
Dat si met minnen sijn verplecht,
In sanghe ende in rime slecht,
445 Ende men cans niet bescanwen.
Mi dincke dat al die weerelt vecht
Ieghen reene minnen lecht,
Ende volghen ontrouwen.
Menich segghet nu ende echt:
450 »Mijn sin es so ane v ghehecht
Dat ic wane bedouwen,«
Achtren maken si de mouwen.

Fol. 113, a

»Iacop, du hebs mi oit ghevraghet,
Ende ic andwort ende verdraghet.
455 Nu willic, Martin, vraghen:
Waenstu dat mi wel behaghet
Dattu mi dus henes geiaghet?
Neent, wisties wien elaghen!«
Martin, vrient, wat helpt gheclaghet?
460 Vrach dattu wilt, ende ic ghewaghet:

Ic wilt al verdraghen.
God helpe mi, want hi vermagnet
Dat mijn sin so werde ghevagnet
Dats di moete behaghen:
465 ic wille dandworde waghen.

»Lieue Iacop, so berecht mi:
Of dat vole al comen si
Van den ersten Adame,
Twi es deen edel, dander vri,
470 Die derde eyghin man daer bi?
Wanen quam desen name?
Twi seghemen ten dorpere: »spi
Ganc wech, God onneere di,
Du best der weerelt seame.«
475 Die edele heuet al tgheeri,
Men seghet: »willecome ghi;«
Dits, dies ic mi vergrame,
Want het dinet mi ontame.«

Martin, den meneghen es bedect
480 Die dinc daer dijn sin vp meet,
Ende du vraghes wel verre;
Want heuet een persemier ghebleet
Enten lieden thare ontpeet,
So wille hi, sonder merre,
485 Onder die edele sijn ghetreet,
Al ware hi C font beuleet,
Tghelt claerten van den terre.
Dits die dinc die lieden weet

Ende menichsins te winne treet,
490 Ende maecter Gode om erre
Entie ziele in die werre.

Nv waent sule, dat tfole eyghijn
Comen es van den quaden Cayhijn
Die vermorde Abelle,
495 Ende dien God verdoemt liet sijn.
Dit en es niet waer, Martijn,
Bi redenen die ie telle:
Want al dat gheslachte sijn,
Beserijft ons die bibelesijn,
500 Verdrane die lonie felle
Maer dat dorperlijke venijn
Dat Cayin dronch, dats noch anschijn
An meneghen, die ie telle
Van herten sijn gheselle.

505 Sule waent dat van den quaden Cam,
Doe Noe sijn vader was gram,
Want hine niet en deete,
Dat eyghin vole van hem quam,
Want hem sijns vader vlooue mesquam.

510 Hi dolde, diere vp meete.
Al vindmen dattie goede rau
Dieken wint dongane lam,
Dits der rudarise secte.
Van den edelen Abraham

515 Quam eyghin vole, als ie vernam,
Dat oint ter eeren treete,
Noch noit hem beulecte.

Fol. 116, a.

Martin, iduudsche loy vertelt
Dat van onreethre ghewelt
520 Eyghindoem es comen.
Alse een prinche verwan wijch vp tvelt
Ende sine viande hadde gheuelt,
Dat hiet hi verdoemen
Ende vercopen omme ghelt:
525 Dits vole dat men noch eyghin telt
Ende men seale hort noemen.
Natuere gaet haren rechten telt,
Maer aenture wast ende snelt,
Meneghen te vromen,
530 Ende tonneeren hem somen.

God ghedoghet om onse mesdaet
Dat een gheslachte neder gaet
Ende een ander riset.
Wie mach weten sinen staet!
535 Hi weet, wiene mint of haet,
Die al die weerelt spiset.
Die meest tsinen dienste staet,
Men siet dat sijn oyr ende sijn saet
Meest in die eere gheriset.
540 Dan alse tfole wert so quaet,
Dat die wet Gods versmaet,
Wert het te valle ghewiset
Ende van niemene ghepriset.

Mine ronc, wiene drouch of wan,
545 Daer trouwe ende doghet es an

Ende reene es van seden,
Hant wat lande dat hi ran;
Dats dien ic der namen an
Van der edelheden.

- 550 Al vercocht men selken man,
Hens niemen die hem gherouen can
Siere doghedachticheden.
Mi dincke dat edelheit began
Huter reinre herten dan,
555 Met dogheden besneden,
Ende beghint noch heden.

Martijn, oftu clemmen wout
Ter edelheit, drie pointe hout
Die ijc di sal leeren:

Fol. 116, b.

- 560 Wes nerachtich ende minne niet tgout,
Wes cerachtich menichfont,
Dese twee hout niet vor sceeren.
Wes werachtich ende stout;
Dese drie pointe vaste hout,
565 So bestu vul eeren.
Hennes niemen, ionc no out,
Dien du scal[e] dan dincken sout,
Sonder die weldaet deeren
Ende doghet tondogheden keeren.

- 570 »Waerheit, iacop, ic hebbe verstaen
Vut dinen monde redene gaen,
Vul rechtre waerhede,
Al spreect in sinen bouc Alaen,

Dat edelheit quam, sonder waen,
575 Van verhouderder rijcheden;
Die [e] delheit mach men af dwaen:
Wert men arem so eist ghedaen,
Men valt in donde steden;
Maer reene edelheit, dats i traen
580 Die dorper herte nie conste ontfaen,
Die ghenet dor smeinschen beden
God in sire miltheden.

Iacop, ic hore an dine wort,
Dat alle menschelike ghebort
585 Van Adame begonde:
Hoe es die maechscap so testort
Dat deen den andren vermort?
Dits iammer ende sonde.
Nijt es weder ende voort
590 Meester int lant ende in die port,
T'folc es worden honde.
Sech mi, alse diet gherne hort,
Te vraghene ben ic becoort
Fol. 116, c. Alse diet gherne ondervonde
595 Van beghinne ten gronde.«

Martin, houerde ende nijt
Entie alre eerste strijt
Begonste in hemelrike,
Alse Lucifer te sire ontijt
600 In den hemelschen delijt
Wilde sijn Gods ghelike;

Daer viel hi in den helschen bijt,
Daer hi nemmermeer enslijt,
Mar bliuet eewelike.

- 605 Nu sent hi dor die weerelt wijt
Sijn ¹⁾ venijn ende sijn vlijt
Ende wille dat het blike,
Alset doet iammerlike.

- Twée worde in die weerelt sijn,
610 Dats alleene »mijn« ende »dijn«,
Mochtmen die verdriuen,
Pays ende vrede bleue sijn,
Het ware al vri ende niemen eyghijn,
Manne metten winen.
615 Het war ghemeene tarwe ende wijn;
Ouer zee, noch vp ten Rijn
Ne soude men niemen ontliuen.
Nu benemet dat venijn
Van ghiericheden dit, Martijn,
620 Ende doet al achtre bliuen
Ende ander loy bescriuen.

- God, diet al bi redenen doet,
Gaf dat wandel herdsche goet
Der menscheit ghemeene,
625 Dattere mede ware ghevoet
Ende ghecleet ende ghescoet
Ende leuen souden reene.

1) HS. *Mijn*.

Nu es ghiericheit so verwoet,
Dat elc settet sinen moet
Fol. 116, d. 650 Omme al te hebbene alleene.
Hier omme stordmen menschen bloet,
Hier omme sticht men metter spoet
Borghe ende hoghe steene,
Meneghen te weene.

655 »Iacop, ic hebbe wel verstaen
Dat het waer es, sonder waen,
Dattu hier heues onthonden:
Goets es ghenouch, liet ment gaen
Int ghemeene ende hem ontfæen
610 Die arem worden vonden.
Dus viele alle orloghe saen,
Dus mochtmen die zielen dwaen
Ende claren van den sonden.
Miltheit heeft hare macht ghedaen,
615 Vrecheit leert die weerelt vlaen;
Dit proenen ende orconden
Die minres van den ponden.

Iacop, eene dinc mac mi cont:
Alse die mensche es ghewont
650 Van gherechtre minnen,
Doet der oghen wandel vont,
Al comet vter herten gront
Dit enel te beghinne?
Ic liet mi costen wel een pont,
655 Ende ies vroet ware tesar stont:

Mac mi dies in inne.
Mine redene bliuet onghesont;
Hennes wijsheit niet dinne,
Naer dat ic redene kinne.«

- 660 Martin, du best eene vri druut,
Du spreek recht als een Vriese ruut
Die noch noit en minde.
Alre hande edele fruit
Comt van minnen, vut ende vut,
665 Die noit dorper en kinde.
Hem can ghehelpen el gheen cruut
Die stille mint of ouer lunt:
Dan hem teuel toe sinde
Der herten enter oghen virtut,
670 Willie dat hier mede si beduut.
Prouf, of ic dit ontbinde
Entie redene bevinde.

Fol. 117, a.

- Een zwaer orloghe ende een groet strijt
Ende daer toe een eewelije nijt
675 Es tusschen der herten enten oghen.
Therten den oghen verwijt:
»Du best die mijns niet ne vermijt,
Bi di bein ic bedroghen.
Du best open talre tijt,
680 Elken besonder die vor di lijt
Du best vrient, dits gheloghen.
Sluut dine dore teenegher tijt,
Daer menich dief voren lijt.

Bidi ben ic bedroghen,
685 Dies claghic den oghen.

Wapene, vriendelijke viant,
Dor di doghic meneghen pant
Ende meneghe coude.
Wach! datti nature oit vant!
690 Waer di verboden huns ende lant
Ende des meinschen houde,
So ne bonde mi gheen bant,
Lichtre ware, dan een zant,
Al gadre mine seoude.
695 Men stake bet vut metter hant
Ende versmorde sulken pant
Onder donreene moude,
Vp dat nature woude.«

Fol. 117, b.

Therte zweech, ende toghe sprac:
700 »Mi dinct dat hu sin ghebrac,
Vrouwe coninghinne,
Dat ghi mi tyet hu onghemac,
Want noit van mi tuwaert lae
Een stof, al quaemt mi inne.
705 Alse men mi somwile vte stae,
Wat dochte daer na smeinschen sac?
Sijn wel varen was dinne.
Sonder noot maecti gheerae
Ende werpt vp mi uwen hac,
710 Dat ic hu vrouwe kinne
Ende mine coninghinne.

Merket, vrouwe, ende besiet
Dat ghi ouer mi ghebiet,
Alse ouer alle huwe lede.
715 Menne conde hu ghescaden niet,
Waert so dat ghi van hu sciet
Alle dorperhede.
Maer alse ghi bi mi bespiet
Dinghen die ghi ane v tiet,
720 Volghedijs gherne mede.
Ghi sijt alse terancke riet,
Dat den winde volget ende vliet:
Hu onghestadichede
Maect hu den onvrede.«

725 Dit orloghe henet ghevelt,
Alse men hare den twist vertelt,
Vrouwe Redene bi besceede.
Beede gader soese seelt,
Elken deelt soe daer sijn ghelt;
750 Niet ghelike beede.
Baer sculdich soe die herte spelt,
Alse diese ouer voghet helt
Ende vrouwe, bi haren heede.
Maer des onghenals ghewelt
755 Dat bi ziene therte dwelt
Tyet soe des oghes gheleede:
Dus deelet soe die veede.

Martin, hier bi moghestu sien:
Weder die oghen therte vlien,

Fol. 11^v, c.

- 740 So therte die oghen.
Alse therte wille ontien,
Om niet dan die oghen spien,
Daer nes gheen ghedoghen.
Maer hets emmer der herten plien,
745 Alst dor doghen siet desen of dien,
Daert hem toe wille boghen,
So moet al sijn wille ghescien:
Toghe moet lyen ende ghien,
Daer dore quam ghevloghen
750 Minne int vertoghen.

- »Iacop, dine redene es claer,
Al dinet soe den ghenen zwaer
Die lettelt ghevroeden.
Ic weet dat wel, ouer waer,
755 Die ziele ware al sonder vaer
Ende in sekerre hoeden,
Wilde therte maken ommaer,
Daer hare die oghen sendden naer:
Niemen dorstem vermoeden,
760 Dat hi benen soude daer
Ende wisen ten gloeden
Die hier ten sonden spoeden.

- Berecht mi, Iacop, oft u wout:
Weder es sekerst int behout,
765 Rijkheit, so aermoede.
Eist leec, elere, ionc of hout,
Het dinc[t] mi wesen gader gout,

- Al staet naer den goede.
Aermoede prijst men menichfout,
770 Men seghet, soe es seker ende bout
Vor rouers sonder hoede.
Doch minnen si vor dwater smout,
Si scuwen hongher ende cout;
Eist als ic mi gheuroede,
775 So dolen dese vroede.»

Fol. 11^r, d.

- Martin, ic mete di vul dit vat:
Vpten stoel daer Moyses sat,
Daer sitten die gheleerde.
Dat si wisen doe, al dat
780 Si wisen bi den rechten pat:
Wel hem diere hem an keerde!
Maer in weldoene sijn si lat:
Si heeten vasten, si sijn sat.
Ne volghe niet sulken heerde:
785 Sine minnen niet vor den seat,
Haer hant es altoes sonder gat.
Noint vole was bouen der erde
Dat meer goeds begherde.

- Die meerre menechte es dus daen,
790 Doch vint mer, sonder waen,
Al sijn si selsiene,
Die den erdschen goede ontgaen
Ende aermoede anevaen,
Bi helegghen engiene.
795 Si lieten hem bluwen ende slaen,

Tormenteren ende vaen
Omme die helle tontvliene.
Hier in waert sekerst vulstaen:
Want dien hem in dit doepsel dwaen,
800 Sijn seker Gode te ziene,
Noch niet te messchiene.

Die Gods sone toghet ons dat,
Die enen gheweldich sit ende sat
Den vader in sijn rike;
805 Hi beete in dese aarme stat,
In der reynre Marien vat,
Harde omoedelike,
Daer hi cume soghes was sat,
Ende ghedoghede meneghen gadsat
Fol. 118, a. 810 Van sinen onghelike:
Dat aermoede es een pat
Die dor den hemel maect een gat,
Ende soe niet en betwike
Die hare met trouwen wike.

815 Waenstu, Martin, weeldich, vet
Ende ghecleet, nv wel nv bet,
Varen int langhe leuen?
Ende Ihesus naect, int bloet besmet,
Ende sine rechte side ghesplet,
820 Ende an thout verheuen?
Of thouet van onser wet
Met scarpen dornen was beset,
Alset noch es bescreuen;

Eist dattu wilt sijn sijn let,
825 Magherlike drinc ende et,
Leere weelde begheuen,
Oftu moets zware sneuen.

Niet en segghic dat rijcheit sent
Die zielen in den torment,
830 Vp dat ment nutte met rechte;
Maer sekerst es vlien dat serpent,
Dan te wandelen daer omtrent,
Dat het di niet bevechte.
Maer rijcheit maect den mensche so blent
835 Dat hi Gode nine kent;
Dus sceet men van den lechte
Ende wert van leuene een rent;
Daer valt men in den helschen scent.
Dus bringhet in die echte
840 Die duuel sine knechte.

»Iacop, du spreex wel ende waer;
Maer die wech es nauwe ende zwaer
Ende zeere onghetreden,
Met aermoeden te clemmene daer,
845 Daer men leuet sonder vaer
In eweliken vreden.«

Fol. 118, b.

Martin, so trec die aerme naer,
Deele hem stille ende openbaer
Van dire weeldicheden.
850 Eere der kerken enten outaer:
Het wert ten ionesten daghe claer,

Daer di God sal besteden
Met sinen lieuen leden.

Die wech es nauwe ende hooch,
855 Daer Jhesus bi te hemele vlooch:
Dats passie ende aermoede.
Oftu meer hebs dan di dooch,
Om die Gods hulde pooch,
Deele van dinen goede;
860 Dine fiere herte booch
Ten armen menschen ende pooch
Ontfaermicheit van moede.
God selue die noit en loech
Enten milden noit bedroech
865 Sette di in siere hoede
Buten des viants roede.

»Iacop, die weerelt maect ghescal
Ende thyent den vrouwen al
Dat wi in sonden sneuen;
870 Want Yene viel den eersten val,
Daer wi omme int erdsche dal
Noch alle sijn verdrenen.
So segghen si, groot ende smal,
Dat soe Adame therte stal
875 Die hem hare liet vergheuen.
Sech mi, wien men thyen sal
Dit verlies sonder ghetal,
Daer wi in moeten sneuen,
Also enden sal dit leuen.«

880 Martin, die ghene en es [niet vroet]

Die mi tyet, dat hi m[esdoet],

Kent hi vrome ende scade.

Fol. 118, 1

Ic zie die zee, ic zie die vloot;

Ic settere willins in den voet

885 Bi eenen dommen rade.

Wien maghies draghen enel moet,

Of mi die stroem metter spoet

Draghet in den ghewade?

Of ic quaet kenne ende goet.

890 Men salt claghen spade

Dat ic mi verlade.

Sulc thyent den vrouwen vp sien

Dat si hem dat herte ontien,

Alse die steen die naelde.

895 Hi dinet mi mesdoen in dien,

Wilde hi der waerheit ghien,

Dat hi daer toe taelde.

Wat moghens vrouwen dat manne plien

So nauwe om hare scoenheit spien?

900 Wies diese daer toe haelde?

Wilde die claghere in tijt vlien,

Sone mochten niet messchien,

Ende hi den sin verscaelde,

Eer hem therte daelde.

905 Vrouwen sijn bi natneren goet:

Si slachten den wine enter gloet,

Die de weerelt verbliden.

- Want wie des wijns te vele in doet,
Ende te naer den viere set den voet,
910 Hine cans niet gheliden.
Waren die manne alsoe behoet,
Dat si oghen, sin ende moet
Wel consten besniden
... ware vrouwen minne spoet
915 ... vorden si van minnen verwoet
... dompelike toe tiden.
fol. 118, d. Dit doet vrouwen beniden.

- Dat men te lettelt ghetrouwe kint
Vrouwen, claghic niet een twint,
920 Bi eere maniere:
Want, wat so men vele vint
Wret ¹⁾, onwert ende onghemint,
Ende men copet ondiere,
Manne sijn loser dan die wint,
925 Hare scone claghen vrouwen verblint;
Want si sijn goedertiere.
Grote sonden hi hem bewint
Die valsche worden vrouwen toe sint:
God, die moetene schiere
930 Senden ten helschen viere!

Wat mochte ver Hicue dat Adam
Dor haren wille den appel nam
Dat wi noch besternen?

1) HS. *wert*.

- Ic waenre ons vordeel ane quam,
935 Want hier omme themelsche lam
Wart mensche tonser bederue.
Hi versoende den vader gram,
Ende wijsde den wech enten dam
Toter hogher hernen.
940 Selsienre dinc noit man vernam,
Dan die maghet Gode maecte so tam,
Dat hi eene weruen
Om ons wilde steruen.

- Wat maken quaet sprekers ghescal?
945 Vrouwen dadent welna al
Dat oit wonder ghesciede.
Al dat es ende wesen sal
Ende dat oint was, sonder ghetal,
Inghele ende liede,
950 Beueden groot ende smal;
Maria ghenas den val
Van meinscheliken diede.
Soe was die rouede ende stal
Die zielen int helsche dal,
955 Dies Lucifer beghiede,
Want het was sine meiseniede.

Fol. 119, A.

- »Iacop, du best den vrouwen hout,
Du gheues den mannen al de scout.
Ic waniet best ghedoghe
960 Ic verghene al onghedout
Allen vrouwen, ionc ende hout,

Omme die vrouwe hoghe
Daer ons af quam onse behout.
Ghedanct si soes menichfout,
965 Dat soene vp hilt met soghe
Die ons benam dat helsche cout;
In hare bem ic te hendene bout
Onse dyaloghe:
In vraghe nemmeer, no ne toghe.«

Dander Martijn.

- M**artin slaepstu, slaept dijn sin?
Spreet, heuestu gheen spreken in?
Du dinx mi al verdoren.
Du ne achtet meer no min
5 Dan omme weelde ende om ghewin:
Wiltu di dus versmoren?
Waert al dijn dat comt int Swin,
Gout, seluer, stael, loet, yser, tin,
So bleenestu verloren,
40 Daetstu ter toghet gheen beghin.
Hef vp dijn houet ende dinen kin,
Tontijt warest du gheboren;
Heuestu dat dichten verzworen?
- »Iacop, du woens in den Dam
15 Ende ic te Dorderecht; dies ben ic gram
Dat wi dus sijn verseeeden.
Weetstu wat mi oit mesquam?
Dat ic bate noch nie vernam
Ant dichten van ons beeden.
20 So es mi die sin worden so lam
Dat icker node weder an quam:
Dit deet mi verleeden.

- Du wees mi alse een scotel ram;
Al bestu wilt, du werts tam.
25 Leere dine worden cleeden
Soetelike ende ghereeden.«

- Martin, vrient, hebbic messeit,
Ic heins te betterne ghereit,
Ic wils al vp hu bliuen;
30 Maer verstant mi ende ontbint
Eene dinc die mi vp therte leit,
Die willie hu beschriuen,
Daer hare die weerelt mede meit,
Ne dade dat lief worde leit,
35 Ende dats minne van wiuen.
Wat dat es in die weerelt breit,
Steden, bosch, berch ende preit,
Soude men verdriuen,
Wilde men minne ontliuen.
- 40 »So, Iacop, dit was oint dijn doen:
Van vrouwen moeste dijn sermoen,
Of beghinnen, of enden.
Waerstu een dorper, du spraex van coen,
Nu es dine herte dies ontfloen;
45 Doch willix mi ghenenden,
Ende steken af minen caproen,
Ende horen watti hier toe spoen,
Dattu den onbekenden
Martine niene laets gheroen;
50 Al haddic ane ii yserine scoen,

In mochtu niet ontwenden;
Nu sprec, ic saelt ontbenden.»

Martijn, du sout mi verstaen:
Eene vrouwe wel ghedaen

55 Henet mi gheuaen met minne.

Fol. 119, c.

Al dat Gode es onderdaen

Lietic al om hare gaen,

Moetic se ghewinnen.

Nochtan weetie wel, sonder waen,

60 Dat soe mijns niet en acht 1 spaen:

Mijn herte doet mi bekinnen,

Al souder omme die weerelt vergaen, .

Dat soe mi niet en soude ontfacen

In hare herte binnen;

65 Hier toe nes gheen verwinnen.

Eene ander vrouwe es die mi mint,

Bouen al dat so leuende kint,

Met ghestader trouwen,

Die mi gheprijst es niet 1 twint,

70 Maer die scoenste die men vint

Ende bloeme van allen vrouwen.

Nu es mijn herte so hart 1 vlint

Dat so hare iet daer toe verbint

Dat soese wille sconwen.

75 Hoe lieue vpsien soe mi toe sint,

Het dinet mire herte sijn 1 wint;

Soe liete hare eere bedouwen,

Eer soere quame in rouwen.

Martin, nu hore ende verstant;

- 80 Dese twee sijn in een bewant,
Dat costen moet seens leuen.
Nu hebbic de macht in mijn hant
Wele ic wille; ic breke den bant,
Ende maghet hare al vergheuen.
85 Deene moeder laten den pant,
Den liefsten die God oint vant;
Hier toe sijn si verdreuen.
Ne liech mi niet als 1 truvant,
Maer sech mi, an welken cant
90 Dijn hert es bleuen,
Ende welke du liets sneuen.

Fol. 119, d.

Martin ¹⁾, dins gheens vraghens waert:

- Die de waerheit miene spaert,
Heuet dit saen ontbonden.
95 Het es emmer der herten aert,
Dat soe daer waert tijt ende vaert,
Danen hare quamen die wonden.
Al sout al varen in der vaert,
Wat so welvarens begaert,
100 Nu ende tallen stonden.
Ic verloeste die mi therte bezwaert.
Soudie hare dan doen smaken tswaert?
Dat ware ondervonden
Meerre moert dan sonden.
105 Tonghe lieghet, maer therte niet,
Want so wat dat herte ghebiet,

1) HS. *Iacop.* Martins Gegene rede fehlt.

- Wilmen emmer vulbringhen.
Wat es Naersins ghesciet,
Die sine vorme spieghelt ende siet
110 Int water sonder minghen?
Hant ende mont hi dare waert biet,
Hi bit, hi claghet sijn verdriet;
Natuere ne wils niet ghehinghen,
Dat hem can ghehelpen niet;
115 Hi dolt alse hi wel selue siet;
Hi ne constem niet bedwinghen,
Hi ne staerf bi desen dinghen.

- Medea toghet ons selue dat,
Die ronede ende stal haers vader scat
120 Ende verslouch haren broeder,
Om lazoene dies haer cume bat.
Soe liet coninc rike ende scat,
Vader, suster ende moeder;
Nochtan, daer soe alleene sat,
125 Wijsde hare redene den rechten pat,
Al volghede soe den loeder.
Maer therte was hare so mat,
Daer minne in hadde ghemaect 1 gat;
Wille hilt den roeder,
130 Al was die redene vroeder.

fol. 110, a

Exempel vindic sonder ghetal,
Die met mi souden lyen al,
Dat ic hare tleuen gaue
Die mi therte rouede ende stal.

- 135 Martin ¹⁾, mac mi gheen gheschal,
Hier en sceedmi ²⁾ niet ave.
Al t vole dat woent sonder ghetal,
Beede vp berch ende vp dal,
Eist coninc, ofte graue.
140 Dijn proeuen wert hier ieghen smal,
Hen sal niet wert sijn een bal,
Ghevullet met draue,
Also helpe mi sente Baue!

- »Iacop, du best een stout seriant,
145 Dats i vast cnoep ende i vast bant
Die niemen mach ontbinden.
Die cnoep die Alexander bant
Ontenochte sijn zwert, niet sijn hant,
Also hijs hem wilde bewinden.
150 Laet ghetaken an uwen cant,
Men sal hu vroetscap te hant
Tellen metten kinden.
Also vele, also dieden mach i zant,
Ieghen Casselberghe in Vlaender lant,
155 Sal dieden hier hu vinden,
Al waendi mi verblinden.

- Ghi wilt sterken uwe wort,
Die ghi nv hier bringhet vort,
Met truffen ende met poetrien.
160 Of Medea dede moort

1) HS. *Iacop*. 2) HS. *sceedmi*.

Ende hem Naersus henet versmort.

Dats minne van sottien.

Dit wort minne, ende datter toe hort,

Fol. 120, b.

En was met minnen noit begort,

165 Noch met ribandien.

Wien dat reine minne becort,

Diene mach niet sijn bedort,

Dies sullen met mi lyen

Die meesters van clergyen.

170 Les tonde ende tnieuwe testament,

Ende besie al omtrent

Alle die heleghe liede,

Wie was van minnen oint ghescent?

Wien maecte oint minne blent,

175 Die ane Gode ghiede?

Si minden vrouwen, wel bekent,

Scone ende edel vp sulc couent

Dat hem God hoyr beriede.

Al dogheder omme somich torment,

180 Sulc alse minne der ioghet sent;

Wie waest diere omme messiede,

Ghelije heydinen diede?

Abraham was ver Saren man;

Doe sine amie heffen began

185 Bouen haerre vrouwen,

Daer hen was gheen houden an,

Hi ne dedse wech, want redene vernam

Ende sine herte vul trouwen.

Gheen edel man, no wijs, en can
190 Minnen sonder redene dan;
Dit mach men wel bescouwen.
Sulke minres ghenieten den ban
Die metter mesdaet maken ghespan;
Die minres willie blouwen,
195 Want dats minne vul rouwen

Of ic dan sette minen sin,
Daer ic en mach meer no min
An winnen dan al scade;
Fol 120, c. Ende mi eene andere so heuet in,
200 Dat soe haer seluen ende al ghewin
Mij ian vro ende spade;
Mi dincke dat ic meer sculdich bin
Hare, die mi coes int beghin
Ende ane mi blinet ghestade,
205 Dan hare die fierlike haren kin
Te mi waert draghet, ende haer ghespin
Van minnen els draghet te zade,
Ende diere ic omme niet bade.«

Martin ¹⁾, of ghi niet en acht
210 Exempele die ic vort hebbe bracht,
Ic wille te bybele keeren.
Die minne hadde ouer Adame macht,
Soe verwanne met harer cracht ²⁾
Den vroetsten van allen heeren.

1) HS. *lucop.* 2) HS. *macht.*

- 215 Van hem sijn wi alle ghewracht.
So eist recht dat hem ele slaecht;
Men maghet wel doen met eeren.
Minne ouer redene verwacht,
Wie sore omme weent of lacht,
220 Vrouwe Yene moesten leeren
Sijn ontheeren.

- Wat machte hadde Samsoen,
Of Dauid, of Salomoen
Ieghen die cracht van minnen?
225 Daer ne es toe recht ¹⁾ gheen doen.
Sorobabel in sijn sermoen
Doet ons wel bekinnen,
Dat wien so vrouwen minne ontspoen,
Hine mochte nemmermeer gheroen
230 In siere herten binnen,
Hine moeste al sinen sin ondoen
Ende volghen hare, al ware so ghevloen,
Oft hem selue ontsinnen:
Hier toe es gheen verwinnen.

- 235 Martin ²⁾, sech, verstaestu niet
Dat dit wort Amor bediet
Dat in Dietsch luidt minne.
Ele letterkijn, diet wel besiet,
Hout in een wort sinne bespriet
240 Der minnen cracht daer inne.

Fol. 120 d.

1) HS. *toe recht toe*.

2) HS. *Lucop*.

Aldus ontbindet Latijndsche diet:
Poringhe die den sin wech tyet
Ditser een ten beghinne
Entie redene tontmoetene pliet.

- 245 Aldus ontbant ende besiet
Mijn meester als ict kinne,
Of mijn verstaen es dinne.

- Of dit minne es, alset es,
Wes des seker ende ghewes,
250 Ic volghes minen eersten worde:
Ouer waerheit lije des,
Soene smaeeter zwert no mes
Die mi therte dorborde.
Herte nemmermeer ghenes,
255 No gherust, no ghetes,
Lieghie van eenen worde!
Prouf dattu wilt, Martin ¹⁾), ende les,
Dies es mijn herte wel gheles,
Dat ic mi eer vermorde,
260 Eer iese steruen horde.

- »Iacop ²⁾), runt gramarien,
Du pleghes dies rude liede plien,
Diet ware niet wille lyen:
Mesdaden die den wisen messchien
265 Sal men niet ³⁾ in exemple tyen,
Maer Gode benedyen,

1) HS. *Iacop*.

2) HS. *Martin*.

3) HS. *niet niet*.

Die ons daer bi leert sonden ¹⁾ vlien

Ende vp gherechte minne zien.

Ic zwerdi dat bi Marien,

270 Dat ic di doe noch heden ghien

Met mi, oft u best een paijen,

Ofte in heresien,

Of van sdunels partien.

Fol. 131, a.

Nu hore na mi ende verstant:

275 Wie was die eerst minne vant

Dan God, die selue es minne?

Al dat oint maecte sine hant,

Al minnet sire herten bant

Met besceedenen sinne.

280 Ia Lucifer, den helschen viant,

Ne haet hi niet, dats becant,

Noch en dede van beghinne.

Dat hi sit in der hellen brant,

Dat dede der houerden pant ²⁾,

285 Der helscher coninghinnen,

Daer bliuet hi altoes inne.

Dat dit waer es proeft wel dat:

Ware eeneghe dinc van Gode ghehat,

Het mochte niet ghedueren.

290 Die onghetellede Gods scat,

Hen was noit tontfarmene mat

Sine creaturen,

1) HS. *sonder*.

2) HS. *pant*.

Vp dat mens hem met trouwen bat.
Maer Lucifer sit ende sat
295 Altoes, ende telker huren,
In der tierre houerden stat
Ende nemmermeer we[r]t hijs sat:
Dus en mach sire naturen
Gheene ghenaden ghebueren.

300 Of men dit bi redenen weet
Dat God niemene heuet leet,
Wien gheuet hi tlanghe leuen?
So den gheuen die hem es wreet,
So die hem met minnen heet
305 Onderdaen es bleuen?
Ic dart wel segghen vp mijn beheet:
Sine houescheit ware onghecleet,
Liet hi den gheuen sneuen
Die al tsinen dienste steet.
310 Dies ghelijes willie ghereet
Den loen hare weder gheuen,
Die dor mi lust beuen.

Fol 121, b.

God gheuet al, cleene ende groot,
Dies die mensche heuet noot:
315 Dit proeft men bi sinne.
Hi storte dor ons sijn bloet root,
Ende gheuet ons themelsche broot,
Vp dat men weder minne.
Dor ne gheenen wederstoot,
320 Daer ons sonde oit mede scoot,

Ne laet hi ons daer inne,
Legghen wi thoofst hem in den scoot.
Soude so maken dan die doot,
Die ic mi so hout kinne,
325 So ware mijn vroeden dinne.»

Waerheit, Martin ¹⁾, du segghes waer,
Maer het was mi te vindene zwaer
Dattu hier hebbes ontbonden.
Ic lye verwonnen openbaer:
330 Mine minne es der zielen vaer
Ende besmet met sonden.
Du segghes daer an wel ende waer:
Redene heuet minen waen ommaer,
Dit hebbic onder vonden.
355 Nu moete ons God ghebringhen daer
Minne niet en end haer iaer,
Enten lesten stonden
Vrien met sinen wonden.

1) HS. *luop*.

Dit es de derde Martijn.

Fol. 121, c.

- I**c mane mannen metten winen,
Die dit sullen lesen of scriuen,
Vpten hoghesten ban,
Dat si dit dicht laten bliuen
5 Reene, dat siere niet in en driuen
Lettre, wort, af no an.
Doen sijt oec, hem sal becliuē
Minen ban, en[de] sine sulne wrinen
Niet af moghen nochtan.
10 Hennes gheen spot dit van keytiuen,
Hets daer ic mi omme liet ontliuen,
Eer icker seiede van:
Nu hort, die leeren can.
- »Iacop, wi hebben onderlinghe
15 Gehandelt messelike dinghen.
Nu antwort mi vp een:
Leert mi, eer ic hu ontspringhe,
Hoe ic mijn herte daer toe dwinghe
Te kenne hem dien wi vleē.
20 Ic lese somwile ende in singhe:
Gode te kenne bi sinen dinghe
Es leuen sonder ween.

- Dits claer, waer ende ghehinghe;
Subtiyl ware therte diet bevinghe,
25 Want hogher dine en es gheen.
Nu antwort onder ons tweeën.«

- Martijn, du vraghes wel hoghe.
Al vloghie bouen der inghele vloghe,
Bouen Cherubin ende Cheraf,
30 So weetic wel dat ic en moghe
Berechten, dat te vullen doghe,
Met worden hier af.
Alle sinne sijn te droghe,
Alle creaturen, hoe men poghe,
35 Ne doghen niet een caf,
Dat hare eenich te vullen toghe.
Maer versaerp dijns sinnes oghe,
Hore wat scrifture mi gaf,
Hout in diere herten graf.

- 40 Moyses spreekt in sinen boeken:
Beesten die den berch besøeken
Moeten sijn ghesteent.
Beeste es die mensche die wille roeken
Te nauwe omme die godheit loeken;
45 Hets recht dat hijt beweent.
Du soncs mi in allen hoeken
Met rimen, sonder valsch van doeken:
Es dit goet? ic wane neent.
Du telles mi metten wisen, cloeken,
50 Waert goet? Je sonder hu omme vloeken;

Ic wane, dine herte meent
Dattu mi heues verbeent.

- »Iacop, dune souds di niet vergramen:
Ic wils mi al mijn leuen scamen,
55 Haddiet oint ghedocht;
Oec ¹⁾ lijcs metti te samen,
Dat die hoecheit der hogre namen
Te verre niet en doech ghesocht.
Al waert dat alle dingle quamen,
60 Sine connen die godheit ghehamen:
Dits al af ghenocht.
Leere minen crancken sin, minen lamen,
Ghwont metter sonden bramen,
Van dattu vermocht :
65 So es mijn wille vulbrocht.«

- Martijn, mere in dinen zinne:
God es een wesen vor alle beghinne,
Tedelste bouen al.
Sijn wesen es, als ict kinne,
70 Dupperste godheit, dupperste minne,
Dat es, of wesen sal.
Sine ghewerken, daer men kent inne,
Sijn si so groot, dat si sijn dinne
Diet bekinnen, ende smal;
75 Sine wijsheit es coninghinne
Bouen alre hamle ghewinne

Fol. 122, A.

1) HS. *Oec*.

Ende bouen al gheual,
Daer bouen, of hier int dal.

Den hemel enten troen nu merke:

- 80 God es bouen allen sinen ghewerke
Ende onder alle sine dinc.
Hi es buten al, nu merke,
Alsoe diet hont wel ende sterke;
Hier vte nine sprinc.
85 Oec segghen ons die wise clerke:
Hine es ghedeelt in perke;
Hier in dine herte dwinc,
Maer gheheel in elken, merke,
Buten, binnen, in water, in zwerke;
90 Hier toe dine herte brinc
Sonder eeneghen losen winc.

Bouen es God: alsoe heere
Die besittere es emmermeere
Alles dies men weet.

- 95 Onder: alsoe die in allen keere
Die dinc hout moghendelike zeere
Ende ieghen al verscheet.
Buten: alsoe die met sire weere
Sijn were vervult dat hem en de[er]ro
100 Ne gheene dinc, cout no heet.
Binnen: alsoe die met sire leere
Sijn were vervult met selker eere
Dat ewelike steet,
Wient lief si, oft leet.

- 105 Bouen al es God ghedraghen:
Ne gheene dine en mach heclaghen
Dat hise liet verlast.
Onder, sonder last van waghen,
Want hem en moyet no draghen ¹⁾;
110 Sijn wesen es so vast.
Buten breet hi niewer sijn iaghen,
Want hi es in elken daghen
Wert, voghet ende met gast.
Binnen vervult hijt ieghen plaghen,
115 Dat sine dine met gheenens vlaghen
Ne sijn ongherast,
Noch ghequetst een bast.

Fol. 122, b.

- Van eenen God spreken wi, van eenen
Dien wi vader ende sone meenen
120 Enten helegghen gheest.
Ende weet wel dat wire ghenen
So groet noemen of so cleenen
Datter yemene es meest.
Eenen God segghen wi, eenen reenen,
125 Noch veruogheden, noch verleenen
Sone esser ane verheest.
Die sinen sin so laet versteenen
Dat hi dies loechent, hi moet weenen,
Ende eeuwelike sijn ghevreest
130 In den helschen tempeest.

1) HS. *en moyet no iaghen*, und unten: *sijn draghen*.

- Wi setten den vader voren,
Onghewonnen ende ongheboren
Ende vor al beghin,
Daer naer den sone vut vercoren,
135 Van hem ghewonnen, alsoe wijt horen,
Eer oint beghin ghinc in.
Den helegghen gh[e]est leeren wi den doren
Hunt desen commende: ondoe sine oren
Ele mensche ende sinen sin,
140 Ende late tgheloue niet testoren:
Want al hadt die weerelt ghezworen,
Sine condent om gheen ghewin
Ghegronden meer no min.

- Eer, of achter tijt, of stonde,
145 Dat verstaet van minen monde,
Was noit an dese drie.
Den vader setten wi als ten gronde,
Daer alle doghet vte begonde
Die men versta ofte sie.
150 Den sone: alsoe wijsheit diet al conde,
Des vader claerheit ende sine orconde,
Die van hem en sciet nie,
Die van den helegghen gheest onthonden
Haerre twier minne hire in vonde.
155 Dese drie waren ie
Een God, des ghelouet mie.

Niemens, wille hi hiet maken,
Hine moet in hem seluen smaken

- Drierande triniteit;
160 Want hi der dinc moet moghen ghenaken,
Ende hi moet conen die dinc gheraken,
Of hets hem al ontseit.
Oec moet hi daer omme waken:
Macht, const, wille; dese in saken
165 Vint men in die menschelicheit.
Die dese note wel can craken,
Hine darf beiden nochte haken,
Hine vint in eene godheit
Drie personen gheleit.
- 170 Dese God, daer wi af leeren,
Doet sonne troen ¹⁾, ende sterre keeren
Ende al dat roerende si.
Sijn rusten es nochtan so vul eeren
Dat hem niet en can ghedeeren,
175 Gheen porren, verre no bi.
Hi es daer hi was, sonder sceeren,
Hine wille minderen no meeren:
Hi es sijn selues so vri.
Hi doet alle dinc gheneeren,
180 Sine rijcheit mach niemen verteeren,
Alle steden vervullet hi.
Dus leeret gheloue mi.

Gode beslunt gheene stede,

1) Das *v* in *troen* in der Hs. undeutlich.

- Maer alle steden behuut hi mede
185 In sine godlicheit.
Sine iare keert sine mogenthede,
Ende niet es dattene keeren dede.
Sine macht es so breit:
Cracht, no macht, no onvrede
190 Ne mach hem doen onledichede,
Hoe so die sake gheit.
So ghestade es God in sine zede,
Dattene cracht, no gheene onlede,
Huut sinen pore en leit:
195 Dits al waer gheseit.

- Heden ¹⁾, ghister es onse leuen,
Ende daers gheen hende an ghedreuen,
Si het cort ofte lanc.
Maer alse men vint van Gode bescreuen,
200 Dit wort heden esser af bleuen
Den eeweliken onnegane,
Daer gheen hende an mach cleuen,
Noch gheen beghin an waert verheuen.
Sijn wesen es so stranc
205 Siere ieghenwordicheit es benenen
Dat was ende wert, dus eist bescrenen,
Ende nv es ghemane
In dese weerelt cranc.«

Martijn, nv en clach, no crone;

1) HS. *Jeden*.

- 210 Dits een God in drie persone,
Daer ic af spreke dye:
Euen gheweldich, euen scone,
Even ghelije in hemel, in trone,
Sijn dese eenighe drie.
- 215 Redene en draghet hier niet de crone,
Maer tgheloue, sonder hone,
Dat en twifelde nie.
Wat eeren hadwijs of wat lone
Dat wi, die niet doghen 1 bone,
- 220 Ghelouen dat elc zie?
Nu antwoord mi ghie.

Fol. 123 a.

- »Iacop, ic lye ten beghinne,
Dat ic subtijlre wort van sinne
Niet en hebbe ghehort,
225 Dan du mi hier maex in inne.
Doch prouue wel en[de] kinne:
Te grondene dese wort,
Daers onse redene toe wel dinne,
Ons en trecke tgheloue ende minne
- 250 Vpwaert ter hemelscher poort,
Daer God es loen bouen al ghewinne,
Ende daer tgheloue es coninghinne.
Nu antwoord mi bet vort,
Of ics niet en hebbe verhort.«
- 255 Die Gods sone sach den man verladen,
Enten viant van onerdaden
In roeme seere groot,

Ende wildem staen in staden,
So dat hi bi sire ghenaden
240 Marien dat ontboot,
Die met hem saen wart gheladen.
Sonder last of point va[n] seaden,
Ende sonder eeneghen noot,
Moeste soene soghen ende baden,
245 Die alle dinghen mach versaden,
Ende houden in haren scoot;
Dies hare nine verdroot.

Al gheheel ende alte male
So ruste in die maghet smale,
250 Gods moeder, Gods kint;
Ende also wel oec alte male
Was hi in des vaders sale
Met hem, en twifelets twint.
Die menscheit, dans gheene hale,
255 Ne sloot niet in dien dale
Die godheit, diet al bint.
Die godheit heuet gheene pale,
Die menscheit, dat meent mine tale,
Outline God, diet al mint,
260 In hem: dus eist bekint.

Fol. 153, b.

Even gheweldich ende heere
Es hi, ende was emmermeere.
Den vader in die godheit.
Maer eist dat men ter menscheit keere,
265 So was hi vele minder zeere

Naer die menschelicheit.

Naer die godheit, spreek onse leere,

So was ontsteruelijc zijn eere:

Dit es een besceit.

- 270 Die menscheit doghede, als ic sprac eere,
Gheesele, naghele ende speere,
Die doot ende ander leit,
Enter Ioden pleit.

Die menscheit liet hare besniden,

- 275 Dopen, proeuen in dien tiden
Van den ouden viant;
So liet hare vaen ende beniden,
Dorboren handen, voeten, siden;
Soe staerf: dus eist becant.
280 Die ziele wilde ter hellen tiden,
Daer soe die ghene wilde verbliden
Die de duuel bant.
Ay! hoe si Gode benedyen,
Die heleghe, alse sine saghen striden
185 Ieghen des duuels brant,
Daer hise binnen vant.

Die godheit wecte van dode te liue
T'vleesch, dat hi van den reenen wiue
Vrouwe Marien nam.

- 290 Hi troeste sine lieue keytiue,
Hier ii, hier iii, hier iiii, hier viue:
Met hem hi eten quam.
Dus es die Gods sone, als ic scriue,

Godē ende mensche: elc man blinc
295 Hier inne ghehorsam.
Es oec eenich sin so stinc,
Die ieghen dit ghelone kinc,
Hem sal themelsche lam
Ten ionesten wesen gram.

500 In den hemel es hi gheuaren,
Daert die sine an saghen twaren,
T'es vaders rechtre hant,
Daer hi altoes, sonder sparen,
Den vader bidt vor sine caren,
305 Die hem hier sijn bekant.
Noch comt hi hem hier verbaren,
Doemen die weerelt met sinen searen,
Enten helseken viant.
Sonne ende mane sal hi verclaren,
310 Die bi Adame verdonckert waren;
Lucht, water ende lant
Sal purgeren een brant.

Al waest dat hi dus vprande,
Hi liet den sinen daer te paude
315 Sijn vleesch ende sijn bloet,
Te sacreerne in priesters hande.
Wie was die sulke gaue becande,
Of beter, of so goet?
Ay, God! nu brec onse bande.
320 Ende verghef ons dine hande
Ende dinen cuelen moet!

Dat onse mont ende onse tande
Smaken moet, sonder seande,
Sijn vleesch ende sijn bloet
525 Dat vut sire siden woet.

F. 1. 13 d.

Vut desen sone, vut desen wonden,
Wies godheit niemen mach ghegronden,
Noch wies menschelicheit,
So vloyden ende begonden
530 Die sacramenten te dien stonden
Van alre salicheit.
Nu hebbic ¹⁾ mijn gheloue ontbonden,
So ic naest hebbe ondervonden,
Na mire moghentheit.
535 Die dit gheloue vast oreonden,
Allaet groot van haren sonden
Es hem altoes ghereit,
Vp dat mer in vulsteit.

»Iacop, du berechts mi scone.
540 Nu berecht mi van den persone
Die men heet Helich Gheest.
Hoe mijn gheloue, sonder houe,
Te hem clemme ende spanne crone
Die alre gauen es meest;
545 Want van den vader enten sone
Hebdi mi, dat hu God loue,
Scone berecht ende verheest.

1) HS. *Nc hebbe.*

Dies danckedi de martelare vrone,
Daer bouen in den hoghen trone,
350 Ende ghene di vulleest,
Datture coms onghereest.α

Martijn, ons leert die scrifture
Dat een God, eene nature,
Emmer sijn dese drie,
355 Altoes euen na ghebure,
Ende versceeden te gheere hure,
Noch verschieden nie,
Vader, kint, verstant ter cure.
Vut deser dobbelre Gods dure,
360 Wie eaent ghegronden, wie?
Coemt die gheest, die soete ghure,
Die reene godheit entie pure;
Hier vp prouf ende zie
Met herten, ende dies ghie.

Fol. 114, 2.

365 Dits die troost die alre meest[e]:
Hem die arem sijn van gheeste
Leert hi blide sijn;
Hi es in pinen altoes feeste,
Hi doet meneghen die was beeste
370 Sijn zuuer ende sijn.
Wapene, God, die dit verheeste,
Dat hi van sinen vulleeste
Smaecte een dropelkijn,
Die ware Gode die alre meeste,
375 Want gheene vreesse van tempeeste,

Noch oec ne gheen venijn,
Ne scaedde der ¹⁾ zielen sijn.

Dits des vaders ende soens gaue:
Rijcheit bouen alre haue,
380 Fontaine des leuens al.
Wie so porret vort hier haue,
Wat rijcheden dat men hem gaue,
Soude hem dincken smal.
Rijcheit die conine heuet, of grave,
385 Nes tienden deel van eenen cave
Ghehacht vor dit gheval.
Ihesus, die ruste in den graue,
Met deser helicheit so laue
Ons, alse men rumen sal
390 Dit arme erdsche dal.

Dits des vaders ende des sons minne,
Dits caritate, daer altoes inne
Rust die triniteit.
Hi es die der propheten sinne
395 Leerde ende maecte in inne
Des Gods soens menschelicheit;
Hens conine, noch coninghinne
Die nemmer aflaet ghewinne
Van sire onsalicheit,
Fol. 124. b. 400 Hine hebbe een traen, al waert oec[e] dinne,
Van desen dauwe tsinen beghinne.

1) HS. des.

Al welvaren es hem ontseit,
Daer dese es onghereit.

- Dese leerde den apostelen twaren
405 Alle die tonghen die doe waren
In dese weerelt breet.
Dese gaf den martelaren
Dat si consten sonder mesbaren
Ghedoghen harde menich leet.¹⁾
410 Dese can de sinne verclaren
Die de sonden hebben verzwaren,
Ende teoude maken beet.
Sinen lieuen, sinen caren
Deelt hi, sonder eenich sparen,
415 Dat godlike cleet,
Dat nemmermeer vergheet.

- W[a]t helpt, Martijn, sin ende tale,
Die begheuen mi alte male
Meer te sprekene vort.
420 Ele persoen, verstant mi wale,
Es God, ende dies nes gheene hale,
Van dr[i]en, daer men af hort;
Doch eist maer²⁾ een die berch ende dale
Sciep, ende al tgrote ende alt smale:
425 Daer af tellen alle wort.
Ne gane niet ouer dese pale,
Hout dit in dire herten zale,

1) HS. *leit*.

2) HS. *waer*.

Sone wertstu niet versmort
In die helsche mort.

- 430 Ware oec iemen die weder sprake
Dit gheloue ende dese sake,
Hi ware eewelike verdoemt:
Recht waert dat men in den brant stake,
Ende daer na thelsche vier smake,
435 Daer men die duuele in droemt.
Helpt God, dat ic daer gherake
Dat ic zie daer ic af make
Die godheit al onghenoemt,
So ne trect mi niet de helsche drake
440 Met hem ter eeweliker wrake,
Daer men die duuele in droemt,
Wien dat scaet, of vroemt.

- »Amen, Iacop, lieue gheselle,
Mi dinct dat ic hu zeere quelle;
445 Doch haddix groten noot.
Alsic dit lese ende spelle,
Maghie leeren als ic vertelle
Mijn ghleoue, al bloot,
Daer ic bi seuwen mach die helle,
450 Vp dat ic mi daertoe versnelle
Te doene dat God gheboot.
God, die de doot wrac van Abelle,
Bringhe ons noech ter hogher celle,
Dats in Abrahams scoot,
455 Naer dese corte doot.

A M E N.

[Een disputacie tuschen S. Marien enten
Cruce] *)

- W**at mochte Maria segghen daer,
Daer so sach, mit herten zwaer,
Haren sone hanghen!
Donker wart die middach claer,
5 Want nature hadde vaer,
De sonne es verganghen.
Wel mocht soe driuen groet mesbaer,
Stille int herte ende openbaer,
Om steruen mocht haer langhen.
10 Dus mocht soe claghen ouer waer,
Wringhen handen enden slitten haer,
Ende met naten wanghen
Dese wort dus ane vanghen.

- Cruce, dies beclaghic mi,
15 Twi eist dat ic vinde an di
Die vrucht die mi toe horde,
Die vrucht die ic drouch, maghet vri?
Wat so Adame sculdich si,

Fol. 11., d.

*) In der Einl. zu Band I. S. XL. 7. unrichtig als niederl.
Stabat mater bezeichnet.

- Dien de viant verdoorde,
20 Mijn reinen lachamen vrucht, owi!
Ne soude an di niet hanghen bedi,
Wantene noit sonde becoorde.
Es dit recht? te waren ny!
In welken so verbuerde hi
25 Dies met eenen worde?
Eens niemen diet oyt horde.

- 'Twi hanghet hi die niet heuet mesdaen?
Hoe dorstu den goeden vaen?
Doe den quaden pine!
30 Die nie en rouede zie ic vlaen,
Den onsculdegghen an di slaen
Ende hanghen onder die z[w]ine.
Die tleuen gheuet moet hieraen,
Ende niet dies verdiende een traen
35 Drinet van dinen venine.
Wanen quam di die stoute waen,
Dattu dorres vor hem ghestaen,
Die van eenen risekine
Di coos dus vrouwe tsine!

- 40 Di ¹⁾ ordineerde die rechte wet,
Dattu hem best torment gheset,
Die mesdadich wert vonden.
'Twi houtstu hem gheuaen int net,
Die alre mesdaet es onbesmet?

1) HS. *Di-*.

- 45 Dits doghet verwerret met sonden.
Mi dinke dat men weldoen verghet:
Men loent hem wers die dienet bet.
Dits onrecht tallen stonden,
Danc es ontseit, ele sins belet:
50 Die an di hanghet, es onbesmet,
Van dogheden ende ¹⁾ ontvonden.
Al hanghet hi tusschen twen honden.

Fol. 115, a.

- Mordenaren, die roof bestaen,
Die lieden wonden ende slaen,
65 Bestu gheset te wraken.
Den rechten, met dogheden benaen,
Verchiert met helicheit ende dorgaen,
Dien soude al heere ghenaken.
Hier omme dincket mi mesdaen
60 Dattu hem, die men niet dar dwaen,
Dus onwert dorres maken.
Twi moet dat leuen doet ontfaen?
Dit dinet mi wesen, sonder waen,
Onghehorde spraken
65 In alre hande saken.

- Dat cruce der maghet dus antwort:
In hebbe, vrouwe, eeren niet een ort,
Ens mi al van hu comen.
Die vrucht, vrouwe, die hu toe hort,
70 Die mine telghen verchiert, begort

1) d. h. *finis*.

Met sonderlinghen bloemen,
Lye ic dat ghi brocht, maghet, vort;
Nu es soe gheseilt an mijn bort,
Soe keert hu noch te vromen.

- 75 Al draghedi rouwe om dese mort,
Al oest, al west, al suud, al nort
Sal hem noch dies beroemen
Dat Ihesus hem liet doemen.

- Ic draghe, vrouwe, an minen mast
80 Die soete vrucht, dien soeten last,
Niet tuwen bouf alleene.
Nu wart hi mensche dese gast,
Dor hu en dede hijs niet 1 bast,
Maer dor die weerelt ghemeene.
85 Hier omme heefti in hu gherast,
Ende dorwaden ende dorpast
Dit leuen vul van weene:
Fol. 125, b. Hi wille die weerelt in dogheden wast,
Ende elc si in merkene vast
90 Sijn leuen omoedich ende reene,
Ende micke vp welde cleene.

- Ic lyes: hine verbuerde niet
Doot, passie, no verdriet,
Al waest dat hi steruen woude;
Want sijn steruen der doot verbiert
95 Die macht, daer soe hi verdriet
Alle ionghe ende onde.
An thout was her Adame messeiet:

An mijn hout hire om sijn leuen liet,
Alse een kempe boude.

- 100 Hi ¹⁾ galt den roof, alse men wel ziet,
Daer hi niet alse vele alse iet
Mesdaet hadde of scoude,
Ende al dor smeinschen houde.

- Deerste Adaem gaf ons den val,
105 Dander Adaem versoenet al.
Hi gaf ons tlanghe leuen,
Die doot viel in den helschen wal,
Daerse emmermeer in wesen sal.
Daers Lucifer in bleuen,
110 Die ons maeete al tghescal;
Want hi Adame die waerheit al
Die ons brochte in dat sneuen,
Hier omme quam Christus in dit dal
Ende rouede den viant, ende stal
115 Den roof dien hi ghedreuen
Hadde int langhe leuen.

- Die stake die den wijngaert hout,
Dies lijc ²⁾ ende dies ben ic bout,
Ne wan niet die rosine:
120 Wies mach die druce heeschen scout
Van mesdaden vp dat hout?
Hennes gheen recht anschine.
In bem van roeme niet so stout

Fol. 115, r

1) HS. *lth.*

2) HS. *lyt.*

Dat ic mi trac an die ghewout
125 Uwes kints moeder tsine;
Maer doe men mi boet sulc sout
Daer niet dooch ieghen seluer, no gout,
An mi ghecruust ter ¹⁾ pine,
Ontfinghie die vrucht dine.

130 Alsic dinen sone ontfinc,
Waest eene steruelike dinc
Naer menschelike nature.
Nu en screye, no hande ne wrinc,
Maer dinen groten rouwe dwinc:
135 Hi keert in cortre vre
Ontsteruelike, dan lach ende sinc,
Hi versoent noch meneghen ballinc,
Alst vor sprac die scrifture,
Die Lucifer, die lose, ontfinc.
140 Hi roert noch an der hellen rinc,
Hi breect die helsche muere,
Die porten entie duere.

Du best die wij[n] gaert, die drune dijn kint: ²⁾
Wat es orbarliker twint
145 Dan tpersoer te wine?
Daer men den wijn met vte wint,
Ende so perst ende so bint
Dat hi te beter schine,

1) In der HS. *ter* und *r* ausgelöscht.

2) In der HS. sind aus dieser Zeile zwei gemacht.

- Ende menne meer te drinken mint.
150 Wat es dat men soeter vint
Dan gheperste beyerkine,
Alser dat soete sap vut rint?
Ic bem tpersoer, dats bekint:
Wats zoeter dan tkint dine,
155 Gheperst in der pine?

- In dijns kints doot es leuen al:
Nu maken ypocriten ghescal
Ende veinsen hem vul rouwen.
Om dijn kint bidsi, grot ende smal,
160 Haer bidden es sonder ghetal:
Up mi wilsi niet scouwen.
Maer nu rust hier vp mijn scal:
Ens niemen dies ghenieten sal,
Hine moet an mi en trouwen
165 Sughen die quale die hi qual
An mine telghen, of niet een bal
Ne doeck hem haer berouwen:
Sine moeten sijn teblouwen.

- Seghet den ypocriten dat:
170 »Ghi souct an mi uwes kints gerat,
Den cruce hebbiet beuolen,
Mijn kint es nv meer sugkens sat,
Hi hanet ant cruce naect ter stat,
Siet sine wonden smolen.
175 Gaet, etet der spisen die hi at,
Maect hu met sinen drancke nat,

Gaet leeren tsire scolē.
Bosc bidders, hout sinen pat,
Cruupt na hem dor tselue gat :
180 Of anders suldi dolē
In die helsche hōlen.

Maria zweech ende so verstont
Dat hare teruce ware oreont
Ende dat hi steruen wilde,
185 Haer sone, ende om te makene ghesont
Altemale die weerelt ront,
Ende hi ons teenen scilde
Sijn cruce gaf, ende maecte cont
Dat tote in die helle gront
190 Sine macht behilde.
Hier omme benedyet elc mont
Christus, onsen riken vont,
Die dor ons was so milde
Dat hi den vader stilde.

Fol. 126, a.

195 Nv hort hier mijns heeren Ihesus geclach,
Ende meret of die claghen mach
Vp dat kerstinhede.
Ennes niemene onder den dach
Diet oint vreeseliker staen sach
200 Dan het staet nv ter stede.
Hets al verloren, owi, owach!
Dat heleghe lant, daer hi in lach
Begrauen na menschelichede.
Hort hier rouwe sonder verdrach,

205 Hort hier zwaer hant gheslach,
Hort hier zwaren onvrede:
Thouet claghet ouer al die lede.

Sech, mensche, mere ende besie!
Saghestu meerren rouwe nie

210 Dan du ane mi heues vonden?
Wat mochtic meer doen dor die
Dan hanghen, steruen, proef ende ghie,
Met aldus zwaren wonden?
Mere vp die seluen ende spie:

215 In welken dankestu mi je
Dat ic ghalt dine sonden?
Mi es alse der aermer bye,
Diet thonich vint enne¹⁾ weet wie
Dit nutten sal met monde,

220 Of danken teenegher stonde.

Vor desen danc ende vor dit goet
Dat ic mijn lijf, mijn vleesch ende bloet
Duer di hebbe versleten,
Toghestu mi dinen fieren moet,

225 Alse die toepsel werpt onder voet,
Ende wils mijns al vergheten.
Ende dorres mi als een hont verwoet,
Passien, cruceen metter spoet
Dor naghelen ende dor speten,

230 Ende verwijts mi dat selue bloet

Fol. 126, b.

1) HS. en.

Die huut minen ziden woet,
Ende dune wils niet gheweten
Hoe nouwe ict noch sal meten.

- Waanstu in hore meneghen heet,
235 Mijn lijf, mijn bloet, mijn doot, mijn zweet,
Di¹⁾ menich waerf verzwereen?
Ia al dat menschelike leet
Dat ic dor di ontfinc ende leet,
Verwijtstu mi tonneeren.
240 Dat arme menschelike cleet
Dat ic ane dede dor di ghereet,
Daer houdstu met dijn seeeren,
Ende vloucest in dinen moede heet.
Du best te mi waert also wreet:
245 Moghestu, du souts mi deeren
Ende huten hemele weeren.

- Nochtanne es dit niet ghenouch:
Hare die mi maghet drouch
In hare zuuere lancke,
250 Ende mi baedde ende dwouch,
Ende moederlike vp mi lonch,
Dune zwers van hare tondanke.
Nu ne vindst du el ne gheene plonch
Die di mach winnen eenich ghevouch
255 Ieghen die helsehe stanke,
Dan soe, die den viant verslouch

1) HS. *Die*.

Ende sinen fieren hals verwouch,
Soe es die wijngaert rancke
Die seinet dontfarmighe dranke.

- 260 Waenstu meinschen weelde plien,
Sonden volghen, weldaet vlien,
Mijns enter weerelt pleghen?
Dune souts mijn ansehijn niet bezien,
Wiltu di metter weerelt tien,
265 Els hoet di daer ieghen.
Du moets die setten in dien
Dat du der weerelt doot salt ghien,
Oftu werts verslegghen,
Of en saldi niet ghescien
270 Met mi te leuene. In weet wien
Du di dan laets ontweghen:
Dijn sin es onghedweghen.

Fol. 126, c.

- Nu staet dijn sin al an den seat:
Verstaet dat ie di leere dat,
275 Dattune nine souts minnen.
Nu souestune dor di vloede nat,
Die weerelt dore, in elke stat,
Dine versaet gheen winnen.
Du best mijns al worden sat:
280 Den naecten Ihesus, dat reene vat,
Ne wiltu niet bekinnen.
Maer weeldich enter doghet lat,
Ende von edelen wine mat
Es smaerghins dijn beghinnen,
285 Ende snachts, versmort van zinne.

- Nochtan al dese ouerdaet
Sie ic dat rijst ende vp gaet
Vor sacristie.
Vreeselijke leuen, vreeselijke raet,
290 Luxurie ende fier ghelaet
Daers thouet af clergie.
Dien sijn abijt wale staet
Ende dicke nieuwe cleedere ontfaet,
Dien gheue men prelatie.
295 Mijn herue, daer ic omme was ghebaet
Int rode bloet, nut die mi haet;
Ic roupe ende ic castie,
Naect, buter compaengie.

- Ic zie dat rec wel ghecleet,
300 Dat no weder cout no heet
Niet en mach ghedoghen;
Die spise edelijke ghereet,
Den besten wijn die men weet,
Scone nappe vort toghen.
305 Ic doghe hongher ende leet,
Ic roupe, dat mi de storte zweet,
Broot vor haren oghen.
Si segghen: »hore hoe die truwant bleet!
Hi ga daerne die duuel gheleet.«
310 Al soudic al verdroghen,
Hare herte en mach niet boghen.

In ordinen zie ic wel
Dattere menich an haer vel

- Ghecrnust sijn entie claghen;
315 Dan soucsi onscult of yet el,
Ende keeren hem an der weerelt spel
Int ahijt dat si draghen.
In heeren rade sijn si fel,
Bendich zeere ende snel
320 Hoe si scat beiaghen.
Men wet sulken dient ghevel,
Dat hi vloeke sonder ghetel ¹⁾
Beiaghede in sinen daghen
Noch bidi men hem meer plaghen.
325 Sulc es die ontropen seen
Der weerelt ende liet haer leen
Ende leerde den beggaert maken,
Die liet bedinghe ende ween,
Vp thout te slapene ende vp steen
330 Ende dat langhe waken.
Nu loopt hi, ghelijc der Reen,
Der weerelt dore al in een,
Daer hi hare mach genaken.
Egypten, daer hi teerst in green,
335 Dinct hem so goet dat hem en gheen
Ihe[r]usalem dinct smaken;
Ic kenne alle dese saken.

Ic hebbe [be]volen, in loechens niet,
Den prelaten dander diet

- 340 Ende mine heruelichede.

Fol. 127, a.

1) HS. *ghetal*.

Nu comt een prinche ende ghebiet,
Dreghed, bidt ende miet,
Ende maect groten onvrede,
So dat hi sinen neue vp tiet
345 In bisscopdoeme, of anders iet
Daer groot ghewin volghet mede.
Vptie wulle men al siet,
Der scape sorghe men al vliet;
Heeft men die werdichede,
350 'Tscaep beveelt men den vrede.

Al es een van lettren naect,
Sot, luxuriens ende mesraect,
Hi comt in met ghewelde.
Mine gracie es niet diene maect,
355 Ic bem die ghene die sijns ontsaect,
Men acht niet dat ic scelde.
Maer ic segt, die eewelike waect:
Die rente die so zoete smaect,
Comt noch ten langhen ghelde,
360 Daer men in die helle, die vlaect,
'Teenen sekeren daghe ghestaect,
Antwoorden moet hoe men telde
Die scape vpten velde.

Die mine herue dus grijpt an,
365 Die ic met minen bloede wan,
Dats een wulf, gheen herde.
Heuet hi die rente dan,
Hem ne rouct waer de wulf ran,
Die dat scap verterde.

- 370 Absolucie , zeghel , ban
Es al te copen mettien man,
Hem en rocket wie[n]t derde.
Haddi sijn beiach dervan,
So haddi daer hi omme began;
375 Ende twi hi begherde,
Hoe hi hem gherne ghenerde.

Fol. 127, 6

- Ic segghe dat ele antworten moet
Waer hi wulle , vleesch ende bloet
Van den scape belende.
380 Welc oec so die wulf verdoet,
Eist van den herde onbehoet,
Hi gheldet tsire scende.
Hennes niemen oec so vroet
Die mie onteekent quaet of goet,
385 Want icse oint alle kende.
Nu keert te mi waer[t] metter spoet :
Jc bem die hu mine aerme ondoet.
Scuwet die helsche helende,
Eer icker hu in sende.

390 Ontfarme hu dat ic theileghe lant
Ghegheuen hebbe minen viant,
Om wrake van huwen sonden,
Want ic gheen prinche en vant
Die daer waert steken dorste de hant,
395 Dies ghaue[t] den honden.
Breet alle der sonden bant,
Neemt mijn teekin, ic sets v pant,

Dat sijn mine vijf wonden ¹⁾.
Vaert tote Surien, ant sant,
400 Ghi sult slaen tfole onbecant
In wel corten stonden:
Mine macht mach niemen gegronden.

Al claghic, ens niet mine noot:
Hemele, erde, cleene ende groot
405 Es al in minen banden.
Maer dat ghi mint de langhe doot
Ende mi seuwen wilt al bloot,
Dats onrecht, vul van scanden.
410 Neemt dat ic biede ende boot,
Fol. 127, c. Mijn teekijn: ghi sult themelsche broot
Vp mi daer mede panden.
Hu sal zuueren mijn bloot root,
Ic ondoe hu minen scoot,
415 Quite van allen banden,
Vry van helschen vianden.

Wat maghic aermen ²⁾ segghen dan,
Ic arem besondicht man,
Ouer mi alleene
420 Ende vort ouer al tghespan
Dat nut Adaems vleesche ran
Ende ver Yenen ghemeene.
Meerre hope quam mi noit an,
Dan vp hare diene wan
425 Die quam in desen weene,
Om te versoenne den ban

1) Ms. *vonden*.

2) Ms. *aerm*.

Die onse vader Adam began;
Ende teruce troost mi cleene,
An[e] die maghet reene.

- 430 Dat cruce seghet Marien dat
 Wat so men bit of dat men bat
 An hare vp ghenaden,
 Dat het niet en doech een blat,
 Men en moet comen daer ter stat
435 Daer teruce staet gheladen,
 Ende werden van den dranche sat
 Daer hi af dranc, daer hi af at,
 Diet al henet dor waden.
 Maria zwichet alse mat,
440 Ende es ons te bescermene lat,
 Alse oft soe onberaden
 Ons ware te stane in staden.

- Die selue gheuet ons groten vaer,
 Die daer hanghet openbaer
445 An dat cruce gheslegghen,
 Ende gaet ons met eeren naer,
 So dat ons es al te zwaer,
 Die der weerelt pleghen.
 Hebben wi gheene hulpe daer,
450 Men ons hebben sal onmaer,
 So werden wi bedregghen.
 Nu soeken wi met redenen clær
 Die vor ons spreket dan waer:
 Helpt ons daer gheen degghen,
455 Soe moeten wie ontwegghen.

Nv willic dan een parlement
Ouer dat sondeghe couent
Tusschen hem tween beghinnen;
Dat cruce lyet ende bekent,
460 Dat allen rouwe was ghehent,
Also hem God liet bekinnen
Steruelijc vor die menscheit blent.
Nu spreecti dat si sijn ontwent,
Die hem niet so versinnen
465 Dat sine soeken an thout ghescent;
Maria zwichet, also die ons sent
Ten cruce, willen wi winnen
Aflaet van sire minnen.

Die sondare die hem zeere ducht
470 Souct des leuens edele vrucht
An thout van den leuene,
Dat Adam met sire ontucht
Verloos, ende al die zoete lucht
Daer men niet weet van sneuene.
475 Nu ne diet hope, nochte vrucht,
Nochte volghen, nochte vlucht,
Daer men dit pliet te gheuene.
Hine moet met tranen maken vucht
Sine oghen, ende proenen hoe versucht
480 Ihesus in sinen beuene,
Die an thout pliet te cleuene.
Den appel, diet al leuen doet,
Sie ic dat die maghet voet
Met haren edelen soghe;
485 Daer neemt hi waesdom ende spoet.

- Vort sie iekene hanghen bebloet
An dat cruce hoghe:
Wie sal mi dies maken vroet,
Welc haerre dat ic heeten moet ¹⁾
490 Thout dat vleuen toghe:
Of diene moederlike broet,
Of dat cruce daer hi an scoet, ²⁾
Doene sach menic hoghe
Sternen met ghedoghe?
- 495 Boem van leuene nes waer een,
Welc haerre dan van desen tween
Es thout dat wi begheeren?
Of soe daer hi in vleesch ende been
Ontfinc, sonder man ne gheen
500 Ende sonder eenich deeren?
Of thout daer hi an liet die ween?
Die sonne vervoer, het seuerde steen,
Alsoe ons die wise leeren.
An welken houden wie onse leen,
505 Of welc haerre sullen wi vleen?
Wiste wi an wien ons keeren,
So mochten wi comen teeren.
- Die maghet die drouch sonder zaet
Den appel daer al tlijf an staet
510 Van der menschelichede;
Dat cruce, want men ³⁾ an hem slaet,
Es die den appel gherne ontfaet
Ende gheuet hem sijne rijphede.

1) H. S. *moghe*. 2) (oder *stoet*?) 3) *wantm̃*.

Elc, alse men ter redenen gaet,
515 Dinet mi wesen, sonder beraet,
Thout sonder steruelichede,
An welken es onse toeuerlaet:
Of dese, of die, wie geheet ons raet?
Dese twee dincken mi mede
520 Gbehint in eene stede.

Nv bem ic tusschen hem twee ghestaen,
Ende ic en weet ten welken gaen,
Ter cruce, so ter maghet.
Ic bem in eenen soeten waen:
525 Hier zughet hi den zoeten traen
Ende kintschelike hi elaghet,
Int cruce heeft hi die aarme ontaen,
Also diet al gader wille ontfæen
Dat omme ghenaden iaghet.
530 Waer ic lope, hens niet mesdaen,
Ic mach in zekerre hauene slaen:
Elc mi so wel behaghet
Dat ic bliue onversaghet.

Die moeder es die hare bewint
535 Te cussene ende te helsene tkint,
Also dies hare can ghelaten.
Dat cruce den seluen an hem bint,
So dat hem vten ziden rint
Dat bloet van caritaten.
540 An die maghet, die hi mint,
Eist dat hi mele Sughen beghint

Der menscheit te baten;
Maer ant cruce hi hute sint
Onse lijfnere, daer men in vint
545 Die sonden al verlaten,
Daer wi in waren verwaten.

Die maghet es die voren gaet,
Ende brinct ons vrucht ende zaet
Van den langhen line.
550 Dat cruce, datter hoghe staet,
Es die metter vrucht verzaet
Ons honghereghen keytiue.
Haerre gheen es goet versmaet,
Want ele es onse toeuerlaet:
.¹⁾

555 Ontfaermicheit, nv scriue
An welken ies best bliue.

Fol. 14B, c

Ontfarmicheit dus antwort:
»Ic ga metten rechte vort
Ende metter ghenaden,
560 Vp mijn vonnesse meret ende hort:
Die teen souet, hi es verdoort,
Laet hi hem tander ontraden ²⁾
Diene an thout souet vermort,
Hi vint hem therte sijn dor boort.
565 Die maghet in tranen baden.
Ele es an andren beghort:

1) Die hier fehlenden drei Zeilen scheinen dem Abschreiber beim Umwenden des Blattes in der Feder geblieben zu seyn.

2) Bloße Conjectur. Die H.S. liest unrichtig: *ontbliuen*.

Daer teen es, tander es an sijn boort,
Si zijn dies beraden,
Gheen wille andren versmaden.

- 570 Die hem an die maghet hout,
Ne steet daer bi niet int ghewout
Van hem dat cruce ons heeren,
Mereti dat soe stoet onder thout,
Ende tsweet der passien, scarp ende cout,
575 Hare herte doet verzeeren.
Hier omme si ele sondare bout.
Driue rouwe ende onghedout,
Bidde der maghet vul eeren
Dat soe verbidde sine scout,
580 Ende diene der cruceen omme sout,
Dies men niet mach ontbeeren:
Sone sal hem niemene deeren.

- Appele van leuene des paradijs,
Ihesus die hanghet an dat rijs
585 Des cruceen, heere, ghenaden!
Moeder, maghet, reene ende wijs,
Die niemen gheeft te vullen prijs,
Staet ons vrouwe in staden!
Soete amie, soete amijs,
101. 119. d 590 Ons en helpt in alre wijs
Hu cruce, wi sijn verladen,
Sijn wi jone, of sijn wi grijs:
Ons versmort anders thelsehe hijs,
Ghine helpt ons ontladen
595 Van onsen mesdaden. Amen.

LaDutch

K9134

Author Kausler, Eduard [ed.]

Title Denkmäler altniederländischer Sprache und
Litteratur. Vol.2

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

